TÜRK KLASİKLERİ

ROMAN

ARABA SEVDASI

RECAİZADE MAHMUT EKREM

ÖZGÜR

ARABA SEVDASI

Recaizade Mahmut Ekrem

ARABA SEVDASI
Recaizade Mahmut Ekrem
Editörler:
Sabahattin Çağın - Fazıl Gökçek
Yayına Hazırlayan
Sabahattin Çağın
ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/4-5
Cağaloğlu - İstanbul
Telefon:
(0212) 528 13 30 - 526 25 13 - 526 35 01
Fax:
(0212) 527 57 78
www.ozguryayinlari.com
info@ozguryayinlari.com

S U N U Ş

Bilindiği üzere Türk romanının ortaya çıkışı Tanzimat'tan sonra edebiyatımızda başlayan yenileşmeyle birlikte olmuştur. Osmanlı Devleti içinde başlayan Batılılaşma hareketleri bir süre sonra edebiyata da yansımış, önce Batılı yazarlardan romanlar çevrilmiş, ardından da 1870'li yıllardan itibaren Türk yazarları ilk roman örneklerini vermeye başlamışlardır. Günümüz romanı ile karşılaştırıldığında aşıldığını kolaylıkla söyleyebileceğimiz bu dönem eserleri, ne olursa olsun Türk romancılığının temelini oluşturması bakımından önemlidir.

Geçmişten günümüze kadar bu eserlerle ilgili yapılan neşirlere göz atıldığında, mesela Mustafa Nihat Özön'ün yaptıkları gibi ciddi çalışmaların yanında, çoğunlukla akademik disiplinden yoksun yayınların da gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu neşirlerin çoğunda söz konusu romanların dilinin sadeleştirilmesi yoluna gidilmiş, böylece edebiyat eserinin temeli "neyin anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığı" prensibi yok sayılmıştır. Hatta bazı sadeleştirmelerde –sözgelimi Fazıl Yenisey'in hazırladıklarında olduğu gibi– eserlere ait olmayan ilâveler yapıldığı, bazen de bazı bölümlerin ya da paragrafların çıkarıldığı görülmüştür. Öte yandan, eserin diline herhangi bir müdahalede bulunmadan gerçekleştirilen yayımlar, aradaki yüz yıldan fazla bir dönemden doğan dil farkı dolayısıyla, eserlerin okuyucu tarafından tam olarak anlaşılmasını engellemiştir. Bu engeli aşmak amacıyla bazı neşirlerin sonuna konulan sözlükler ya da sayfa altındaki dipnotlar ise okuyucunun metne ilgisini dağıtması bakımından sakınca doğurmuştur.

Bu metinlerin neşrinde, bütün bu sakıncaları göz önünde bulundurarak günümüzde bazı okuyucular tarafından bilinmeyen kelime ve tamlamaların anlamlarını metnin akışını bozmadan köşeli parantez içerisinde verme yoluna gidilmiştir. Bu yöntemle, isteyen okuyucunun metinden kopmadan bilmediği kelime veya terkibin anlamını görmesi, buna ihtiyaç duymayan okuyucunun ise bu açıklamaları görmeksizin orijinal metni okuyabilme imkânını bulması amaçlanmıştır.

Bu romanları yayımlarken daha önce yapılmış neşirler de göz önünde bulundurularak hatasız ve eksiksiz metinler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fakat buna rağmen gözden kaçan eksikler veya yanlışların olabileceğini veya bu gibi metinlerin neşrinde daha uygun yöntemlerin bulunabileceğini belirtmemiz gerekir. Amacımız, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın da belirttiği gibi, "zamanın sisleri ardında gözden kaybolan eski kültür eserlerimizi, günün aydınlığına çıkararak, yeni nesilleri onlar üzerinde düşündürmeye" çalışmaktı, başarılı olabildiysek kendimizi mutlu hissedeceğiz.

Editörler

ARABA SEVDASI'NA DAİR

Tanzimat'la birlikte Türkiye'nin toplumsal hayatında görülen Batılılaşma hareketleri Türk edebiyatına da etki etmiş, o güne kadar geleneksel formda süregelen anlatı türlerine paralel olarak Batı edebiyatının edebî türlerinden olan roman ve hikâye edebiyatımıza girmiştir. Ahmet Midhat Efendi, Şemsettin Sami, Namık Kemal, Emin Nihat Bey gibi isimlerin ardından aynı zamanda yenileşme dönemi Türk edebiyatının ilk teorisyenlerinden olan Recaizade Mahmut Ekrem de roman ve hikâye sahasında yerini aldı.

Recaizade Mahmut Ekrem bu sahaya *Muhsin Bey* (1889) ve *Şemsa* (1896) adlarını taşıyan iki uzun hikâyeyle girmiştir. Romantizm akımının etkilerinin belirgin bir şekilde görüldüğü bu eserler, hem olayların işlenişi hem de anlatım bakımından basit ve başarısız eserlerdir. Bu çalışmaları takip eden *Araba Sevdası* ise Türk romancılığının ilk önemli eserlerinden biri olarak edebiyat tarihlerine geçmiştir. Yazar, 1889'da kaleme aldığı bu eseri 1896 yılında Servet-i Fünun dergisinde tefrika ettirmiş, daha sonra da kitap hâlinde yayımlamıştır. Gerek dergideki tefrika gerekse kitap ressam Halil Paşa tarafından resimlenmiştir.

Araba Sevdası büyük ölçüde romanın baş kahramanı olan Bihruz Bey'in etrafında gelişir. Eserde yer alan diğer şahıslar, âdeta Bihruz Beyin çeşitli yönlerinin daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamakla görevlidirler. Bihruz Bey eski vezirlerden birinin çocuğudur ve babasının çeşitli vilâyetlerdeki görevleri nedeniyle düzenli bir eğitim alamamıştır. Daha sonra paşanın görevden alınmasıyla İstanbul'a dönülür ve Bihruz bir rüştiyeye yerleştirilir. Paşa tekrar bir görev gereği İstanbul'dan ayrılır, ama oğlu ile karısını bu defa yanında götürmez. Paşa iki sene sonra döndüğünde oğlunun eğitimini yeterli görerek onu okuldan alır ve devlet dairelerinden birine yerleştirir. Ayrıca Fransızca, Arapça ve Farsça ders alması için oğluna maaşlı hocalar tutar. Yazar, Bihruz Beyin Fransızca öğrenme macerasını şu cümlelerle aktarır okuyucuya: "Bihruz Bey ilk hevesle beş altı ay kadar kaleme devam ederek daha Fransızca bir ibare okumaya iktidar hâsıl etmeden ağızdan bellediği bir hayli elfaz ve terakip ile en alafranga genç beylerin tavır ve kıyafet ve hâl ve hareketini taklitte hakka ki bir büyük eser-i istidat gösterdi." Burada dikkat çeken en önemli ibare ve

kelimeler “daha Fransızca bir ibare okumaya iktidar hâsıl etmeden...” ve “taklit”tir. Bunlar Bihruz Beyin mizacını ortaya koyan ilk ipuçlarıdır.

Bihruz’un özelliklerinin ortaya konduğu ilk bölümlerdeki bir diğer önemli paragrafta Bihruz’un hobileriyle karşılaşırız: “Vilâyetlerde bulunduğu zaman en büyük zevki, sırmalı esvap içinde, midilli veya at üzerinde, arkasında çifte çifte uşaklarla sokak sokak gezip dolaşmaktan ibaret olan bu beyin İstanbul’a geldikten sonra merakı üç şeye masruf oldu ki birincisi araba kullanmak, ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha süslü gezmek, üçüncüsü de berberler, kunduracılar, terziler ve gazinolardaki garsonlarla Fransızca konuşmak idi.”

Burada araba kullanmak ve süslü giyinmek devrin alafranga tipinin en önemli özellikleri arasındadır. Roman boyunca araba ile Bihruz Beyin alafrangalığı birbirine paralel bir gelişim gösterirler. Başlangıçta okuyucu Bihruz Bey hakkında fazla bir şey bilmez, onun sadece bir alafranga olduğu bilgisini alır. Buna karşılık arabası da yepyeni ve çok güzeldir. Roman ilerledikçe Bihruz’un alafrangalığının sağlam bir temele dayanmadığı, sadece gösterişten ibaret olduğu görülür. Aynı şekilde romanın sonlarına doğru arabanın bazı yerleri çizilmiş, çarpılmıştır. Tıpkı Bihruz’un alafrangalığı gibi onun da boyası dökülmüştür. Diğer taraftan Bihruz’un “berberler, kunduracılar, terziler ve gazinolardaki garsonlarla Fransızca konuşmak” sevdası onun ne kadar Fransızca bildiğini ortaya koyar. Berberler, kunduracılar, terziler ve garsonlar bir yabancı dili ancak ihtiyaçları oranında kısıtlı bir kelime kadrosuyla kullanırlar. Yazarın bu ifadesi de Bihruz’un yabancı dil bilgisini dolaylı olarak ortaya koymakta, yani onun Fransızca’yı, öğrendiği sınırlı sayıdaki kelimelerle konuştuğunu gösterir.

Görüldüğü gibi yazar bu romanda alafrangalığı ya da başka bir ifadeyle yanlış batılılaşmayı tenkit etmektedir. Daha önce Ahmet Midhat Efendi’nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanında işlenen bu tema, sonraki dönem eserlerinde de sıklıkla işlenmiştir. Bihruz ile Felatun, batılılaşmayı yanlış anlamış alafranga tipler olmaları, babalarından kalan mirası sorumsuzca çar çur etmeleri, yazar tarafından gülünç duruma düşürülmeleri bakımından birbirlerine benzerler. Ancak Bihruz ile Felatun’un tam olarak birbirlerine benzediklerini söylemek de mümkün değildir. Felatun amacına ulaşabilmek

için her şeyi mübah gören, misafir gittiği evin hizmetçilerine sarkıntılık eden bir kişidir. Bihruz'un bu tür özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Bihruz tam tersine saf, daima istismar edilen ve aşkına sadık bir insan olarak karşımıza çıkar. Felatun Bey'in olumsuzluklarını daha belirgin hâle koymak için karşısına olumlu bir tip olan Rakım Efendi konulurken, Bihruz için böyle bir şey söz konusu değildir. Ahmet Midhat'ın kahramanı eserin sonunda gerçeğin farkına varıp "ıslah" olmuşken Bihruz'da böyle bir emareye rastlayamıyoruz. Bu hükümleri her iki yazarın edebiyat anlayışlarıyla açıklamak mümkündür.

İşte bu Bihruz, bir gün Çamlıca Bahçesi'nde araba içinde Periveş isimli bir kadına rastlar ve ona âşık olur. Bu kadın aslında düşmüş bir kadındır, Bihruz iletişim kuramadığı bu kadını hayallerinde yüceltir ve onu görmek için mesire yerlerini dolaşıp durur, ama onu bir daha göremez. Bir gün yalancılığıyla meşhur arkadaşı Keşfî, ona kızı tanıdığını ve geçenlerde öldüğünü söyler. Bihruz'un âdeta hayatı kararmıştır. Günlerce bu hayalî sevgilinin yasını tutar, yataklara düşer. Daha sonra Periveş'i –onun ablası zannederek– kıyıdan uzaklaşmakta olan bir vapurda görür, ona yetişmek isterse de başarılı olamaz. Bir dahaki karşılaşmalarında artık her şeyi anlamış, büyük bir hayal kırıklığı içinde Periveş'in yanından uzaklaşmıştır.

Romanda dikkat çeken şahıslardan biri Bihruz'un Fransızca hocası Mösyö Piyer'dir. Mösyö Piyer, sürekli olarak ve çeşitli yollarla Bihruz'dan para sızdırmaktadır. Boğazına düşkündür. Yani aç gözlü ve bencil bir insan olarak karşımıza çıkar. Romanda bir Avrupalı tipin yer alması bakımından yine *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanıyla bir paralellikten söz etmek mümkünse de bunların romanlardaki fonksiyonları farklıdır. *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanındaki Ziklas ailesi gerçek anlamda batıyı temsil eden ve batılılaşma yolunda örnek alınması gereken bir aile olarak romanda yerini almıştır. Çünkü okuyucu dolaylı bir şekilde Felatun ile Ziklas ailesi üyelerini karşılaştırdığında Felatun'un batılılığının ne kadar yüzeysel ve temelsiz olduğunu fark ediyor. Dolayısıyla bu romanda Ziklas ailesi âdeta gerçeği gösteren bir turnusol kâğıdı özelliği taşımaktadır. Buna karşılık *Araba Sevdası*'ndaki Avrupalı tip tamamen olumsuz yönleriyle karşımıza çıkarılmıştır.

Romanın gerçekçilik akımına bağlı olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Sözgelimi romanın başında yer alan Çamlıca tasvirinin oldukça gerçekçi olduğunu söylemek mümkündür. Anlatıcı sadece gördüklerini tasvir etmiş, gördükleri hakkında olumlu ya da olumsuz yargılarda bulunmamıştır. Bilindiği gibi, daha önce Namık Kemal de *İntibah* romanının başında bir Çamlıca tasviri yapmıştı, ancak buradaki tasvir Divan edebiyatından gelen etkiyle *olan*ın değil, *olması gereken*'in tasviridir. Buna karşılık yazarın eser içindeki kimi müdahaleleri eserin gerçekçilik amacına gölge düşürmektedir.

Berna Moran'a göre bu romanın en önemli özelliklerinden biri, Bihruz Bey'in iç dünyasının iç çözümleme, iç konuşma ve bilinç akışı metotlarıyla ortaya konulmasıdır. Daha da önemlisi günümüz romanında da artık sıklıkla kullanılan bilinç akışı tekniğinin dünyada ilk defa Recaizade Mahmut Ekrem tarafından *Araba Sevdası*'nda kullanılmış olmasıdır[1].

Görüldüğü gibi Recaizade Mahmut Ekrem'in bu eseri yazıldığı zamanda bir aşamayı temsil etmekte, roman ve hikâyede realizme açılan bir kapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

ERBAB-I MÜTALÂAYA

Malûmdur ki insan eğlencesiz yaşayamaz. Bendeniz gibi fıtraten *[yaratılıştan]* inzivayı *[yalnızlığı]* sevenler için ise mütalâa ve tahrirden *[okumak ve yazmaktan]* iyi eğlence olamaz. Şu kadar ki bu suret-i iştigal *[bu türlü uğraş]* mütemadi *[sürekli]* ve hususiyle ciddi olunca yorgunluğuna tab-aver olmak *[dayanmak]* kabil değildir *[imkânsızdır]*. Bu hâlde yorgunluğu az, eğlencesi çok meşguliyetler aranmak tabiîdir. İşte şu ihtiyacın sevkiyledir ki ara sıra böyle şeyler tahririyle imate-i zamana *[vakit öldürmeye]* mecbur oluyorum.

İyi bilirim ki içimizde bu türlü iştigalâtı *[uğraşları]* meselâ satranç oynamaktan on kat abes *[saçma]*, bahçe kazmaktan on kat faydasız addedenler *[sayanlar]* az değildir. İhtimal ki bu hüküm doğrudur. Ne fayda ki, ben satrancı merak edemedim. Bahçe kazmaya ise mevsimin müsaadesi yok!..

Muhsin Bey hikâyesi hiçbir şey değil iken erbab-ı mütalâa *[okuyucular]* tarafından epeyce mazhar-ı rağbet olduğu *[beğenildiği]* için bu hikâyenin de neşrine cesaret olundu. Niyet-i ahkaranem *[Basit amacım]* bunları birkaç parçaya iblağ etmek *[çıkarmak]* ve ondan sonra biraz daha büyüklerini de yazmaktır.

Beşeriyete müteallik *[İnsanlığa ilişkin]* olarak cereyan etmekte olan mucib-i ibret vakayi ve ahvale *[ibret verici olaylar ve durumlara]* şiir ve hikmetle memzuç *[felsefeyle karışmış]* bir nazarla *[bakışla]* bakılırsa hepsi de az çok hazin görünür. Bunlardan birtakımının girye-i teessürle *[üzüntüyle]*, diğer bir kısmının hande-i istiğrap ile *[sevinçle]* telâkki edilmesindeki *[karşılanmasındaki]* fark, vukuatın mahiyet-i asliyelerindeki feciliğe *[olayların kendisindeki trajikliğe]* değil, keyfiyet-i itibara *[algılanışına]* aittir. Hakikat *[gerçeklik]* veya imkân dairesinde *[olabilirlik çerçevesinde]* tasavvur ve tasvir olunmakla meşrut olan *[kurgulanıp betimlenme şartına bağlı olan]* büyük, küçük hikâyeler ise vakayi ve ahval-i beşeriyetin *[insanlığa ilişkin olay ve durumların]* birer mirat-ı ibret-nümasıdır *[ibret verici aynasıdır]*.

Bu mütalâaya *[düşünceye]* göre *Muhsin Bey* hikâyesi erbab-ı mütalâaca *[okurlarca]* ağlanacak şeylerden görülmüş olduğu hâlde, bu *Araba Sevdası* gülünecek hâllerden addolunsa *[sayılsa]* gerektir. Fakat dikkat olunursa bu ondan elbette daha ziyade hazin, elbette daha çok mü'limdir *[elem vericidir]*!..

İstinye 16 Teşrin-i Sani 1305

Recaizade M. Ekrem

BİRİNCİ KISIM

1

Üsküdar'dan Bağlarbaşı tarikiyle *[yoluyla]* Çamlıca'ya gidilirken Tophanelioğlu'ndaki dört yol ağzı mevkiinden takriben *[yaklaşık]* bir yüz hatve *[adım]* ileriye medd-i nazar olunur *[bakılır]* ise o vasi *[geniş]* şosenin münteha-yı vasatîsinde *[sonuna doğru]* etrafı bir buçuk arşın kadar irtifada *[yükseklikte]* duvar içine alınmış bir ağaçlık görülür.

Bu ağaçlığa varıldığı gibi şose yol sağ ve sol olmak üzere iki şubeye ayrılır. Duvar ile muhat *[çevrili]* olan ağaçlığın büyücek bir kapısı vardır ki iki yolun tamam nokta-i iftirakında vakidir *[ayrıldığı noktadadır]*.

Sağ ve soldaki yollardan hangisine gidilecek olsa taraf-ı muhalifi *[karşı tarafı]* mahut *[sözü edilen]* ağaçlıkla mahduttur *[sınırlanmıştır]*. Ağaçlığın yanındaki duvar alçacık olduğundan üzerinden hayvan ve bahusus insan aşamamak için boyunca teller uzatılarak muhafaza olunmuştur.

Mutedil *[Hafif eğimli]* bir yokuş üzerindeki bu yollardan seyr-i adî *[normal yürüyüşle]* ile dört beş dakika kadar gidilince daima duvar ile mahdut *[çevrili]* olan ağaçlık bir meydancığa müntehî olur *[ulaşır]*. Ağaçlığın burada da cephede aşağıkine muhazî *[aynı hizada]* bir kapısı vardır. Yüksekten kuşbakışı bir nazarla *[bakışla]* bakmak mümkün olsa bir şekl-i mahrutîde *[koni şeklinde]* görünecek olan ağaçlık burada biter ise de iki yol yine birleşemez. Meydancığın bir otuz hatve *[adım]* ötesinde epeyce vasi *[geniş]* ve mürtefi *[yüksek]* bir set üzerinde –kâr-ı kadim *[eski tarz]* binaları taklit yolunda yapılmış– enli saçaklı bir kattan ibaret bir bina ve bunun etrafında bazı büyücek ağaçlar mevcuttur. Onun üst yanında diğer bir set ile başlayan yer ise birtakım selvi ve meşe ağaçlarını ve vaktiyle kırılamayıp kalmış ve mevkiin Sarı Kaya ismiyle benam *[adlandırılmış]* olmasına sebep olmuş büyük büyük sararmış kayaları havî *[barındıran]* inişli yokuşlu metruk *[terk edilmiş]* bir mezarlıktır ki geçtiğimiz meydancıktan buraya değin olan mesafe de yine bir beş dakikalık kadar tahmin olunur.

Bu mezarlık da geçildikten sonradır ki iki yol hem birleşir hem de düzleşir. Buradan yine bir beş dakika kadar ileri yürünürse artık Çamlıca

dağının eteğinde Kısıklı köyünün çarşısına varılmış olur.

Buraya çıkıncaya kadar yorulmadıksa yine aşağı doğru inelim de nikât ve hududunu *[sınırlarını]* tayin ettiğimiz mevakii *[bölgeyi]* tahkik edelim *[inceleyelim]*. Tabiîdir ki bu tahkikata mahut *[söz konusu]* ağaçlıktan başlayacağız.

Burası Çamlıca Bahçesi namıyla İstanbul'da en evvel tanzim ve küşat olunmuş *[düzenlenip açılmış]* olan bahçedir. Birkaç zamandan beri rağbet-i ammeden *[halkın beğenisinden]* bütün bütün mehcur *[uzak]* olduğu cihetle *[için]* ekser eyyamda *[çoğu günler]* kapıları kapalı durur.

Yazın ve bahusus baharlarda bu bahçeyi açtırıp da aşağıki kapıdan içerisine girerseniz beş on kadem *[adım]* ilerleyerek etrafınıza bir nazar ediverince muazzam ve mamur bir ravza-i dil-küşa *[büyük ve imar edilmiş bir iç açıcı bahçe]* içinde bulunduğunuza derhal kail olursunuz *[inanırsınız]*.

Bahçenin yalnız meydana geldiği tarihte güzel görünmesi fikriyle değil, ileride yani zamanlar gelip geçtikçe ağaçların, ormanların büyüyerek kesp edecekleri *[kazanacakları]* hâle göre letafetlerini *[güzelliklerini]* daima tezyiden *[artarak]* muhafaza eyleyebilmesi mütalâa-i dûr-endişanesiyle *[uzak görüşlülüğüyle]* icra olunan taksimat-ı dahiliyesine *[iç düzenlemesine]* ve o büyüklü küçüklü tarhların tenasüp *[uygunluk]* ve vaziyetlerine bakarak iptida tanzimini deruhte eden *[ilk düzenlemesini üzerine alan]* tabiat-şinas-ı mahir *[usta tabiat bilgini]* kim ise sanatına tahsin-han olduktan *[sanatını beğenip övdükten]* sonra her tarafını birer birer nazar-ı dikkat ve istihsandan geçirmeye *[dikkat ve beğeniyle gözden geçirmeye]* başlarsınız.

Haricin enzar-ı tecessüsünü *[Dışarının meraklı bakışlarını]* kesmek için kenarlara bir tertib-i matbu'da *[düzgün bir sıra hâlinde]* dikilip gereği gibi feyizlenmiş, dal budak salıvermiş salkım, aylandoz, atkestanesi gibi saye-dar *[gölgeli]* ağaçlar ile orta yerlerde ca-be-ca mağrus *[yer yer dikilmiş]* çınar, kavak, manolya, salkım söğüt misillü *[gibi]* eşcar-ı gûn-a-gûnun *[çeşit çeşit ağaçların]* ve bazı yerlerde nur-ı nazarın *[göz ışığının, bakışın]* değil, eşia-i şemsin *[güneş ışığının]* bile içerisine kolaylıkla nüfuz

edemeyeceği surette sıklaşmış ormancıkların etrafında dolaşır, bunları ziyadesiyle dil-pesend *[gönül alıcı]* bulursunuz.

Biraz ilerleyince bir düzlüğün vasatında *[ortasında]* üstü kapalı, etrafı açık kameriyemsi bir şey ve bazı kenar yollar üzerinde kulübe tarzında muntazam ve matbu’ *[güzel]* ufak ufak binalar müsadif-i nazarınız olur *[gözünüze ilişir]*. Bunlardan kameriyeye benzeyen şeyin –eyyam-ı mahsusada icra-yı ahenk için celp olunacak *[özel günlerde konser vermek için çağırılacak]*– çalgıcı takımına mahsus bir yer ve o kulübelerin de bahçe dahilinde me’kûlat ve meşrubat *[yiyecek ve içecek]* satmak için yapılmış “büfe”ler olduğuna intikal eder, bunları da beğenirsiniz.

Azıcık daha ileri gidince bir büyük *lâk*[2], onun ortasında dil-nişin *[hoş]* bir adacık, bu adayı kenara rabt etmek üzere suret-i gayr-i muntazamada *[düzensiz şekilde]* çitten yapılmış tabiî güzel köprüler ve adanın üzerinde yine işlenmemiş ağaç dal ve kütüklerinden inşa olunmuş zarif bir köşk müşahede eder *[görür]*, bunlardan da aşırı hoşlanırsınız. En sonra yukarıki kapıdan çıkarak mahut *[sözü geçen]* meydancığı mürur *[geçer]* ve set üzerine suud ile *[çıkarak]* evvelce gördüğünüz binayı da yakından temaşa ettiğiniz *[seyrettiğiniz]* ve bunun da bahçeye merbut *[bağlı]* bir gazino olduğunu öğrendiğiniz hâlde bahçenin her suretle mükemmeliyetini tasdik eylersiniz.

2

Şu birkaç sözle evsafı *[nitelikleri]* kabaca tarif edilmiş olan Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüzünlü bir sükût-abad-ı tenhayî *[sessiz ve tenha yer]* değil, hengâmeli *[kalabalık]* bir sur-gâh-ı şevk ü şagab *[neşe ve eğlence yeri]* idi.

Tesviyesiyle, tanzimiyle *[tertip ve düzeniyle]* bir hayli zaman uğraşılan bu bahçenin 1286 sene-i rumiyesi *[rumî takvime göre 1286 senesi]*[3] mevsim-i baharında *[ilkbaharında]* küşat edileceği *[açılacağı]* havadisi İstanbul ile Bilâd-ı Selâse *[üç belde]*[4] tabir olunan mevaki *[yerler]* ahalisi beyninde *[arasında]* şayi olunca *[yayılınca]* erbab-ı heva vü hevesten *[gezip eğlenme meraklısı]* olan gençler ve bahusus böyle eğlenceleri erkeklerden birkaç kat ziyade aramaya tab'an *[yaratılıştan]* mecbur olan hanımlar hulûl-i vakt-i merhuna intizaren *[belirli zamanın gelmesini bekleyerek]* elbiseye, süse müteallik *[ilişkin]* hazırlıklara gereği gibi germiyet vermişler *[ısınmışlar]* ve bizim memlekette emsali *[benzeri]* henüz meşhut olmayan *[görülmeyen]* bu "moda" nüzhet-gâhtan *[gezinti yerinden]* her vakit ve belki mehtaplı gecelerde bile istifade maksadı kolaylıkla hâsıl olmak için pek çok aileler Çamlıca, Bulgurlu, Kısıklı, Tophanelioğlu, Bağlarbaşı içinde köşkler, haneler isticar ederek *[kiralayarak]* bahar gelir gelmez hemen nakle müsaraat göstermişler *[taşınmaya girişmişler]* idi.

Nihayet o senenin mayıs ayı iptidalarında *[başlarında]* bahçe açıldı. İstirahat ve tenezzühe *[dinlenme ve gezinmeye]* mahsus olan cuma ve pazar günleri Üsküdar, Kadıköyü, Beylerbeyi gibi Çamlıca'ya civar sayılan yerlerden başka İstanbul'un mahall-i baidesinden *[uzak semtlerinden]*, Boğaziçi'nden ve sair mahallerden arabalar, hayvanlarla ve bazen yayan olarak gelen kadın, erkek binlerce seyircinin bahçeye tehacümü *[hücumu]* hakikaten görülecek temaşalardan *[seyirlerden]* idi.

Hududu bir çeyrek saatte ancak devrolunabilen *[dolaşılabilen]* bahçe o kadar vüsatiyle *[genişliğiyle]* beraber o cemm-i gafiri *[kalabalığı]* istiap edemediğinden *[alamadığından]* halkın birtakımı girdikçe, diğer birtakımını çıkmaya mecbur eder idi. Bu suretle gerek yukarıki gerek aşağıki kapıdan lâyenkat' *[sürekli]* girip çıkan seyircilerin kesret-i

izdihamıyla *[çokluğuyla]* o koca bahçe –teşbih biraz kabaca ise de– azim *[büyük]* bir arı kovanını andırır idi. Fakat bu bir kovan idi ki arıların bal alacakları çiçekler de içinde bulunurdu! İçeride kalanlardan, alafranga bir tabir ile, taife-i lâtifeye *[güzel cinse, kadınlığa]* mensup olanlar ezhar-ı baharîye rekabet eder *[bahar çiçekleriyle yarışır]* gibi en parlak, en güzel renkler içinde ve üçü beşi bir yerde çiçekler gibi iki taraflarına salınarak gezinirler ve bunlardan bal almak hevesiyle bî-karar olan *[dengesini kaybeden]* zünbur-mizaç *[eşek arısı mizaçlı]* genç beyler de çiçeklerin arasında ikişer ikişer dolaşırlardı.

Bahçenin dışarısına gelince, o da bir başka âlem idi: Süslü hanımları, şık beyleri hamil *[taşıyan]* birkaç yüz kadar araba bahçenin etrafını kuşatarak bir zincir-i müteharrik *[hareketli zincir]* gibi birbiri ardınca muttasıl ve müteselsil devrederler *[sürekli dolaşırlar]* idi.

Vakıa o tarihte ağaçlar daha pek genç ve belki çocuk, ormanlar ise pek seyrek olmakla beraber sunuf-ı nebatat *[bitki türleri]* içinde hüsn-i manzaraya malik *[güzel bir görünüşe sahip]* ve tezyin-i riyaza hadim *[bahçeleri süslemeye yarayan]* eşcar *[ağaçlar]* ve ezharın *[çiçeklerin]* ve çemenlerin her nev-i makbul ve muteberi *[beğenilen ve değerli cinsi]* kendisinde mevcut bulunduğu için baharistan-ı tabiatın *[tabiatın bahar bahçesinin]* bir mecmua-ı müntehabatı *[seçilmiş bir topluluğu]* gibi manzur olmaya liyakat gösteren *[görülmeye lâyık olan]* ve fazla olarak derununda *[içinde]* *lâk*[5] ve köşk gibi enzarı *[bakanları]* başkaca memnun edecek şeyleri ve alelhusus *[özellikle]* istirahat ve huzur arzu edenler için ca-be-ca *[yer yer]* sandalyeleri, kanepeleri bulunan bu bahçe halkın sair seyir yerlerine olan rağbetini tamamıyla kendisine celp etmiş *[çekmiş]* idi. Binaenaleyh cuma ve pazardan gayrı günlerde ve bazen mehtaplı gecelerde bile bahçe züvvardan halî *[ziyaretçisiz]* kalmaz idi. Onun için demiş idik ki, Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüzünlü bir sükût-abad-ı tenhayî *[sessiz ve tenha yer]* değil, hengâmeli *[kalabalık]* bir sur-gâh-ı şevk ü şagab *[neşe ve eğlence yeri]* idi. Filhakika *[gerçekte]* o pirane-ser *[yaşlı]* ağaçlar vaktiyle genç idi. Heva-yı arzu önünde bî-karar olan ehl-i şebab *[heves ve istekleri önünde dengesini yitirmiş gençler]* gibi bunlar da en hafif bir rüzgâr ile hemen ihtizaza gelirler *[salınırlar]* ve şevk ve ümide dair güft ü şinide *[konuşmaya]* başlarlar idi!..

3

O senenin haziranı evasıtına *[ortalarına]* doğru sıcaklar günden güne şiddetini artırdı. Sıcaklar ziyadeleştikçe bahçedeki germiyet *[sıcaklık (kalabalık)]* noksan bulmaya başlamış idi. O esnada bir perşembe gecesi zuhur eden *[ortaya çıkan]* bir fırtınayı müteakip *[takiben]* ta-be-sabah *[sabaha kadar]* devam eden yağmur havayı tasfiye ve tadil ettiği *[temizlediği]* ve tozları kâmilen bastırdığı gibi dağlara, bağlara da bir taravet-i cedide *[yeni tazelik]* bahş eylediğinden bir gün sonraki cuma günü saat sekiz sularında bahçe emsali *[benzeri]* görülmedik bir kalabalığa mazhar olmuş *[kavuşmuş]* idi.

Bu kalabalığın ekseriyeti –kadınlar başka, erkekler yine başka olarak– üçer beşer bahçenin içinde aşağı yukarı gezinirler, diğerleri de tarhların arasındaki kanepelere, sandalyelere oturarak ve çalgıcıların –o zamanlar İstanbulca pek moda olan– *Bell Elen* operasından çaldıkları havaları dinleyerek gezinenleri temaşa ile *[seyrederek]* eğlenirlerdi.

Bu temaşacıların *[seyredenlerin]* içinde takriben *[yaklaşık]* yirmi üç, yirmi beş yaşlarında, top simalı, saz benizli, elâ gözlü, kara saçlı, az bıyıklı, kısaca boylu, güzel giyinmiş bir bey görülürdü ki aşağıki kapıya yakın ve kapıdan her gireni çıkanı görmeye müsait bir mevki tutarak bir masanın iki yanındaki birer sandalyeden birisine kendisi kurulmuş, diğerine de –yakasının iç tarafındaki Terzi Mir markası yakından geçenlerin gözlerine çarpmakta olan– pardösüsünü sanki gelişi güzel atmış idi.

Masanın üzerinde bir tepsi içinde görülen bir arpa suyu kadehi hemen bir saatten beri geldiği gibi dolu durmakta idi. Genç bey ise oturduğu yerde sol ayağı üzerine atmış olduğu sağ ayağını mızıkanın usulüne muvafık *[uygun]* bir hareketle muttasıl *[sürekli]* oynatır ve o ayağı pek de küçük değil iken ziyadesiyle nazik, ziyadesiyle biçimli gösteren Heral işi parlak botunun sivrice burnuna elindeki bağa saplı ve sapının üzeri Fransızca M.B. harflerini irae eder *[gösterir]* gümüş markalı bastonuyla bir düziye vurur ve en azı her beş dakikada bir kere uçları altınlı bir siyah ipek şeride merbut *[bağlı]* mineli saatini beyaz yeleğinin cebinden çıkarıp baktıktan ve sabırsızlıkla yerinden fırlayarak kapı tarafına doğru beş on adım gittikten

sonra yine sandalyesine avdetle *[dönerek]* evvelki vaziyetini alırdı. Genç beyin bu hâline dikkat edenler kendisinin mühim bir intizar *[bekleme]* rahatsızlığı içinde bulunduğuna hükmedebilirlerdi.

4

Muhteşem Bihruz Bey kudema-yı vüzeradan *[eski vezirlerden]* müteveffa *[vefat etmiş, ölmüş]* (...) Paşanın mahdumudur *[oğludur]*.

Vilâyetten vilâyete intikal ile *[göç ederek]* on beş sene kadar ale't-tevalî *[birbiri ardınca]* İstanbul'a ayak basmamış olan pederiyle sigar-ı sinninde *[küçük yaşlarında]* memleket memleket dolaştığından dolayı Bihruz Bey bir çocuk için derece-i ulâda *[birinci derecede]* vacibü't-tahsil olan *[öğrenilmesi gereken]* malûmatı *[bilgileri]* on altı yaşına kadar ele getirememiş idi. Nihayet pederinin bir infisali *[görevden alınması]* üzerine İstanbul'a vürudunda *[dönüşünde]* mahdum beyin *[oğlunun]* bir rüştiyeye *[ortaokula]* konulmasına nasılsa himmet olundu. Aradan altı ay mürur etmeden *[geçmeden]* (...) Paşa yine bir vilâyet valiliğine memur ve İstanbul'dan tekrar müfarekata *[ayrılmaya]* mecbur oldu ise de artık bu defa Bihruz Bey tahsilinden geri kalmamak için validesiyle beraber İstanbul'da bırakıldı.

İki sene sonra paşa yine mazulen *[görevinden alınarak]* İstanbul'a geldiği zaman mahdum beyi *[oğlunu]* kara cümleden, imlâdan, kıraatten *[okumadan]* bizzat bi'l'imtihan *[sınav yaparak]* malûmatını derece-i kâfiyede *[yeterli derecede]* görmekle tahsilini ikmal edip *[tamamlayıp]* de bir şehadetname *[diploma]* alıncaya kadar mektebe devam ettirmeye lüzum görmeyerek çocuğu kendi arzusu üzerine Babıali aklâmından *[devlet dairelerinden]* birisine çırak ettirmiş ve beyefendi için tahsili artık bittabi vacip görünen Fransızca ile beraber ikinci derecede lüzumu teslim olunan Arabî ve Farisî'yi *[Arapça ve Farsça'yı]* öğrenmek üzere Bihruz Beye başka başka maaşlı hocalar tayin etmiş idi.

Bihruz Bey ilk hevesle beş altı ay kadar kaleme devam ederek daha Fransızca bir ibare okumaya iktidar hâsıl etmeden *[kazanmadan]* ağızdan bellediği bir hayli elfaz ve terakip *[kelime ve terkipler]* ile en alafranga genç beylerin tavır ve kıyafet ve hâl ve hareketini taklitte hakka ki *[gerçekten]* bir büyük eser-i istidat *[yetenek]* gösterdi.

Bihruz Bey valideyninin *[anne ve babasının]* tek evlâdı olduğu için zaten pek şımarık büyümüş idi. Pederin servet ve sâmânı *[zenginliği]* mahdumun her arzu ettiği şeyi kolaycacık istihsal edebilmesine *[elde edebilmesine]* müsait olduğu gibi gençlik icabatından *[gereklerinden]* olan temayülâtına *[istek ve eğilimlerine]* da hiçbir taraftan bir gûne mümanaat *[engel]* görmediği cihetle Bihruz Bey sonraları kaleme *[devlet dairesine]* gidip gelmeyi pek seyrekleştirmiş idi.

Kaleme gitmediği günler ise saçlarını kestirmek, terziye esvap ısmarlamak, kunduracıya ölçü vermek gibi hiç eksik olmayan vesilelerle Beyoğlu'nda, ötede beride vakit geçirir, cumaları, pazarları da sabahleyin hocalarıyla yarımşar saat ders müzakeresinden sonra hanesinden çıkar, akşamlara kadar seyir yerlerinde dolaşır idi.

Vilâyetlerde bulunduğu zaman en büyük zevki, sırmalı esvap içinde, midilli veya at üzerinde, arkasında çifte çifte uşaklarla sokak sokak gezip dolaşmaktan ibaret olan bu beyin İstanbul'a geldikten sonra merakı üç şeye masruf oldu *[yöneldi]* ki birincisi araba kullanmak, ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha süslü gezmek, üçüncüsü de berberler, kunduracılar, terziler ve gazinolardaki garsonlarla Fransızca konuşmak idi.

Bey, kışları Süleymaniye'deki konaklarında, yazları da Küçük Çamlıca'daki köşklerinde ikamet ederdi. Kendisi gibi kibarzadegânın *[zengin (sosyete) çocuklarının]* rağbet göstereceği hiçbir seyir yeri bulunmazdı ki bu beyefendi en son modaya muvafık surette *[uygun şekilde]* giyinmiş olduğu hâlde bazen yağız ve bazen kır bir çift beygir koşulu dört tekerlek üzerinde üstü ve yanları açık süslü bir peykeden ibaret olan ve seyis oturmaya mahsus yeri arka tarafında bulunan arabasıyla orada hazır bulunmasın.

Kışın, meselâ zemheri içinde, bir açık hava görünce, arkasında mücerret süse halel vermemek *[sadece süsünü bozmamak]* için dar ve incerek jaket, dizlerinin üzerinde ise mücerret *[sadece]* süslü görünmek için bir kadife örtü bulunduğu hâlde Beyoğlu caddesinde, Kâğıthane yollarında araba kullanmak hevesiyle en şedit *[sert]* poyrazın karşısında tiril tiril titreyen Bihruz Bey, yazın da otuz otuz beş derece sıcak günlerde Çamlıca, Haydarpaşa, Fenerbahçesi yollarında yine o hevesle en kızgın güneşin altında haşım haşım haşlanır ve fakat bu azabı kendisine en büyük zevk

addeder *[sayar]* idi. Bihruz Bey her nereye gitse, her nerede bulunsa maksadı görünmekle beraber görmek değil, yalnız görünmek idi.

Nihayet (...) Paşanın vuku-ı irtihali *[ölümü]* üzerine mahdum bey def'aten *[bir anda]* yirmi sekiz bin liralık bir mirasa nail olarak ef'alince *[hareketlerince]* de serbest kalınca o servet-i cesimeyi *[büyük serveti]* az zaman içinde ifna *[yok]* edecek bir sefahete *[zevk ve eğlenceye]* koyuldu. Çünkü valide hanımefendinin mahdum bey hakkında eskiden beri hiçbir hükmü, hiçbir tehdidi nafiz ve müessir *[etkili]* olamazdı. Pederinin irtihalinde *[ölümüyle]* oğluna intikal eden *[geçen]* servetin hüsn-i idaresi *[iyi idare edilmesi]* yolunda akrabadan bazı zevatı *[kişileri]* işe karıştırmak gibi tedabire *[tedbirlere]* teşebbüs etmiş ise de semeresiz *[sonuçsuz]* kalacağını anladığı gibi çocuğu bütün bütün kendi hevasına *[heveslerine]* bırakmak zaafını göstermiş ve fazla olarak genç beye o cihetle de bir sıkıntı çektirmemek üzere konağın mutfak mesarifini ve hizmetlerinde ibka ettikleri *[tuttukları]* bazı emektar etbaın *[hizmetçi ve uşakların]* maaşlarını kendi iradından *[gelirinden]* tesviye etmeye *[karşılamaya]* razı olmuş idi.

Mirasyedi beyefendinin kendi sefahatinden *[zevk ve eğlencesinden]* başka hiçbir masrafı olmadığı hâlde her ay eline geçen yüz elli lira kadar bir para o sefahate kifayet etmezdi.

Bu arada idi ki beyin Arabî ve Farisî hocaları birer birer duçar-ı istiskal olarak *[küçümsenip aşağılandıklarından]* konağa gelmemeye başladılar. Yalnız Mösyö Piyer namındaki Fransızca hocası beyin mizacına göre şerbet verir kurnaz bir ihtiyar olmakla onun kemakân *[eskiden olduğu gibi]* devamına müsaade ve hatta dört liradan ibaret maaşı altı liraya iblağ olundu *[çıkarıldı]*.

Alelumum *[Bütün]* mirasyedilerin düşündüğü gibi Bihruz Bey de servetini yemekle bitmez tükenmez zannederdi. Binaenaleyh ulu orta giriştiği istihlâkâta *[harcamalara]* nakitten *[paradan]* başlandı. Onlar bitince İstanbul tarafındaki en az irat *[gelir]* getiren dükkânlar birer birer defolundu. Badehu *[Ardından]* Beyoğlu'ndaki ehemmiyetli mağazalara sıra geldi. Bunlar da elden çıkarıldı. İrat namına Galata'da bir han kalmış idi. Nihayet o da satıldı. Mülk olarak elde Süleymaniye'deki konak ile Küçük Çamlıca'daki köşkten başka bir şey kalmadı. Mamafih Bihruz Bey dalmış olduğu mezlaka-i sefahatte *[zevk ve eğlence yolunda]* arabasıyla, etbaıyla

[uşak ve hizmetçileriyle], debdebesiyle puyan olmakta *[koşmakta]* devam ediyordu. Çünkü valide hanımın renk renk kadife mahfazalar içinde çekmecelere ziynet veren mücevherat ve hulliyatına *[ziynet eşyalarına]* henüz el sürülmemiş ve hanımın kendi uhdesinde bulunan diğer beş on parça akarata *[gelir getiren mülklere]* ise hiç taarruz olunmamış idi.

5

Çamlıca bahçe-i umumîsinin *[halk bahçesinin]* açılacağını civariyet münasebetiyle *[yakınlığı dolayısıyla]* bittabi herkesten evvel haber alan Bihruz Bey mart gelir gelmez validesini zorlaya zorlaya sayfiyeye nakle irza etmiş *[yazlığa taşınmaya razı etmiş]* ve köşke nakillerinin ertesi günü hemen *jarden püblik*'e[6] şitab ile *[koşarak]* dahil ve haricini muayene *[içini ve dışını inceleyerek]* ederek buranın pek *a la mod*[7] ve hususiyle kendi arzusu vechle *[yönünde]* arz-ı ziynete *[süsünü sergilemeye]* pek *favorabl*[8] bir *promönad*[9] mahalli *[yeri]* olacağını anlayınca *ekipaj*ına[10] biraz daha süs vermek için Beyoğlu'nda tedarik ettiği bazı vesaitle *[aracılarla]* Bender fabrikası mamulâtından olmak üzere gayet hafif ve zarif bir araba ile mevcutlarına nispeten ikişer parmak daha boylu bir çift muallem *[eğitilmiş]* Macar araba hayvanı ısmarlamış idi.

Araba ile hayvanlar bahçenin açıldığının ikinci haftasında hele geldi yetişti. Bihruz Bey de hemen o haftadan itibaren her cuma ve pazar günü bahçe-i umumî *[halk bahçesi]* seyircileri arasında görünmeye başladı.

Araba filhakika *[gerçekten]* o senenin moda rengi olan gayet açık tatlı sarıya boyanmış, yan tarafları beyin isim ve mahlasının *[lâkabının]* ilk harflerini havî yaldızlı birer marka ile muvaşşah *[süslenmiş]*, tekerleklerinin çubukları incecik, fakat kendisi ziyadesiyle yüksek, zarif ve nazik ve amiyane bir tabir ile kız gibi bir şey idi.

Macar cinsinin en güzellerinden olan kır hayvanlara gelince bunların da gerek boyları, gerek renkleri araba ile mütenasip *[uyum hâlinde]* olduğu gibi koşum takımı da tabiî en alâsından idi.

Mevsimin modasına göre bazen koyu, bazen açık renkte gayet dar elbisesi, bal renginde eldivenleri, ufarak fesi ile yan taraftan simasının bir nısfı *[yarısı]* frenk gömleğinin dimdik duran yüksek yakasıyla örtülmüş, bileğinden aşağı ellerinin yarısından ziyadesi yine o gömleğin uzun kolları içinde saklanmış olduğu hâlde Bihruz Bey arabanın ön tarafında bulunarak hayvanların terbiyesini tutar, parlak düğmesi, lacivert setresi, malta renginde açık ve dar pantolonu, diz kapaklarına kadar çıkan uzun

konçlarının yukarıdan tersine kıvrılmış tarafı beyaz, oradan aşağısı siyah çizmeleri ve beyinkinden daha açık büyücek fesi ile seyis de mevki-i mahsusunda *[kendisine ayrılmış yerde]* oturarak beyefendinin harekâtına *[hareketlerine]* dikkat ederdi.

Binaenaleyh Bihruz Beyin *ekipaj*ı[11] –yukarıda tarif olunduğu vechle– bahçenin etrafını muttasıl ve müselsel devreden zincir-i müteharrikin *[sürekli dolaşan hareketli zincirin]* birinci halka-i mübahatı addolunmaya *[seçkin halkası sayılmaya]* lâyık idi.

Bihruz Bey bahçe seyrinde araba kullandığı zamanlar bir kimseyi çiğneyip de bir kaza çıkarmamak, arabayı bir yere çarptırıp da bir sakatlığa meydan vermemek için kendi hayvanlarının ve hususiyle öndeki ve gerideki arabaların harekâtına hasr-ı dikkat-i mütemadiye etmek *[sürekli dikkatini vermek]* mecburiyetinde bulunduğundan dolayı hiçbir şey göremez, hiçbir kimseye bakamazdı. Ancak görmek, bakmak da istemezdi. Çünkü maksad-ı mücerredi *[tek amacı]* arayiş ve debdebe *[süs ve gösteriş]* hususunca araba-güzinan-ı temaşayiyan *[seyredilen arabalar]* içinde birinciliği ihraz etmekten ibaret olarak bu maksadın husulünden *[gerçekleşmesinden]* ise kendisi tamamıyla emin idi. Şu kadar ki o kıyafette, o vaziyette ve alelhusus o kalabalık içinde saatlerce araba kullanmak yorgunluğuna tahammül edemediğinden, hem dinlenmek hem de *ekipaj*ının erbab-ı temaşaca *[seyredenlerce]* hâsıl ettiği *efe*yi[12] bizzat müşahede etmek *[görmek]* için ara sıra bahçenin üst tarafındaki meydancığın –gelen geçen arabaları görmeye, içindekileri seçmeye müsait– bir noktasında arabasını durdurur ve bazı vakit arabadan inerek bahçenin içerisinde bir tur yapmaya da rağbet gösterirdi.

Yine bir defa o suretle araba içinde temaşa-yı devr-i daimle *[dolaşıp seyretmekle]* eğlenirken kalem refiklerinden *[büro arkadaşlarından]* kendisi gibi epeyce süslü, fakat arabalı değil, hatta hayvanlı da değil, piyade *[yaya]* bir genç bey, Bihruz Beyin arabasına takarrüple *[yaklaşarak]* beyefendiye *a la mod*[13], yani kısacık bir temenna ederek *[selam vererek]* el de verdikten ve arabanın, hayvanların medh ü senasına müteallik *[övgüsüne ilişkin]* birkaç sözden sonra Bihruz Beyin daveti üzerine arabaya çıkmış, ötekinin yanına oturmuş idi.

İki refik *[arkadaş]* hem konuşurlar, hem de gözleri önünden mürur etmekte *[geçmekte]* olan arabaları temaşa ederlerdi. Bu arabalardan bir tanesi ikisinin birden nazar-ı dikkatini celp etti *[bakışlarını üzerine çekti]*. Çünkü bu araba güzel bir çift doru beygir koşulu büyücek ve müceddet *[yeni]* bir lando idi. Çünkü landonun *siej*'i[14] üzerinde bir temkin-i mahsus *[özel bir dikkat]* ile oturmakta olan koşe, yani arabacı parlak düğmeli idi. Çünkü landonun içinde bulunan iki beyaz baştan bir tanesi beylerin bulundukları noktaya gelince arabadan dışarıya doğru bir eda-yı mahsus ile *[özel bir tavırla]* uzanarak iptida arabaya, hayvanlara, sonra da beyefendilere başka imale-i nigâh-ı dikkat etmiş *[dikkatlice bakmış]* idi.

Lando ikinci defa geçtiği sırada o beyaz baş yine evvelki hareketi tekrar edince Bihruz Beyin söze iptidar ile *[başlayarak]* iki genç arasında şu muhavere cereyan etti *[konuşma geçti]*:

— *Tre şik!*[15]

— *Trez elegant*![16]

— Monşer kimin bu lando?

— Landoyu tanıyamadım.

— *E la blond?*[17]

— *Blond'u*[18] tanıyacağım gibi.

— Kim bakayım?

— Fakat pek *sür*[19] değilim. Bilmem benzetiyor muyum?..

— *Kem port dit!*[20]

— Zannederim ki bizim köyden. Belki de bizim *kartiye*den.[21]

— *Drol!*[22] Dünyada ne kadar güzel varsa hepsi de sizin köyden mi olur?..

— Hepsi değil, ama bazıları. Ne zannettin ya. Bizim köy cennetten bir parça. Bunlar da hurileri.

— Fenerbahçesi’nden dolayı mı?

— Hayır, Kuşdili’nden dolayı.

— Ben o dilden anlamam. Fener âlemi nasıl gidiyor? *Mond*[23] geliyor mu?

— Ne gezer!.. Sizin bu *jarden*’iniz[24] yok mu?.. Papasın bağını da kuruttu. Fener’in parlaklığını da söndürdü. Moda’yı da eskitti. Şimdi buradan başka her yer *dezer*![25]

6

Refikiyle *[arkadaşıyla]* bu muhavereyi *[konuşmayı]* ettiği müddet-i kalile zarfında *[kısa süre içinde]* Bihruz Beyin zihninden bir alay mülâhazat *[düşünceler]* geçmiş idi.

"Ne münasebet?.. Kadıköyü gibi *burjuva kartiye*de[26] bu derece şık bir *ekipaj*[27] bulunsun. Ne münasebet?.. Orada olanlar hep malûm. *Blond*u tanırım demesi de ağız. Tanısaydı öyle mi dururdu?.. Oh! *Kel bote divin*! *Sürtu kel gu ekselans!*[28] Benim *ekipaj*a ne kadar dikkatli bakıyordu!.. Hüsn-i tabiatını *[güzel yaratılışlı olduğunu]* bu da ispat etmez mi? Acaba kimdir bu?.. Şüphesiz *ün jön fiy blond*.[29] Lâkin şu Keşfi'yi nasıl savayım? O vakit çabuk anlaşılır. Bakalım iltifat bana mı mahsus imiş, yoksa ona mı? Kim olduğunu öğrenmek kolay. Takip de eder, gittiği yeri görürüm."

Şu mülâzahatından *[düşüncelerinden]* da anlaşılır ki Bihruz Bey landonun Kadıköyü tarafından olduğuna ihtimal veremiyor ve arkadaşı Keşfi Beyin: "Landoyu her ne kadar tanımazsam da sarışın hanımı bileceğim" yollu sözünü –hanıma manzuriyette hem-hâl bulunmak cihetiyle *[birlikte bakıyor olmaları sebebiyle]*– bir nevi ihtiyata hamletmekle *[bir tür çekinmeye yormakla]* beraber, bu bapta da *[konuda da]* bütün bütün şüpheden vareste *[uzak]* olamıyordu.

Landoyu Kadıköyü'ne yakıştıramıyordu. Çünkü pek alaf-ranga beylerle ihtilât *[karışmak, arkadaşlık etmek]* sayesinde peyda etmiş *[kazanmış]* olduğu bazı garaib-i efkâr cümlesinden *[tuhaf düşüncelerden]* olmak üzere Bihruz Bey İstanbul ile mülhakatındaki *[çevresindeki]* mevaki ve mahallâtı *[bölge ve mahalleleri]* –birincisi kendisi gibi *noblese*,[30] yani erbab-ı asalet ve itibardan *[soylu ve seçkinlerden]* olan *sivilize*[31] kibara *[sosyeteye]*, ikincisi *burjuva* sınıfına yani efkâr-ı me-deniyeden *[medenî fikirlerden]* o kadar behresi *[nasibi]* olmayan kaba tabiatlı, orta hâlli halka, üçüncüsü esnaf takımına mahsus olmak üzere– üç sınıfa ayırmış ve Kadıköyü'nü birinciye geçirmek lâzım gelirken her nasılsa ikinci sınıfa ithal etmiş idi.

Refiki Keşfi Beyin “Sarışın hanımı tanırım” demesini hakikatten ziyade bir kizb-i ihtiyatiye hamletmesindeki *[yalandan bir tedbire yormasındaki]* sebep ise şu idi: Güya Keşfi Bey bu nazenine *[cilveli güzele] kur* edecek olursa –kendi köyünden bulunduğu ve zaten tanıdığı için– Bihruz Beyin bir şey demeye hakkı ve rekabete kalkışmaya yüzü olamayacak. Halbuki Bihruz Bey nerede, Keşfi Bey nerede? İkisinin arasında asaleten, liyakaten, zarafeten ve şahsen mevcut olan fark Küçük Çamlıca ile Kadıköyü beynindeki *[arasındaki]* fark kadar azim *[büyük]* olarak landonun arayiş-i sedir-i mübahatı olan *[arabanın seçkin koltuğunu süsleyen]* nazeninin bu farkı bilmemesi ise Bihruz Beyin fikrince mümkün değil idi. Burası öyle ise de hanımefendinin bir aralık Keşfi Beye de bakışındaki hikmet *[sebep]* ne idi?

Bu bakışın manası Keşfi Beye: “Bey! Sen o arabaya hiç de yakışmıyorsun!” demek mi idi, yoksa kendisine karşı “Ne için öyle adî adamlarla görüşüyorsunuz!” veyahut “Yanınızda o bulunmasa idi size daha başka türlü bakacaktım” yollu bir şey miydi? Bunu derhal anlamak Bihruz Bey için pek mühim ve bu da Keşfi Beyin savulmasına mütevakkıf *[bağlı]* idi. Onun için Keşfi Beyi yanından defetmeye zihninde bir çare arayıp dururken Keşfi Beyin, “Monşer, ben biraz da bahçeye gireceğim. Arkadaşlardan birisiyle randevumuz var, bakayım gelmiş mi?” yollu taleb-i müfarakata *[ayrılmak istemeye]* kalkışmasını, “Öyle ise *orövuar*[32]” diye karşılayarak iki refik *[arkadaş]* birbirinden ayrıldı.

7

Keşfi Bey filhakika bahçeye dahil ve kalabalığın içinde kayboldu. Bihruz Bey de fesini, boyunbağısını düzelttikten, potinlerinin tozunu arabacısına aldırdıktan sonra mevkiinde rahatça yerleşti. Landonun vüruduna muntazır oldu *[gelmesini beklemeye başladı]*.

Aradan iki dakika geçmeksizin lando bahçenin öbür köşesinden zuhur etti *[göründü]*. Zavallı Bihruz Bey o güne gelinceye kadar öyle bir yürek çarpıntısına uğramamış idi. Başındaki kan kalbine doğru hücum ederek çehresi mavi bir renk peyda etti. Kendi kendine "*Diyabl! Par hazar sörej amurö*?"[33] gibi alafranga söylenmeye başladı. Oturduğu yerde bazı *po*zlardan sonra landoya gözlerini dikti. Lando kemal-i azametiyle *[görkemli ve gösterişli hâliyle]* Bihruz Beyin bulunduğu noktaya geliyorsa da içindekilerde kat'iyen bir hareket görülmüyordu. Bihruz Bey arabasını biraz geri almak bahanesiyle hayvanlarını hareket ettirdi. Bundan maksadı landonun içindekilere "Ben buradayım!" demekti. Bu hareketin de hükmü olamadı. Lando geldiği gibi geçti gitti.

"Ne bayağı kadın!.. Yazık *ekipaja*! O da bir şey değil a. Zati modası geçmiş!.. Hayvanlar dersen kaç paralık şeyler?.. Öyle *ordiner*[34] insanlar kendileri gibi insanlara meyleder. *Se tunatürel*[35], lâkin *domaj! Vuala ün bote mal plase! Si se tün bote par egzampl!*"[36]

Bihruz Beyin böyle sözler söylemeye kalkışması arabadan evvelki iltifata mazhar olamadığı için bir teselli-i mahrumane kabilinden *[elde edememenin tesellisi türünden]* olarak, yoksa hakikat-i hâlde *[gerçekte]* o zamana kadar bir kerecik olsun tadını tatmadığı bir meraret-i hasetle *[kıskançlık acısıyla]* birdenbire telh-mezak olmuş *[keyfi kaçmış]* ve bu hasedin netayic-i tabiiyesinden *[kıskançlığın doğal sonuçlarından]* olmak üzere bir tehevvür-i nagehanîye *[anî bir kızgınlığa]* tutulmuş, gözleri kararmış, efkârı *[düşünceleri]* bulanmış idi. Binaenaleyh kendisine bir dakika evvel bir âlem-i sûr u sürur *[neşe ve eğlence âlemi]* gibi manzur olan *[görünen]* o cemiyetgâh-ı tenezzühü *[gezinti yerini]* gözleri bî-huzur *[huzursuz]* eden bir kargaşalıktan ibaret görmeye ve bahçeden doğru gelen

mızıka sadalarını kulakları tırmalayan bir aheng-i cehennemî *[cehennem gürültüsü]* gibi duymaya başladı.

Fakat ne yapsın?.. Arabanın arkasından gitmek bir tenezzül, orada durmak haric-ez-tahammül *[tahammül edilemez]*. Bütün bütün savuşup gitmek varsa da o da teessüre haml olunacağı *[etkilenip üzüldüğüne yorulacağı]* için kendince bir nevi zül *[küçüklük]*. Bîçare Bihruz Bey zihninde hiçbir şeye karar veremediği için olduğu yerde durur düşünürdü.

Fransızca hocasıyla beraber okuduğu bazı romanlarda kendisinin duçar olduğu *[düştüğü]* mevki-i müşküle *[güç duruma]* benzer bazı vukuat *[olaylar]* geçmiş idi. Bir aralık hatırına onlar geldi. Onları düşündükçe yavaş yavaş kanındaki hiddet soğumaya başladı. Çünkü böyle ahvalde *[durumlarda]* kadınlara karşı *endiferans*[37] göstermekten başka müessir ve müfid *[etkili ve faydalı]* bir tedbir olamayacağı kaide-i tecrübiyesini *[denenmiş yöntemini]* o romanların kendisine bahşettiği fevaid cümlesinden *[kazandırdığı faydalardan]* olmak üzere tahattur ederek *[hatırlayarak]* olduğu gibi orada kalmaya ve lando tekrar gelip geçtiği vakit kendisi de vazifesizce *[ilgilenmiyormuş gibi]* başka bir tarafa bakmaya karar verdi. Bu defa landoyu müsterihane *[rahat bir şekilde]* bekledi.

Lando dördüncü defa olmak üzere yine öbür taraftan zuhur etti *[göründü]*. Fakat bu defa doğruca bahçenin kapısı hizasına geldi durdu. Hanımların emir ve işaretleri üzerine arabacı derhal aşağıya atladı, arabanın kapısını açtı. Zihninde tamamıyla vazifesiz *[ilgisiz]* görünmeye karar veren Bihruz Beyin gözleri evvelkinden daha ziyade açılmış, ileriden bu hâle nazar ediyordu *[bakıyordu]*. Arabanın kapısı açılır açılmaz birbirini müteakip *[izleyerek]* iki hanım indiler. Bunlardan birincisi o bildiğimiz sarışın hanım, diğeri de refakatindeki hanım idi.

Hanımlar arabadan indikten sonra arabacı aldığı bir emir üzerine landoyu öbür tarafa doğru yürüttü. Sarışın hanım –kendisi gibi dil-şikârlıkta *[gönül avlamakta]* ustalık ihraz etmiş *[kazanmış]* nazeninlerin *[cilveli güzellerin]* mahsusat-ı işve-füruşanesinden *[kendilerine has cilvelerinden]* olmak üzere– yanındaki hanıma bir şey söylemiş de ona gülüyor gibi gülümseyerek Bihruz Beye imale-i nigâhı müteakip *[göz süzdükten sonra]* ağır ağır yürüdü. Refikasıyla *[hanım arkadaşıyla]* birlikte bahçeye dahil oldu.

Bunlar landolarını bahçenin hizasında durdurur durdurmaz Bihruz Bey kendi kendine: “Keşfi’nin randevusu anlaşıldı. Hay şıllık hay! S*e ne kün grizet*![38] Ya berikinin o ağızları ne idi? Lâkin bu kim? Belli ki bir *kokot*! Böyle bir bayağı *kokot*la Keşfi gibi bir bayağı *kurör*ün[39] muamelelerini görmek de hoştur ya!.. Ben de bahçeye girer, bir tarafta bunları seyrederim. Ne ehemmiyeti var ki. Ah o zevzeğe niçin yüz verdim de arabama çağırdım, yanıma oturttum!.. Lâkin şunun kim olduğunu öğrenmeliyim. *Laparans e trompöz*[40] derler, ne kadar doğru bir söz” yollu birtakım sözler söyleyerek bahçeye girmeye zaten karar vermiş iken sarışın hanımın o suretle bakışından yine kendisi için hükümlü ve ümit-bahş *[ümitli]* bir mana çıkardığı cihetle kadıncağız hakkındaki sözlerini muvakkaten *[geçici olarak]* geri alarak hemen arabasından fırladı, bahçeye girdi. Önü sıra lâkırdı ederek gayet betaetle *[yavaş]* yürümekte olan iki hanımı takibe başladı.

8

Sarışın hanım, kısadan uzunca, uzundan kısaca, tamam orta boylu, zarif yapılı, yürürken def'aten *[aniden]* durur, dururken birdenbire hareket eder, döner döner arkasına bakar, hani şu:

Ahû zi tu amuht behengâm-ı devîden

Rem gerden ü üstaden ü vapes nigerîden[41]

kavl-i meşhurunda *[meşhur sözünde]* tarif olunan eda-yı dil-firibe malik *[alımlı edaya sahip]* bir nazenin idi. Saçları şimdiki boyaların verdiği kızıl renkte değil, gayet açık tabiî sarı, gözleri ise nakkaş-ı tabiatın *[tabiat ressamının (Allah'ın)]* bir sehv-i savab-nüma-yı lâtifi *[güzel bir hatası]* olmak üzere mavi değil de tahrirli koyu sarı, kaşları kumral, siması vücudunun narinliğine nispeten dolgunca, burnu ise çehrenin dolgunluğuna nispeten incerek, "çekme" tabir olunan biçimde, ağzı şairlerin tasavvur ettikleri nokta-i mevhume *[görünmeyecek kadar küçük nokta]* derecesinden beş on bin defa büyük, fakat yine alelade küçük idi.

Şu evsafı *[nitelikleri]* ile epeyce güzel denilen sarışın hanımın en büyük, en müessir *[etkili]* güzelliği bakışıyla, dudaklarında idi. O bakışta bilmem ne hiddet vardı ki dikilip durduğu vakit taallûk ettiği *[yöneldiği]* gözlerden bir barika-i seyyale *[akıcı bir şimşek]* gibi nüfuz ederek *[saplanarak]* ta can-gâha vasıl olur *[ruha ulaşır]* ve sûz u tâb-ı harikuladesi *[olağanüstü güç ve ateşi]* karşısında yürekleri tir tir titretirdi. O dudaklarda bilmem ne kuvvet vardı ki, nazikâne tekellüm *[söz]* veya zarifane tebessüm ile hareket etmeye başladığı zaman enzar-ı hasrete *[hasretli bakışlara]* türlü türlü manalar arz eder ve bu manalar havsala-sûz-ı aram u tahammül olurdu *[dayanma gücünü yakardı]*.

Nazenin ne kadar da güzel giyinmiş idi: O zamanın modasına pek de muvafık *[uygun]* olmayarak biraz darca kesilmiş süt mavisi rengindeki atlas feracesi endamındaki tenasübü *[uyumu]* gizlemekten âciz olduğu hâlde araba içinde saatlerce üzerine oturulmaktan dolayı birçok kırımlar, bükümler peyda etmiş olması cihetiyle *[sebebiyle]* güneşe karşı gelince bir

musavvir-i mahir *[usta bir ressam]* için örnek ittihazına *[sayılmaya]* lâyık surette gayet lâtif, gayet dil-pezir *[gönül alıcı]* ışıklar, gölgeler içinde nazar-rüba bir manzara-i temevvüc-nüma *[dalgalanma manzarası]* arz etmekte idi. En ince nev'inden yaşmağı tozpembemsi rengindeki yanakları üzerinde yeni açmış bir güle piraye-bahş olan *[süs veren]* buhar-ı lâtif *[güzel buhar]* hükmünü verir ve yaşmağın iki yanından haylazcasına dışarıya sarkmış olan ve edna tahrik-i nesim *[en hafif bir esinti]* ile hemen oynamaya başlayan sırma teller ise beyaz bir bulut parçasına in'itaf eden *[yansıyan]* eşia-i afitabı *[güneş ışıklarını]* andırırdı. Başındaki hotoz da havaî mavi idi. (Teşbihatımızın iptizale *[benzetmemizin bayağılığa]* düşmeyeceğinden emin olsak bunu da o sarı saçlarla beraber güneşli bir gökyüzüne benzetirdik.) Eflatunun açığı eldivenler içinde mahfuz ellerin ve tahminen otuz dört numarada iskarpin içinde ipek çorapla mestur ayakların derece-i tenasüp ve nezaketleri *[uyum ve inceliklerinin derecesi]* bilinemezse de nazar-ı iştiyakta *[arzulu bakışlarda]* bunlar da pek sevimli, pek nazik idi.

Sarışın hanımın şemsiyesine gelince; öyle dantelli, saçaklı nev'inden parlak renkli değil de tabiatındaki –hani ya şu Bihruz Beyi iptida-yı nazarda "*Kel gu ekselans*!"[42] sözüyle kendisine sitayiş-han eden– zarafetin en büyük nişanı olmak üzere sade, güzel ve yalnız sapına feracesinin renginde bir kurdele merbut *[bağlı]* siyah ağır atlastan idi. (Erbab-ı mütalâa *[okuyucular]* isterler ise bu şemsiyeyi de o güneşli gökyüzünün bir tarafında bir kara buluta benzetebilir. Şu kadar ki o zaman teşbihin arz edeceği hayal makûs zuhur eder *[tersine çıkar]*. Çünkü bulut göğün içinde olmak lâzım gelirken gökyüzü bulutun içine girmiş olur).

Sarışın hanımın yaşından bahsetmedik, çünkü bilmiyoruz. Dişlerini vasfetmedik, çünkü göremedik. Fakat tahminimizce nazenin olsa olsa yirmi yaşını henüz bitirmiş olmalı. Dişler de elbette iki dizi incidir. Buna refakat *[eşlik]* eden hanıma gelince bu ötekinden uzun boylu, ötekinden enli, ötekinden yaşlı, hem de çok yaşlı, mavi gözlü, esmer yüzlü, fakat canlı canlı yürüyüşüne nazaran pek dinç, lâkırdıyı çok etmesine, lâtifeyi *[şakayı]* çok sevmesine, muttasıl *[sürekli]* gülmesine nazaran *[bakılırsa]* pek neşeli, yanlarından gelen geçenlere hemen hemen bir şey söyleyecek gibi dikkatli dikkatli bakmasına nazaran serbestçe alışmış, sanki Kalpakçılarbaşı'ndaki dükkânlardan çokça alışveriş etmiş olmasını hatıra getirir bir hanım idi.

Siyaha mail *[yakın]* koyu yeşil canfesten feracesine söz yoksa da bunun arka eteğini daima sağ eliyle tutup kaldırmasında pek de zarafet *[incelik]* yok idi. Karamandola'dan potinleri eski değilse de yürürken feracenin etekleri ziyade kalktığından o potinlerin üst tarafından beyaz tire çorapların görünüşü pek güzel gelmiyordu. Sol elindeki beyaz şemsiye ipekli gibi parlıyorsa da büküm yerlerinin bir parçacık sararmış olması o kadar hoş görünmüyordu. Kalınca yaşmağı o yaşta bir hanım için pek münasip ise de bu yaşmağın ara sıra çenesinden aşağıya doğru düşmesi hiç de sevilir şey değil idi. Mamafih bu iki hanımın yekdiğerine refakati *[birbirine eşlik etmesi]* ifrat ve tefriti hüsn-i tadil ederek *[aşırılıkları törpüleyerek]* bir güzel manzara husule getiriyordu. Sarışın hanım meselâ bir sarı gül, diğeri ise o güle bend olmuş bir mazı dalı idi. Yahut sarışın hanım çiçek açmış bir nazik fidan, yanındaki ise o fidanın gayr-ı muntazam *[düzgün olmayan]* bir gölgesi idi. Veyahut sarışın hanım parlak bir güneş, öbürü ise o güneşin yanından ayrılmaz, o güneşi daha şaşaadar *[parlak]* göstermekle beraber kendisi de hoş görünür bir kara bulut idi.

9

İki hanım ağır ağır gittiler, mahut *lâk*ın[43] yanında durdular. Oraya beş altı kadar çiçek, birkaç da arı toplanmış, havuzu temaşa ediyordu. Bihruz Bey de berikilerin arkaları sıra gitti, dört beş adım kadar uzakta, *lâk*ın kenarında bastonuna dayandı durdu.

Havuz bu makule rakit *[bunun gibi durgun]* sularca alâmet-i kıdem ve herem *[eskilik, beklemişlik alâmeti]* olan ve bazı vakit berraklıktan daha ziyade hoşa giden yeşil rengi henüz kesp edememiş *[kazanamamış]* ise de epeyce bulanmış, sararmış olduğundan safhası *[yüzeyi]* kenar ve civarındaki eşcar ve nebatat *[ağaçlar ve bitkiler]* ile temaşasına gelenlerin şekil ve heyet ve endam ve suretlerine aynalık edebiliyordu. İçerisindeki kırmızı, beyaz, siyah renkte balıklar güneşten hisse-i hayatlarını *[paylarını]* almak için ta suyun yüzüne kadar çıkmış ve âlem-i ab *[su âlemi]* içinde sakinane ve mestane temaşa-yı devrana *[etrafı seyretmeye]* dalmış idi. Havuzun in'itaf-ı ziya-yı afitab *[güneş ışıklarının yansıması]* ile parıl parıl parlayan sathı –içindeki bu balıklarla beraber– bed renkte *[çirkin renkli]* çiçekli bir kumaş-ı harir *[ipek kumaş]* gibi görünürdü.

Sarışın hanımla refakatindeki hanım, *lâk*ın kenarına gidip de yüzünde kendi akislerini müşahede edince sarışın hanımın söze iptidarıyla *[başlamasıyla]* aralarında şöyle bir muhavere cereyan etmeye başladı:

— Bak bak Çengi Hanım yer aynası!.. Görüyor musun kendini?..

— Yer aynası mı?.. O da nedir? Yer elması bilirim, ama yer aynası hiç işitmedimdi.

— Yaşmağını biraz sıyırır da bakarsan yer aynasının içinde iki tane yer elması da görürsün.

— Nesine bakayım. Bulanık bir su. O kırmızı şeyler de zahir Amasya elması olacak.

— Ay Amasya'da elmas çıkar mıymış?.. Ben de bunu işitmedimdi.

— Elma, ayol elma!.. Elmas değil. Elmasın, pırlantanın İngiltere'de çıktığını bilmeyecek ne var? Sen de eğlence bulamadın da besbelli benimle eğleniyorsun.

Hanımların bu muhaveresini *[konuşmasını]* kemal-i dikkat ve ehemmiyetle *[büyük bir önem ve dikkatle]* işitmek için olduğu yerde –alafranga bir tabir ile– serapa gûş *[baştan ayağa kulak]* kesilen Bihruz Bey "yer aynası" teşbihi *[benzetmesi]* ve hususiyle *[özellikle]* "yer aynası içinde yer elması görüneceği" telmihi *[imalı söyleyişi]* münasebetleriyle kendi kendine "*Kel espri*!.. *Kel fines*!.."[44] diyerek sarışın hanımın zarafetine *[inceliğine]* hayran olup dururken en sonra İngiltere lâfzını *[sözünü]* işittiği gibi bunu mücerret kendisine ait olmak üzere fırlatılmış –pırlanta kadar kıymetli– bir ufak taş olmak üzere telâkki etmek *[kabul etmek]* istedi. Bunda da esasen hakkı vardı. Çünkü o mecmada *[toplulukta]* kendisinden başka İngiltere'den henüz gelmiş bir mösyö gibi alafranga giyinmiş kimse yoktu. Böyle bir iltifat-ı cihan-kıymete nailiyetten *[dünya kadar değerli iltifata erişmekten]* dolayı kendisini en birinci bahtiyarlardan addetmeye *[saymaya]* kalkışan Bihruz Bey bu taşın, yani bu hediye-i zarafetin *[zarif hediyenin]* altında kalmayacak surette bir güzel mukabele *[karşılık]* hazırlamaya başladı.

Bu sırada orada bulunan seyirciler de çekiliyorlardı. Beyefendi bu müsaade-i hüsn-i tesadüften istifade ile *[güzel tesadüfün verdiği izinden yararlanarak]* derhal hanımlara takarrüp etti *[yaklaştı]*. Ceketinin bir iliğine sokulmuş olan beyaz *jeranium*'u[45], yani kaba Türkçesi "sardalya" çiçeğini yerinden çıkardı ve "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane*[46] çiçekle mukabele etmek caiz değil ise de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım. Öyle bir iltifatınız *admiratör*ünüzü[47] ne derecelere kadar *örö*[48] ettiğini tarif edemem" diyerek çiçeği sarışın hanıma doğru uzattı. Sarışın hanım bu lâkırdıyı hiç üzerine almayarak güya kendi temaşasıyla meşgul oluyordu. Nihayet refakatindeki *[yanındaki]* hanımın ihtar ve icbariyle *[uyarı ve zorlamasıyla]* Bihruz Beye doğru döndü, "Teşekkür ederim" dedi, çiçeği aldı, bir toplu iğne ile göğsünün bir tarafına iliştirdi. Müteakiben *[Ardından]* yanındaki hanıma: "Acaba köşke girmeye izin var mıdır?" diyecek oldu. Öteden Bihruz Bey hemen söze karışarak "Bahçenin her tarafını gezmeye herkesin

*drua*sı[49] vardır. Zaten böyle *rüstik*[50] yerlere sizin gibi huriler, periler yakışır" dedi. Bunun üzerine sarışın hanım gülerek refikasına *[arkadaşına]* doğru eğildi, gizlice bir şey söyledi. Söylediği: "A bu benim adımı nereden öğrenmiş?" sözünden ibaret idi.

Bihruz Bey derece derece sarışın hanıma takarrüp etmek *[yaklaşmak]*, onunla bilişmek, tanışmak, konuşmak istiyor, halbuki birinci tesadüfte o kadar yakından kendisini Bihruz Beye göstermek (artık bari ismiyle yad edelim) Periveş Hanımın hesabına uymuyordu. Binaenaleyh iki hanım köşkü gezmekten sarf-ı nazarla *[vazgeçerek]* aşağı doğru yürüdüler. Beş on adım sonra kalabalığın içine girdiler. Bihruz Bey de gölge gibi bunları takibe başladı.

10

Bihruz Bey hem ağır ağır yürür hem de Periveş Hanımın evsaf-ı cemal ve mehasin-i hâlini *[güzelliğinin niteliklerini]* birer birer yâd ve tekrar ile böyle yüzü melek, huyu melek, esprisi fevkalâde, *edükasyon*u[51] mükemmel ve bu haysıyetlerle *[niteliklerle]* gayet *nobl*[52] bir familyaya mensubiyeti *[aileye mensup olduğu]* şüphesiz olan bir hanımefendinin, Keşfi gibi bir bayağı, bir *mal elöve*[53] adama iltifata tenezzül etmesi mümkün olamayacağını düşünür ve biraz evvel bu hanım hakkındaki su'-i zannından *[yanlış düşüncesinden]* dolayı hâsıl olan teessüratını *[üzüntüsünü]* şu aşağıki mülâhazatıyla tadile *[düşünceleriyle azaltmaya]* çalışırdı:

"Bu nasıl *bote*?..[54] Uzaktan güneş gibi görünüyor, gözleri kamaştırıyordu. Yakından ay gibi parlıyor da insanın baktıkça bakacağı geliyor! Ne kadar *poetik* bir *poem*![55][55] Ya o *konversasyon*un[56] güzelliği! *Miruar terestr*. *O glas parter*. *Tre bel komparezon pur ön pöti lâk*. *Se tre joli*!..[57] İngiltere pırlantası da güzel. Benim için *ön pö tro flatan*, *me sa nö fe rien.*[58] Çiçeği pek güç *aksepte*[59] etti. Tabiî, öyle bir *jön person*[60] için *sa va bien sa ne kö dö la püdör, se dö la püdör*.[61] Acaba adı nedir? Ah, aceleyle soramadım. *Emosion*[62] bırakmıyor idi ki. Ben de güzel mukabele ettim ya. *Örözman*[63] üzerimde o çiçek bulundu. Gerçekten pek poetik bir *rancontr*[64] oldu. *Viktuar*![65] Öyle bir *lâk*ın kenarında. Lamartin! Ah Lamartin! Gelip de bu hâli görmeliydin! Beş dakika içinde en parlaklarından beş yüz *ver*[66] yazmak için ne şairane bir tablo idi!.. Çengi Hanım. *Kel drol dö nom* ![67] Çengi... mahut *dansö*zler. Lâkin bu lâfzı isim olarak hiç işitmedimdi. *Orijinal*. Şu *tuvalete* bak! Şu yürüyüşe bak!.. Gerçekten bir Kalipso. Sanki Kalipso'yu adasından almışlar, yaşmaklamışlar, feracelemişler de şu bahçenin içine salıvermişler!.."

İşte Bihruz Bey bu yolda düşünür, düşündüğü kadar da mesut ve müftehir olurdu *[mutlu olur ve övünürdü]*. Çünkü önü sıra kemal-i gunc u delâl ile *[tam bir naz ve eda ile]* yürümekte ve hüsn-i cemaline *[yüzünün güzelliğine]*, zarafet ve kıyafetine yalnız erkekleri değil, kendi derecesinde süslü hanımları bile hayran etmekte olan Periveş Hanıma beğenilmek

bahtiyarlığı o kadar şık beyler içinde yalnız kendisine nasip olmuş idi. Filhakika *[Gerçekten]* nazenin her adımda beş on kişiyi kendisine yol açtırmak için yollarında tevkif ettiği *[durdurduğu]* hâlde bunların hiçbirisine imale-i nigâha *[göz ucuyla bakmaya]* bile tenezzül etmeyerek ve yalnız güzellikte, parlaklıkta kendisine rakip addedebildiği taze çiçekleri meşmul-i kemterîn-i nazar-ı iltifat eyleyerek *[hafiften küçümseyici bakışlarla iltifat ederek]* ilerler idi.

Bihruz Bey muvaffakiyetinden emin idi. Yalnız bir hatıracık ara sıra kendisini bî huzur *[huzursuz]* ediyordu ki, o da –Keşfi Bey bahçede ise elbette görüleceğinden– sarışın hanımın ona karşı ne muamelede bulunacağı endişesi idi.

Çalgı mevkiine kadar Keşfi Bey görülmedi. Bihruz Beyin de sema-yı mesudiyeti ufkundaki *[mutluluk göğünün ufkundaki]* o muzlim sehab-ı hatıra *[karanlık düşünce bulutu]* yavaş yavaş dağılmaya başladı. Biraz daha ilerlediler. Burası kalabalıktan azade *[uzak]* idi. Bihruz Bey adımlarını sıklaştırdı, hanımlara yetişti. Bu suretten maksadı sarışın hanımı bir daha nerede ve ne vakit görmek mümkün olacağını sormak idi. Sarışın hanım buna meydan vermeksizin Çengi Hanıma hitaben: “Burası pek güzel. Pek hoşuma gitti. Gelecek cumaya da gelelim, hem doğruca buraya girelim” dedi. Bunun üzerine Bihruz Bey: “*A kel ör*?..[68] Pardon efendim, saat kaçta?” der demez geriden doğru bir “Haset!.. Haset!..” avazesi geldi. Hepsi birden döndüler baktılar. Bunu söyleyen oracıkta ağaçlarla muhat bir tarhın içinde yalnızca oturmakta olan Keşfi Bey idi. Hanımlar sahib-i avazeyi teşhis ile *[sesin sahibini tanıyarak]* birbirlerine bir şey söylediler, gülüşmeye başladılar. Bu sırada aşağıki kapıya da vasıl olmuşlar idi. Bihruz Beyin “Saat kaçta?” suali cevapsız kaldı.

Hanımlar kapıdan çıktılar. Lando evvelce aldığı emir üzerine oraya gelmiş idi. Arabacı mevkiinden indi, arabanın kapısını açtı, hanımlar içeriye girer girmez kapı “tak!” diye kapandı. Arabacı mevkiine çıktı, müteakiben *[ardından]* bir kırbaç şakırtısı işitildi, lando süratle aşağı doğru yürümeye başladı.

11

Bihruz Bey bu dakikada pek bedbaht idi *[talihsizdi]*. Keşfi Beyin o suretle haykırması, hanımların o suretle gülüşmesi, sualinin cevapsız kalması, arabacının, o teresin de landonun kapısını açmakta, hanımları alıp gitmekteki sürati, nihayet sarışın hanımın arabadan bakıp da bir *adiyö*cük[69] bile demeksizin çıkıp gitmesi bîçare beye pek tesir etmiş idi. Bu fart-ı teessür *[aşırı üzüntü]* şaşkınlığı içinde def'aten *[ansızın]* hatırına landoyu takip etmek fikri geldi. Kapının yanında bağcı kılığında iki kişi durmuş konuşuyorlardı. Onlara bakarak sertçe bir eda ile "*Mon ekipaj*[70]" dedi ve muhatapları tarafından bir hareket-i seriaya muntazır oldu *[ani hareket bekledi]*. Fakat herifler bundan bir şey anlamadıklarından mütehayyirane *[şaşkınlıkla]* birbirlerine bakmaktan başka bir şey yapamadılar. Bihruz Beyin buna da canı sıkıldı. Artık kendi gözleriyle arabasını aramaya başladı. Halbuki yukarıki kapıdan bahçeye girdiği zaman *ekipaj*ı aşağı kapıya getirmesini *koşe*ye[71] tenbih etmemiş idi. Onun için araba kendisini bıraktığı yerde muntazır oluyordu *[bekliyordu]*. Sarışın hanımın ardı sıra bir kere bahçeden dışarı çıkmış bulunduğu için şoseden yukarı şitab ile *[koşarak]* yürümek istediyse de birbiri ardınca gelmekte olan arabaların izdihamından ve hususiyle bir sarı bulut gibi havaya suud etmekte *[yükselmekte]* olan tozun kesretinden *[çokluğundan]* ürktü. Tekrar bahçeye girdi. Acele ile duhuliye *[giriş ücreti]* vermeyi unutmuş idi. Vaki' olan ihtar üzerine elini cebine soktu, bir mecidiye çıkardı, para alan adama fırlattı. Mecidiyenin üst tarafını almaya meydan yok idi. Koşar gibi bir süratle yürürken Keşfi Beyi biraz evvel gördüğü yerde göremeyince süratini daha ziyadeleştirdi. Bu aralık yolunun üzerinde karşılaştığı süslü bir madamanın fistanına bastı yırttı. Telâşından zarar-dide olan *[zarara uğrayan]* zatın cinsiyetini ve bahusus bigâneliğini *[yabancılığını]* düşünemeyerek "*Pardon mon şer*"[72] dedi geçti. Biraz daha ötede bir tepsi içinde kahve ve bira götürmekte olan garsona çarptı, tepsiyi yere düşürdü. Şişeler kırıldı. Dökülen kahveler, biralar kendisiyle beraber kadın erkek birkaç kişinin daha üstüne başına sıçradı. O yine koşup gidiyordu. Garson, "Beyefendi, Beyefendi!.. Bizim zararlar ne olacak?.." diye haykırmaya ve arkasından koşmaya başladı. Çaresiz bunun için de *jile*'sinin cebinden bir altın çıkardı, garsona doğru attı. Bu aralık tanıdığı bir zata rastgeldi. O zat bir şey söylemek, bir şey anlatmak için kendisini yolundan alıkoymak

istediyse de Bey: “*Je afer!.. Je afer!.. Je süi prese*!..”[73] diyerek bundan da kurtuldu. Hele güç belâ kapıdan çıktı, arabasını buldu. *Par malhör*[74] arabacı hayvanların önüne birisini bırakarak o da kendinin bir ufak işi için bir tarafa gitmişti. Bihruz Bey arabacının avdetini beklemedi. Hemen yerine çıktı, terbiyeleri eline aldı, hayvanları kırbaçladı. Aşağıya doğru mümkün olan süratle gitmeye başladı.

Yolun üzeri arabalar, hayvanlar, insanlarla hıncahınç dolu olduğundan Bihruz Bey dakikada bir durmaya mecbur oldukça sabırsızlığından pek ziyade sıkılırdı. Hele aşağıki kapıyı da buldu. Oradan ötesi tenhaca idi. Arabayı alabildiğine koşturarak Tophanelioğlu mevkiine geldi, birdenbire durdu. Çünkü burada karşısına çıkan dört yoldan hangisine gitmek lâzım geldiğini evvelce düşünüp kararlaştıramamış idi. Burada daha ziyade sıkılmaya başladı. İki dakika kadar tevakkuftan *[durduktan]* sonra Beylerbeyi’ne inen yolu tutturdu. İstavroz üzerlerine kadar bir koşu gitti**.** *Lando*dan bir iz bile bulamadı. Oradan döndü. Bağlarbaşı, Nuhkuyusu tarikiyle *[yoluyla]* Haydarpaşa’ya indi. Landodan yine eser bulamayınca bütün bütün meyus oldu *[ümidini yitirdi]*.

Bu esnada vakit de on ikiyi geçmiş, yarıma geliyordu. Naçar *[Çaresiz]* Koşuyolu’ndan ağır ağır giderek azim bir teessürle köşküne avdet etti. Doğruca odasına çıktı. Fesini bir tarafa attı, eldivenlerini çıkardı. O aralık: “*Mösyö e servi e mösyö Pierre e la*”[75] diye gelen uşağı Mişel’i bir tekdir ile savdıktan sonra *trepeze*nin üzerinde bir tabak içinde duran frenk sigaralarından birisini aldı, tepesini dişiyle kopardı, sigarayı lambadan yaktı. Kanepeye geçti, oturdu ve sigaranın tavana doğru suud etmekte *[yükselmekte]* olan mavi dumanını nazarıyla takip ederek müteellimane *[üzüntüyle]* düşünmeye başladı.

12

Periveş Hanımla refikası Çengi Hanıma gelince bunların terbiye ve faziletçe mahiyetleri bahçede *lâk*ın yanında Bihruz Beye karşı gösterdikleri etvar-ı laubaliyaneden *[lâubali tavırlardan]* ve biraz aşağıda naklolunacak *[aktarılacak]* bir muhaverelerinden *[konuşmalarından]* anlaşılır. Burada yalnız şunu anlatmak lâzımdır ki, Periveş Hanım –Bihruz Beyin yakıştırdığı gibi– öyle şerefli bir aileye, asil bir hanedana mensup olmadığı gibi, ikametgâhının bulunduğu mevki de Bihruz Beyin taksimince tahminine muvafık *[uygun]* olmak üzere sınıf-ı kibara *[yüksek tabakaya]* mahsus olan yerlerden değil idi.

Kaşıkçı esnafından Sakin Ağa namında namuslu bir adamın kızı ve arzuhalcilikle taayyüş eder *[geçimini sağlar]* Mağmum Efendi namında hamiyetli *[onurlu]* bir zatın zevcesi *[karısı]* olan Periveş Hanım, on altı yaşında pederini kaybettikten ve yirmi üç yaşında zevcinden müfarakat eyledikten *[ayrıldıktan]* sonra validesi Zaime Hanımla birlikte Karabaş mahallesinde kâin *[bulunan]* dört odalı hanelerinde fakirane ve fakat yine mesture *[kapalı]* bir surette geçinir giderler idi. Gerçekten fevkalâde denecek güzellerden olan Periveş Hanımı bir su'-i tesadüf *[kötü tesadüf]* Çengi Hanım denilen delle-i muhtale *[yoldan çıkarıcı]* ile biliştirmiş ve bu suretle bîçarenin az zaman içinde şöhret-i cemal ve zarafeti *[zariflik ve güzellik şöhreti]* gereği gibi şayi *[yayılmış]* ve fakat –hayfa ki!– cevher-i giran-kıymet *[mücevher değerinde]* fazileti bütün bütün zayi olmuş idi.

Bu su'-i münasebetin husulünden *[kötü ilişkinin başlamasından]* sonra Periveş Hanım ekseriya Çengi Hanımla birleşir, daima onunla gezer ve iktiza ettikçe de Çengi Hanımın hanesinde beytutet eder idi *[geceyi geçirirdi]*.

Bunların Çamlıca bahçesinde görüldükleri günün sabahı Periveş Hanım adî bir yatak bağına bürünmüş olduğu hâlde Karabaş mahallesinden çıkarak sekiz yaşında bir komşu çocuğu refakatiyle *[eşliğiyle]* bir hayli mesafe kat' ettikten sonra güneş görmez ve binaenaleyh çamuru kurumaz bir sokağın izbe bir köşesinde –karşısı bostan, arkası yine bostan, tarafeyni *[iki tarafı]* bekâr odaları, ahır filân gibi ehemmiyetsiz ebniye-i süfliye *[adî binalar]* ile

muhat *[çevrili]* olmak üzere– tek ü tenha kaim *[yerleşmiş]* olan şüpheli bir haneye gelmiş idi.

Burası Çengi Hanımın ikametgâhıdır. Periveş Hanımın vürudundan *[gelmesinden]* bir saat sonra bu iki hanım yukarıda tarif olunan kıyafet-i zarifaneye *[zarif kıyafete]* girmiş oldukları hâlde yaşlısı önde, genci arkada olarak haneden çıktılar, Aksaray caddesine doğru yürüdüler.

Hanımların evden çıktıkları zaman kararları Samatya'ya kadar maşiyen *[yürüyerek]* inerek oradan demiryoluyla Bakırköyü'ne, oradan da Sakızağacı mesiresine gitmek idi. İşte bu karar ile yürürlerken Periveş Hanımın: "Çamlıca bahçesini pek methediyorlar. Bugün de oraya gitsek acaba nasıl olur?.." yolundaki istimzacına *[sorusuna]* Çengi Hanım tarafından suret-i muvafakatkâranede vaki olan mukabele *[olumlu olarak verilen karşılık]* Sakızağacı kararını Bahçe-i Umumîye *[halk bahçesine]* tahvil etmiş *[dönüştürmüş]* idi. Bunun üzerine hanımlar hareketlerini tesri' ile *[çabuklaştırarak]* Aksaray'ın tramvay mevkiine yetiştiler ve hemen hareket etmek üzere bulunan tramvay arabasına çıktılar oturdular. Üç çeyrek saat sonra Köprübaşı'nda tramvaydan indiler. Köprü'yü geçerek Üsküdar vapuruna girdiler. Vapura girdikten yarım saat sonra da Üsküdar vapur iskelesine çıktılar. Beylik ambarın önüne doğru yürümeye başladılar.

Sair günler vapurdan çıkan halkı istikbale *[karşılamaya]* koşarak "Boş araba!.. Araba lâzım mı? Sizi şu temiz kupa ile götüreyim?.." yollu sözlerle tergibat-ı müz'icanede yekdiğerine müsabakat gösteren *[sıkıcı söz ve hareketlerle müşteri çekmek için birbiriyle yarışan]* arabacılardan hiçbirisi görünmedi. Çünkü o gün seyir yerlerine dağılmak için kira arabalarına vuku bulan hücum, sair vakitlerden pek çok ziyade olarak bir saatten beri iskelede boş bir tek araba bile kalmamış idi.

Çengi Hanımın orada rast geldiği işsiz bir adama, "Ayol!.. Kira arabası arıyoruz, acaba nerede bulunur?" sualine "Hanımefendi nafile aramayınız, bulamazsınız" diye aldığı cevap üzerine hanımların ikisi birden: "A!.. Vah, vah!.. O kadar uzak yerden gelişimiz hiçbir şeye yaramadı!.." demekle beraber beri taraftaki Çeşme meydanına müteveccihen *[yönelerek]* ilerlediler ve orada da rast geldikleri birkaç kişiye "Ayol!.. Buralarda hiçbir araba bulunmaz mı?" sualini tekrar ettiler.

O gün sabahleyin Beyoğlu kira arabalarından bir lando Kadıköyü’ne bir hasta götürerek Üsküdar’a avdetle *[dönmekle]* araba vapuruna muntazıran *[bekleyerek]* çeşmenin yanında durmakta idi. Landonun arabacısı hanımların araba taharrisinde *[arayışında]* olduklarını görünce kendi kendine: “İki saat daha burada boş boşuna vapur bekleyeceğime şu hanımları alsam götürsem daha iyi olmaz mı?” dedikten sonra hanımlara doğru ilerledi ve Çengi Hanıma hitaben: “Nereye gideceksiniz hanımefendi?.. İsterseniz sizi bu lando ile götüreyim” deyince hanımlar ikisi birden dönerek landoyu bi’l-muayene *[inceleyip]*, talihin sırf yokluk içinde meydana getirdiği bu fevka’l-matlup *[istenenden daha fazla]* müsaadeyi bakışlarıyla, gülüşleriyle yekdiğerine *[birbirine]* tebrik ettikten sonra Çengi Hanım gidilecek mahalli tayin ile *[yeri belirterek]* pazarlığa girişti.

O mevkide bulunan kayıkçı, hamal, beygir sürücüsü kabilinden *[türünden]* birtakım esafil-i eşhas *[bayağı kişiler]* Periveş Hanımın etrafına toplanarak galiz galiz harf-endazlıklarla *[ağır ağır lâf atmalarla]* nazenini rahatsız etmeye ve haziran güneşinin cihet-i re’s-i semadan rüus-i sekene-i arza amuden in’itaf eden eşia-i ateşîni *[gökyüzünden yerde yaşayanların başlarına dikey olarak yansıyan kızgın ışıkları]* bîçareyi arak-riz-i zahmet eylemeye *[sıkıntıdan terletmeye]* başlamış idi. Bu mevki-i müşkülden *[sıkıntılı vaziyetten]* bir an evvel kurtulmak ihtiyacını ziyadesiyle hisseden Periveş Hanım arabacıya işaret edip arabanın kapısını açtırdı. Hemen içeriye kendisini attı. Müteakiben *[Ardından]* Çengi Hanım da girdi.

13

İşte Bihruz Beyin Periveş Hanım hakkındaki tahminat-ı zahir-bînane ve hissiyat ve telakkiyat-ı müşkül-pesendanesine medar-ı mahz *[dış görünüşe göre yaptığı tahminin, duygularının ve beğenisinin tek sebebi]* olan landonun bu nazenini hamilen *[taşıyarak]* Bahçe-i Umumî seyrinde bulunması –pek o kadar nadir olmayan– tesadüflerden birisi idi. Mamafih böyle bir tesadüfün mülâhaza-i imkânı *[gerçekleşeceği]* Bihruz Beyin hatırından bile geçmediğinden dolayı beyefendi landoya izafetle *[bakarak]* hanımları ve hanımlara nispetle *[bakarak]* landoyu –derecelere kadar– ehemmiyetlendirmiş ve bu ehemmiyetin neticesi olarak bahçenin içinde Periveş Hanıma –bildiğimiz suretle– ek dolaş olmuş idi.

Yukarıda tarif olunduğu vechle *[anlatıldığı gibi]* hanımlar –Bihruz Bey dahi arkalarında olduğu hâlde– bahçeden çıkarak landolarına rükûb ile *[binerek]* araba hareket eder etmez Periveş Hanımın:

— Daha pek toy zavallı!.. demesiyle iki hanım arasında muhavere-i atiye cereyan etmeye başladı:

— Âdeta budala ayol!..

— Biraz hoppaya da benzer.

— Zıpır derler bunlara zıpır. Fânî çiçeği ne yaptın? Bakayım, hâlâ göğsünde duruyor mu?

Çengi Hanım, Bihruz Beyin bir aralık tefevvüh etmiş *[söylemiş]* olduğu Fransızca *fane*[76] kelimesini “fânî” diye işittiğinden ve bir hanıma ilk görüşte arz-ı hulûs-ı âşıkane *[aşkını ilân etmek]* için takdim olunan çiçeğin fânîliğinden bahsetmekte bir hüsn-i münasebet *[güzel münasebet]*, bir zarafet ve letafet *[incelik ve güzellik]* bulamadığından: “Fanî çiçeği ne yaptın?” demekle Bihruz Beyin o münasebetsizliğini telmih etmek *[anlatmak]* istedi.

— Ha!.. Gerçek o ne demekti acaba? “Benim aşkım da bu çiçek gibidir, böyle solar gider” mi demek istedi.

— Adaam sen de! Onun ne söylediğinden, ne yaptığından kendisinin de haberi yoktu.

— Gelecek cuma bekleyecek.

— İşi yoksa beklesin dursun.

— Adaam gelelim, eğleniriz. Bahçe de hiç fena değil doğrusu.

— Her vakit böyle süslü arabayı nereden bulacaksın?

— Böylesi olmasın da âdetası olsun. Meram eğlenmek değil mi?

— Ya o vakit alafranga bey yine sana bakar mı dersin?

— Bakmazsa bakmayıversin. O da tasamın on beşi sanki!..

— Bahçeden çıkarken o deli deli bağıran da kimdi?

— Aa bilemedin mi?.. Geçen gün Kadıköyü vapurundan çıkarken benim feracemin eteğine basıp da pardon diyen bey değil mi ya?

— O budala mıydı o?.. Değil değil. Onun sakalı vardı.

— Aa, hiç ben bilmez miyim? Ta da kendisi idi.

— Adam nemize lâzım. Acaba iskelede çok bekleyecek miyiz?

— Sanırım ki beklemeyiz. Olmazsa kayığa da binmek olabilir.

— Galiba sen canını yabanda bulmuşsun. Ey şimdi paraları sayacak mıyız?..

— Sayacağız ya. Arabacının bahşişini de unutma!

— Bahşiş mı?.. İki saat için yüz kuruş verdikten sonra bir de bahşiş öyle mi? Üstüme iyilik sağlık, ben çıldırmadım ayol!..

Bu aralık araba Üsküdar iskelesi hizasında gündüz hanımları aldığı noktada birdenbire durunca Çengi Hanım:

“Aaa geldik mi? Ne çabuk geldik, vallahi iyi!” diyerek evvelce hazırladığı dört mecidiye ile bir miktar bakır parayı arabacıya teslim etti. İki hanım arabadan indiler. Ağır ağır iskeleye doğru yürüdüler, vapura girdiler. On dakika sonra vapur da iskeleden ayrılarak İstanbul’a tevcih-i veche-i azimet *[yönelerek]* ve yirmi dakika içinde Haliç dahilindeki gemilerin arasına karışarak nazardan gaybubet eyledi *[gözden kayboldu]*.

İKİNCİ KISIM

1

Odasında sigara içerek düşünür bıraktığımız Bihruz Bey, düşüne düşüne hele tefekküratını *[düşüncelerini]* bir neticeye isal ile *[ulaştırmakla]* tasavvuratını *[tasarılarını]* bir karara raptetmeye muvaffak olabildi *[bağlamayı başarabildi]*. Bu karar da kendisini daha şimdiden âşık-ı cefakeşi addettiği *[cefa çeken âşığı saydığı]* Periveş zalimine itiraf-ı muhabbeti *[aşkını itiraf etmeyi]* ve hin-i müfarakatte *[ayrıldıkları sırada]* kendisinin "Saat kaçta?" sualine cevap verilmemesinden ve alelhusus *[özellikle]* landonun esna-yı hareketinde *[hareketi sırasında]* bir veda işareti edilmemesinden dolayı sitem ve serzenişi havî *[içeren]* bir mektup yazmak, gelecek cuma günü saat sekizde ve belki daha erken bahçede bulunarak Periveş Hanımın vüruduna muntazır olmak *[gelmesini beklemek]* ve hanımefendi görünür görünmez hazırlanacak mektubu bir takrip ile *[bir şekilde yakınına giderek]* kendisine takdim edip ondan sonraki harekât ve muamelâtı *[hareket ve davranışlarını]* muktaza-yı hâle *[duruma]* uydurmak velhasıl ziynet-i gaye-i emel *[emelin süsü]* olan ahu-yı hoş-endam ve nazende-hıramı *[nazlı salınımlı ve güzel endamlı ceylanı]* Keşfi zevzeğine rağmen giriftar-ı dam-ı meram etmeye *[arzusunun tuzağına düşürmeye]* çalışmak suretlerinden ibaret idi.

Bu esnada üçüncü defa olarak bade'l-istizan *[izin aldıktan sonra]* salona giren Mişel lambaları muayene ile fitillerini biraz indirip yine çıkardıktan sonra beyefendinin çehresine gizlice baktı. Hâlinde müşahede ettiği asar-ı sükûndan *[gördüğü sakinlikten]* cesaret alarak yavaş bir sesle, "Yemek soğuyor" diyebildi.

Bihruz Beyin meşguliyet-i müz'ice-i zihniyesi *[sıkıntı veren zihin meşguliyeti]* bahs olunan karardan sonra her ne kadar bütün bütün geçmemiş ise de haylice kesb-i hiffet etmiş *[hafiflemiş]* ve *sal a manje*de[77] hemen üç çeyrek saatten ziyade kendisine muntazır bulunan *[bekleyen]* muallim Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı mütalâası *[düşüncesi]* o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmiş idi. Binaenaleyh bey yerinden kalktı, üçte ikisinden ziyadesi yana yana bitmiş olan sigarasının uzamış beyaz külünü masanın bir tarafındaki sigara tablasına bıraktıktan sonra sigaradan kalan parçayı dudaklarının arasına

kıstırarak yemek odasına teveccüh etti *[yöneldi]*. Kapıdan içeriye girer girmez muallim efendiye hitaben –şüphe yok ki– artık bu defa pek halis Fransızca olarak “Affedersiniz azizim muallim efendi! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki, bana gücenmediniz!” dedi ve li eclü’l-musafaha *[tokalaşmak için]* hoca efendiye elini uzattı.

Mösyö Piyer oralarda değildi. Zaten bütün bütün denecek derecelerde yemekten kesilmiş ve olanca iştihası, zevki, eğlencesi siyasî gazetelerin mesail-i ruz-ı merreye müteallik *[gündemdeki meselelere ilişkin]* sütun sütun neşrettikleri makalât ve mübahesatın mütalâasına masruf ve münhasır olmuş *[makale ve yorumların okunmasına ayırılmış]* olan bu altmış beşlik ihtiyar, köşke geç vakit vürud ile *[gelerek]* ikinci kata çıkar çıkmaz aç gözlü Mişel’in: “İster iseniz buraya buyurun, şimdi yemek çıkacaktır” demesi üzerine doğruca yemek odasına girerek, sakosunun cebinden çıkardığı bir yığın gazetelerden ayırdığı çarşaf kadar bir tanesini katlayıp küçülterek bir iskemlenin üstünde kemal-i dikkat ve ehemmiyetle mütalâaya *[büyük bir önem ve dikkatle okumaya]* koyulmuş ve yemeğin gecikip gecikmediğinden kat’a haberdar olmamış idi.

Binaenaleyh Bihruz Beyin o yolda istifa-yı kusur etmesine taaccüple *[kusura bakmamasını istemesine şaşırmakla]* beraber: “Hiç zararı yok, zaten ben gazetemi okuyordum” diyerek ifa-yı mukabeleden *[cevap verdikten]* ve Bihruz Beyin uzattığı eli sıkıp bıraktıktan sonra beyle karşı karşıya sofraya geçtiler, oturdular.

Mösyö Piyer’in o çarşaf kadar gazetede kemal-i ehemmiyetle mütalâa ettiği şey o devrin en mühim mesail-i siyasiyesinden *[siyasî meselelerinden]* olan Süveyş Kanalı’na dair bir bend-i mahsus *[makale]* idi ki, zat-ı mesele *[meselenin özü]* hakkında servet, ticaret, siyasiyat nokta-i nazarından *[bakımından]* birtakım muhakemat ve mütalâatı şamil *[yorum ve değerlendirmeleri içeriyor]* idi.

Politikaya ziyadesiyle merakı olan Mösyö Piyer gazetede okuduğu şeylerin hâlâ taht-ı tesirinde *[etkisi altında]* bulunarak fikrini onlarla biraz daha meşgul etmek ihtiyacında olduğundan sofraya oturur oturmaz Bihruz Beye hitaben, “*Patri*’de şimdi bir bend-i mahsus okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek mühim mütalâatı havîdir *[değerlendirmeleri içermektedir]*” diye söze başlayarak okuduğu şeyleri fıkra fıkra hülâsaten takrir ile *[özet*

hâlinde anlatarak] bunlara kendi mütalâat-ı mahsusasını da ilâveye kıyam etti *[özel yorumunu da eklemeye başladı]*.

Beri tarafta bir ucu Periveş Hanımın saçlarına ilişip kalmış, diğer ucu Keşfi Beyin püskülüne takılıp dolaşmış olan efkârının keşmekeşi *[düşüncelerinin karmaşası]* arasından zihni yeniden perişan olmaya başlayan Bihruz Bey Mösyö Piyer'in lâkırdılarını kat'a dinlemiyordu ve dinlese de anlayamazdı.

Şakirdinin *[öğrencisinin]* böyle siyasî ve ciddî bahislerde muhatap olmaya kabiliyetsizliğini herkesten ziyade iyi takdir etmiş olması iktiza eden *[anlamış olması gereken]* Mösyö Piyer'in lâkırdı söylerken Bihruz Beyin yüzüne bakması, önünde bulunan sürahiye, Bordo şişesine hitap etmekten ise kaşı gözü hareket eder, eli ayağı oynar bir statüye hitap etmekteki evleviyete mebnî *[kolaylıktan dolayı]* idi.

2

Mösyö Piyer bir aralık bahsin kendince tamam can alacak bir noktası üzerinde hararetli hararetli natıka-perdaz olup dururken *[konuşurken]* bu gevezelikler, bu gürültüler ister istemez kulağına aks ile beynini tahdiş *[hırpalayıp]*, fikrini bütün bütün teşviş eden *[karıştıran]* Bihruz Beyin, "*Pardon mon şer!.. Parlon damur ön pö*"[78] diye hocasını aşk ve alâka mebahisine *[konularına]* davet etmesi Mösyö Piyer'i azim bir hayretin sükût ve sükûnuna *[büyük bir şaşkınlığın sessizliğine]* def'aten düşürdü. Zavallı ihtiyar çatalı bıçağı bırakarak iki eliyle gözlüğünü iyice yerleştirdikten ve Bihruz Beyin yüzüne –sofraya oturduğundan beri henüz birinci defa olmak üzere– dikkatlice bir hayli baktıktan sonra Fransızca: "Peki, buyurunuz, ondan bahsedelim" dedi ve çatalı bıçağı tekrar derdest ile sözüne devam eyledi:

— *Dö kel amur vule vu kö jö parl? Vu save bien kil ya lamur dö la patri, lamur filyal, lamur maternel, lamur dö proşen, lamur dö sua. sö son dez amur dö differant natür. Dö kel vule-vu kö nu parliyon?*

— *Dö lamur dö fam, bien sür.[79]*

Bihruz Bey tarafından girişilmek istenilen bu bahsin Mösyö Piyer'ce mevkisizliği, zamansızlığı ihtiyarın epeyce canını sıkmış idi. Beyin birdenbire tefevvüh ettiği *[söyleyiverdiği]*, "*Dö lamur dö fam*!" tabirindeki münasebetsizlik üzerine herifin o yorgun sinirleri şiddetle oynamaya, o soğuk kanı süratle kızışmaya başladı. Çehresi kızardı. Gözleri açıldı. Bî-edep şakirdini *[edepsiz öğrencisini]* iyice haşlamak istedi. Fakat istediğini yapamadı, çünkü Çamlıca'nın havadar bir köşkünde haftanın iki gecesini safa-yı hatırla *[gönül huzuruyla]* geçirmek için vapur ve araba ücretlerinden maada *[başka]* peşin olarak her ay eline geçirdiği altı adet yirmi iki frank yetmiş beş santim Mösyö Piyer'e hatırlıca bir dost idi. Bihruz Bey hiffet-i mizacıyla *[karakterinin hafifliğiyle]*, tembelliğiyle, garip garip ef'al ve akvali *[davranış ve sözleri]* ile ne zaman Mösyö Piyer'i hiddetlendirse o hatırlıca dost meydana çıkar, Mösyö Piyer'in kulağına, "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü ahvali *[hâlleri]* mazur görülmek lâzımdır. Şu zavallı çocuğa hiddetlenmenin ne lüzumu var? Sen hakîm *[filozof]* bir

adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!” yollu söz söyler. Muallim efendi de bu hatırlı, bu yumuşak yüzlü, bu sevimli dostunun o pend-i dil-pesendini *[gönül okşayan nasihatini]*, tasvip ederek Bihruz Beyin her fenalığını hoş görürdü.

Bu defa da yine o dostun ihtar-ı icbar-gûne-i hayr-hahanesi *[yardımseverliğinin zorlayıcı uyarısı]* üzerine kendini tuttu. Yalnız Bihruz Beyin sellemehü’s-selâm *[damdan düşercesine]* ortaya sürmek istediği hevesat-ı zen-perestane *[kadın düşkünlüğü]* bahsini beyin hoşlanamayacağı bir surete dökerek manevî bir intikam almak arzusundan vazgeçemediği için tekrar şu suretle söze başladı:

— La Bruyére mi yoksa La Rochefocauld mu, bilmem hangisidir, der ki: “İptilânın *[düşkünlüğün]* her türlüsü, erbabına türlü maskaralıklar ettirir, hususiyle aşk ve sevda insanı hepsinden ziyade maskara eder.” Manasını iyi anladınız ya?..

— Hayır, fikrinizi anlayamadım.

— Pardon! Bu benim fikrim değil. Kendi fikrimi söylesem o hiç hoşunuza gitmez. Bazı hükemaya *[filozoflara]* göre aşk ve alâka, sahibini gülünç eder, bencesi gülünç değil, âdeta... Çünkü aşk ve alâka zevzeklikten başka bir şey değildir!..

— Siz ihtiyarsınız, muhabbete tabiî düşman olursunuz.

— Kadın muhabbetine, öyle mi?

— Şüphe yok.

— Ha, ahlâk cihetiyle ekseriya pek çirkin olan o taife-i cemilenin *[güzel topluluğun]*, o akıl ve zarafetleri makulâttan ziyade *[akıllılıklardan çok]* delilikleri takviye eden kadınların muhabbetine, öyle mi? Korkarım, şakirdim bir kadına alâka etmiş olmalı.

— Hayır pek de öyle değil.

— Kendini gözet evlâdım, kendini gözet! Kadınlar çok muzırdırlar *[zararlıdırlar]*. Onlar melâike-i azabın *[azap meleklerinin]* yeryüzünde peyda olmuş nazirleridir *[benzerleridir]*. Bizi cennet kapısından cehenneme ilka ederler *[gönderirler]*. Bir âmâya demişler ki, “Zevceniz *[karınız]* bir güldür.” O da, “Dikenlerinden öyle anlıyordum” cevabını vermiş.

— Pardon Mösyö Piyer!

— Dinleyiniz, dinleyiniz! Daha bitmedi. Sokrat ne diyor, bilir misiniz? Diyor ki, “Kadın her türlü fenalığın menbaıdır *[kaynağıdır]*.” Aristofan da, “Dünyada kadınlar kadar idaresi müşkül mahlûk yoktur, ne deliler, ne de canavarlar onlar kadar şayan-ı istiaze *[kaçınılması gereken]* olamaz!” demiş.

— *Me mon şer profesör*!..[80]

— Dinleyin, dinle genç bey!

— *Mon profesör*![81] Bu akşam her vakitki Mösyö Piyer değilsiniz. Ahlâkınız değişmiş... Pek *nervö*[82] olmuşsunuz. Bilmem niçin?

— İhtimal. Lâkin siz her vakitki Bihruz Beysiniz!..

3

Bihruz Beyin son sözü pek doğru idi. Daha üç dört ay evvel *Paul et Virginie*'yi birlikte okudukları zaman bu iki tabiat çocuğunun hemen kendileriyle birlikte doğup, kendileriyle birlikte neşv ü nema bulan *[gelişip büyüyen]* alâka-i ruhaniyelerini *[ruhî ilgilerini]*, iki saf kalbi birbirine bağlayan o muhabbet-i masumanenin *[masumane sevginin]* ıssız bir adanın mevaki-i tenhaîsinde *[tenha yerlerinde]*, akar suların kenarlarında, karanlık ormanların kıyıcıklarında, kumluk sahillerde muz ağaçlarının tepelerinde, yavru kuşların yuvaları yanında münevver *[aydınlık]* denizlere, mülevven gurublara *[renkli gün batımlarına]*, parlak güneşlere, lâtif *[güzel]* mehtaplara karşı vaki olan letaif-i tecelliyatını *[gerçekleşen güzel görünümlerini]* Mösyö Piyer ne kadar tatlı tatlı anlatmış, ne kadar tatlı tatlı tefsir ve takrir etmiş idi *[okuyup yorumlamıştı]*. Daha üç dört hafta evvel *La Dam o Kamelya*'yı köşke getirip de "*vuala ön şe dövr dö roman*!"[83] diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Beye dinletip anlatırken Margueritte'in, o hadd-i zatında na-pak olan *[aslında temiz olmayan]* bahtsız kadıncağızın âşık maşuku *[sevgilisi]* Armand hakkındaki haliset-i muhabbetinden *[temiz aşkından]* ve bu muhabetten münbais hissiyatın saffet ve rikkat ve nezahetinden *[aşktan kaynaklanan duyguların saflığından, inceliğinden ve temizliğinden]* ve nihayet âşıka-ı bîçarenin bi't-teverrüm garibane vefatından *[çaresiz sevgilinin vereme yakalanıp garipçe ölmesinden]* Mösyö Piyer ne kadar müteessir olmuş *[üzülmüş]*, şakirdini *[öğrencisini]* de ne kadar müteessir etmiş idi *[üzmüştü]*. Hususiyle daha üç dört gün evvel Alphonse Karr'ın *Ihlamurların Altında* namındaki *[adındaki]* romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan Stephane'ın aşk ile o derece çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman alâka-i nefsaniyenin *[kişisel ilginin]* o derecesine *pasyon* ıtlak olunup *[adı verilip]* erbabını âdeta mecnuna *[sahibini âdeta deliye]* döndüreceğini ve bu mecnuniyete giriftar olanların *[deliliğe yakalananların]* ekseriya maşukalarının visalleriyle de müteselli olamayıp *[sevgililerine kavuşmakla da teselli bulamayıp]* mahiyeti kendilerince de meçhul bir hiss-i hayat-şiken *[öldürücü duygu]* neticesi olarak intihar edegeldiklerini ve bu hâl-i iptilâyı *[tutkuyu]* Alman şairi Goethe meşhur *Werther* hikâyesinde gayet tabiî bir surette tasvir etmiş olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lâzım olduğunu Mösyo Piyer

ne kadar ciddi bir tavır ile şakirdine tefhim etmiş idi *[öğrencisine anlatmıştı]*.

Bu akşam Mösyö'ye ne oldu da daima ihtiram ile yad ettiği *[saygıyla andığı]* aşk ve muhabbeti böyle tahkire *[aşağılamaya]* kalkıştı?

Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben, "*parlon damur sil vu ple*!"[84] dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki sergüzeşt-i âşıkanesini kâffe-i teferruatıyla muhtasaran *[aşk macerasını bütün ayrıntılarıyla kısaca]* Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o muhtasaratı *[kısa anlatımı]* muallim efendinin maharet-i lisaniyesiyle *[dildeki ustalığıyla]* giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecek idi!.. Evet! Ârayiş-i gerdune-i ihtişam *[Muhteşem dünyanın süsü]* olan duhter-i zerrin-giysu-yı nazik-hiram *[nazik salınımlı sarı saçlı kız]* ile ilk nazar-ı âşıkanenin suret-i teatisinden *[karşılıklı âşıkane bakıştan]* başlanarak bahçeye inişler, *lâk*ın kenarında duruşlar, gülüşler, söylenişler, yer aynası lâtifesi *[esprisi]*, pırlanta sohbeti, çiçek muhabbeti, gezinişler, yürüyüşler, randevu talebi, rakip belâsı, müfarekat-i keder-bahşa *[üzüntü veren ayrılık]*, azimet-i bilâ-veda *[veda etmeksizin ayrılış]*, iktiham-ı mevani *[engellere karşı durma]*, takib-i na-be-hengâm *[zamansız takip]*, cüst ü cu-yı bî-semere *[verimsiz koşuşturma]*, helecanlar, hiddetler sırasıyla üçer beşer kelime ile söylendikçe Mösyö Piyer bu cümle ve fıkraları kendisine mahsus belâgat ve şetaretle *[coşkulu söyleyişle]* tevsi ve tezyin ederek *[genişletip süsleyerek]* tekrar edecek, Bihruz Bey de bunları dinledikçe bu güzel, bu şairane romanın kahramanı bizzat kendisi olduğunu düşünerek mesut ve müftehir olacak idi *[mutlu olacak ve gururlanacaktı]*.

Bihruz Beyin istifadesi bundan ibaret de kalmayacaktı: Henüz birinci faslı meydana gelebilen bu güzel romanı arzusu vechle netice-pezir etmek *[istediği şekilde sonlandırmak]* için ne türlü *entrig*lere[85], tedbirlere tevessül eylemek *[başvurmak]* lâzım geleceği bahsinde Mösyö Piyer'in malûmat-ı nazariye ve tecarib-i fiiliyesinden istimdat dahi olunacaktı *[teorik bilgileri ve pratik deneyimlerinden de yararlanılacaktı]*. *Par malör*[86] muallim efendinin bu akşam tersliği tuttu. Netice hakkında kendisinden bir fikir almak şöyle dursun mukaddimeden *[başlangıçtan]* bile bahse *[söz etmeye]* imkân bulunamadı.

Diğer taraftan Mösyö Piyer de şakirdine *[öğrencisine]* karşı gösterdiği muamele-i dürüştanede *[kaba davranışta]* o kadar haksız değildi. Herif Süveyş Kanalı meselesi gibi ciddi ve amik *[derin]* bir bahis içinde yuvarlanıp uğraşır, söylenip dururken Bihruz Beyin damdan düşer gibi: "*Parlon damur sil vu ple*"[87] demesi ve alelhusus *[özellikle]*: "*Dö kel amur vule vu kö jö parl*?"[88] tecahül-i arifanesine *[bilip de bilmezlikten gelmeye]* "*Dö lamur dö fam*!"[89] tabir-i galiziyle mukabele etmesi *[kaba ifadesiyle karşılık vermesi]* affolunur münasebetsizliklerden, hazm olunur gılzetlerden midir *[kabalıklardan mıdır]*?

Halbuki Bihruz Bey kendi kabahatini derk edemediğinden *[anlayamadığından]* Mösyö Piyer'in münasebetsizliğini mizacındaki asabiyetin *[karakterindeki sinirliliğin]* her nedense heyecanda bulunmasına ve bu su'-i tesadüfü *[kötü tesadüfü]* *fatalite*ye[90] haml ve atfederek *[yükleyerek]* muhavereden bi'z-zarure keff-i lisan etmeye *[konuşmaktan mecburen kaçınmaya]* karar verdi. Yemek gürültüsü de hitama *[sona]* ermiş idi. Meyveyi beklemeksizin sofradan kalktı. Onun takaddümüyle *[başlatmasıyla]* aralarında şu sözler söylendi.

— Pardon Mösyö Piyer! Rahatsızım, başım pek ağrıyor. Müsaadenizle içeri gideceğim. Siz yarın belki erken inmiş olursunuz, o hâlde *a mardi, nes pa?*[91]

— Nasıl isterseniz.

— *Bonsuar*[92], mösyö.

— *Bonsuar* bey. Allah rahatlık versin.

4

Zavallı Bihruz Bey bu dakikada gerçekten pek ziyade mustarip idi. Gündüzün saat dokuzundan beri dimağının *[zihninin]* bir faaliyet-i müfrite *[aşırı faaliyet]* hâlinde bulunmasından, kalbinin nöbet nöbet şiddetli helecanlarda tutulmasından bîçare gencin asabında küllî bir tezelzül vukua gelmişti *[sinirlerinde tam bir sarsıntı meydana gelmişti]*. Odasında tek ü tenha *[tek başına]* bir hayli düşünmekle yapacağı şeyi kararlaştırdıktan sonra bir dereceye kadar teskine muvaffak olduğu tezelzül-i asabîyi *[yatıştırmayı başardığı sinirsel sarsıntıyı]* Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek bu ümit ile sofraya oturmuş iken muallim efendiden nagehanî *[ansızın]* uğradığı şiddet-i muamele *[sert davranış]*, sinirlerini yeniden altüst ettiğinden bîçarenin ser-i sevda-eserine *[sevdalı başına]* şiddetli bir ağrı yapışmış ve bu ağrı kendisini istirahata muhtaç etmiş idi.

Binaenaleyh bey sofradan kalktığı gibi salona dahi uğramaksızın harem dairesine geçti. Doğruca yatak odasına gitti. Kendisini soymak için gelen dadı kalfayı:

— Biraz başım ağrıyor. Yatacağım. Bugün çok dolaştım, yoruldum da. Valide beni soracak olursa, "Yarın erken gidecekmiş, yattı" deyiver, diye savdıktan, oda kapısını da sürmeledikten sonra hemen yatağına düştü. Dört beş saat yatağın içinde bir taraftan bir tarafa döne döne nihayet gözlerini kapayabildi.

Bihruz Bey yemek odasından çıkar çıkmaz Mösyö Piyer yüz otuz altı frank elli santim ile rû-be-rû *[yüz yüze]* bulundular. Bu yumuşak yüzlü, bu tatlı dilli dost-ı hayır-hah *[iyi dost]* Mösyö Piyer'e bu defa kim bilir ne acı sözler söyledi ki, zavallı ihtiyar sakin sakin biraz düşündükten sonra henüz ısırdığı bir akça armudunu ezmeye uğraşan dişsiz ağzından, "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum!.. Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı muhabbet-i zenana *[kadın sevgisine]* dair güzel bir eser getireyim" sözleri bilâ-ihtiyar *[farkında olmaksızın]* dökülüverdi.

Koca profesör! Gelecek salı akşamı şakirdine *[öğrencisine]* cildi müzehheb *[yaldızlı]* bir Kont dö Bokas hediye etmeyi tasmim etmiş *[tasarlamış]* idi. Bu niyet-i şefkatkârane *[şefkatli niyet]* üzerine Bihruz Beye dair artık hiçbir endişesi kalmadı. Önündeki Bordo şişesine uzandı, kadehini doldurdu. Kendi sıhhatine olarak içti, sofradan kalktı. Bihruz Beyin evvelce büfenin kenarına bıraktığı "sigar" parçasını kendinin zannıyla yakaladı, lambadan yaktıktan sonra gazetelerini aldı, bir tarafa çekildi. Yine müsterihane mütalâaya *[gönül rahatlığıyla okumaya]* koyuldu.

Öte tarafta Bihruz Bey uykuya dalar dalmaz gündüzki vukuat *[olaylar]* o kapalı gözlerin önünde karmakarışık bir surette cereyan etmeye *[dolaşmaya]*, sofra başındaki muhaverat *[konuşmalar]* ise o kaynar beynin içinde gayr-i merbut *[birbiriyle bağlantısız]* bir hâlde çın çın ötmeye başladı: Periveş Hanımın landosu İstavroz'un üzerinden Beylerbeyi'ne doğru yokuş aşağı bir derecede süratle gidiyor ki, tekerlekler yere değmiyor! Landoyu çekenler beygire asla benzemez bir çift mahlûk-ı acib *[tuhaf yaratık]*. Bunları kullanan mahut *[bildik]* parlak düğmeli *koşe*[93] değil. Keşfi Beyin kendisi! Bihruz Bey yağız bir ata binmiş landoyu takip ediyorsa da bir türlü yetişemiyor. Atı kırbaçlıyor, sürüyor, koşturuyor, tamam landoya yetişeceği vakit hayvan geri geri gitmeye başlıyor! Bihruz Bey bu hâlden fevkalâde müteezzî olduğu *[sıkıntı çektiği]* hâlde arkasına dönüp görüyor ki, Madam Piyer olması lâzım gelen bir ihtiyar madam hayvanın kuyruğuna yapışmış geri geri çekip duruyor! Bu aralık Mösyö Piyer etekleri yerlere sürünür derecede uzun bir *rop dö şambr* giymiş, başında reng-amiz tüylerle müzeyyen bir kadın şapkası, iki koltuğunda da birer Bordo şişesi olduğu hâlde birdenbire meydana çıkıyor: "*Kes köse kö lamur*? *Se tön tambur! Me mon şer kavaliye! Javu anfen kö lö bo seks vo miyo kün lapen!*"[94] diye haykırıp sıçradıkça landoyu çeken acibü'ş-şekl mahlûklar *[tuhaf şekilli yaratıklar]* şaha kalkıp landoyu deviriyorlar! Landonun içinden bir çift kaplumbağa ile bir de fino köpeği zuhur ediyor *[çıkıyor]*. Derken Bihruz Beyin yağız atı beyin altından sıyrılıp ve büyük bir atmaca gibi havalanıp uçmaya, kaplumbağalar dans etmeye, fino köpeği de *Bell Elen* operasından bir parçayı terennüm ederek *[söyleyerek]* havlamaya başlıyor.

Bunlara benzer daha bir çok garaib-i eşkal ve evza' ve ahval *[garip şekiller, durumlar ve davranışlar]*!..

Zavallı Bihruz Bey bunları görmekten, bunları işitmekten ziyadesiyle bî-huzur *[fazlasıyla huzursuz]* oluyorsa da gözlerini o müziç *[rahatsız edici]* uykudan bir türlü açamıyordu. Hele sabaha karşı dadı kalfanın oda kapısına vurarak:

— Beyim nasılsın?.. Baş ağrısı geçti mi?.. diye haykırması genç beyi uyandırdı. Bey hemen yatağından fırladı. İptida bir pencere açtı. Sonra kapıya doğruldu. Dadı kalfa ile birkaç lâkırdı teati ettikten *[söz söyledikten]* ve lavaboda ariz ve amik *[uzun uzadıya]* yüzünü gözünü yıkayıp kuruladıktan sonra tekrar geldi, açık pencerenin önüne bahçeye karşı oturdu. Yine düşünmeye başladı. Düşündüğü şeyler âlem-i menamında *[rüyasında]* gördüğü şeyler kadar biçimsiz, garip, münasebetsiz değilse de hemen onlar kadar karışık, onlar kadar na-merbut *[bağlantısız]* idi.

Ale’s-sabah *[Sabahleyin]* Büyük Çamlıca dağından kopup kendisine kadar gelen taze ve saf havayı teneffüs sayesinde yorgun vücuduna bir zindelik, ağrılı başına bir hafiflik geldi. Asabındaki gerginlik geçti. Bu aralık iki rafadan yumurta, bir parça taze tereyağı ile büyücek bir fincan içinde sütlü kahveden, iki ufak dilim de francaladan ibaret olmak üzere dadı kalfanın getirdiği kahvaltıyı epeyce bir iştiha ile yiyip içtikten ve bir sigara da tellendirip beş altı nefes çektikten sonra hemen giyindi, selâmlığa çıktı.

Mösyö Piyer ale’s-sabah *[sabahleyin]* çıkıp gitmiş idi. Bunu haber alınca sevinerek doğruca odasına girdi. Kitaphanesinin önüne oturdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından muayeneden sonra kitaphanenin kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu.

5

Bihruz Beyin kütüphaneden aldığı iki ciltten birisi *Jan Jak Russo*'nun muhaberat-ı âşıkaneyi havî *[âşıkane haberleşmeleri içeren]* meşhur *Nuvel Eloiz*'i, diğeri ise *Sökreter de zaman* namında ufak bir kitap idi.

Bihruz Bey, kolası parlak frenk gömleğinden bed' *[başlayarak]* ile Terzi Mir markalı hafif ve zarif pardösüsüne kadar üzerinde bulundurduğu yakalı ne kadar şey varsa her birisiyle başka başka yakasını pençesine teslim etmeye özendiği *amur dö fam*![95] hakkında Profesör Mösyö Piyer cenaplarından her ne kadar bir öğüt alamamış ise de –yukarıda bahsi geçtiği vechle *[gibi]*– gelecek cuma günü Periveş Hanıma takdim olunmak üzere mükemmel bir sitemname hazırlamaktan ibaret olarak akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemiş idi.

Fakat beyin fikrince Periveş Hanım gibi *nobl*[96] bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazenine takdim olunacak muhabbetnamenin havî olacağı *[aşk mektubunda bulunacak]* tabirler, *sentimantlar*[97] da *nobl* olmak lâzım ve bu hususta Fransızca o yolda yazılmış şeylere müracaat zarurî *[zorunlu]* idi.

Binaenaleyh beyefendi iptida *[ilk olarak] Nuvel Eloiz*'i açtı. Ötesinden berisinden okudu. Anladı, anlayamadı. Çünkü kitabın ibaresi pek çetin, ibarelerde gizlenen fikirler ise ziyade filozofik *[fazlaca felsefî]* idi. Kitabı karıştırdı, yine karıştırdı, birçok karıştırdı. Nihayet kolay sandığı ve azıcık tebeddülât icrasıyla *[değişiklik yapmakla]* kendi hâl ve mevkiine tatbik kabul eder *[durumuna uyarlanabilir]* gibi gördüğü birinci mektubu lâzım gelen yerlerini hâle göre tebdil ederek *[duruma göre değiştirerek]* tercümeye başladı ise de bu suret sökmedi. Yalnız baş taraflarında şuradan buradan birkaç ibaresini almakla iktifa ederek *[yetinerek]* ve kusur *[geri kalan]* yerlerini kendi karihasından *[zihninden]* çıkararak uğraşa uğraşa aşağıki mektup suretini meydana getirdi:

“Ah! güzel hanımefendi!

Sizden kaçmalıyım. Evet efendim, burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı, kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız hâlime de âşık-ı bîçarenize *[zavallı âşığınıza]* bir *consey*[98] veriniz.

Bilirsiniz ki, bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim, nigâh-ı mestanenizin *[sarhoş eden bakışınızın]* davetiyle girdim. Yer aynalarını letafetine *[güzelliğine]* hayran eden cemalinizi *[güzel yüzünüzü]* yakından gördüm, çıldırdım! Evet, sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından âdeta *mezon de zaliene*den[99] kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bunun üzerinde zat-ı ismetanelerini *[temiz kişiliğinizi]* temin edebilirim.

Ah! O *moment*[100] da ne kadar *örö*[101] ne kadar da *malörö*[102] idim. Derece-i *noble*sini[103] tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif*[104] bulmaktan âciz kaldığım zat-ı ismetanelerine takdime cesaret ettiğim o fakir *geranyum*u[105] *par jantiyes*[106] kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda[107] ona yer bile verdiniz. Ah! O *fane*[108] çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatnameniz onunla da kalmadı. Lâkin kendime *emportans*[109] vermiş olmaktan korkarım, bunları tekrar etmekten çekinirim. Her ne kadar bazı *talan*lar[110] *kültive*[111] ettirmese de zat-ı ismetanelerine lâyık olmadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!

Hem de *malörö*[112] idim demiş idim. Çünkü, ah sizden şikâyet etmeklik dahi cinayettir. Lâkin, kulda kusur çok olur, affeder efendisi fehvasınca çakerinizin *[sözü uyarına kölenizin]* bu kabahatimi affetmekliğinizi ulüvv-i cenabınızdan memul ederim *[büyüklüğünüzden ümit ederim]*. Gelecek cuma günü yine buraya gelelim diye buyurduğunuzda saat kaçta diye sordum ise de cevaba her nedense tenezzül buyurulmadı. Bunun sebebini mümkünü yok keşfedemedim. Birdenbire nazar-ı ismetanenizden *[temiz ve masum gözünüzden]* düşüvermiş olmaklık için ne kusur etmiş olduğumu bilemiyorum. Ve bahusus bahçeden çıkıp acele landonuza atlayışınız ve giderken bin can ile muntazır-ı iltfatnameniz olan *[iltifatınızı bekleyen]* bu âşık-ı bîçarenize *[zavallı âşığınıza]* bir *adiyö*[113] bile demekliğe tenezzül buyurmayışınız!.. Artık bu *ensült*lerin[114] yüreğimde açtığı kanlı yaraların acısı ebediyete sürecektir.

Evet, bunlar benim kendi ceza-yı amelimdir *[yaptıklarımın cezasıdır]*. Sizi gördüğüm zaman cemalinize *[güzel yüzünüze]* –oh, *kel divin bote kö vuzet*[115]– cemalinize bakmaya cesaret etmemeli, yüreğimi pençe-i sevdanıza giriftar etmemeli *[aşkınızın pençesine düşürmemeli]* idim. Bununla beraber cesaretimin cezasını çekmekliğe ibtidar ettiğimden zat-ı ismetanenize *[başladığımdan temiz kişiliğinize]* hiç bahsetmemeliyim. Bu baptaki *[konudaki] plezir*[116] dahi başka bir lezzettir! Bununla beraber sizi her gün görüyorum. O güzel, o şık, o zarif landonuza bir *ren*[117] gibi kurulup hayalimin "park"ında dolaşıp yüreğimi üzüyorsunuz! Lâkin görüyorum ki, siz bunu düşünmeyerek masumane yapıyorsunuz. Ve çakerinizin elemlerimi *[kölenizin üzüntülerini]* ağırlatıyorsunuz. Lâkin çakeriniz *[köleniz]* ümitsiz mi kalacağım? Sizi kendime çekmeklik için sevdanızdan gönlümü almaklık benim elimde midir? Küçük hanımefendi, çakeriniz yalnız bir çare görüyorum bu *ambara*dan[118] çıkmaklık için ki, sonra arz ederim. Şimdilik zat-ı ismetanelerinden istirhamım *[temiz kişiliğinizden ricam]* budur ki, bu ariza-i çakeraneme *[köleniz olduğumu bildiren mektubuma]* her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'da teşrifinizi beklerim.

O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi?.. Artık merhametinize iltica ederim *[sığınırım]*. Arizam zat-ı ismetanenize *[mektubum temiz kişiliğinize]* lâyık değilse de bu baptaki *[husustaki]* kusurlarımın affını istirham ederek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir."

6

Bihruz Bey muhabbetnameyi *[aşk mektubunu]* bu suretle meydana çıkardıktan sonra bir iki defa okudu. Baş tarafındaki birkaç cümleyi, ortalarındaki bir iki lâkırdıyı *Nuvel Eloiz*'den çarpmış olduğu için fena bulmadı ve kendi mahsul-i karihası *[düşüncesinin ürünü]* olan sözlerden "sebebini mümkünü yok keşfedemedim" cümlesindeki telmihi *[imayı]* beğendi ise de mektubun *ansambl*ını[119] pek *commün*,[120] ziyadesiyle *fad*,[121] aşırı *ensipid*[122] gördüğünden tebyiz ve takdimini tensip edemedi *[temize çekip sunmayı uygun görmedi]*. O zaman o mektubun yazılışındaki letafetsizliği *[tatsızlığı]* lisan-ı Türkî'nin kifayetsizliğine hamlederek *[Türkçe'nin yetersizliğine vererek]* biraz söylendikten sonra tekrar *Nuvel Eloiz*'i aldı. Birçok karıştırdı. Bundan maksadı mündericatı içinde kendi hâline uygun muhtasar *[kısa]* bir mektup bulup onu tamamıyla tercümeye himmet etmek *[çalışmak]* idi. Aradığı şeyi bunda bulamayacağını aklı kesince kitabı bıraktı ve *Sökreter de zaman*'ı derdest ederek *[eline alarak]* süzmeye başladı.

Bundaki mektuplar cüz'î tebeddülât ile *[küçük değişikliklerle]* kendi gibi her âşığın işine gelebilecek surette tertip olunmuş şeyler idi. Bihruz Bey birçok sahifeler taklibine muhtaç olmaksızın *[çevirmeye gerek kalmaksızın]* arzusuna muvafık *[uygun]* olmak üzere rastgetirdiği bir mektubu –ortasında zait *[fazla]* gördüğü bir fıkradan külliyen sarf-ı nazar etmek *[kısmı tamamen çıkararak]*, nihayetine de kendi hâlince muktezî *[gerekli]* gördüğü bazı sözleri ilâve eylemek üzere– kemal-i tehalükle *[aceleyle]* ve ara sıra hall-i müşkül *[güçlüğü çözmek]* için Biyankî ve Hançerî lugatlerine müracaatla ber-vech-i âtî *[aşağıdaki gibi]* tercümeye başladı:

"Küçük Hanımefendi!

Mu'terifim *[İtiraf ediyorum]*. Çakeriniz *[Köleniz]* daima hayal ederdim ki, sevda ki bana ekseri karşı konulmaz eşkâl *[şekiller]* altında ve bir okluk ile müsellâh *[silâhlanmış]* *reprezente*[123] olunmuş idi, gerçekten muhataralı *[tehlikeli]* değildir. Evvelâ o zayıf ve romanî *[romantik]* canlar için ki, kuvvetli etütlerle meşgul olamazlar ve şiddetli ve sıhhî jimnastiklere kendilerini veremezler de her yerde işsiz güçsüz, tatsız tuzsuz, rahat yükü

altında eğilir akıl taşırlar. Bu sizi görerek letafetleriniz *[güzellikleriniz]* içinde *natür*ün[124] en sevimli işlerinden birisini *admire* ederek[125] kendimi kandırdım ki, benim fikirlerim mütecasirane *[cesaretli]* olduğu kadar sehivli *[hatalı]* de imiş! Çünkü hep çakerinizin mağrur *[gururlu]* safsatalarım karşı konulması muhal *[imkânsız]* bir letafetten, bir cazibeden beni müdafaa edemedi. Sevdaya saburane *[sabırla]* karşı koymuş idim. Sevda kendi kuvvet ve kudretini dil-firib *[gönül alıcı]* bir şey üzerinde kamaşmış gözlerime karşı kâmilen arz-ı izhar ederek *[göstererek]* beni cezalandırıyor! Bundan böyle şevkli kahramanları üzerinde müellifleri istihza etmek *[yazarları alaya almak]* haksızlığında bulunamam. Mademki bizzat çakeriniz bile o müelliflere *[yazarlara]* itaatli bir *süje*[126] olmak hizmetini ifa edebilir oldum! Bundan böyle elektriğe benzeyen *pasyon*lar[127] hakkında –ki, kaderden gelirler gibi görünürler ve sizi, daha doğrusu çakerinizi nagehanî *[ansızın]* bir derin yara ile zahm-dar eder *[yaralar]*– şek ve şüphe etmeyeceğim! Oh çakerinizi artık inanmazlık ettirmeyecek derecede derin vurdu.

Evet, küçük hanım! Bir görüşte âşık olunabiliyor. Tekmil hayat için perestiş olunabiliyor *[tapılabiliyor]*. O müennese *[kadına]* ki, yalnız süratli bir gölge gibi görülmüştür. Bunun ispatı sizsiniz ey cism-i lâtif *[güzel varlık]*! Mademki benim bahtımı kararlaştırmaya birkaç dakikacık kifayet etti! Filvaki *[Gerçekte]* kim karşı koyabilirdi o letafete ki, cümle hareketlerinizde hüküm sürüyor gibi idi? Bunların hepsi beni aldatmaya *konkur*[128] etmiyorlar mı idi?

Aşk!.. Aşk!.. Bana bu keskin ateşleri hissettirmekliğin bilâhere *[ardından]* *meprize*[129] olmuş şiddetli bir *pasyon*un ümitsizliği içinde terk etmek için ise beni bitirdin!

İmdi güzel hanımefendi! Bu halis ilân-ı aşka ne *aköy* edeceğinizi[130] bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız. Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir. Onları gönül aldatıcı bir sakız gibi kendi hatırında cem' etmeklik yumuşak ve hürmetkâr âşığınıza aittir.

İmdi hâk-i pa-yi ismetanelerine *[temiz ayağınızın bastığı toprağa]* yüzüm gözüm sürüp hâl-i perişanımı *[perişan durumumu]* serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir çaker-i *senser*[131] olduğumu

ispat eylemek üzere münasip bir mahalde *[yerde]* randevu ita buyurmaklığınızı istirham eder *[vermenizi rica eder]* ve işbu arizamın *[mektubumun]* cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da kâin gazinoda teşrif-i ismetanenize muntazır bulunacağımı *[temiz varlığınızın şereflendirmesini bekleyeceğimi]* arz ile hatm-i kelâm eylerim *[söze son veririm]*. Her hâlde ferman zat-ı ismetanelerinindir *[Her durumda ferman sizindir]*.

21 Haziran sene 1870, yevm-i perşembe.

Âşık-ı bîçareniz

M.B.

7

Birinci olarak karaladığı mektuba bile hande-bahş-ı hayret olmaya *[şaşkınlıktan güldürmeye]* şayan olan bu udhuke-i garabeti *[tuhaf ve gülünç mektubu]*, bu ucube-i kitabeti *[yazı ucubesini]* Bihruz Bey kemal-i dikkatle *[büyük bir dikkatle]* hemen bir on defa okudu. Biraz ziyade alafranga düşmüş olmasından başka hiçbir kusurunu bulamadı. Bu kusur ise takdim olunacak zatın alafrangalığına göre mükemmeliyete delâlet edecek bir hâl *[mükemmelliğin kanıtı olacak bir durum]* idi. İşte müsvedde bu suretle hazırlandıktan sonra hüsn-i muvaffakiyet emaratından *[başarısının göstergelerinden]* olan mahzuziyetler, beşaşetler asarından *[haz ve sevinç eseri]* olmak üzere beyefendi kâh ıslık çalarak, kâh ağzından “lel lele lel lele lel lele lel lel” diye mühmel lâfızlar *[anlamsız sözler]* çıkararak *Bel Elen* havalarını terennümle *[söyleyerek]* odanın içinde dolaşmaya başladı. Nihayet yazıhanesini açtı. Kenarı yaldızlı, bir ucuna goncalı pembe bir gül resmolunmuş, misk gibi kokar bir kâğıt, bir de zarf çıkardı. Müsveddeyi kemal-i itina ile *[tam bir dikkatle]* bu kâğıda nakletti. O zaman bu mektuba bir güzel *poezi*[132] veya bir *kuple*[133] leffetmeyi *[eklemeyi]* düşündü. *Sökreter de zaman*’ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazılarını tekrar okudu. İçlerinden bir tanesini pek beğendi. Bu şiir ismi bilinmeyen bir kadın için yapılmış üç *kuple*’den ibaret bir *şanson*[134] idi. Bihruz Bey ismini henüz haber alamadığı maşukasına bu şiiri takdim etmekte hüsn-i muvafakat *[uygunluk]* düşündü. Lâkin bunu aynen yazmayı –şayet bilinir diye– istemedi. *An ver*[135] tercümeye Türkçe’nin müsaadesizliğini *[yetersizliğini]*, *an proz*[136] tercümede ise bir letafet *[güzellik]* olamayacağını mülâhaza etti *[düşündü]*. Mamafih *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nazik hislerin Türkçe’ye çevrilmişi nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi:

“Gül tesmiye ederim [adlandırırım]

O müennese [kadına] ki benim aklımı bulandırır.

Eğer kelime şeyi resmetmeye borçlu ise

O müennesin [kadının] bu dilber ismi almaya hakkı vardır,

Bir gül gibi.

Bir gül gibi

Beni kendisine doğru çektiğinden beri

Yüreğim hiç durmayarak vuruyor.

Onu koklamaktan yanıyorum.

Bir gül gibi!

Bir gül gibi

Düşünmeksizin mest eder;

Sebep olduğu santiman[137]

O santimanlardan değildir ki geçtiği görülür

Bir gül gibi.

Bu tercüme fena değildi. Lâkin Bey bunu şayan-ı takdim *[sunmaya uygun]* bulamadı. Çünkü *poezi*nin[138] aslını gözünün önünden uzaklaştırdığı gibi tercümesinden hiçbir şey anlayamıyordu. Hele *"Kelime şeyi resmetmeye borçlu ise"* cümlesinden evvelâ, bu şiiri yazan şair-i Fransevî'nin *[Fransız şairinin]*, saniyen, mütercimin *[ikinci olarak, çevirenin]* kastettiği manayı bulup çıkarmak muhal *[imkânsız]* idi. Ve bir de gül denilen bir çiçeğin insanlar gibi düşünmek hassası bulunduğuna dair *Langaj de Flör'de, Histuar Naturel*'de bir bahse tesadüf etmediği gibi Mösyö Piyer'den de şimdiye kadar böyle bir şey işitmediğinden şairin bu sözünde de bir *rezon*[139] bulamıyordu.

Böyle sözleri anlamak şair olmaya mütevakkıf *[bağlı]* olduğunu teemmül ile *[düşünerek]* kendisinin de bir şair olamadığına bir aralık teessüfler etti *[yazıklandı]* ise de bu *santiman*ı pek çok devam etmedi:

— "*Tu le poet son fu*![140]" diyerek bu mahrumiyetin dahi tesellisini buldu. Lâkin muhabbetnameye *[aşk mektubuna]* bir şiir leffetmek

[eklemek] ziyadesiyle yakışacağından bu arzudan kendisini alamıyordu.

“Ah! Türklerde adam gibi bir şair gelmemiş ki. Yalnız Vasıf isminde birisi *şansonette*’de[141] epeyce meşhur olmuş ise de bunun yazdığı şeylerin de ekseri *komik* nevinden. Sanki Türklerin Moliére’i olacak. ‘Sokak Süpürgesi’ filân gibi *inyobl*[142] lâkırdıları da şiire sokmak, hem de bunu bir kadına karşı söylemek ne kadar bayağılık!.. Dün akşam bizim Mösyö Piyer de kadınlar için epeyce münasebetsiz şeyler söyledi. Lâkin *sal a manje*de[143] çok beklettiğim için canı sıkıldığından söyledi: *Kes köse kö lamur? Set ön tambur. Set ön tambur. Mon şer kavaliye, anfen javu kö lö bo seks vo miyö kön lapen!*[144] Amma tuhaftı ha!.. Başında tüylü şapka, sırtında *rob dö şambr*, iki koltuğunda birer Bordo şişesi. Ah, darılmayacağını bilsem şu rüyayı kendisine hikâye ederdim. Bizim Keşfi de arabacı olmuştu! Ya benim yağız atın havada uçuşu!.. O kaplumbağalar da ne idi. Fino köpeğinin *Bel Elen’i şante etmesi*[145], hepsinden *drol*![146] Lel le le lel lel. Lel lele lel lel. Lel lele lel lel. Lel lel la!..”

8

Bihruz Bey Türklerde adam gibi şair yetişmediğini ve çünkü Türkçe'de şiir söylenemeyeceğini yine kendisi gibi alafranga beylerden işitmiş, Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetini ise çocukluğundan beri hanelerine *[evlerine]* gelen okumuş hanımlardan anlamış, dinlemiş ve hatta şairin; *"olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol" refren*ini[147] havî manzumesini *[içeren şiirini]* o hanımların ağzından pek çok defalar işiterek bellemiş ve ibtidaları letaif kabilinden addettiği *[başlangıçta eğlence gibi kabul ettiği]* bu *refren*'i alafrangalık yolundaki fikir ve hissi teessüs ve takarrür ettikten *[oluşup yerleştikten]* sonra münasebetsiz görmeye başlamış idi. Muhabbetnamesine bir *kuple*[148] de ilâve etmek hevesinden ileri gelen tefekkürâtı *[düşünceleri]* arasında uykusundaki garaib-i meşhudatını tahattur ediverince *[gördüğü garip şeyleri hatırlayınca] kuple*'yi filânı ve hatta –iptida *[önce]* kendi uşağı Mişel ve sonra konağın emektarı İbiş Ağa tarafından mükerreren ihtar olunduğu *[tekrar tekrar hatırlatıldığı]* hâlde– öğle taamı *[yemeği]* vaktinin geciktiğini dahi unutmuş idi. Bu esnada kalemi muvakkaten *[geçici olarak]* terk etmiş olan sağ eli yeleğinin cebindeki tek kapaklı ve Keller mineli *Brege* işi saati çekti. Beyin nazar-ı dikkatine arz etti *[gözünün önüne getirdi]*. Saat dokuzu çeyrek geçtiğini gösteriyordu. Bey vaktin bu kadar ilerlemiş olduğunu ummadığından saati kulağına tuttu dinledi. Saat "Çıt çıt çıt çıt!" diyordu. O zaman Bihruz Bey, "İnsan *örö*[149] olunca vakit nasıl çabuk geçiyor!" dedi. Filhakika Bihruz Bey pek mesut idi. Yine *Bell Elen*'i terennüme başladı. Artık taamın *[yemeğin]* ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*den[150] sarf-ı nazarla *[vazgeçerek] dine*'yi[151] biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona tefhim etti *[bildirdi]*. Harem dairesine geçti. Biraz sonra elinde cildi kaba, şirazesi perişan bir kitap ile geldi, mahut *[bildik]* masanın üzerine koydu. Kendi de sandalyesine geçti oturdu. Kitabı açtı, yaprakları sık sık çevirerek süzmeye başladı. Bu kitap Vasıf'ın Mısır'da basılmış Divan-ı Eş'ar'ı *[şiir kitabı]* idi ki, harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi. O cihetle zavallı Divan'ın kara meşinden kabaca ve yaldızsız cildi yıpranmış, şirazesi *[cildi]* dağılmış, sahifelerinin birçoğu bükülmüş, birçoğunun üzerine kurşun kalemiyle, mürekkeple okunur okunmaz, bozuk düzen birçok şarkılar, beyitler yazılmış idi.

Kitabı dadı kalfa bulup beyine arz ettiği zaman bey çehresini buruşturarak: “*Kel vilen livr!*”[152] demiş ve mamafih *kuple* sevdasından bir türlü vazgeçemediğinden Divan’ı *mal gre, bon gre*[153] alıp getirmiş idi.

Baş tarafından sahifelere birçok göz gezdirdi. Aradığını bulamadığı, gördüğü şeylerin birçoğunu –anlamak şöyle dursun– hatta okumaya bile muktedir olamadığı cihetle *[için]* sıkılmaya ve ara sıra bıyık altından müstehziyane *[alay edip]* gülerek: “Çince mi bunlar? *Kel drol dö langaj*[154]” demeye başladı. Filhakika şairin kasaidi *[kaside tarzındaki şiirleri]* içinde musadif-i nazar-ı istiğrabı olan *[gözüne ilişen tuhaf]* sözlerden:

Çûb-i müjeye n’ola dayansa nigeh-i yar

Ba-zaaf-ı savm hasta-i bî-tab ü tüvandır

Kâfur gibi ten ile o balâ kadd-i nazik

San kamet-i şem’-i asel-i cami-i ândır

[Sevgilinin bakışı kirpiğinin çöpüne dayansa nola, oruç halsizliği ile güçsüz ve dermansız bir hastadır. Kâfur gibi beyaz ten ile o uzun, ince boy, sanki balmumu gibi güzellikleri bir araya toplamıştır.]

beyitlerinin elfazı teşhis olunsa *[kelimeleri tanınsa]* bile müeddası *[anlamı]* anlaşılacak şeylerden midir? Bihruz Bey “çûb” kelimesini mahut sokak süpürgesi karinesiyle o süpürgeden bir tel olmak üzere tanımak istedi. Müjenin de meze olacağına hükmetti. Fakat bir çöp ile rakı mezesine dayanmakta ne zevk olacağını anlayamadı. Som mermer, som yaldız denildiği gibi “som hasta” da denildiğini hiç işitmemiş idi. Mamafih bunu da hoş gördü ve kâfurun *kanfr* olacağına bir sabıka-i sema’ ile intikal etti *[kulak dolgunluğu ile anladı]*. “Ten, nazik, cami” kelimelerini pek iyi tanıdı ise de *kanfr*dan ten olur mu diye düşündü. Şairin bu fikrine de hayli şaştı kaldı. “Aradığımı galiba burada bulamayacağım” diyerek Divan’ın kasaid *[kaside tarzındaki şiirler]* kısmını geçti. Tevarih *[tarih tarzındaki şiirler]* takımınına gelince ta başta gözüne ilişen “Tarih-i kâh... der kurb-i Çamlıca-i Sagir *[Küçük Çamlıca’nın yakınındaki köşkün tarihi]*” ibaresinden

“Çamlıca” lâfzı münasebetiyle *enterese*[155] olmak istedi. Fakat “kâh *[köşk]*, der-kurb *[yakınında]*, sagir *[küçük]*” kelimelerini nasılsa tanıyamadığından ibarenin manasını anlayamadı. Anlamaya çare düşünürken paşa peder merhum *[rahmetli paşa babası]* tarafından mahdum bey *[oğlu]* için aldırılmış ve fakat mahdum beyin tahsili bilâhere *[sonradan]* bütün bütün alafrangaya dökülmesiyle yaldızlı maldızlı, cicili bicili, yek hacim, yeknesak kutüb-i mütenevvia-i efrenciye ile kesb-i intizam ve ziynet eden *[aynı büyüklükteki, aynı boyutlardaki Fransızca kitaplarla düzenlenip süslenen]* meşe ağacından mamul *[yapılmış]*, oymalı Avrupakârî kütüphanesi içinde yakışmadığından dolayı birtakımı şunun bunun tarafından aşırılan, diğer birtakımı ise harem dairesinin alt katında dolap altları, yük kıyıları gibi yerlere perişan bir surette *[dağınık vaziyette]* atılıp bırakılan Türkçe, Arabî *[Arapça]*, Farisî *[Farsça]* kitapların arasına karışmış olan Lugat-i Osmaniye *[Osmanlıca Sözlük]* namındaki Türkçe *diksiyoner*[156] hatırına geldi. Halbuki Lugat-i Osmaniye’nin *Redhaus* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş *[yazılmış]* olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde *[dairede]* kulak misafiri olduğu bir bahs-i edebî *[edebiyat sohbeti]* içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce teclid ettirerek *[ciltleterek]* yine kütüphanesine kabul etmeyi tasmim etmiş *[tasarlamış]* idi. Şimdi o birkaç lugatın tahkiki *[araştırılması]* ihtiyacına bu hatıra da inzimam edince *[eklenince]* bey kalktı, harem dairesine geçti. Dadı kalfayı çağırdı. Birlikte kitabı aramaya başladılar.

Dolap altlarında toz toprak içinde kaldıkları hâlde Bihruz Beyin mehcur-ı nazar-ı itibarı *[gözünün önünden uzakta]* bulunmaktan memnun imişler gibi her birisi beyin elinin altına düştükçe kayıp kurtularak yine bir köşe-i ihtifaya *[gizli köşeye]* çekilen kütüb ve resail-i mütenevvia *[çeştli kitaplar]* arasında hele bi’t-tesadüf *[tesadüfen]* ele geçirdiği Lugat-i Osmaniye’yi beyefendi aldığı gibi tekrar *kabine dö travay*ına[157] geldi. Derhal kitabı açtı. Evvelâ “kâh” kelimesini aradı. *Par malör*[158] Lugat-i Osmaniye’de bu kelime yoktu. O vakit beyefendi bu noksandan dolayı kitabın müellifine isnad-ı kusura *[kusur bulmaya]* cesaret edemediğinden kelimenin Vasıf şair tarafından *fabrike*[159] edilmiş ve yahut “gâh” olacak iken yanlış basılmış olduğunu düşündü. “der” kelimesinin “kapı ve bab *[kapı]* içinde” demek olduğunu, “kurb”un yakın olmak manasına geldiğini anladı. En sonra da “sagir”i *[“küçük”ü]* aradı. Lugatin yanında “küçük, ufak olan” tefsirini görünce “Bravo, bravo. Çamlıca-i Sagir, Küçük Çamlıca, bizim

kartiye[160] imiş ki, şairlerin *deskripsiyon*larına[161] kadar geçmiş, bravo.” diye sevindi. Lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lel la..

9

Ne çare ki kapı içine baid *[uzak]* olmayan Küçük Çamlıca'nın *deskripsiyon*larını koca şair Çince yazdığından Bihruz Bey bunları anlayamıyordu. Tevarih takımını da geçmek lâzım geldi, geçildi. Gazeliyata da *[Gazel tarzında yazılmış şiirlere de]* biraz göz gezdirildi.

Gazeliyatın birincisindeki:

Bus-i la'linle çıkar evce neva-yı âşikan

Ey büt-i hanende macun-ı sada-efza bu ya

[Ey şarkı söyleyen put, âşıkların sesi senin dudağının öpüşüyle göğe yükselir. (Aslında) sadayı arttıran bu macun değil midir?]

beytinin mısra-ı sanîsini *[ikinci dizesini]* Bihruz Bey okumaya uğraşırken yüzünü pek fena buruşturuyordu.

"Ey bit!..

Ne demek olacak sanki?.. Böyle çirkin lâkırdıları niçin *poezi*ye[162] sokmalı? Safi Beyin hakkı var. Türkçe'de *poezi* yoktur. Türklerde şair olamaz demiyor muydu?.. *İl a rezon*[163]" deyip dururken ikinci gazeldeki,

Ben kesen kes veremem sana cevap ol şuhun [güzelin]

Geldi mi hatt-ı ruhu [yüzünün tüyü] berbere sor, sorma bana

beytinde "berber"i de görünce bütün bütün şevki kaçarak: **"***Kel betiz? Kel skandal kö tü saq*[164]*"* diye Divan'ın gazeliyat kısmını da çabuk çabuk geçip şarkiyata *[şarkı tarzındaki şiirlere]* gelmeden evvel nazarının *[bakışının]* uğradığı terkib-i bend[165] içindeki:

Nazar et hâl-i perişanıma bir kere benim

Yanıyor nar-ı firâkınla ser-â-pâ bedenim

[Benim perişan hâlime bir kere bak. Ayrılığının ateşiyle bütün bedenim yanıyor.]

beytini *pasablöman*[166] şayan-ı kabul gördü. Ancak bunda da *santiman*dan[167] eser yoktu. Yine o terkib-i bendin ikinci bendinde elfazını menus *[kelimelerini tanıdık]* bulduğu için hoşlanarak okuduğu:

Ah ü feryad u niyazım eser etmez mi sana

Gûşuna girmedi hiç eylediğim ah ü bükâ

[Ah ve feryat ve yakarışım seni etkilemez mi? Ah ettiğim ve ağladığım senin kulağına hiç girmez mi?]

beytinin mısra-ı sanîsinde *[ikinci dizesinde]* "ah"tan sonra gelen "bükâ"nın *[gözyaşının]* manasını Redhauz'dan[168] sorup öğrendikten sonra şairin vaktiyle öyle ağlayıp sızlaması Küçük Çamlıca'nın hangi köşkü için vaki olduğunu *[meydana geldiğini]* merak etti. Çünkü yukarıda geçen Çamlıca-i Sagir'den *[Küçük Çamlıca'dan]* dolayı bu şiirde bahsolunan köşkün yine Küçük Çamlıca'da olacağını zahip olmuş idi *[sanmıştı]*. Mamafih şiiri esasen beğenmedi. Bunda ise hakkı vardı. Bir adam maşukasının *[sevgilisinin]* köşkü etrafında dolaşırken bittabi mütehassirane *[elbette duygulu]* *supir*ler[169] edebilirse de ta köşkün içindekilere işittirinceye kadar ağlamanın ne münasebeti var?

Elhasıl terkib-i bendden çokluk bir şey anlaşılamadı. Onu takip eden "sokak süpürgesi" ise zaten malûm. Bu sahifeler çevrildi, şarkiyata *[şarkı tarzındaki şiirlere]* gelindi.

Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel güzel *şanson*lar[170] bulacağını ümit ederek sahifeleri süzmeye başladı. Daha baş taraflarında gördüğü:

Sana kim derler, sual ayıp olmasın namın nedir?

***

Sana sık sık bakıp zor ile gönlüm müptelâ ettim

***

Sirişk-i çeşmimin [akan gözyaşımın] bak farkı var mı çağlayanlardan

***

Mumlarla arar yanmaya pervane [kelebek] bu nârı [ateşi]

***

Benim sensin gülüm ey gonca-fem [gonca ağızlı] söyle senin kimdir?

***

Gülsün sana gülmek yakışır sen gül efendim

***

Yaz geldi bahar oldu açıl gül gibi sen de

nakaratlarını havî *[içeren]* şarkılarını mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca, “İşte Türklerin *Beranje*’si![171] İşte şöhretine lâyık tek bir şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet*!..”[172] diyerek şairin ruh-ı asudesine *[sakin ruhuna]* heyecanlar verecek surette iltifatlar bezl etmeye *[yağdırmaya]* başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ibareli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da mehma-emken *[oldukça]* anladıkça “Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *sipirituel*!..[173] Ne kadar *jantiy*!..”[174] diye her birini başka başka beğenir ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi.

Nihayet Divan’ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle “*Ön, dö, truva, katr*.”[175] diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur’a çıka çıka yedi numaraya çıktı. Bu numarayı havî *[içeren]* şarkı da:

Bir siyeh-çerde civândır

Hüsnü mümtaz-ı cihândır

Aşkı gönlümde nihândır

Bunca dem bunca zamandır

[Bir karayağız gençtir. Güzelliği dünyaca seçkindir. Aşkı bunca zamandır gönlümde gizlidir.]

şarkısı idi. Halbuki bu şarkıyı Bihruz Bey beğenmek şöyle dursun hatta görmemiş, okumamış idi bile. Binaenaleyh bunda bir sehiv *[yanlışlık]* olacağını düşündü. Sehvin menşeini de *[Yanlışlığın kaynağını da]* meydana çıkardı: Meğer beyefendi Divan'ın o sahifesinde münderiç *[bulunan]* iki şarkıdan birincisini rakamlayacak iken aceleyle ikincisini rakamlamış imiş. Fakat kur'a ikincisine çıktığı için bunu birdenbire geri çevirmek istemedi. O zaman şarkıyı dikkatle okudu, manasını anlamaya çalıştı.

Evvelâ "bir siyeh" kelimelerini "mersiye" vezninde *['mersiye ölçüsünde, 'bersiyeh' gibi]* ve bir kelimeden ibaret olmak üzere okumuş idi. Bu vezinde okuyuşa göre kelime Fransızca'ya benziyor ise de şair Vasıf'ın Fransızca bildiğini işitmemiş olduğundan yine Türkçe olmalıdır diye Lugat-ı Osmaniye'de aradı ise de bulamayınca *pur sür*[176] Fransızca olacağına hükmederek Biyanki'ye[177] müracaat etti. Orada da öyle bir lugat *[kelime]* bulamadı. Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde istimal etmeyeceğine *[kullanmayacağına]* –hakkında yarım saatten beri peyda ettiği hüsn-i zanna binaen *[oluşturduğu olumlu kanaate dayanarak]*– kail oldu *[inandı]* ve kelimeyi öylece kabul etti. Saniyen cim-i Arabî ile *[İkinci olarak Arapça c harfi ile]* "cerde" okuduğu "çerde" kelimesinin manası hakkında tekrar Redhauz cenaplarını isticvab eyledi *[sorguladı]*. Redhauz "cerde" için: "Sarı renk at ki kuladan açıktır" dedi. Bihruz Bey sarı sözünü işitince alt tarafındaki "at, kula" lâfızlarını nazar-ı dikkate almaksızın; "Besbelli bu şarkı bir genç *blond*[178] için yapılmış" diyerek sarışın hanıma takdim olunmaya lâyık ve en muvafık *[uygun]* şarkının yine bu olacağına ve yedi rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kur'ada bu rakamın çıkmasında *Venüz*'ün[179] nazik parmağı oynamış bulunduğuna kat'iyen hükmederek ve bu tesadüfü husul-i emel *[isteğinin gerçekleşmesi]* hakkında bir *bon ogür*[180] sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini[181] diğer bir *parfüme*[182]

kâğıda yazdı, muhabbetnameye leffetti *[aşk mektubuna ekledi]*. Mektubun zarfını kapadı. Üzerini “M.B.” *inisiyal*lerini[183] gösterir altın mühür ile mühürledi, gelecek cumaya kadar kalmak üzere “yazıhane”sinin gözüne bıraktı. Bu aralık bir daha saatine baktı. Saat on bire çeyrek olduğunu gösteriyordu.

— Mişel!..

— Mösyö!..

— Arabam!..

— Hazır efendim!..

Evet, beyefendinin *promenad an vuatür*den[184] hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere **“***Ma vuatür*!”[185] deyip de **“***El e pret*”[186] cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel bi’t-tecrübe *[deneyimiyle]* bildiğinden arabasını hazırlamasını saat ondan beri *koşe*’ye söylemiş, *koşe*[187] de kır beygirleri koşup arabayı köşkün kapısının önüne getirerek beyefendinin vüruduna muntazıran *[gelmesini bekleyerek]* esnemekte bulunmuş idi.

Bihruz Bey hemen fesini giydi. Bir frenk sigarası yakarak dudaklarına kıstırdı. Bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabasına çıktı. Terbiyeleri der-dest etti *[Koşumları eline aldı]*. *Koşe* de yerine geçti oturdu. Gırrr!..

10

Bihruz Bey muhabbetnameyi istediği gibi yazmaya ve yanına *Venüz*'ün intihabıyla güzellerden güzel, istediğinden alâ iki *kuple*[188] de koymaya muvaffak olduğu için pek bahtiyar, aşırı mesrur *[sevinçli]* idi.

Cumaya daha beş gün var idiyse de "İnsan mesut olunca vakit nasıl çabuk geçiyor!" değil mi ya? Pazar, pazartesi, salı, çarşamba günleri çabuk çabuk geçiverdi.

Salı akşamı Mösyö Piyer koltuğunun altında beyaz bir kâğıda muntazaman sarılmış kocaman bir kitap ile köşke gelmiş ve o saatte Bihruz Beyin *klas*[189] odasında bulunduğunu haber aldığından doğruca oraya gitmiş idi. Odaya girer girmez:

— *Bonjur* bey! Nasılsınız!.. *Amur dö fama*[190] dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı.

Bihruz Bey, kendisine biraz münkesirdir *[kırgındır]* zannettiği *profesör*ünden bu iltifat ve lûtfa mazhar olunca fevka'l-memul *[beklenilenden fazla]* sevindi. Hocasının elini eline alıp birçok sıkarak:

— *Emabl*sınız[191] aziz muallim efendi! Âciz şakirdinizin *[öğrencinizin]* kusurlarını affetmekte cömertsiniz!.. dedi. Hemen kitabı aldı. Sargısından çıkardı, açtı. Ötesine berisine bakarken *Venüz* âlemlerini arz eden bir iki resim gözüne ilişti. Onları temaşadan hâsıl ettiği fart-ı memnuniyeti *[seyretmekten meydana gelen aşırı memnuniyeti]* anlatmak için Mösyö Piyer'e teveccühle *[dönerek]* elini yakaladı, birçok sıktı:

— Ah! Ne güzel kitap!.. Hem de *illüstre*.[192] Resimleri de gayet alâ. *Kes kö se kö sa*?[193] Bakalım adı ne imiş? *Lezavantür dö şövalye dö Foblas*.[194] Kimdir bu *şövalye*?.. Fransa tarihinde böyle bir şövalye hatırıma gelmiyor.

— Bu şövalye tarih-i siyasîye *[siyaset tarihine]* dahil değildir, *se tön otr ordr dö şövalari*,[195] okuduğunuz vakit ne olduğunu anlarsınız.

Mösyö Piyer geçen defa sofra başında şakirdini ziyadece haşlayıp münkesiren *[kırgın olarak]* hareme kaçırdıktan sonra salı akşamı beye *amur dö fama*[196] dair bir güzel kitap getirmek için kendi kendine vermiş olduğu sözde sebat etti. Yalnız bu kitap *Kont dö Bokas* olacak iken o gelmedi de yerine *Lezavantür dö şövalye dö Fablas* geldi. Bunda da kabahat Mösyö Piyer'in değildi. Mösyö Piyer cuma akşamı şakirdiyle geçen muhaveratı *[konuşmaları]* eğlence kabilinden olmak üzere bir muhibbine *[dostuna]* hikâye edip de kitap hakkındaki niyetini de açtığı zaman o zat buna:

— *Kont dö Bokas* münasip değildir. *Lezavantür de şövalye dö Fablas* götürseniz daha iyi olur, diyerek niyetini değiştirmeye sebep olmuş idi.

Mösyö Piyer, Bihruz Beye kitaba, kâğıda, filâna dair ne getirirse parasını beyden alırdı. Bu defa getirdiği kitabı güya hediye olmak üzere getirmiş ise de bunu kırk frank vermek üzere veresiye aldığından bu parayı yine beyden çıkarmak için münasip bir zemini talep *[uygun bir isteme yolu]* düşünüyordu.

Bihruz Beyin cömertliği, ulüvv-i cenabı *[eli açıklığı]* Mösyö Piyer'i bu endişeden kurtardı. Beyefendi:

— Bu güzel kitabı kaça alabildiniz? der demez Mösyö Piyer ağzından dışarıya fırlamak için beş dakikadan beri dilinin ta ucunda bekleyen;

— Kırk frank! kelimelerini Bihruz Beyin kulağının zarına şiddetle çarptırdı. Halbuki bey bulunduğu dakika-i şevk ve sürur *[neşe ve sevinç dakikası]* içinde kitabın bedeli olmak üzere "iki yüz frank!" sözünü de işitseydi gene memnunen verecekti. Binaenaleyh:

— Kırk frank? Bedava! dedi. Hemen *jile*sinin[197] cebinden iki lira çıkardı. Mösyö Piyer'e uzattı. Mösyö Piyer altınları alıp bi'l-muayene *[inceleyip]* Osmanlı altını olduğunu anlayınca:

— Şimdi bunun üst tarafını nasıl bulmalı? dedi ve beyefendiden:

— Ne ehemmiyeti var, başka vakit verirsiniz, cevabını alması üzerine altınları *port mone*sine[198] yerleştirdi. Kırk frangın kırk beş buçuk franga

kadar farkını da bu yolda eskiden beri zimmetine iliştirdiği birçok frank farklarının cümle-i yekûnuna *[toplamı arasına]* gönderdikten sonra derse mübaşeretten *[başlamadan]* evvel *Lezavantür dö şövalye dö Fablas*'tan beyefendiye birkaç *paj*[199] okuyup lâzım gelen yerlerini tatlı tatlı şerh etmeye başladı.

İşte bu hadise de Bihruz Beyin zaten berkemal *[tam]* olan mesudiyetini dübalâ etmiş *[iki katına çıkarmış]* idi.

11

Pazar, pazartesi, salı günleri pek lâtif geçmişti. Bu günler Bihruz Bey âlem-i hayalinde *[hayal dünyasında]* bazı evsafını *[özelliklerini]* Mösyö Piyer'den işittiği *Bua dö Blonyi*lerden,[200] *Hayd Park*lardan[201] daha mükemmel bir park teşkil ederek o parkın içinde Periveş Hanımı mahut *[bildik]* landosuna değil de sandığı elmastan, tekerlekleri gümüşten, zümrüt göğüslü, sedef kanatlı, yakut gözlü bir çift kumru koşulmuş bir arabaya artık bir *ren*[202] gibi değil, bir *dees*[203] gibi kurulmuş olduğu hâlde sabahtan akşama kadar dolaştırır ve kendisi –Keşfi Beyin aynı *satir*[204] şekil ve kıyafetinde olarak o parkın karanlık köşelerinden ara sıra zuhur edip *[ortaya çıkıp]* Periveş Hanıma doğru nazar-endaz-ı hased ve infial olmasından bî-huzur *[kıskançlık ve öfkeyle bakmasından huzursuz]* iken bile– o parlak arabanın yanı sıra dolaşır, âşık ve maşuka naz ve niyazlarıyla *[seven ve sevilen cilve ve oyunlarıyla]* meşgul olurlardı.

Salı akşamı Mösyö Piyer'in getirdiği kitabın içindeki şevk-engiz *[neşeli]* *imaj*ların[205] temaşasından *[seyrinden]* sonra "nüzhet-gâh-ı hayalî"nin *[hayalî gezinti yerinin]* ötesinde berisinde *Venüz* âlemine mensup som mermerden birtakım dil-rüba *[gönül alıcı]* heykeller, bu heykellerin etrafında üçer beşer dolaşır *nenf*ler,[206] suları yeşil havuzlar içinde mercan gagalı, lâl gözlü, uzun boyunlu, kardan beyaz nazik kuğularla birlikte şinaverlik eder *[yüzer]* sırma saçlı, mavi gözlü, güneş yüzlü periler de peyda olmuş idi.

Bihruz Bey çarşamba günü parkında elmas arabanın gümüş tekerleklerine yapışarak arabaya ziynet veren –hani o perilerden güzel– Periveş Hanımın cemalinden intişar eden envar-ı melâhata *[yüzünden yayılan güzellik ışıklarına]*, dudaklarından lemean eyleyen ibtisamat-ı letafete *[yayılan güzel gülümsemelere]* hayran olup duruyordu. Öte taraftan yine bir aralık *satir*in görünüvermesiyle birtakımı "istatu"ların *[heykellerin]* etrafında üzerine elmas serpilmiş yeşil kadifeden ehramlar *[örtüler]*, yani jaledar *[çiğle ıslanmış]* çemenler üzerine sırma saçlarını dağıtarak serilmiş, diğer birtakımı zümrüt-fam *[zümrüt renkli]* havuzlarda kuğularla sebahat *[yüzme]* müsabakasına girişmiş periler, *nenf*ler bir çığlıktır kopardılar. Her biri parkın tenha bir tarafına şitaban olmaya *[kaçmaya]*, nazik kuğular da

kanatlarını vurup haykırarak havuzlarda kıyametler koparmaya başladılar. Zavallı Bihruz Bey içinde bulunduğu âlem-i dehşete intikal etti *[dehşet âlemine döndü]*. “Acaba ne oluyor?” diye sağına soluna bakınıp dururken *satir*i gördü. *Satir*, Periveş Hanıma ciğer-sûz nazarlar havale edip *[yürek yakıcı bakışlar atıp]* Bihruz Beye de zehr-akin handeler *[zehirli gülüşler]* gönderiyordu. Beyin bu hâle pek fena hâlde canı sıkıldı. Bu dakikada ise beyefendi âlem-i hakikatin dehşet-nak bir vartasından *[gerçek dünyanın korkunç bir tehlikesinden]* güç ile kurtuldu. Çünkü nüzhet-gâh-ı hayalîde *[hayalî gezinti yerinde]* elmas arabanın yanında bulunan beyin fikir ve endişesi olup kendisi ise âlem-i hakikatte yine mahut sarı arabasıyla kırları dolaşıyordu. Parkın umulmadık bir yerinden *satir*in nagehan *[ansızın]* görünmesiyle perilerin, kuğuların içine aşub *[kargaşalık]* düştüğü dakikalarda Bihruz Beyin sarı arabası Haydarpaşa’dan Uzunçayır’a doğru giden yolun sağında on metre umkundaki *[derinliğindeki]* bir uçurumun hizasına gelmişti.

Bey *satir*e hiddetinden elindeki terbiyeleri *[koşumları]* sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe*[207] hemen beyin mevkiine *[yerine]* sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmaya muvaffak oldu. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten, hem de parktan dışarıya çıkarak *satir*in tacizatından *[saldırılarından]* kurtuldu.

Çarşamba akşamı Bihruz Bey biraz neşesiz idi. Çünkü sarı arabanın geçirdiği tehlike münasebetiyle kendini parktan çıkarmaya muvaffak olmuş ise de satiri zihninden defetmeye muktedir olamıyordu.

“Acaba küçük hanımın Keşfi ile gerçekten bir *rölasyon*u[208] mu var? Öyle ise yazık ona! Lâkin bana niçin baktı!.. *No, no e possibl*?[209] Beni bahçeye çağırsın, *lâk*ın kenarında dursun, bana pırlantalar yuvarlasın, benden çiçek alıp göğsüne taksın, o kadar iltifatnameler filânlar etsin, sonra da... Sonra da Keşfi’nin ‘Haset! Haset!..’ diye bağırması üzerine... İşte burası fena. Ne kadar bozuldular, ne kadar çabuk landoya girdiler. Cuma günü kaçta gelirsiniz dedim de cevap bile vermedi. Giderken bir ‘*adiyö*!’[210] demeli değil mi idi?.. Daha... daha... Daha sonrası daha fena. Çarçabuk nereye gittiler bunlar?.. Aramadığım yer kalmadı. O aralık Keşfi de *file*[211] etti. Demek ki... Ne münasebet!.. Keşfi gibi bayağı bir

*garson*a... *İmpossible!*[212] Ama bakalım yarın değil öbür gün sözünde duracak mı?.. Bakalım gelecek mi?.. Of!.. Ne kadar başım ağrıyor. Oh! Benim sevgilim!.. Söyleyiniz bana ki beni sevmiyorsunuz, bari onu da sevmiyorsunuz ya?.. Görüyor musunuz ne kadar *sufrans*[213] içindeyim!.. Bana merhamet ediniz. Bana ki sizi *adore*[214] ediyorum. İşte huzurunuzda diz çöktüm. Bir kelimecik... Hayır! Beni sevmiyorsunuz. Ah ne kadar semavî bir güzelsiniz. *Allon ön beze*![215] O ne?.. Şimşek!.. *Mon Diyö*! [216] Gökyüzü ne kadar karanlık!.. Rüzgâr da çıkıyor. Bora... bora... *burrask*.[217] Yağmur. Vah! Vah! Sonra ne olacak? Yarın perşembe, öbür gün cuma. Hava böyle kalırsa. Ay, ay! *Kel plüi toransiel*![218] Yağmur değil tufan bu! Eyvah! Cuma günü göremeyecek miyim?.. Mektubumu veremeyecek miyim?.. Of! Başım!..”

Bihruz Beyin bu endişeli tefekküratı *[düşünceleri]*, bu acıklı tahayyülâtı *[hayalleri] dine*den[219] sonra gece saat iki buçuk sularında salonun Fenerbahçesi’ne nazır *[bakan]* bir penceresi önünde cereyan ediyordu. Bîçare beyin *park imajıner*indeki[220] perilere, kuğulara aşûblar *[kargaşalıklar]* salmakla nihayet Bihruz Beyi bir ürküntü ile oradan meyusen çıkmaya mecbur eden *satir*, beyin zihnine girmeye de yol bularak iki saatten beri bîçareyi bî-huzur *[huzursuz]* edip dururken havanın kararması, şimşekler çakması, fırtına vukuu, şiddetli yağmur nüzulü *[yağması]* zavallı âşık-ı hasret-zedeyi *[hasret çeken âşığı]* bütün bütün giriftar-ı yeis ve elem etmiş *[elem ve üzüntüye düşürmüş]* idi.

Bey penceresini kapadı. Yağmurun kesilmesini saatlerce bekledi. Yağmur dembedem *[gittikçe]* şiddetini artırıyor, fırtına kıyametler koparıyor, şimşekler çakıyor, etrafa saikalar *[yıldırımlar]* düşüyordu. Bu hâlde saat altıya geldi. Bey hepsi birbirinden müziç *[sıkıntılı]* endişelerden zihnini kurtarıp da hareme gitmeyi hatırına getiremiyordu. Mişel Ağa iki üç defa salona girmiş ise de vaktin geciktiğinden dolayı *observasyon*[221] etmeye cesaret edememiş idi. Halbuki beyefendinin saat altılara kadar –hususiyle böyle yürekleri heyecana giriftar eden bir fırtına gecesi– içeriye girmemesi valide hanımefendiye, dadı kalfaya başka başka meraklar vermiş idi. Bey önünden bir türlü ayrılamadığı pencereden âlem-i tabiatın hâl ve manzara-i dehşet-averini mustaribane temaşaya mevkuf iken *[tabiat âleminin durumunu ve dehşet verici görünüşünü üzüntüyle seyre dalmışken]* dadı kalfa başında bir örtü ile salonun kapısı önünde zuhur etti *[göründü]*:

— Hâlâ oturuyor musun? Hanımefendi de, ben de merak ettik. Bu ne yağmur beyciğim?..

— Sorma!.. Bu yağmur değil, *delüj*!..[222]

— Gerçek pek delice yağıyor, ortalığı sel basacak. Galiba yakınlarda bir yere de yıldırım düştü.

— Valide yatmadı mı?

— Hayır!.. Misafirler vardı. Bitişikler. Şimdi gittiler.

— Nasıl gidebildiler?

— Beklediler, beklediler, yağmurun dineceği yok, gittiler. Hanımefendi çok üzerlerine düştü kalınız diye, ama kalmadılar.

— Saat kaç acaba?

— Saat yediye geliyor.

— Gerçek, altı buçuğa beş var.

— İçeri girmeyecek misiniz?

— Sen git mumları yak. Ben de geliyorum.

Filhakika dadı kalfa çekildiği gibi, Bihruz Bey de yerinden kalktı, doğruca yatak odasına gitti, soyundu. Mumlarını söndürdü, yatağına girdi. Fırtınanın, yağmurun dil-hıraş avazesini *[yürek parçalayan gürültüsünü]* işitmemek için kulaklarından birisini yastığa yapıştırdı. Diğerinin üzerine yorganı çekti ise de gürültüyü işitmemek kabil değil idi. Halbuki Bihruz Beyin akşamdan beri tutturduğu hırçınlık sebebiyle takatten *[güçten]* düşen tıfl-ı aşk-baz-ı hayalîsini *[hayalci âşık çocuğunu]* uyutmak için tabiatın bu feryad-ı ıstırabı *[üzüntülü feryadı]* korkunç ve fakat müessir *[etkili]* bir ninni hükmünü icra ediyordu. İşte gûş-ı medhuşu *[korkmuş kulağı]* bu ninniyi dinlediği kadar dide-i *satir*-didesi *[“satir” görmüş gözü]* dahi *veyyöz*ün[223] fanusu üzerinde nümayan zühre-i bürehne-peykeri temaşa ede ede *[camı üzerinde görünen açık yüzlü Zühre’yi (Venüs) seyrederek]*

Bihruz Beyefendi âlem-i yakazanın dağdağa-yı ruh-fersasından *[hayal âleminin ruhu yoran dağdağasından]* tamamıyla azade âlem-i hab-ı nuşine müntakil olduktan *[uyku âlemine geçtikten]* sonra muzallal ve muattar hıyabanlardan *[gölgeli ve güzel kokulu iki tarafı ağaçlı yollardan]* geçerek mahut “nüzhet-gâh-ı hayalî”den daha mükemmel bir “park”a dahil oldu.

12

Bihruz Bey ertesi sabah saat ikiye doğru gözlerini tatlı uykudan açtığı zaman, odanın içerisini ziya *[aydınlık]* içinde görünce bir heyecan-ı fevkalâde-i sürur ile *[aşırı bir sevinç ve heyecanla]* yatağından fırladı, pencerelerin perdelerini kaldırdı. Bir pencere açtı, dışarıya doğru baktı. Nazarına maruz olan manzara-i letafet *[Gördüğü güzel manzara]* geceki hâlin zıdd-ı tammı *[tam tersi]* idi. Geceleyin tehevvürler *[öfkeler]*, şiddetler içinde ağlayıp feryad eden dilber-i nazenin-i tabiat *[tabiatın nazlı dilberi]*, etrafında henüz kurumamış olan gözyaşlarından dolayı mahcubiyetini ketm edemediği *[utangaçlığını gizleyemediği]* hâlde lâtif lâtif tebessüm ediyordu. Birkaç saat evvel afakı kâmilen ihata eden *[ufukları bütünüyle kaplayan]* kara bulutlardan çehre-i handan-ı semada *[gökyüzünün gülümseyen çehresinde]* bir leke bile yoktu. Ağaçlar, çimenler, dağlar, taşlar yıkanmış, toprakların tozları basılıp yerler Çamlıca ve civarı kırlarına mahsus sarılığı almış idi. Gusun ve evrak-ı eşcar *[Ağaçların dalları ve yaprakları]* üzerinde yığın yığın duran elmas-pareler nesim-i aheste-hububun edna tehziziyle *[elmas parçaları hafif esen rüzgârın en küçük titretişiyle]* yerlere dökülür, tabiatı nurlar *[aydınlıklar]*, sürurlar *[sevinçler]* içinde görmekle bu kudret-i cemile-i Rabb-ı kainatı takdisen şaikane ser-ağaz-ı nagamat-ı tehlil etmekte rübude-sâmân olan tuyur-ı mübareke *[kâinatın sahibinin (Allah'ın) kudretini kutsamak için neşeyle Tanrı'nın birliğini seslendiren mübarek kuşlar]* kendilerine aram-gâh-ı safa ittihaz ettikleri eşcar-ı hazaret-disarın *[dinlenme yeri olarak seçtikleri ağaçların]* birinden diğerine uçar, agsan-ı elmas-nisarın *[elmas saçan dalların]* birinden diğerine konardı. Dağların yeşil renkleri –üzerindeki asitar-ı gubarın *[toz örtüsünün]* sıyrılmasıyla– bazen daha ziyade koyulaşmış, bazen daha ziyade açıklığa dönmüş, yani reng-i dil-pezir-i tabiîlerini *[gönül açıcı doğal renklerini]* bulmuş idi!

Bihruz Bey bu asar-ı ibtihac-ı tabiatı *[tabiatın gülümseyen eserlerini]* yarım saat temaşa etti *[seyretti]*. Güneşe baktıkça öpeceği geliyordu. Çünkü kaç günlerdir hasret-keşi bulunduğu mah-ı didar-ı dil-aramını *[özlemini çektiği gönül alıcı sevgilinin yüzünü]* bu güneşin sayesinde görebileceğini takdir ediyordu.

“Ne kadar güzel! Ne kadar parlak, güzel *natür*![224] Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!..[225] Demek ki yarın kendisini göreceğim. Evet, yarın mutlak gelir. Arizamı *[mektubumu]* takdim ederim. O da elbet hüsn-i kabul eder *[güzelce kabul eder]*, eğer bizim zevzek yine bir *entrig*[226] yapmazsa. Bakalım talih ne gösterir.”

Bihruz Bey o sevinç ile bermutat *[her zamanki gibi]* hazırlandı, “tuvalet”ini yaptı, kahvaltısını yedi. Dadı kalfa ile beşuşane mülâtefelerden *[güler yüzle şakalaştıktan]* sonra selâmlığa çıktı. Odasına girdi, “yazıhane”sinin *[yazı masasının]* gözünü açtı, o gözün içinde mahfuz bulunan muhabbetname-i mahudu *[bildiğimiz aşk mektubunu]* eline aldı! İçindeki *kompliman*ları,[227] *santiman*ları[228] bir daha görmek istedi ise de mektup kapanmış, mühürlenmiş idi. Açmaya kıyamadı, tekrar göze bıraktı. Lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lel la!..

“Mösyö Piyer ne iyi adamdır!.. Bugün şu lâtif hediye ile beni memnun etmek için dün mahsus darılttı diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *brav şövalye dö Foblas*[229] daha neler diyor?..”

Profesör Piyer’in hediye ettiği kitab-ı musavver *[resimli kitap]* Bihruz Beyin pek kıymetlisi olduğundan parkta bulunmadığı zamanlar bunu mütalâa ile tenvir-i hayal ederdi *[bunu okuyarak hayalini aydınlatırdı]*. Yine kitabı der-dest ile *[eline alarak]* evvelâ resimlerini –belki ellinci defa olarak– temaşa ile *[seyrederek]* ötesinden berisinden okumaya başladı.

Bey bu lezzetli mütalâaya *[okumaya]* gereği gibi dalmış idi. Odanın kapısı yavaşçacık vuruldu: Tık, tık!

— *Antre*!..[230]

Kapıya vuran Mişel idi. Elinde bir gümüş tepsi, tepsinin içinde üzeri Fransızca yazılmış bir mektup vardı. Mektubu beye arz etti. Bey mektubu alıp açmaya uğraşırken kucağındaki kitap yere düştü. Mişel hemen eğildi. Kitabı yerden alırken kitap açıldı, en parlak tasvirlerden biri meydana çıkıverdi. Mişel de bunu gördü. O zaman bey kitabı uşağın elinden almakla beraber bîçareyi haksız olarak,

— Hayvan herif!.. Defol oradan! diye hem tekdir etti *[azarladı]*, hem de yanından kovdu.

Gelen mektup ise sarı araba ile bakla kırı hayvanların bedel-i mukarreri *[kararlaştırılmış bedeli]* olan dört yüz on sekiz ve bunların mesarif-i nakliyesi *[taşıma masrafı]* bulunan kırk dokuz ki ceman dört yüz altmış yedi liradan baki kalan yüz elli liranın dört ay içinde mukassatan tediyesi meşrut *[taksitle ödenmesi şart koşulmuş]* olarak birinci taksit zamanının hulûlüne *[gelmesine]* daha on beş gün var ise de paraya lüzum olduğundan Bihruz Beyefendi birinci taksidi şimdiden inayet buyururlarsa mucib-i memnuniyet olacağına *[memnun kalınacağına]* dair ve “Beyoğlu’nda mukim *[bulunan]* fabrika sahibi komisyoncu Jan Kondoraki” imzasını havî *[taşıyor]* idi.

Bihruz Bey bu mektubun kıraatinden *[okunmasından]* pek hoşnut kalmadı. Çünkü evvelâ *Lezavantür dö şövalye dö Foblas*’ı tatlı tatlı okurken onu elinden bırakmaya mecbur oldu. Saniyen *[İkinci olarak]* kitabın mahremane *[gizli]* resimlerinden bir tanesini o Mişel olacak *embesil*[231] gördü. Salisen *[Üçüncü olarak]* ilk taksite daha bir aydan ziyade zaman vardı. Bey uşağı çağırdı:

— Mişel!

— Mösyö!..

— Böyle bir kâğıdı bana getirmeye nasıl cesaret ediyorsun?.. Sen bilmiyor musun ki birinci taksidin gelmesine daha bir ay var. Git söyle cevap yoktur.

— Başüstüne *ekselans*!..

Bîçare Mişel kapalı bir mektubun içinde ne olduğunu ve hususiyle birinci taksidin hulûl edip etmediğini *[zamanının gelip gelmediğini]* nereden bilecek ve bilse de beyefendiden emir almaksızın mektup getiren adama cevap vermeye nasıl cesaret edecek idi? Bihruz Bey canının birkaç suretle sıkıntıya düşmesinden buraları hesaplayamamış ve zavallı Mişel’i bir ikinci defa daha bi-gayri hakkın tekdir etmiş idi *[haksız yere azarlamıştı]*.

Mişel'i def ettikten sonra Bihruz Bey bıraktığı kitabı tekrar aldı, mütalâaya *[okumaya]* devam etmek istediyse de yapamadı. Kitabı bıraktı, müteessirane *[üzüntüyle]* düşünmeye başladı:

"Lâkin taksit zamanı gelince paraları nasıl vereceğiz?.. Üç gün evvel Mir'e yüz doksan lira verdim, Heral'in hesabına bakmadık. Alber'inki iki yüz otuz lira olmuş. Paris'ten gelecek eşya da gelmedi. Biz bu borçları nasıl ödeyeceğiz? Valide pek fena dargın. Yemin etmiş konağı sattırmayacak imiş, elmasları da birer birer satıp konsolideye *[hisse senedine]* çevirdiğini işitiyoruz. Elli yaşında kadın. Bilmem daha ne kadar yaşayacak ki, bu kadar para canlılık ediyor? Kulekapısı'ndaki mağazadan elime pek az şey geçti. Galata'daki hanın parasından kalan altı yüz lira ancak üç dört aylık cep harçlığım demektir. *Mon Diyö!*[232] Bu borçları ödemeye bir çare bulamazsam ben ne yaparım *anfen*?[233] İstanbul'daki eve dört bin lira veriyorlar ya!.. Bir şey yaparız, artık valide hanım buna karışmasın. O benim babamdan kalan bir şey!.. Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim, üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere*[234] getirir. Artık bundan sonra sefihliği *[bohem hayatını]* de bırakmalı, artık evleneceğim, evlilere yakışan da *saj*[235] olmaktır. Meyus olacak *[Üzülecek]* bir hâl yok. Lel lele lel lel. Lel lele lel lel. Lel lel lele!"

Bihruz Bey ibtida-yı emirde *[başlangıçta]* kendisini pek müteessir eden *[üzen]* bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Nakd-i mevcudu olan *[Mevcut parası]* altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermiş idi. Beyoğlu'ndaki, Galata'daki dükkânları, hanları satan tellal *[komisyoncu]* bundan evvel Süleymaniye'deki konağa da dört bin lira kadar arz eder bir müşteri bulmuş idiyse de o zamanlar beyin paraya ihtiyacı olmadığı gibi, valide hanımdan da bazı mertebe *[biraz]* muhalefet gördüğünden konak satılmamış ve fakat tellalın da bir zamanlar gerek konaktan gerek köşkten hiç çıkmayan ayağı bütün bütün kesilmiş idi. Mamafih yeri malûm olduğundan inde'l-iktiza *[gerektiğinde]* kendisini bulmak mümkün idi.

Çamlıca Bahçesi münasebetiyle Bihruz Beyin muhabbeti sayfiyesine inhisar edip şitaiyesi nazarından *[sevgisi yazlığına yönelip kışlık evi gözünden]* bütün bütün düştüğünden makul olan köşkü satıp konağı elden

çıkarmamak iken Bihruz Bey bunun aksini muvafık-ı hâl *[duruma uygun]* bulmuş idi.

İşte beyefendi birkaç ay sonra düşeceği muzayakaya *[sıkıntıya]* karşı konağı satmak tedbirini düşünmekle teessüratını *[üzüntülerini]* pek çabuk geçirdi. Müsterihane *[Gönül rahatlığıyla]* *dejöne*sini[236] etti, bermutat mesire-be-mesire *[her zamanki gibi mesireden mesireye]* dolaşmak için arabasına bindi, çıktı gitti.

O günün akşamında şayan-ı tezkir fevkalâde bir hâl *[zikredilmeye değer olağanüstü bir durum]* olmamış idi. Bey âdeti vechle *[gereğince]* saat birde akşam taamını etti. Bir iki saat salonda vakit geçirdi. Erkence hareme gitti, soyundu yattı. Dokuz saat kadar bir düziye rahatça uyudu.

Ale'fs-sabah *[Sabahleyin]* gözlerini açtığı gibi pencereye koştu, perdeyi kaldırdı. Hava fevkalâde lâtif *[güzel]* idi. *Kel bel jürne*![237] diyerek seviniyordu. Çünkü bu güzel günün adı cuma idi. Bu sabahki "tuvalet" her günden ziyade sürdü. Yirmi yirmi beş kadar kolalı frenk gömleğinden hiçbirisini Bihruz Bey beğenmediği için dadı kalfaya darılıyordu:

— Bunları Marigo mu ütüledi? Ne kadar da fena!..

— Evet beyim! Marigo ütüledi, hem de pek fena değil.

— Senin için fena değil, ama benim için pek fena! Bu *pili*ler[238] nedir?

— Neresi kirli, ben görmüyorum.

— Kirli demedim a canım *pili* diyorum sana, buruşuk.

— Pekiyi, söyleyelim de bir daha dikkat etsin.

— Hem söyle hem de yine dikkat etmezse *konjediye*[239] olacağını anlat.

— Gonce diyen kim? Anlamadım.

— *Kom tü e drol*![240] *Konjediye* diyorum, *konjediye*. Kovarım demek.

— Artık ben bilmem.

— Şu pantolonlara baksana. Ne fena *pili*ler yapmış!.. Kim devşirdi bunları?

— Ben devşirdimdi.

— Boyunbağları nereye koydunuz? Yeni gelenleri.

— Hepsi çekmenin gözünde olacak.

— Hani ya yeni mendiller?

— Daha yıkanmadı.

— Gördün mü ya. Öyle şey olur mu? Şimdi ben ne yaparım?

— A beyim!.. Çekmenin gözünden belki yüz tane mendil var. Bir tanesini beğen, alıver.

— *Vui! me zil nö son pa marke*.[241])

— Neye rezil olsun? Onlar da yeni yeni mendiller.

— Markalı değil. Markaları yok onların.

— Markalısı da var. Dün ütülenirken gördüm.

— Terziden gelen kostümleri göremiyorum.

— Hepsi burada.

— İskarpinlerim geldi mi?

— Bilmem. Besbelli gelmedi.

— Şu potinleri ver bakayım.

Dadı kalfa ile cereyan eden şu muhavereden *[geçen şu konuşmadan]* de anlaşılır ki, Bihruz Bey bugünkü cuma tuvaletine fevkalâde ehemmiyet

veriyor ve o cihetle gömlekten, boyunbağından, mendilden, pantolondan, ayakkabısından kendisine en çok yakışacağı tayinde müşkülât çekiyordu.

Gömleğin, yeleğin, pantolonun, jaketin, potinin birini giyip birini çıkararak hele tuvalet işine nihayet verebildi. Selâmlığa çıktı. Doğru *kabine dö travay*ına[242] girdi. "Yazıhane"den mektubu çıkardı, jaketin cebine güzelce yerleştirdi. Oradan salona geçti. Salondaki çiçekliğin içindeki en taze çiçeklerden güzel bir gül intihab etti *[seçti]*. Jaketinin iliğine taktı. Biraz oturdu, biraz gezindi. Her çeyrekte bir kere saatine baka baka hele öğle vaktine yetişti. Derhal *dejöne*yi ısmarladı. Çünkü bu sabah kahvaltıdan sarf-ı nazar ettiğinden *[vazgeçtiğinden]* karnı iyice acıkmış idi. Bade't-taam *[Yemekten sonra]* salonda biraz daha oturdu, gezindi. Bir aralık yine *kabine dö travay*a geçti. "Şövalye" kitabını açtı, karıştırdı. Nihayet saatine baktı, yedi buçuğu geçiyordu.

— Mişel!..

— Mösyö!..

— *Ma vuatür*![243]

— *Tut alör ekselans*![244]

Bir çeyrek sonra bey arabasına bindi. *Koşe*[245] de yerine geçti. Gırr!..

13

Arabanın bu defa gittiği yeri beyana hacet yoktur ki, hikâyeyi takip edenlerce o yerin Bahçe-i Umumîden başka bir yer olamayacağı umur-ı malûmadendir *[bilinmektedir]*.

Evet! Beyefendi arabasını mutadından ziyade *[her zamankinden fazla]* bir süratle sürerek Topanelioğlu'ndaki bahçenin alt başına varıp da dahil ve haricini fevkalâde bir kalabalığın cevlângâh-ı izdihamını *[yığılmış olduğunu]* görünce buraya yetişmekte biraz geç kalmış olduğuna teessüfler ederek *[yazıklanarak]* kim bilir kaçıncı devresini icra etmekte olan arabaların arasına epeyce müşkülât ile *[güçlükle]* karışabildi.

Bu suretle ağır ağır giderek yukarıki meydancığa vasıl olunca silsile-i devr-i daimden *[sıra hâlinde dolaşmaktan]* arabasını kurtardı. Gazinoya karib bir mevkie *[yakın bir yere]* çekti, durdurdu. Kendi derhal arabadan fırladı, doğruca bahçeye girdi. Sürü sürü gezen rengârenk ezhar-ı behiştî *[cennet çiçekleri (kadınlar)]* içinde aradığına benzer bir sima *[yüz]* göremeyince –hikâyemizin mebdeinde *[başlangıcında]* tarif olunduğu vechle– aşağıki kapıya yakın bir mevki intihap edip *[seçip]* oturdu. Bir bira ısmarladı. Sarışın hanımın vürudunu *[gelmesini]* sabırsızlıkla intizara *[beklemeye]* ve bu intizar-ı şedit *[şiddetli bekleyiş]* içinde dembedem *[sürekli]* saatine bakıp her beş dakikada bir kere de kapıya doğru gidip gelmeye başladı.

Evet! Bahçeye süslü hanımların, şık madamların mavi gözlüsü, kara kaşlısı, elâ gözlüsü, sırma saçlısı, uzun boylusu, kısası, narin yapılısı, şişmanı, hâsılı her türlüsü girip çıkıyor, fakat Bihruz Beyin "siyeh-çerde-i" hayal-perverdesi *[hayalindeki "karayağız"ı]* bir türlü görünmüyordu. "Siyeh-çerde" görünmediği gibi landosu dahi belirmiyordu.

Medid *[uzun]* olduğu kadar şiddeti artmakta olan bu intizar *[bekleyiş]* içinde zavallı Bihruz Beyin zihni birtakım ihtimalât-ı muz'icenin keşakeşine *[sıkıntılı ihtimallerin karışıklığına]* düşmüş idi ki, en elîmi *[üzücüsü]* Periveş Hanımın Keşfi Beyle başka bir yerde *randevu* vermiş olması idi. Zira bahçe seyircileri arasında Keşfi Bey dahi görülemiyordu.

Bu ıstırab-ı tahammül-fersa *[dayanılmaz ıstırap]* içinde saat on buçuğa gelip ümidin bütün bütün kesilmesi dakikaları takarrüp edince *[yaklaşınca]* bey için için "of!"larını artık zaptedemez olmuştu.

Bir aralık yine yerinden fırladı, kapıya doğru gitti. Devr-i daim zincirini teşkil eden *[Halka hâlinde tur atan]* arabaların mürururuna *[geçişine]* içeriden meyusane *[üzüntüyle]* bakıyordu. Birdenbire serapa *[baştan ayağa]* vücudu bir ihtilâca *[titremeye]* tutuldu. Çehresi iptida *[önce]* kızardı, sonra sarardı, daha sonra yemyeşil oldu. Bulunduğu noktadan sol tarafa şitab *[koşmak]* etmek istedi. Orası geçit vermez derecede sık bir ormancık idi. Ormancığın azıcık yukarısına gitti. Orası bahçenin kenarına müntehî *[uzanan]* bir düzlük ise de bir iki madama, birkaç erkek, birkaç da çocuktan mürekkep *[oluşan]* bir aile sandalyeleriyle bir halka teşkil ederek orada oturuyorlardı. Bihruz Bey gözlerini bahçenin dışarısındaki kargaşalığa dikmiş olduğu hâlde bunların üzerine doğru süratle yürüdüğünü oturan çocuklar görünce korktular. Analarının babalarının kucaklarına iltica ettiler *[sığındılar]*. Bihruz Bey hareketine kat'iyen halel vermedi *[hareketini kesinlikle bozmadı]*. "Pardon!" diyerek halka-i müteşekkileyi *[oluşmuş halkayı]* çiğner gibi aralarından geçti. Hatta geçerken bir iki sandalye de devirdi. Bahçe duvarının dibine gitti. Biraz durdu, yine geldiği tarafa döndü. Fakat dönerken halkayı bütün bütün bozulmuş, dağılmış buldu. Tekrar kapıya doğruldu. Yine döndü. En sonra yerine gitti, garsonu çağırmak için bastonunun ucuyla bira kadehine hızlı hızlı vururken kadeh devrildi. Sonra yere düştü, kırıldı. Hele garson da yetişti. Bey bira ve kadeh paralarını başka başka tesviye ettikten *[karşıladıktan]* sonra pardösüsünü koluna aldı, yine fevkalâde bir süratle yukarıki kapıya doğru yürümeye başladı. O süratle hem gider, hem de: "*Enkonyito*!.. *Enkonyito*!.. *Diyabl*!"[246] diye söylenir, herkesi kendine hayretle baktırırdı. Bu kadar telâş ve heyecan ve harekete sebep ise beyefendi iptida *[önce]* kapıdan arabaların mürurunu *[geçişini]* seyrederken hayal-i cananenin *[sevgilinin hayalinin]* adî bir kira arabası içinde olarak kendisine görünmesi idi.

Filhakika Periveş Hanım, Çengi Hanımdan maada Gülşeker Hanım namında diğer bir genç refikasıyla *[arkadaşıyla]* beraber bahçe seyrine gelmişler ve Gülşeker Hanımın tuvaleti böyle bir seyrin iktizasına muvafık *[gereğine uygun]* bulunmadığından arabadan hiç çıkmamak hakkında gösterdiği arzuya binaen üç hanım bahçeye inmekten sarf-ı nazarla

[kaçınarak] hemen iki saatten beri devr-i daim içinde dönüp dolaşmakta bulunmuşlar idi. Bihruz Bey ise cananesine *[sevgilisine]* bahçenin içinde muntazır olduğu *[beklediği]* kadar açık kapının önünden mürur eden *[geçen]* arabaları da nazardan *[gözden]* kaçırmıyor idiyse de bunların içinde mahut landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın böyle adî bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden beyhude sıkılıp duruyordu.

Hele iki dakikada Bihruz Bey yukarıki kapıdan çıktı. Hayal-i cananeyi nâkil *[Sevgilinin hayalini taşıyan]* arabanın rengine, biçimine, arabacının kılığına, kıyafetine, hayvanların tonuna başka başka dikkat etmiş idi. Devr-i daim *[Tur]* zinciri ise izdihamın fevkalâdeliğinden *[kalabalığın fazlalığından]* dolayı pek ağır hareket ediyor idi. Beyefendi maksut olan arabanın vüruduna muntazıran *[amaçladığı arabanın gelmesini bekleyerek]* bir kenarda bastonuna dayandı durdu.

Beş dakika geçmedi, hele araba köşeyi döndü. Tamam beyin bulunduğu noktaya muhazi *[noktanın hizasına]* gelince Bihruz Bey jaketinin cebinden muhabbetname-i mahudu *[bildik aşk mektubunu]* çıkardı. Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanıma tazimlice *[saygılı]* bir *reverans*[247] ettikten sonra Fransızca: "Matmazel!.. Mustarip ve perişan gönlümün natık fotoğrafyası *[konuşan fotoğrafı]* olan bu mektubu zat-ı seniyenize *[yüce zatınıza]* takdim etmekliğime müsaade buyurunuz!" diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti.

Bunun üzerine genç hanımların ikisi birden bir kahkahadır kopardılar. Bunların karşılarında oturan Çengi Hanım da, "Hadi, hadi!.. Çekil oğlum!.. Ayıptır!" diyordu. Fakat bu dakikada Bihruz Beyin duman içinde bulunan gözleri hiçbir şey görmediği gibi asabî bir uğultuya giriftar olan *[uğrayan]* kulakları da hiçbir şey işitemediğinden elindeki mektup ile arabayı takipte devam ediyordu. Nihayet Gülşeker Hanım, beyin hâline acıdığından dolayı değil, o belâyı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı. Bey de oradan çekildi.

Bihruz Bey bu esnada âdeta sersemlemiş idi. Arabadan ayrıldıktan sonra bıraktığı noktaya geldi durdu. Markalı mendilini çıkardı. Alnından, şakaklarından fışkıran terleri silmeye başladı. Mektup takdim etmek için arabaya sırnaştığını görenler kendisini birbirlerine gösterip gülüşüyorlardı.

Fakat Bihruz Beyin gözlerini bürüyen duman henüz bertaraf olmadığından o hiçbir şey görmüyor idi. Biraz dinlendikten sonra aklı başına gelmeye başladı. O zaman muvaffakiyetinin reng-i neşvesi *[başarısının sevincinin rengi]* çehresine aksederek çehreden bir beşaşet *[sevinç]* hâsıl oldu. Bunun üzerine tekrar bahçeye girdi. Aşağı doğru ferih ve fahur *[rahatlamış olarak]* giderken yolunun üzerinde rastgelen, celse-gâhlarda müsadif-i nazarı olan *[oturma yerlerinde gözüne ilişen]* mösyölerden, madamalardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: "*koman sa va*?"[248] deyişi beyefendinin ifrat-ı sürur-ı temkin-güdazına delâlet edecek *[aşırı derecedeki sevincini gösterecek]* hâllerinden idi.

Bu suretle iki üç kere bahçenin içini devretti. Kendisi gezindiği kadar takdim ettiği muhabbetnamenin içindeki parlak ibarelerden, müessir ve muharrik *[etkileyici ve yakıcı]* sözlerden bazılarını zihninden geçiriyor ve mektuba leffettiği *[eklediği] kuple*lerden;[249]

Bir siyeh-çerde civandır *[karayağız gençtir]*

Hayli dem hayli zamandır.

mısralarını orkestranın ahengine uydurup terennüm ediyordu *[söylüyordu]*.

O lâtif mektubun, o nazik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini *[etki uyandırdığını]* Periveş Hanımın simasından *[yüzünden]* anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı. Doğru arabasına gitti. Yerine oturdu, terbiyeleri eline aldı, bekledi.

Bu esnada vakit on biri geçmiş, devr-i daim zinciri ise hayli seyrekleşmiş idi. Zincir üç defa devrini icra etti *[dönüşünü tamamladı]*. Hayal-i cananeyi nâkil *[sevgilinin hayalini taşıyan]* araba görünmedi. O zaman bey saatine baktı. On bir buçuk olduğunu görünce: "*İle tar... probablöman*[250] gitmişler. *Alon*,[251] takip edelim, bu defa *je latrapöre jesper*,[252] beni yolda beklemesi lâzım gelir" dedi. Aşağıya doğru arabasını dört nala sürdü. Tophanelioğlu'nun dört yol ağzına gelince yine şaşırdı. "Takipten ne hâsıl olacak? Pazar günü kendisini görecek değil miyim?" diyerek Bağlarbaşı yolunu tuttu. Bağlarbaşı'ndan Nuhkuyusu ve Duvardibi tarikiyle *[yoluyla]* Haydarpaşa'ya indi. Oradan Koşuyolu'yla köşküne geldi.

Köşke vasıl olunca *[gelince]* Mösyö Piyer'in gelip gelmediğini sordu. Mösyö Piyer yarım saat evvel gelmiş salonda gazete mütalâa ediyordu *[okuyordu]*. Bey doğru salona girdi:

— *Bonsuvar şer profesör*[253]!

— *Bonsuvar mon* beyefendi,[254] inşallah iyisiniz?

— *Mersi*, pek iyiyim. Zat-ı aliniz?

— Geçen akşam eve biraz geç gittim. Hava da rutubetli idi, nezleye uğramışım.

— Beis yok, bu akşam ders yapmayız, olmaz mı?

— Hayır! Benim nezlem derse asla mâni değildir. Her vakitki gibi çalışabiliriz.

— Pekalâ! Lâkin *şer profesör* getirdiğiniz o güzel kitap âdeta bir *trezor*.[255]

— Evet! O kitap *amur dö fam*[256] hikâyeleri içinde bir tanedir.

— Hikâyeler güzel. Ya o resimler?..

— *Apetisan*,[257] değil mi?

— *Egzitan plüto*![258]

— Lâkin çokluk bakmamalı.

— Gerçek, Mişel size bir şey söylemedi mi?

— Ne gibi?

— Zira kitabın resimlerinden bir tanesini *par aksidan*[259] görmüş idi de.

— Hayır! Hiçbir şey demedi.

Bunlar bu muhaverede *[konuşmada]* iken salona giren Mişel taamın *[yemeğin]* hazır olduğunu haber verdi. Bihruz Bey muazzez *[değerli]* hocasının koluna girdi. *Sal a manje*ye[260] götürdü. Sofraya oturdular. Öteden beriden konuşarak taamı bitirdiler. Tekrar salona geçtiler.

Bihruz Beyin ders yapmaya bu akşam hiç niyeti yoktu. Hatta Mösyö Piyer nezlesi olduğundan bahsettiği zaman beyefendinin "Bu akşam ders yapmayız" sözünü birdenbire sarf etmesi de o meyilsizlikten *[isteksizlikten]* dolayı idi.

Salona girilip kahveler içildikten sonra Bihruz Bey oyun masasını ısmarladı, mumları yaktırdı. Mösyö Piyer'e hitaben:

— *Nu zalon fer kelkö parti dö trante ön*![261] dedi. Karşı karşıya geçtiler, oturdular. Oyuna başladılar.

Oynanan oyun alaturka "otuz bir" idi ki, davsız olarak her partisi bir çeyrek liraya olmak üzere mukavele olunmuş *[anlaşılmış]* idi.

Mösyö Piyer bu oyunu kış geceleri Bihruz Beyin konağına toplanan genç beylerden görmüş öğrenmiş ve hatta ara sıra kendisi de beylerin oyununa girişerek hayli mütemetti olmuş idi *[kazanmıştı]*. Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Beyi çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların "Oyunda talihi yar olan aşkta bedbaht, oyunda talihi yar olmayan aşkta nik-baht olur *[kazanır]*" kavl-i meşhurunu *[meşhur sözünü]* beyin sem'-i dikkatine isal edip *[kulağına ulaştırıp]* oyunda yenilmeye tahristen halî kalmazdı *[heveslendirmekten geri durmazdı]*. Bey de bu lâkırdıyı işittikçe hayali zaten hiçbir dakika gözünün önünden savulmayan sarışın hanımın talihine oynarken meselâ kaba on dörtte yatar, otuzda, on dörtte kâğıt çeker, partiyi zorla kaybederdi. Arada dondurmalar da yenilmek, kahveler de içilmek suretiyle üç saat devam eden oyuna nihayet verildi. Mösyö Piyer beş buçuk lira kâr ile oyundan kalktığı zaman idi ki, nezlesini hatırlayabildi ve "Oh! Ne kadar yoruldum!.. İzin verirseniz odama giderdim. İstirahata muhtacım" diyerek beyden müsaade istedi. Zati saat de beşe gelmiş idi[262]. Birbirine "*Bonsuvar*!"[263] dediler ayrıldılar: Mösyö Piyer yatak odasına gitti. Bihruz Bey de hareme girdi. Birisi beş buçuk lira kazancın keyf-i şevkine *[sevincinin keyfine]*, diğeri bir gün sonra vaki olacak mülâkat-ı âşıkanenin

zevk-i hayaline *[gerçekleşecek aşk buluşmasının hayalinin zevkine]* dalarak uyudular.

ÜÇÜNCÜ KISIM

1

Bihruz Bey mülâkat-ı âşıkane *[aşk görüşmesi]* için kendince kararlaştırdığı pazar günü bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla tuvaletini yapıp hazırlandıktan, öğle taamını da ettikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi. Tophanelioğlu tarikiyle *[yoluyla]* Çamlıca'ya giderken Bahçe-i Umumîye de muhibbane bir nazar imale ederek mevki-i intizara vardı *[sevgiyle bakarak bekleme yerine geldi]*.

O gün hava sümbülî *[kapalı]*, sıcak mütedil *[ılımlı]* derecede, yollar ise üç gün evvelki yağmurlardan dolayı tozdan vareste *[arınmış]* olmak münasebetiyle Çamlıca seyri için en müsait günlerden ve fazla olarak pazara da müsadif olduğu *[rast geldiği]* için birtakımı midelerini birer küçük havuz gibi Çamlıca suyu ile bi'l-imla *[doldurup]* içerisine sardalya balığı salıvermek, diğer takımı da tavla oyunuyla vakit geçirmek, bazıları nargile safasına koyulmak, diğer bazısı da Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her ciheti paymal-i nezareti ve buruc-i isna-aşerin on üçüncüsü addolunmaya liyakati *[her tarafını gören ve on iki burcun on üçüncüsü sayılmaya lâyık]* olan bir nokta-i mürtefiadan balâ ve zîre, yemin ve yesara medd-i nazar-ı istiğrak u hayret ve temaşa-yı tecelli-i hezaran-gûne-i tabiatla tefrih-i ruh u cenan, tervih-i fikir ü vicdan etmek *[yüksek bir noktadan yukarıya ve aşağıya, sağa ve sola kendinden geçerek ve hayranlıkla bakmak, tabiatın binlerce çeşit görüntüsünü seyrederek gönlünü ve ruhunu rahatlatmak, fikir ve vicdanını canlandırmak]* maksatlarıyla sabahtan beri fevc-a-fevc *[yığın yığın]* gelen halk, iskemleler, kaba hasırlarla celse-gâhları kâmilen *[oturulacak yerleri]* tutmuş ve bu karmakarışık kalabalığın gulgule-i mevaridat ve muhaveratına *[bağırışma ve konuşmalarına]* ve kahveci tabi'lerinin *[çıraklarının]* "İki şekerli, bir sade, üç lokum!" yollu haykırmalarına, muhallebici, dondurmacı, leblebici, "eğlencelik şamfıstık"çı, şekerci, simitçi gibi hiçbir mesireden eksik olmayan satıcıların mütenevvi *[çeşitli]* sada ve edalarla bağırıp çağırmalarına bir fena keman, bir adî lâvta, bir soğuk klarnata, bir de porsuk deften ibaret ince sazın kaba takımı tarafından –mevcut halkın yüzde doksan dokuz üç çeyreği için bedeva olarak– icra olunan, aheng-i tenafürînin inzimamı *[kulak tırmalayıcı müziğin]* ve öte tarafta maruf-ı sıgar ve kibar Çamlıca ab-ı hoş-güvarının menbaı kurbünde hayme-küşa-yı

karar olan *[büyük küçük herkesin bildiği içimi yumuşak Çamlıca suyunun kaynağı yakınına yerleşmiş olan]* kebapçının kızgın ateş üzerinde mavi ve yağlı dumanları buram buram çıkıp etrafa yayılan köftesinden, kebabından, ciğer tavasından, piyazlı fasulye salatasından münteşir revayih-i iştiha-fersanın heva-yı pak-i nesimîyi iktihamı o mevki-i müstesnayı *[yayılan iştah kapatıcı kokuların temiz havayı kaplaması o seçkin yeri]* tertipsiz, letafetsiz, zevksiz, liyakatsiz bir sûr-gâha *[uygunsuz bir eğlence yerine]* döndürmüş idi. Bihruz Bey o mükellef *ekipaj*ıyla[264] teşrif edip de Çamlıca'yı bu hâl ve manzarada görünce fena *endinye*[265] oldu, ziyadesiyle canı sıkıldı.

Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da perestide-i "siyeh-çerde"sini *["karayağız" sevgilisini]* öyle bekleyecek, "siyeh-çerde"nin landosu uzaktan göründüğü gibi görüp görmemezliğe gelecek, "siyeh-çerde" landosundan indikten sonra beyin bu vaz'ına *[davranışına]* dikkatle: "Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?" diye meraklanıp telâşlı telâşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek, bey hemen yerinden fırlayıp "siyeh-çerde"nin yanına gidecek, mükerrer *referans*lardan[266] sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar, o zaman "siyeh-çerde" *korsaj*ından[267] pembe renkli, zarif, muattar *[kokulu]*, ufacık bir zarf içinde bir mektup çıkaracak, Bihruz Beye, "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran*[268] bir yüreğin fotoğrafyasıdır. Zat-ı âlînizinki *[yüce zatınızınki]* *artistik* bir fotoğrafya olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur.[269] Lâkin pek *egzakt*tır,[270] pek *fidel*dir.[271] Onun için takdime cesaret ediyorum!" deyip mektubu beye verdikten sonra: "Fotoğrafyayı Paris'te mi, Londra'da mı, Viyana'da mı öğrendiniz?" diyecek. Bihruz Bey de ona cevaben, "Avrupa'ya gitmedim, fakat bir iki hafta sonra Paris'e gitmek istiyorum" deyince "siyeh-çerde"nin benzi sapsarı kesilerek vücuduna titremekler arız olarak *[gelerek]*, gözleri yaşararak; "Beni bu hâle getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir bîçareyi divaneye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" yollu şikâyetlere, sitemlere kalkışacak. Bihruz Bey de; "Birinci *rankontr*umuzdan[272] beri gözlerime uyku girdiği var mı? Bir dakika sizi düşünmediğim var mı? Hayalimin parkında sizden başka bir dolaşan var mı?" cümlelerini irattan *[söyledikten]* sonra; "Paris'e gitmekten meram yakında lâzım olacak bazı

şeyleri kendim beğenip almak” kelimelerini tefevvüh ederken *[söylerken]* “siyeh-çerde” ikinci defa olarak tekrar sarılığa uğrayacak, o zaman beyefendi: “Evet efendim, sizden kaçmalıyım, sizi o kadarcık bile görmemeli idim. Biliyor musunuz ki aşkınız beni harap ediyor?.. Biliyor musunuz ki ben sizi bir gün görmezsem çıldırıyorum? Mümkünü yok ben burada duramam” dediği gibi, “siyeh-çerde” *sanglote*[273] ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada zemin-i arz-ı perestişe zanu-efken-i ubudiyet olarak *[kulluğunu gösterecek şekilde dizleri üzerine çökerek]* iki taraftan, “Oh! seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?.. — Oh, *mon adore*![274] — Hayır yalan söylüyorsun! — Ben yalan söylemeyi bilmem ki. Söyle bana, gerçek yolculuk var mı? — *Non*![275] *Non*! Bin kere *non*! — Aklımı başımdan aldın hıyanet! — Ya sen beni ne hâle koydun!.. — Ben zavallı ne yaptım? — Bir daha ne zaman görüşeceğiz? — Ben bilir miyim?..” tarzında artık senli benli sözler teati olunacak. Ondan sonra Bihruz Bey teehhül *[evlilik]* meselesini –Koşuyolu’nda araba sürer gibi– bir hızla meydana sürmekle beraber bu mesele hakkında eni konu lâkırdı edip bir *desizyon*[276] almak için “siyeh-çerde”den *randevu* isteyecek, “siyeh-çerde” biraz naz *difikülte*leri[277] çıkardıktan sonra muvafakat *[kabul]* edecek, bu karar üzerine aşağıya inilecek, bahçenin iptida *[önce]* içinde bir *tur* yapılmak, sonra dışarısında *an vuatür*[278] bir iki defa dolaşılıp müfarekat olunmak *[ayrılmak]* üzere arabalara binilecek idi.

O kadar kalabalık içinde bunlar nasıl yapılacak?

İşte beyin gelir gelmez nazarına çarpan cemm-i gafire *[kalabalığa]* canı bundan dolayı sıkılmış idi. Hiddetin ilk hâlinde ters yüzüne gidivermek hatırına geldi ise de *parol*üne[279] riayetsizlik etmiş *[uymamış]* olacağını düşündü. Çaresiz arabasından indi. Bastonunu aldı, ağır ağır ikinci sete çıktı. Kenarda ayak üzerinde durdu. Zannediyordu ki kahveci koşarak bir sandalye getirecek de beyefendiye arz edecek. Öyle bir koşan olmadı. Biraz daha muntazır oldu *[bekledi]*. Yine kimse gelmedi. O zaman “Garson!” diye kahvecilere doğru bağırınca seyircilerin alaycılarından bazıları Bihruz Beyi zevke *[alaya]* alıp her biri birer ikişer defa kahveciyi çağırmak bahanesiyle tıpkı beyin edasını takliden “Garson!.. Garson!..” diye bağırdılar.

Beyefendi bekledi, bekledi. Bir gelen giden olmayınca tepeye doğru yürüyüp çıkmaya başladı. Fakat bu azimetinde *[gidişinde]* de devam edemedi. Çünkü tepeye çıkıp inen mavi dizlikli, kırmızı kuşaklı, dar pantolonlu, bol donlu, şam hırkalı, gecelik entarili, saltası omuzunda, setresi kolunda yüzlerce seyircilerden her adımda bir tanesiyle ru-be-ru *[yüz yüze]* geldikçe bu hâlden de sıkılıp: “*Kes kö se kö sa? Es kö lö karnaval e deja arive*?”[280] diyerek geri dönmeye mecbur oldu, gitti tekrar arabasına bindi. Arabayı biraz ileriye yürüttü. “Siyeh-çerde”ye orada muntazır olmak *[beklemek]* üzere hayvanlara “*Stop*!” emrini verdi.

Araba durduğu gibi Bihruz Bey “siyeh-çerde”si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu plânları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer zuhûr eden arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi.

“*Mon diyö*![281] Niçin gelmedi acaba? Saat on![282] Acaba benim saat mi ileri?..

— Andon, saat kaç?

— Onu geçer *ekselans*.

— Neye gelmediler bunlar? Ah! *Parol*![283] *Parol* tutmazlar ki. Ha, dur geliyor galiba! Hayır değil, dur bakalım belki şu arabadır. Vah! vah! O da değil, keyfini mi bozdu? İzin mi alamadı? Yoksa yanlış mı anladı?.. Bir araba daha! Hay Allah belâsını versin! Boş. Bir daha geliyor. O da boş. Ne halt eder bunlar!.. Şu gelen kim?.. Bana pek bakıyor. Mektubu mu getiriyor?.. Çok şey! Neye bakıyor bu herif? *Se mua, se mua*![284] Hayır, geçti. Of! Ne kadar da başım ağrıyor!.. Keşfi! Ah! Kunay!.. Tam on gündür de hiçbir yerde rastgelmedim. Elbette boş değil, bir *entigi*[285] var. Şu gelen herif üstü başı temiz bir uşağa benziyor, bana da pek bakıyor, bir haberci olmalı.

— Andon?

— Paşam

— Şu gelen herifi tanıyor musun?

— Evet efendim!

— Kimdir o?

— Geçen günki mektup getirdi, işte bu!

— Nasıl mektup?

— Hani su, ay, unuttum adi. Yok mu Yani Kondraki. İşte onun adam.

— Hay Allah belâsını versin!.. İşte bir… değilmiş, araba zannettim.

* * *

İşte Bihruz Bey böyle düşüne söylene bir buçuk saat daha bekledi. Saat on bir buçuğa geldi, “siyeh-çerde” görünmedi.

Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanımın mektubunu hamil *[getiren]* adamı zan ile *[sanarak]*; “Aradığınız benim!” yollu söz söylemeye hazırlanırdı. Artık aşağıdan yukarıya bir araba da çıkmaz, öyle temiz giyinmiş uşak kıyafetli bir kimse de gelmez oldu. Seyirciler *[Piknikçiler]* akın akın avdet ediyorlardı *[dönüyorlardı]*. Mevcut arabalar, hayvanlar aşağıya doğru Bihruz Beyin önünden geçip gittikçe arpa vaktinin geldiğinden dolayı beyin hayvanları da hırçınlığa başladılar. “Siyeh-çerde”nin on bir buçuktan sonra da gelmesi ihtimali yoktu. Bey çaresiz avdete *[dönmeye]* karar verdi, hayvanları kırbaçladı, şimendifer süratiyle arabasını sürdü, yarım saate varmadı köşke vasıl oldu.

2

Bihruz Bey köşke geldiği gibi salona çıktı. Eldivenlerini çıkarıp bir tarafa attıktan sonra kanepeye geçti oturdu. On gün evvelki cuma akşamı nasıl düşündü ise yine öylece müteellimane *[üzüntüyle]* düşünmeye başladı:

“Niçin gelmedi acaba! Niçin? Ne sebeple?.. Ah *parol*[286] tutmazlar ki. Türk kadınları ne kadar *biyon edüke*[287] olsalar yine nafile!.. Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil mi idi? ‘Şu sebeple gelemedim. *Pardon!* Bugün çok beklemiş olmalısınız.’ Evet, çok bekledim, on bir buçuğa kadar orada *plante*[288] oldum. ‘Affınızı dilerim. Filânca gün filânca yerde buluşalım. Bu sefer de ben sizi bekleyim de ödeşelim’ diye bir haber göndermek pek *natürel*[289] bir şey! Ah! Bu hanımlarda *polites*[290]yok, *polites*!.. Benim ne kabahatim var? Ben bir *betiz*[291] yapmadım. Mektubu verdiğim zaman *ampresman*la[292] kabul etti. Hatta memnuniyetinden gülüyordu. Yalnız *dansöz* müdür, çengi midir nedir dargın dargın bir şey söyledi. Ne idi anlayamadım. Ya sonra çabucak kaçmalarına ne mana vermeli?.. Mektubu okumuş olacağında şüphe yok. O mektup okunduktan sonraki muamele de başka türlü olmalı idi. *Katr paj dö kompliman.*[293] Safi *amur*![294] Safi *santiman*![295] Yazık! Çok yazık ki yerine gitmedi. O kadar yalvardım. Hiç görünmeseydim daha iyi olurdu! O hınzır Keşfi de nereden rastgeldi de benim işimi bozdu. Sebep odur bütün bu şeylere. O olmasaydı... Kim bilir [ne] *entrik*ler[296] edip duruyor da benim haberim olmuyor. Mutlak onunla bir *rölasyon*u[297] olmalıdır. Boş yere “Haset, haset!” diye bağırmamıştır elbette. Ondan sonra da bu soğukluklar başladı. Bu cuma bahçeye de inmediler. Ah, bari mektubumu almayaydı. *Ma povr letr*![298] Ne güzel de yazdımdı! O kadar özendiğim için bir işe yaramadı ya. Adam sen de!.. Ne ehemmiyeti var ki?.. *El ne pa zanfen la reyn dö böte*!..[299] Öyle, ama ne kadar *elegant*![300] Ne kadar *spritüel*!..[301] Hiç düşünmeyeyim diyorum, olmuyor. *Se plü for kö muva*!..[302] Of, demek ki seviyorum. Evet seviyorum, seviyorum vesselâm!.. Yer aynası. Yer elması. Ne kadar hoş lâkırdılar!.. *Malörö kö jö süi*![303] Of! *Amur! Amur! Kes kö se kö lamur? Se tün tambur!.. Tus kil ya plü bet!.. Anfen jö lem, jö lem, jö lem*!..[304] Öyle ise ne yapmalı?.. Aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı.”

* * *

Bihruz Bey mülâhazatının *[düşüncelerinin]* bazısında musib *[isabetli]* idiyse de ekserisinde değil idi. Evvelâ sarışın hanımın *parol* tutmadığından şikâyet ediyordu. Halbuki beyefendiye kimsenin *parol* verdiği yoktu. Saniyen *[İkinci olarak] parol* olmayınca *randevu*ya gelinmediğinden dolayı haber göndermeye, itizara *[özür dilemeye]*, filâna da mahal olamazdı. Salisen *[Üçüncü olarak]* beyin muhabbetnamesi kabul olundu ise de def'-i belâ *[belâyı baştan savmak]* için kabul olundu. Hatta bunu almak için uzanan el de sarışın hanımın değil, refikası *[arkadaşı]* Gülşeker Hanımın eli idi. Rabian *[Dördüncü olarak]* mektup okunmadı, yalnız açıldı bakıldı. Ucundaki çiçeğin zarifliğinden, kâğıdın misk gibi koktuğundan bahsolundu. Hamisen *[Beşinci olarak]* mektup okunmadığı için hanımların ondan sonraki muamelelerine kat'a *[asla]* tesiri olmadığı gibi okunabilseydi de yine olmayacaktı. Sadisen *[Altıncı olarak]* mektup pek yerine gitti ki iki parça edilip büküldükten sonra Bağlarbaşı'ndan Bülbülderesi'ne inerken solda kalan metruk *[terk edilmiş]* kabristana fırlatılmakla hamil olduğu esrar-ı garabet-medar-ı aşk ve muhabbet mevdu-ı mahremiyet-i hamuşan edildi *[taşıdığı tuhaf aşk ve sevda sırları sessizliğin mahremiyetine bırakıldı]*. Sabian *[Yedinci olarak]* Keşfi Beyin sarışın hanımla bir münasebeti olmak şöyle dursun, hatta evvelki cuma akşamından beri sarışın hanım, Keşfi Beyin hatır ve hayaline bile uğramamış idi.

Lâkin muhabbetnamenin güzel yazıldığı hâlde nafileye gittiği, sarışın hanımdan daha güzelleri bulunsa da hâlâ fikren zarafetinin fevkalâdeliği ve bir nazenini düşünmemeye muktedir olamamak muhabbetten ileri gelir bir hâl ise beyefendinin sarışın hanımı sevdiği, hanımın yer aynası, yer elması teşbihlerinin hoşluğu, aşka trampet çaldırmanın münasebetsizliği cihetlerinde beyefendinin düşündüğü pek doğru idi!

Filhakika *[Gerçekte]* o muhabbetname bir *şe dövr dö stil*[305] değil mi idi? O liyakatıyla onun yeri güzel kokulu, sımsıkı, sıcacık bir korsenin altında hissiyat-ı müheyyice-i garam ile *[aşkın heyecan veren duygularıyla]* çırpınıp durur ateşli bir kalbin üzeri olacak iken yarı belinden kırılmış, yazısı silinmiş sakin ve samit *[sessiz]*, barid ve camid *[soğuk ve cansız]* yerlerde yatan bir mezar taşının sine-gâhı *[koynu]* oldu! Ne kadar yazık!.. O muhabbet-namenin içindeki o güzel sözler, o zarif teşbihler, o parlak ibareler, o nazik hisler hiç olmazsa bir hayali tenvir edip *[aydınlatıp]* bir

fikri aldatmalı, hiç olmazsa bir ruhu tehyic edip *[heyecana getirip]* bir kalbi ağlatmalı idi de kabristan-ı fenaya *[fanilik mezarlığına]* gidecekse bari ondan sonra gitmeli idi!..

Filhakika sarışın hanım hüsn ü beha ve endam-ı dil-rübası *[güzelliği, kıymeti ve gönül alıcı endamı]* ile misli az bulunur güzellerden idiyse de ondan daha güzelleri bulunmak da mümkünattan idi. Hatta tenezzüh-gâh-ı hayalîdeki *[hayalî gezinti yerindeki]* yeşil renkli havuzun içinde kuğularla sebahat müsabakasına *[yüzme yarışına]* çıkışan *nenf*lerden[306] bir tanesinin sarışın hanıma nispeten daha güzel, daha endamlı olduğuna Bihruz Bey elmas arabanın gümüş tekerleği yanında meşgul-i niyaz *[yalvarmakla meşgul]* iken gizlice dikkat etmiş idi. Lâkin sarışın hanımın etvar ve muamelâtında, tekellümünde, tebessümünde *[tavır ve davranışlarında, konuşmasında, gülümsemesinde]* olan zarafet ve letafet o peri kızında bile yoktu!..

Filhakika "siyeh-çerde" gelecektir diye Çamlıca'da on bir buçuklara kadar zemin-i intizara *plante*[307] olmak *[beklemek]* pek ziyade can sıkacak ve kendisinden bütün bütün yüz çevirip bilinmeyen namını *[adını]* bir daha kaale *[ağıza]* almayacak ve elmas arabasını fi-mabat *[bundan böyle]* hayale uğratmayacak şeylerden idi. Fakat elmas araba, beyin hayalî parkından bir dakika olsun dışarı çıkmıyor. "Siyeh-çerde" ise o arabadan bir saniye olsun aşağı inmiyordu.

Bu sebeplerle kendisini ister istemez Bihruz Beye düşündürüyordu. Bir adamın mahbubesini *[sevgilisini]* düşünmesi ya adavetten veya muhabbetten *[düşmanlıktan veya aşktan]* ileri gelir. Bihruz Beyin "siyeh-çerde"ye adaveti hâsıl olmamış idi. Öyle ise neden onu muttasıl düşünüyordu? Demek ki seviyordu!

Filhakika bir *lâk* için "yer aynası" teşbihi ne kadar parlak ve o aynaya akseden elmacıklı, kuru, esmer bir yanak için "yer elması" tevcihi ne kadar toparlak düşmüştü! Hele yer aynasının Fransızcası olan *glas parter* yahut *miruvar terestr* tabirleriyle teşbihteki kıymet ve zarafet daha iyi takdir olunmuyor mu idi? Yalnız yer elmasından meram şalgamın arkadaşı olan ve *burjuva pla*ları[308] teşkil eden mahut *[bildik]* yamru yumru şey olmak lâzım geleceği cihetle bunun –Türkçesi patates olan– *pom dö ter*le tercümesi münasip görülmediğinden teşbih frenkleştirilmeyip kalmış idi,

ama bir kere yer aynasının içine girmiş bulunduğu için bu da başkaca hoşa gitmek liyakatini ihraz etmiş *[kazanmış]* idi.

Filhakika aşkın trampete ile hiçbir münasebeti olmadığı hâlde Mösyö Piyer cenapları tarafından “*Kes kö se lamur? Se tön tambur, se tön tambur*!”[309] denilmiş olması *betiz*den[310] başka ne olabilir? Hiç olmazsa *lir* diyeydi. Yine bir şeye benzerdi. Sevdaya borudur diyenler de var ise de bunlar kanun-ı muhabbeti *[aşkın kanununu]* tanımayanlar, rebab-ı aşkı *[aşkın sazını]* dinlemeyenlerdir!

Tambur ve udun, santur ve kemanın aheng-i hazin ve nagamat-ı dil-nişininde *[hüzünlü ahengi ve içe işleyen nağmelerinde]* gizlenen nevhat-ı dil-sûz-ı sevdaya *[aşkın yürek yakıcı ağıtları]* aşina olanlar aşkı hiçbir vakitte zurnaya, boruya, bahusus davula, trampete benzetemezler. Ama Mösyö Piyer gibi *amur dö fam*[311] düşmanı bunak herifler öyle hezeyanlar söylerlerse de Bihruz Bey de onlara karşı *bet*![312] diye mukabele-i gıyabiyede bulunur *[arkasından karşılık verir]*!..

İşte Bihruz Bey teşrih ve tafsil ettiğimiz mülâhazat ve tefekküratıyla *[açıklayıp yorumladığımız düşünceleriyle]* meşgul ve melûl *[elemli]* olduğu cihetle *[olduğundan]* akşam taamını *[yemeğini]* unutmuş idi. Bir aralık salona giren Mişel’in:

— *Votr ekselans e servi*![313] demesi üzerine uykudan uyanır gibi zihnini o gavailden *[sıkıntılardan]* sıyırıp kurtarmaya çalışarak *sal a manje*ye[314] gitti. İster istemez sofraya oturdu. Her yemekten birer ikişer lokma almak suretiyle ağzını oynatmaya başladı. Dalgın dalgın karşısına bakınıp dururken Mösyö Piyer’in hayalini görüverdi. Bunun üzerine mösyöden *amur dö fam* hakkında evvelki cuma akşamı işittiği sözleri birer birer zihninden geçirerek ihtiyara biraz hak vermek tarafına meyil gösterdi.

Mösyö Piyer dememiş mi idi ki: “Kadınlar melâike-i azabın *[azap meleklerinin]* yeryüzünde peyda olmuş nazireleridir *[ortaya çıkmış benzerleridir]* ki, bizi cennet kapısından cehenneme ilka ederler *[atarlar]*!”

İşte Bihruz Beyin şimdiki hâli o sözün ahkâmına muta- bık *[hükümlerine uygun]* idi: Zavallı bey, içinde bulunduğu hacim-i yeis ve ıstıraba *[ümitsizlik ve üzüntünün hücumuna]* kendi hayalinde teşkil ettiği *park*tan

daha mamur *[bayındır]* bir gülşen-i pür-safa-yı emelden *[emelin şen ve eğlenceli gül bahçesinden]* geçerek düşmüş idi.

Evet! “siyeh-çerde” beyi iptida *[önce]* o kadar ümitlerle perverde ettikten *[besledikten]* sonra böyle yeis ve eleme ilka etmemeli *[ümitsizlik ve üzüntüye düşürmemeli]* idi!

— Ah!.. *Le fam*!..[315] *Le fam*!..

— *Ekselans*!..

— Sana söylemiyorum be herif!.. *Kom tü e bet*!..[316]

— *Pardon ekselans*!.. Zannettim ki bana söylersiniz.

Bihruz Beyin sofra başındaki endişe-i can-güdaz-ı sevda *[can yakıcı sevda düşüncesi]* neticesi olarak iptida *[önce]* sabırsızlıkla yüreğinden hulkumuna *[boğazına]* kadar çıkan ve sonra dalgınlıkla ağzından dışarıya fırlayan: “Ah! Kadınlar!.. Kadınlar!..” enin-i şikâyetini *[şikâyet inleyişini]* Mişel Ağa kendisine ait bir hitab-ı itab *[azarlayıcı söz]* gibi anladığından istizaha *[sormaya]* kalkışmakla beyi bütün bütün hiddetlendirdi ve *deser*den[317] sarf-ı nazar ederek *[vazgeçerek]* yemek salonunu terk etmesine sebep oldu.

3

Bihruz Bey *sal a manje*den[318] çıktığı gibi doğruca *kabine dö travay*ına[319] gitti. Mumlarını yaktı. *Armuvar*ını[320] açtı. İçinden mektup gibi bükülmüş bir kâğıt çıkardı. Orta yerdeki masanın üzerine koydu. Kendisi de bir sandalyeye geçti. Masanın yanına oturdu. Bükülü kâğıdı açtı. Bunun arasından bir diğer kâğıt daha çıktı. Bunları kemal-i dikkatle mütalâaya *[büyük bir dikkatle]* başladı.

Bu kâğıtlar Periveş Hanıma Gülşeker Hanımın yediyle takdim olunan muhabbetnamenin müsveddesi ve ona melfuf *[eklenmiş]* bulunan *kuple*lerin[321] sureti idi. Bunları mütalâadan maksadı ise mündericatı içinde maşuka-i "siyeh-çerde"nin mucib-i infiali olacak *[içeriğinde sevgili "karayağız"ını kızdıracak]* bir fena lâkırdı, bir çirkin ibare, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya münhasır *[yönelik]* idi.

Bihruz Bey iptida muhabbetnameyi süzerken o âşıkane sözleri ziyadesiyle beğenir, o *santimantal*[322] ibarelerden bizzat fevkalâde müteessir olur ve bunları okumuş olması lâzım gelen maşuka-i bî-mürüvvetin *[vefasız sevgilinin]* nasıl olup da insafa, yani Çamlıca'ya gelmediğini düşündükçe taaccübe düşerdi *[hayret ederdi]*.

"Bu sizi görerek, bu sizin letafetleriniz içinde *natür*ün[323] en sevimli işlerinden birisini *admire*[324]ederektir ki kendimi kandırdım ki benim fikirlerim mütecasirane *[cesurca]* olduğu kadar sehivli *[yanlış]* de imiş. Zira hep benim mağrur *[gururlu]* safsatalarım karşı konulması muhal bir letafetten *[imkânsız bir güzellikten]*, bir cazibeden beni müdafaa edemedi. Aşka cesurane karşı koymuş idim. Aşk kendi kudret ve kuvvetini dil-firib *[gönül alıcı]* bir şey üzerinde kamaşmış gözlerime karşı kâmilen arz-ı izhar ederek *[bütünüyle göstererek]* beni cezalandırıyor."

Böyle dil-şikâr *[gönül avlayıcı]* sözler, böyle sevda-nüvaz *[sevdayı okşayıcı]* tabirlerle dopdolu olan bir name-i muhabbetin *[aşk mektubunun]* nasıl olup da sarışın hanımın gönlünü aldatmaya kifayet edemediğine Bihruz Bey taaccüplerle *[hayretlerle]* beraber teessüfler etmekte *[yazıklanmakta]* haklı idi.

“Evet küçük hanımefendi! Bir görüşte âşık olunabiliyor, tekmil hayat için tapınılabiliyor, o müennese *[kadına]* ki yal- nız süratli bir gölge gibi görülmüştür. Bunun ispatı sizsiniz ey cism-i lâtif *[güzel varlık]*!”

Bu fıkrayı okuduğu zaman bîçare Bihruz Bey o kadar *tuşe*[325] oldu ki hemen ağlayacak idi. Bereket versin fıkranın içindeki müennes kelimesinin manasını ve orada ne işi olduğunu unuttuğundan bunu anlamak için muhabbetnamenin Fransızcasına ve sonra da Biyanki ve Hançerî lugatlerine müracaat mecburiyet ve meşguliyeti kirpiklerine kadar gelmeye istidat gösteren sirişk-i teessüratı muvakkaten *[yaklaşan üzüntü gözyaşlarını geçici olarak]* durdurmuş idi.

Fıkrada “tekmil hayat için tapınılabiliyor o müennese ki” ibaresi Fransızcasındaki *“lon pö tadore pur la vi sel kö”*nün tam tercümesi olduğunu epeyce bir zahmetle anladıktan sonra Bihruz Bey fıkrayı tekrar okudu ve ilk okuyuştaki tatlı mahzunluğu buldu ise de gözleri bu defa yaşarmak istidadını göstermedi.

Bu mahzunlukla mütalâada devam ediyordu. Muhabbetnamenin en çok yürek yakıcı parçalarından “Aşk! Aşk bana bu keskin ateşleri hissettirişin bilâhere *meprize*[326] olmuş şiddetli bir *pasyon*un[327] ümitsizliği içinde terk etmek için ise beni bitirdin!” fıkrasını okuyunca biraz evvel menbaına avdet etmiş *[kaynağına dönmüş]* olan katarat-ı teessürden *[üzüntü damlalarından]* birkaç tanesi kirpiklerinin ucundan elindeki kâğıdın üzerine “tıp! tıp!” diyerek düştü. Bu damlaların sukutu *[düşüşü]* Bihruz Beyin yüreğini daha ziyade *tuşe* ettiğinden bîçare âşık kendini bütün bütün alâm-ı yeise *[ümitsizlik elemlerine]* terk ile eni konu ağlamak istedi ise de âşıklığının en büyük nişane-i temayüzü *[göstergesi]* olan kabiliyet-i bükâsından *[ağlama kabiliyetinden]* husule gelen nihanî *[gizli]* memnuniyeti o bükâ-yı teessürü girye-i sürura *[üzüntü gözyaşlarını sevinç gözyaşlarına]* çevirdi. Fakat o da çok devam edemeden kesildi.

Muhabbetname yukarıdan aşağıya kadar fıkra-be-fıkra, ibare-be-ibare nazar-ı muayeneden *[parça parça, kelime kelime kontrolden]* geçirilerek içinde fena bir söz olmadığı ve bilâkis her sözü bir başka tesiri, bir başka neşeyi havî bulunduğu *[içerdiği]* anlaşıldıktan sonra müsvedde bir tarafa bırakılarak nevbet-i muayene *[kontrol sırası]* *kuple*[328] suretine geldi.

*Kuple*deki lugatlerden *[kelimelerden]* çoğunun manalarını unutmuş idi. Lugat-i Osmaniye'ye müracaatla bunları tekrar öğrendi. Hepsi de güzel manalara delâlet ediyordu. Geçen defa üç noktalı "çerde"dir diye bakmış olduğu "cerde" kelimesinin "sarı" demek olduğunu hatırda pek iyi tutmuş olduğu hâlde buna da bir kere daha baktı. Bu sefer kelimenin lugatte bir nokta ile yazılmış olması ve tarifinde: "sarı renk" cümlesini "at ki kuladan açıktır" sözlerinin takip etmesi nazar-ı dikkatini celp etti *[dikkatini çekti]*.

Evvel emirde *[İlk olarak]* bu nokta hakkındaki şüphesini hall *[çözmek]* için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece vakti oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek reva *[uygun]* olamayacağı cihetle bundan sarf-ı nazar ederek *[kaçınarak]*: "at ki kuladan açıktır"ı düşünmeye ve buna zihninde bir tevil *[yorum]* aramaya başladı.

Halbuki bu tevili bulabilmek "bir siyeh-çerde civandır" mısraındaki "bersiye" kelimesinin manası bilinmeye mütevakkıf *[bağlı]*, bu kelime ise Lugat-i Osmaniye'de mefkud *[yok]* idi. Fakat "bersiye" Bihruz gibi lugat kitaplarına dahil olmayan bir *nom propr*[329] olmak –mısraa, "Bersiye nam kız, genç bir *blond*dur[330]" manası yakıştırılabildiğine nazaran *[bakılarak]*– karibü'l-ihtimal *[ihtimale yakın]* görünüyordu. Mısraa böyle bir mana vermek ise bayağı zarurî bir keyfiyet idi. Çünkü bir *şansonet*in[331] içinde kula atın ne işi olacak? Vasıf şair, bir at uşağı değildi ya? Mamafih "bersiye"nin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi? Elhâsıl Bihruz Bey gerek muhabbetnamede gerek *kuple*lerde sarışın hanımı gücendirecek fena bir söz olmadığına kail olduktan sonra, "bir siyeh-çerde civandır" mısraını bir kâğıt parçasına yazdı, kağıdı büktü, *jile*sinin[332] cebine koydu. O zaman saate bakmak hatırına geldi. Saat beşe yaklaşmıştı. Dadı kalfayı yine başında beyaz örtü ile oda kapısının eşiğinde dimdik görmemek için Mişel'i çağırdı. Mumların söndürülmesini ona havale ile kendisi hareme girdi. Soyundu yatağına yattı. Nüzhetgâh-ı hayalînin *[hayalî gezinti yerinin]* civar ve kenarında ruhunu gezindire gezindire tatlı bir uykuya daldı.

4

Ertesi sabah Bihruz Bey kaleme gittiği günler giydiği siyah *redingot*u, siyah *jile*si, siyah boyunbağı ile selâmlığa çıktı. *Dejöne*yi[333] erken edeceğini, arabanın da hemen hazır bulunmasını ihtar ve tenbih ettikten sonra *klas*[334] odasına girdi. Biraz *gramer*e baktı. Biraz *istuvar natürel*[335] okudu. Beş on satır kadar da Volter'in *Siekl dö Lui katorz*'undan[336] *kopya* etti. Bu sabah Bihruz Bey pek *saj*[337] idi. Fransızca olarak kendi kendine, "Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım" diyordu. *Dejöne*nin hazır olduğunu haber verdiler. Yemek odasına gitti. Muhtasarca taamını etti *[Kısa sürede yemeğini yedi]*. Bir sigara yaktı. Kahvesini içti. Eldivenlerini giydi. Bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabasına kuruldu. Kadıköy'üne doğru lüzumu kadar süratle giderek yirmi dakikada iskeleye vasıl oldu *[ulaştı]*. Arabadan inerken akşam üzeri saat dokuzda orada bulunmasını *koşe*ye[338] bade't-tenbih *[tembih ettikten sonra]* kendisi vapura girdi, güvertede münasip bir yer buldu oturdu.

— La Türki, Kuriye Doryan, Ceride-i Havadis, Vakit, Manzume-i Efkâr!..

— Gazeteci! Gazeteci!.. *Done mua ön Kuriye Doryan*![339]

— *Horisti*![340]

— *Kombien*?[341]

— *Ena gurus*.[342]

— *Ün piyastr*?..[343]

— *Malista*.[344]

Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Beyin tuvaletine, etvarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete alması karinesiyle *[ipucu vermesiyle]* sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıbtakârane bir nazarla *[gıpta*

eden bir bakışla] beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu.

Vapur iskeleden ayrılır ayrılmaz beyefendi gazeteyi açtı, baş tarafından kemal-i dikkatle mütalâaya iptidar etti *[büyük bir dikkatle okumaya başladı]* ise de *artikl dö fon*dan[345] bir şey anlayamıyor, fakat anlar gibi davranıyordu. Ondan sonra *kronik*[346] havadise geçti, bunları ne ise anlayabildi. Bu sırada vapur Sarayburnu'ndan içeriye giriyordu. Bey ilân sahifesine de şöylece bir nazar atfından *[göz attıktan]* sonra gazeteyi gayr-ı muntazam *[düzensiz]*, güya gelişi güzel bir surette katladı, kemal-i zarafetle *[büyük bir incelikle]* yanına bırakıverdi.

Bihruz Bey vapurdan çıkıp Köprü'yü geçince o zamanlar Tramvay Şirketi namına işlettirilmekte olan *fiakr*[347] arabalarından bir tanesine girdi. Doğruca Babıali'ye gitti. Sakosunu, bastonunu odacıya bi't-teslim *[teslim ederek]* kalemden içeriye girdi. Sandalyesine oturdu. Vakit erken olduğundan hulefanın ekserisi, serhalife, mümeyyiz *[memurların çoğu, baş halife (amir), kâtip]* henüz gelmemiş ve kalemde bulunanlar beş altı efendiden, beyden ibaret olup resmen işe başlanmamış idi. Bihruz Beyin o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten meramı ziyadece merak etmeye başladığı "bersiye" lugatinin tahkiki işi idi. Onun için Keşfi Beyin o gün kalemde bulunmasını hiç arzu etmiyordu. Zira vahimesi *[kuruntusu]* Bihruz Beye diyordu ki: "Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin muhabbetnamenin onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*'dır.[348] O hâlde sen 'bersiye'yi Keşfi Bey hazır iken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan*[349] çocuğun *trahizon*u[350] ile iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için, o hazır iken sakın 'bersiye'den kimseye bahis açma!.."

Bereket versin ki mevcut beylerin, efendilerin içinde Keşfi Bey görülmedi. Bihruz Bey refikleriyle aşinalık icrasından *[arkadaşlarıyla selâmlaştıktan]* sonra yanında bulunan Atıf Beyden Keşfi Beyin ne âlemde bulunduğunu ve kaleme devam edip etmediğini güzelce sordu. Keşfi Bey na-mizaç *[rahatsız]* olduğundan hemen bir haftadır kalemde görünmüyordu. Bu haberi alınca sevindi. Zira 'bersiye'yi refiklerinden sorup öğrenmekte vahimesince hiçbir mâni kalmadı.

Bihruz Bey yanındaki refikiyle öteden beriden biraz konuştuktan sonra:

— *Mon şer ami*!.. *Kes kö se lö “bersiye*?”[351] sualini irad etti *[sordu]*.

Atıf Bey “bersiye”yi bilemediği için üst tarafında oturan Salih Beye sordu. Halbuki “bersiye” Salih Beyce de meçhul idi. Sual üçüncü mertebede İrfan Efendiye teveccüh etti *[yöneltildi]*. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Hem-yançe-i malûmatını *[Bilgi dağarcığını]* karıştırdı. İçinde öyle bir şey bulamayınca diğer beylerin, efendilerin bilgiçlerine müracaat iktiza etti *[gerekti]*. O zaman kalemde hazır olan yedi nefer beyin, efendinin arasında şu muhavere cereyan etmeye *[konuşma geçmeye]* başladı:

— Bu ne biçim lugat Allah’ı seversen?..

— *Nom propr*[352] olmalı, bir şahıs veya bir hayvan veyahut bir memleket veyahut... Veyahut hiçbir şey değil!

— Ben de öyle dedim, ama bilmem ki *diksiyoner biyografik*te[353] var mıdır?

— *Diksiyoner biyografik*te hayvanın işi ne?

— O öyle bulunmaz, nerede istimal olunduğunu *[kullanıldığını]* bilmeli ki...

— Bir *poezi*[354] içinde imiş, öyle değil mi Bihruz Bey?

— Öyle ise Fransızca olacak.

— Türkçe şiir imiş. Bir *şansonet*,[355] bir şarkı.

— Dur bakalım, şu bizim *savana*a[356] soralım, ama o da bu sabah pek meşgul. Naim Efendi!.. Naim Efendi!..

— Yine ne var?

— Bersiye’yi merak ettik de. Acaba ne kelime olacak bu?..

— Bersiye!.. Daha ilk defa işitiyorum bu lugati. Hele Türkçe değil, burasını temin edebilirim *[buna eminim]*.

— Bana kalsa bu yine Fransızcadır.

— Odacı kütüphanedeki Fransızca lugatleri getirse de baksak!

— Gerçek, bana da merak verdi.

— Ah! Keşfi Bey, *famö mantör*![357] Burada olaydı şu lugatin manası için de güzel bir yalan uydururdu.

— O hasta değil mi?

— Adam inanıyor musunuz? Hastalığı da yalancıdır.

— Yılancık çıkarmış diye işittim.

— Ben demedim mi?.. Yılancık, fetha ile okununca yalancık olur.

— Bihruz Bey "bersiye"yi hocasından, Mösyö Piyer'den sormamış mı?

— Hayır, soracak vakit olmadı.

— Canım bu kelime elbette bir yerde görülmüş olacak.

— Söyledik ya, bir şiirin içinde imiş.

— Âgâh Bey! Sen bir şey demiyorsun?

— Bana da Fransızca gibi geliyor. Hem galiba *persiye* olacak, *persiy*den.

— *Persiy*, maydanoz demek değil mi?

— Öyle ya. *Persiye* de içinde yeşil lekeleri olan şeye denir.

— Öyle ise *rokfor* peyniri. Yahut kirli hanım peyniri, onun da lekeleri dışındadır.

— Daha neler! "Bersiye" bir şiir içinde imiş deniyor, şiirde *rokfor* peynirinin münasebeti ne?

— Belki bir lokantanın *mönü*sünde görülmüştür.

— Değil *mon şer*,[358] değil! Bir *şansonet*in içinde yazılı, hem de Türkçe *şansonet*.

— İşte lugatler geldi.

— İptida *[Önce]* “bersiye”yi ara bakalım.

— Zannetmem ki bulunsun.

— Sabret bakalım, na işte *berse* beşik sallamak.

— Daha münasebetlisi *bersö*[359] değil mi?

— Bana kalsa *bersöz* hepsinden muvafık *[uygun]*. Ekseriya alafranga bestelere *bersöz* namı verirler.

— Lugatte “bersiye” yok mu?

— O yok.

— Mademki bir *poezi* içinde imiş, *berje*[360] olmalı, yakışan bu!..

— Berje demiyor, “bersiye” diyor; öyle değil mi Bihruz Bey?..

— Evet!.. Lugate ben de çok baktım, bulamadım.

— Şuna bir de ‘s’ harfiyle baksanız a.

— Baktım, ona da baktım, öyle şey yok. Bert var: Bir nevi dar *pelerin* diyor.

— Yine Âgâh Beyin dediğidir, *persiye*dir.

— Ne olur *persiye*ye de bakınız da meraktan kurtulalım. Belki şiire yakışır diğer bir manası daha vardır.

— *Persiye, persiye, persiye*... Na işte: “*Persie: Adjektif, ki e söme a lentariör dö pötit taş verdatr, kom lö fromaj dö rokfor*.”

— *Bravo* Âgâh Bey *bravo*!..

— Lâkin ne çıktı bundan?

— Bihruz Beye sormalı, ne çıktığını o bilir.

— *Rokfor*’dan ne çıktığını kim bilmez? Beyaz beyaz ufacık mahlûklar çıkar.

— *Rokfor* peyniri yakışacak şey değil, *sa setemposibl*!..[361]

— Canım şu poezi’yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak. Ne mevkide, ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!..

5

Şu muhaverenin cereyanı esnasında Bihruz Bey sıkılıp duruyordu. Çünkü Lugat-i Osmaniye'ye ikinci müracaatta "çerde"nin tarifinde bir de "kula at" peyda olduğu gibi "bersiye" kelimesi de aynen *rokfor* peyniri çıkıverecek olursa sarışın hanıma karşı bir büyük maskaralık etmiş ve maşukasını *[sevgilisini]* bundan dolayı bi-hakkın *[haklı olarak]* darıltmış olacağını teemmül ile teessüf ediyordu *[düşünerek üzülüyordu]*. Nihayet muhavereyi karin-i ihtitam eden *[konuşmayı sona erdiren]*:

— Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak, sözü üzerine Bihruz Bey yeleğinin cebinden çıkardığı bükülü kâğıt parçasını Atıf Beye arz etmeye mecbur oldu. Atıf Bey kâğıdı derdest ederek içinde yazılı olan:

Bir siyeh-çerde civandır

sözlerini okuyup bir şey anlamayınca yanındakine, yanındaki de daha ötekine arz etti. Bu suretle kâğıt elden ele geçerek –bir meşguliyet-i mühimme *[önemli uğraş]* içinde etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendiden başka– mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı ve kâğıt bu suretle elden ele devrettiği müddet içinde şu yolda bir muhavere cereyan etmiş idi:

— Ben bir şey anlayamadım, şuna siz de bakınız.

— Evet, bersiye, işitmediğim bir lâfız. Hüsnü Beye gösterelim, belki o bilir.

— Ver bakayım. Bunun vezni de yok. Şiir mi imiş bu?

— Şiir imiş ya!..

— Amma hezeyan *[saçmalık]*.

— Hezeyan demek için iptida-yı emirde *[ilk olarak]* manasını anlamalı değil mi?

— Pek doğru. Manasız hezeyan olur mu ya?

— Şuna bir de biz baksak.

— Buyurun!.

— Ooo. Gerçek garip şey!.. "Çerde" midir, "çirde" midir, "çürde" midir nedir o?..

— Çerde" yahut "cerde"yi lugatte ben buldum: sarı renk, *blond*[362] manasına imiş. Kula at gibi. Asıl bilinemeyen "bersiye".

— "Bersiye" dediğiniz sakın tembih vezninde "bersih" olmasın?

— Öyle olursa bir manası mı var demektir?

— Ben buldum, ben buldum: "Beresiye çerde". Hepsi birden Macarca şahıs ismi. "Civan" o ismi taşıyan şahsın sıfatı, "dır" da edat-ı haber!..

— Bravo Şükran Bey! Bravo!..

— Bana kalırsa bu lugat "veresiye" vezninde Fransızca *presiye* olacak ki matbaa amelesi, daha Türkçe basmahane işçisi demektir. "Çerde" de zerde veya perde vezninde Nemsece *[Macarca]* şahıs ismidir. Hatta ben o şahsı bilirim: Ruznameci Çörçil'in matbaasında çalışır, iri yarı genç bir Nemseli *[Mcacar]* idi.

— İşte artık buna hiçbir diyecek kalmadı. Öyle değil mi Bihruz Bey? Bunu siz de kabul ettiniz ya?

— Hep birden alay etmeye başladınız... Öyle ise *poezi* de Mösyö Çörçil'in demek olur!

— Şiir Mösyö Çörçil'in olmak lâzım mıdır? Belki oraya devam eden muharrirlerden *[yazarlardan]* birisinindir.

— Yine nedir o? Yine nedir o bahisler?.. Gürültünüzden iki saattir beynimin içi çın çın ötüyor.

— Hah!.. İşte *savan*[363] işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder.

Defterci Naim Efendi Arabîyi, Farisîyi iyi bilir, edebiyata, musikiye meraklı, fünun-ı şettaya *[çeşitli bilimlere]*, Fransızca'ya ve hatta Almanca'ya, İtalyanca'ya da aşina elli beşlik bir zat idi ki, kalemin gerçekten allâmesi ve belki ayaklı kütüphanesi sayılırdı. Hoş-gû, lâtife-cû, vareste-i tekâpû bir merd-i kalender-mizaç *[Hoşsohbet, şakacı, dalkavukluktan uzak, kalender mizaçlı bir adam]* olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri memur-ı ifası bulunduğu *[görev yaptığı]* deftercilikten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemiş idi. Lisanca, edebiyatça her müşkül için rüfekası *[arkadaşları]* buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan müşkülâtı âlimane hall ve izah eylerdi *[güçlükleri bilgince çözer ve açıklardı]*. Bundan dolayı kalemce zatı pek muhterem ise de meşreb-i laubaliyanesi rüfekasıyla *[lâubali kişiliği arkadaşlarıyla]* olan muamelât ve münasebatını tekellüfat-ı sûriyeden *[davranış ve ilişkilerini yüzeysel nezaketten]* bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur ve lâtifede hadd-i marufu tecavüzden içtinap etmeyen *[şakada sınırı aşmaktan kaçınmayan]* hoppa beyler ise bazan *savan*ı "sovan"a tahvil etmeye mütecasir olurdu *[cesaret ederdi]*.

Naim Efendi o sabah müteaddit *[sayısız]* defterler içinde iki saatten beri kemal-i ehemmiyetle meşgul-i taharrîsi olduğu bir kayda zafer-yab olup *[büyük bir önem vererek aramakla uğraştığı bir kaydı bulup]* ve mevcut beylerin, efendilerin muhaveratına kulak vermeye meydan bulup da kendisine mahsus tavr-ı laubaliyane *[lâubali tavır]* ile:

— Yine nedir o? Yine nedir o bahisler? deyince mahut kâğıt kendisine yetiştirilerek nazar-ı irfanına arz olundu *[bilgisine sunuldu]*. Naim Efendi kağıda şöyle bir nazar edivermekle *[bakıvermekle]* beraber hafif bir sada ile bir terennüm tutturarak parmaklarını da yazı çekmecesinin üzerinde usul vurur gibi tahrik *[hareket]* etmeye başladı.

Mevcut beyler, efendiler ve bilhassa Bihruz Bey bu hâle hayretle bakıp Naim Efendinin terennümat-ı hafifesi *[hafif nağmeleri]* içinde dönüp dolaşan gizli lâkırdıları seçmeye çalışırlardı. Naim Efendi terennümü kestikten sonra elindeki kâğıda işaretle;

— Ah! Bu ne güzel şarkıdır. Güfte Vasıf-ı Enderunî'nin, beste de merhum Dede Efendinindir. Vaktiyle pek meşhur idi, diyerek;

Bir siyeh-çerde civandır.

Hüsnü mümtaz-ı cihandır

Aşkı gönlümde nihandır

Bunca dem bunca zamandır

bendini ezberden ve lâyıkı vechle *[gereği gibi]* okuyuverdi.

Bunun üzerine etraftan birtakım suallere, istizahlara *[sorgulamalara]* kalkıştılar:

Atıf Bey: Demek ki "bir" ayrı "siyeh-çerde" ayrı birer kelime.

Naim Efendi: Öyle ya! Bir, vahid, yek, ön, ayn, una, ena, mek; "siyeh-çerde" de "siyah" muhaffefi *[hafifletilmişi]* olan "siyeh" ile "çerde"den müteşekkil vasf-ı terkibîdir *[meydana gelen sıfat tamlamasıdır]*.

Hüsnü Bey: Ne demek? Ne demek?

Naim Efendi: Çerde renk manasına gelir.

Bihruz Bey: Sarı renk değil mi?

Naim Efendi: Eskiden beri bizim bildiğimiz alelıtlak "renk"tir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok.

Bihruz Bey: Hem galiba cim ile olacak değil mi?

Mahfi Efendi: Öyle ise Arapça olur. Farisî'de "cim" yoktur.

Naim Efendi: Yok niçin olsun? "cim" de vardır amma. Ne ise bahis orada değil ya.

Müzekka Bey: Canım durunuz da şunun manasını anlayalım.

Naim Efendi: Manası esmer yüzlü demek. Türkçe'de karayağız dedikleri.

Bihruz Bey: Yağız mı, kula mı?

Naim Efendi: Hayır, öylesi değil, esmer yok mu? Hani ya bizim odacı Memiş gibi. İşte "siyeh-çerde" öyle esmer yüzlü insanlara denir. Yağız at, kula beygir yine başka.

Bihruz Bey: Redhaus'un lugatine bakalım.

Naim Efendi: Redhaus böyle şeyleri pek bilmez sanırım.

Bihruz Bey: Hiç bilmez olur mu? Ben kendi gözümle gördüm.

Salih Bey: Neyi gördünüz?

Bihruz Bey: "Cerde"yi gördüm, bir noktalı "cim" ile gördüm.

Atıf Bey: Demek "cim" karnında bir nokta.

Naim Efendi: Hayır efendim, bu benim pek bildiğim bir lugattir. "Cim" üç noktalı olacak.

Bihruz Bey: Ben size ispat edersem ne dersiniz?

Naim Efendi: Redhaus cenapları yanılmışlar derim.

Bihruz Bey: *Pardon*! Redhaus bilmediği şeyi pek de yazmaz zannederim.

Hüsnü Bey: İşte Lugat-i Osmaniye burada.

Bihruz Bey: Veriniz de göstereyim. İşte: "Cerde sarı renk at ki kuladan açıktır." Buyurun efendim.

Naim Efendi: Lugati bana verir misiniz?

Bihruz Bey: Buyurun!

Naim Efendi: Evet! Vakıa "cerde" var. Bir de "çerde"ye bakalım.

Bihruz Bey: “Çerde”ye nereden bakacaksınız?

Naim Efendi: Cim-i Farisî *[Farsça’daki c harfi]* ile olan lugatler *[kelimeler]* ayrı bir fasılda münderiçtir *[bölümde bulunmaktadır]*. Sabredin de arayalım. Gerçek yok. Fakat bir de “siyah-siyeh” lugatlerine bakalım, belki “siyeh-çerde”nin kendisini buluruz. Na! İşte, siyah-baht, siyah-pûş *[siyah örtü]*. Al efendim size: “Siyeh-çerde: esmer, karayağız olan.” Bihruz Beyefendi!.. Bakar mısınız?

Bihruz Bey: Bakayım, bakayım. Acayip! Ey, şimdi bu ne demek oldu?

Naim Efendi: Hangisi?

Bihruz Bey: “Bir siyeh-çerde civandır”dan ne anladınız?

Naim Efendi: Esmer yüzlü civan demek değil mi?

Bihruz Bey: Kim?

Naim Efendi: Ne bileyim ben kim olduğunu? Onu Vasıf merhumdan sormalı.

6

Bihruz Bey bir kabahat işlemiş, kabahati yüzüne vurulmuş gibi kızarıp bozararak alık alık rüfekasının *[arkadaşlarının]* yüzlerine bakmaya, rüfekası da bu antika şarkıyı nerede bulup ne için yazdığını ve neden dolayı manasını bu kadar merak ettiğini başka başka sorup beyefendiyi maskaraya almaya başladılar. Bereket versin bu sırada mümeyyiz efendi ve onu müteakip ser-halife bey *[kâtip efendi ve onun ardından amir bey]* kalemden içeri girmeleriyle herkes tavr-ı resmîsini *[resmî tavrını]* takınıp muhavereye *[konuşmaya]* nihayet verilmiş ve o suretle Bihruz Bey refiklerinin istihza-amiz istizahlarından *[arkadaşlarının alaycı sorularından]* kurtulmuş idi.

Ser-halife ve mümeyyiz taraflarından efendilere birtakım işler verilmeye iptidar olunduğu *[başlandığı]* sırada Bihruz Bey hemen sandalyesinden fırladı, dışarıya çıktı. *Pardösü*sünü, bastonunu almak için teneffüs odasına girerken Keşfi Beyle "hapahap" geldiler. Keşfi Beyin mübaşeretiyle *[başlamasıyla]* aralarında şu sözler teati olundu *[konuşuldu]*:

— O *monşer!*[364] Bir *siyekl*[365] oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?

— Epeyce iyiyim. Ey siz?

— Elhamdülillah!..

— Hasta imişsiniz diye haber aldım.

— Hayır! Büyük bir şey değil. Söyleyiniz bakalım, sizin *amuret blond*[366] ile nasıl gidiyorsunuz.

Keşfi Bey bunu söylerken Atıf Bey de oraya gelivermiş, *amuret blond*u işitmiş olduğundan söze karışarak,

— O şimdi karayağız oldu, *blond*luktan çıktı. İki saattir onun bahsini ediyorduk, dedi.

Bunun üzerine Bihruz Bey sırr-ı ser-beste-i muhabbetin *[başındaki sevda sırrının]* bütün bütün meydana çıktığını tevehhüm ile şiddet-i infialinden *[vehmederek öfkesinin şiddetinden]* kıpkırmızı oldu ise de hâlinden renk vermemeye çalışarak refiklerine birer “*Bonjur*!” dedi, hemen kapıdan fırladı. Rast getirdiği bir kira arabasına bindi. Köprü’yü de o araba ile geçerek Beyoğlu’na çıktı. Şekerlemeci *Valöri*’nin dükkânı önünde arabayı bıraktı. Dükkâna girdi, alafranga bir kahve ısmarladı. Oturduğu yerde derin derin düşünmeye başladı:

“Karayağız, hem de sadece kara, yahut sadece yağız değil de ikisi birlikte. K*el malör kö sa*![367] Şimdi ne halt etmeli? Nasıl özür bulmalı?.. Bak şu benim hayvanlığıma!.. Şüphesiz *faşe*[368] olmuştur. *El a rezon*![369] Bir siyeh-çerde”. Hay Allah cezasını versin! O mübarek *poet*[370] de başka lâkırdı bulamamış da bunu mu bulmuş?.. Ah, ah! Şimdi ben ne yapayım? *Kom jösi bet*![371] Mutlak bir *eksküz*[372] bulmalı. Kabahat benim mi? Ben ne bileyim? “Cerde *[sarı]*” zannettim. Gelmemesinin sebebi bu imiş, şimdi anlaşıldı. “Karayağız!.. Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış, hem yağız at!.. Nezaketin alafrangası” demez mi? O çapkınlar da amma eğlendiler. Başka türlü de bunu anlamak mümkün değildi. Redhaus’dan bu kadar münasebetsizlik memul olunur mu *[umulur mu]*? Beni “cerde” diye aldattı! *Poezi*,[373] vay gidi *poezi* vay! Türkçe şiirler işte böyle olur. O güzel tercümeyi vermedim de. Bir gül gibi! Ne kadar *jantiy*![374] Hah! Buldum, şimdi güzel bir özür buldum. Oh, hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup. İşte bu iyi hatırıma geldi.

— *Garson*! *Garson*!

— *Mösyö*!

— *Anlöve sa! Jö nö prandre pa dü kafe. Kel glas vuzave?*[375]

— *Krem a la vanil, sitron, peş.*[376]

— *Aporte muva ün peş*![377]

— *Mösyö vö til manje de früvi*?[378]

— *Kel früvi*?[379]

— *Vu dömande*?[380]

— *Jö dömand dö glas a la peş*![381]

— *Dö glas a la peş*[382] Şeftali dondurması.

— *Vui*![383]

— Peki, şimdi.

Beyefendi garsonun lâkırdı anlamazlığına da biraz kızdı. Garson ise vaktiyle Arnavutköyü Burnu'nda kefal balığı avlamak için kışın zemheri zamanı saçma omuzunda saatlerce beklemekten defaatle eli ayağı donmuş ve muaaharan *[sonradan]* bu güç sanatı terk ile Beyoğlu'nun gazinolarında, lokantalarında hizmetçilik, uşaklık ederek Fransızca aldığı emirleri anlayıp vaki olan *[yöneltilen]* suallere de cevap verecek kadar o lisanı öğrenmiş bir tatlı su frengi olduğu hâlde *glas a la peş*ten bî-haber *[habersiz]* bulunuyordu.

Bihruz Bey güç belâ garsona anlatabildiği şeftali dondurmasına nail oldu ise de öyle lâkırdı anlamaz garsonu istihdam eden *[çalıştıran]* *Valöri* şekerlemecisini tahkir *[aşağılamak]* maksadıyla dondurmaya el bile sürmeksizin borcunu ifadan *[ödedikten]* sonra sokağa çıktı. Kunduracı *Heral*'e terzi *Mir*'e uğradı. Bir çift potin, bir çift iskarpin, iki takım *kostüm*, beş pantolon, iki *redingot* ısmarladı. *Alber Gün*'ün önünden acele geçerken dükkâncı bunu gördü, arkasından seğirtti. Birçok *nuvote*ler[384] getirttiğinden bahisle dükkâna aldı. Yeni mallardan bazı şeyler arz ve iraesiyle beraber alelhesap biraz para istediyse de beyin yanında o kadar para olmadığından on beş güne kadar yetmiş seksen liralık bir *akont*[385] vereceğini beyan ile beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emir ile oradan da çıktı. Sonra berber *İzidor*'a gitti. Traş oldu. Saçlarını kestirdi. Bu meşguliyetlerle saat dokuzu bulduğundan haberi olmamış idi. Hemen bir araba buldu. Köprü'ye indi, vapura girdi. Kadıköyü'ne vardı. *Ekipaj*ı[386] zaten iki saatten beri orada kendisine muntazır *[kendisini beklemekte]* idi. Arabasına kurulduğu gibi –artık Fenerbahçesi'ne veya sair bir mesireye rağbet göstermeyerek–

doğruca köşke gitti. *Kabine dö travay*ına[387] çıktı. Kâğıt çıkardı. Frenk kalemiyle birçok yazdı çizdi, aşağıki müsveddeyi meydana getirdi:

“*Mil pardon*[388] efendim!.. Yanlışlık olmuş... Nasıl olmuş çakeriniz dahi bilemem. Ariza-i çakeraneme leffen *[değersiz mektubuma ekleyerek]* takdim ettiğim *kuple*ler[389] gayet tuhaf bir maskaralık idi. *Koleg*lerimden[390] birisinde gördüğüm şeydir. *Kopya*sını aldığımdan, trapezin üstünde bulunduğundan zat-ı ismetaneleri *[saf ve temiz kişiliğiniz]* için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet*[391] yazmış idim, o dahi trapezin üstünde idi. *Par megard*[392] ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan zat-ı ismetanelerine darılmak için çok hak verdim. İşte şimdi o güzel *poezi*[393] –ki çakeriniz *[değersiz köleniz (olan ben)]* tercüme ettimdi– takdime cesaret ederek kendimi bahtiyar sayarım. *Mil pardon*! Yine kusur çakerinizde ki, öyle bir maskaralığı trapezin üstüne koydum. Kulda kusur çok olur, affeder efendisi fehvasınca *[sözü gereği]* artık af dilerim.

Çamlıca’da teşrifinizi çok bekledim. O günden beri ne derecelerde mahzun olduğumu tarif edemem. Hem de ne kadar ağladım, bunun üzerinde zat-ı ismetanelerini temin edebilirim. “Bir siyeh-çerde civandır” Vasıf Efendi nam şairin imiş. Sanki bir *şanson*[394] imiş. Bizim şairlerin işi böyle olur. Bu *şanson*un *melodi*sini işittim beğenmedim. Beğenilecek şey değil ki.

Arizamın *[Mektubumun]* cevabını almak bahtiyarlığına bu çakerinizi nail etmenizi istirham ederim. Bu arizamı gözüm yaşıyla yazdım. Bu çaker *[değersiz] senser*iniz[395] olduğum babında merhametinize iltica ederim. Hak-i pay-ı ismetanelerine *[saf ve temiz kişiliğinizin ayağının toprağına]* yüzüm gözüm sürmek için, Çamlıca’ya, Fenerbahçesi’ne, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya *[isterseniz emrinizi yerine getirmeye]* hazırım. Tasdi’den *[Sıkmaktan]* korktuğumdan bu kadarca yazabildim. Ah küçük hanımefendi, hâlimi tarif edemem. Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den[396] dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Ol bapta *[O konuda]* merhamet, yine siz bilirsiniz efendim.

Tekmil sizin çakeriniz.”

[Bütünüyle sizin köleniz]

Bihruz Bey bu müsveddeyi bir güzel kâğıda temiz olarak nakletti. *Secretaire des amants*dan tercüme etmiş olduğu mahut:

“Gül tesmiye ederim [adlandırırım]

O müennesi [kadını] ki benim aklımı bulandırır

Eğer kelime şeyi resmetmeye borçlu ise

O müennesin bu dilber ismi almaya hakkı vardır

Bir gül gibi.”

şiir-i perişan-edasını da *[üslubu dağınık şiiri de]* diğer bir kâğıda güzelce yazdı. Öbürüne leffettikten *[ekledikten]* sonra mektubu kapadı, mühürledi. Yazıhanenin gözüne koydu. Beyin o günü de böylece geçmiş oldu.

7

Bihruz Bey bu mektubunu takdim edebilmek için tamam iki ay dolaştı. Bu müddet içinde beyin haftada iki üç defa uğramadığı mesire *[gezinti yeri]* bulunmazdı. Bir günde dört beş mesirede birden ispat-ı vücut edebilmek *[bulunabilmek]* için yağız ve kır beygirleri –cuma ve pazar günleri mutlaka kırlar rast gelmek üzere– münavebeye *[nöbete]* koştuğu gibi günleri de şöyle tertip etmiş idi: Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçesi, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Bahçe-i Umumî'ye *[Halk Bahçesine]* gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya bi'l-azime *[gidilerek]* yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve avdette *[dönüşte]* Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşam üzeri Bahçe-i Umumî'ye yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine mutat olan *[her zamanki]* saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve badehu *[ardından]* Bahçe-i Umumî'ye azimet *[gidilip]* ve saat dokuza kadar orada aram edilecek *[dinlenilecek]* ve akşam üzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana karib *[yakın]* bir zamanda Fenerbahçesi'ne gidilecek.

Bihruz Beyin haftanın her gününde saî *[görevli]* gibi böyle mesire-be-mesire *[gezinti yerinden gezinti yerine]* dolaşmaktan meramı *[amacı]*, görmeyi şiddetle arzu ettiği sarışın hanıma tesadüf etmek ve bu tesadüften maksadı ise hazırladığı mazeretnameyi *[özür mektubunu]* takdim eylemek idi. Hayfa ki, "siyeh-çerde" hiçbir yerde görülemiyor ve o görülemedikçe beyin onu görmek arzusu şiddetini artırıyordu.

Zavallı mektuba gelince, haftalarca cepte taşınmaktan zarfı yıprandıkça tecdit olunarak *[yenilenerek]* her gün sabahtan akşamlara kadar beyin jaketinin yan cebinde mahpus ve meyus *[ümitsiz]* kalıyordu.

İyi ya!.. Sarışın hanım Bihruz Beye gücenmekle âleme de küsmek lâzım gelmez ya!.. Bahçe seyrinden nefret etmekle sair mesirelerden de rağbetini kesmek icap etmez ya! Demek ki, hiçbir yere çıkmamasına başka bir sebep

var. Bu sebep nedir acaba? Hasta mıdır, yoksa ezkaza teehhül mü etti *[evlendi mi]* veyahut başka bir diyara mı gitti?

Bihruz Bey merakından beş dakika rahat olamıyordu. Bu iki ayın ilk haftalarında beyefendi kırlarda hem araba sürer, hem de “nüzhetgâh-ı hayalî”ye tenhaca dalarak elmas arabanın gümüş tekerleği önünde kendisini yerlere atıp ağlar sızlar, Periveş Hanımdan aflar diler idi. Birinci ay yeis *[ümitsizlik]* ile geçip ikinci ayın ilk haftası içinde dahi “siyeh-çerde”ye tesadüf olunamayınca “nüzhetgâh-ı hayalî” giriftar-ı dest-bürd-i hazan *[sonbaharın kuvvetli eline düşmüş]* ve bir iki gün zarfında bir mugaylan-zar-ı vahşetten nişan olmakla, zib-i çemenistan-ı letafeti bulunan *[vahşi bir dikenliğe benzemekle, güzel çimenliği süsleyen] nenf*ler[397] perişan, yeşil havuzlarda şinaverlik eden *[yüzen]* kuğuların, perilerin de her biri bir tarafa girizan *[kaçıp]* ve gözden nihan oldular *[kayboldular]*. Binaenaleyh miyan ve kenar-ı hıyabanında nazan nazan gerdan olan *[ağaçlı yolun ortasında ve kenarında nazlı nazlı gezen]* elmas arabanın da oraya rağbeti birdenbire kesiliverdi.

Bu esnada bir sabah Bihruz Bey *kabine dö travay*ında[398] esfar-ı yevmiyesinin cetvelini tadil ile *[günlük gezintilerinin listesini düzenlemekle]* uğraşıyordu. Mişel Ağa bade’l-istizan *[izin isteyip]* odaya girerek gümüş tepsi içinde beyefendiye bir mektup arz etti. Mektubun zarfı tirşe *[açık yeşil]* renginde idi. Bey zarfı görünce yüreği hop etti. Sandı ki, bu mektup “siyeh-çerde”den hayırlı haberler getirici bir berid-i sebz-camedir *[yeşil elbiseli habercidir]*.

— Ne imiş o?

— Bir mektup *ekselans*!

— Kimden?

— Mösyö Kondoraki’den *ekselans*!

— Hay Allah belâsını versin! Bırak şuraya.

— Cevabını ister. İster ki, cenabını *[sizi]* görsün...

Zavallı Beyin kendi derd-i aram-rübası *[rahat bırakmayan derdi]* kendine yetişiyordu. Başına bir de Mösyö Kondoraki çıktı. Bey çaresiz elindeki *itinerer*i[399] bir tarafa bıraktı. Mektubu açtı, okumaya başladı.

Mektup hem Fransızca, hem de fena bir yazı ile yazılmış idi. Bey mektubu beş altı defa baştan ayağa süzerek uğraşa uğraşa şu meali istihraca muvaffak olabildi *[şu anlamı çıkarmayı başarabildi]*:

"Paraya şiddet-i ihtiyacımız *[şiddetle ihtiyacımız]* olduğundan borcunuzdan birinci taksitin bize bir müsaade olmak üzere tesviyesini *[ödenmesini]* bundan bir buçuk ay evvel rica etmiş idik. Ricamızı nezaketinize yakışmayacak bir surette reddettiniz. O ihtiyacımız hâlâ bakîdir. Şimdi ise taksit zamanı hulûl ettiğinden meblağ-ı muayyenin *[geldiğinden belirli miktarın]* hemen bugün tesviyesi *[ödenmesi]* rica olunur. Şayet bu para bu gün verilmeyecek olursa üç gün sonra icrasına mecbur olacağımız muameleden dolayı mesuliyet size raci'dir *[sorumluluk size aittir]*. Zira adam gönderip arabayı da, hayvanları da *sökestre*[400] ettirmeye karar vermişizdir."

Bu meal Bihruz Beyin başını döndürmeye başladı. Düşündükçe beyi hiddet bürüyordu.

"Ne halt eder bu teres? Arabayı, hayvanları zaptedecekmiş. Ne hakkı var? Bu nasıl muamele? Üç gün sonra adamlar gelecek. Nasıl adamlar acaba? Belâya bak ki, bende de para yok. Keşke evvelki müracaatında biraz para vermiş olaydım. Ben o zaman bugünü düşünemedim. Ah valide, ah! Gideyim yalvarayım, ama ne yüzle? Kadıncağızın on beş gündür semtine bile uğradığım yok. Yarın öbür gün *Alber Gün* de hesap gönderecek. Hayır! Öyle şey olamaz. Ben o pis arabayı, hayvanları o kadar fahiş fiyatla niçin aldım? İki üç hafta daha beklerse ne olur? Amma insafsız teres imiş ha!.. Ne haddine. Bir şey yapamaz. Ben adama araba, hayvan mı veririm? Gelsin de alsın bakayım. Lâkin ne rezalet! Hay alçak herif hay! Çare yok gidip görmeli, para bulacağımı söylemeli de beş on gün daha avutmalı. Tellalı *[Komisyoncuyu]* da buldurmalı. Ah, şu konağın hiç lüzumu yok, beyhude harab olup gidiyor. Tellalın dediği gibi bir gün yanıverse ne olacak? Valide benim malıma ne karışıyor? Mutlak satmalı, kurtulmalı. Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım. Anlıyorum ki, böyle sökmeyecek, borçları vermeli, en evvelki iş o.

— *Mişel*!

— *Mösyö*?

— Mektubu getiren herife söyle birkaç güne kadar gidip Mösyö Kondoraki'yi göreceğim.

— Başüstüne *ekselans*!.

Bihruz Bey bu cevap ile Mösyö Kondoraki'nin adamını savdırdıktan sonra, tekrar cetvel-i esfarı derdest etti *[gezinti listesini eline aldı]*. Bir yarım saat uğraştı, matlup olan tadilâtı bade'l-icra taama *[istediği düzenlemeleri yaptıktan sonra yemeğe]* rağbet gösterdi. Fakat iştihasını lüzumu kadar bulamadı. Kahve fincanına el bile sürmedi. Sigarasını yaktı. İki nefes çekmeden onu da bıraktı. Yine arabasına bindiği gibi çıktı gitti.

8

O gün, günlerden pazar idi. Cetvel-i esfar mucibince *[Gezinti listesi gereğince]* en evvel uğranılacak yer Fenerbahçesi olduğundan Bihruz Bey doğruca oraya giderek Marmara'ya nazır *[bakan]* büyük ağaçların altında arabasını durdurdu ve Kalamış cihetinden bir landonun zuhur edebileceği noktaya nasb-ı nazar-ı intizar ederek *[bakıp bekleyerek]* düşünmeye başladı.

Sarışın Hanım, Bihruz Bey için iki aydan beridir *ide fiks*[401] olmuş idi. Uyanık iken saat-i hayatının *[yaşadığı saatlerin]* hiçbir dakikası yoktu ki, maşuka-i "siyeh-çerde"yi *["karayağız" sevgiliyi]* düşünmeksizin geçsin. Hatta geceleri geç vakit yatağına girdikten sonra bin zahmetle bî-tab ü tüvan olarak *[kendinden geçerek]* ruhunu ilka edebildiği âlem-i menam *[bırakabildiği uyku âlemi]* içinde bile muttasıl *[sürekli]* sarışın hanımla uğraşırdı. Bu tefekkürler *[düşünceler]*, bu gaileler iptida-yı emirde *[sıkıntılar başlangıçta]* çocukça bir heves veya bü'l-hevesçe bir emel icabı *[maymun iştahlılık gereği]* olan ehemmiyetsiz düşüncelerden, kuruntulardan olmakla beraber yine bîçarenin asabını yormaktan halî *[uzak]* değildi. Bîçare genç uğraşa uğraşa kendisini hayaline mağlûp ettiği sarışın hanımı hiçbir yerde rast getiremedikçe onu mücerret *[sadece]* görmek noktasında toplanan efkâr ve amali *[düşünceleri ve istekleri]* bir başka tavr-ı ciddî *[ciddî tavır]* alarak ve yevmiye *[günlük]* araba kullanmak suretiyle icra ettiği esfar-ı baidenin metaib ve meşakkı *[uzak yolculukların eziyet ve sıkıntıları]* da başkaca yardım ederek beyin asabı gereği gibi hastalanıp hassasiyeti artmış ve diğer taraftan iştahsızlık, uykusuzluk ve paraca ara sıra hisseder olduğu darlık gibi ahval *[durumlar]* ise ahlâkına icra-yı tesirat ederek *[ahlâkını etkileyerek]* zavallı genci daimî surette infialât-ı nefsaniye ve teessürat-ı kalbiye *[bencilce öfkeler ve gönül üzüntüleri]* içine düşürmüş olduğundan o hafifü'l-mizaç, o lâkayt, o ten-perver *[hafifmeşrep, nemelâzımcı, kadın düşkünü]* Bihruz Bey iki ayın içinde bütün bütün değişip meyyal-i hamuşî, mütefekkir, mütehassis, mahzun, seriü'l-infial, şikeste-hâl *[sessiz, düşünceli, duygulu, hüzünlü, çabuk öfkelenir, kırgın]* bir Bihruz Bey olmuş idi. Hatta beyin ahlâk ve etvar ve muamelâtında *[tavır ve davranışlarında]*, yiyip içmesinde, yatıp kalkmasında vukua gelen bu tahavvül-i küllî *[meydana gelen büyük değişiklik]* dadı kalfanın bile nazar-ı dikkatini celp ederek endişesini mucip oldu *[dikkatini çekerek*

endişelendirdi]. Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa, Bihruz Beyi maderane bir hiss-i şefkatle *[annelik şefkatiyle]* sever ve beyin hastalığında canla başla kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya sa'y ederdi *[çalışırdı]*.

Bihruz Bey Fenerbahçesi'ne saat sekizde geldiği zaman orada seyirci namına kimseler yoktu. Bey, arabasından inmeyerek ve yukarıda beyan olunduğu vechle *[belirtildiği gibi]* Kalamış cihetine nasb-ı enzar ederek *[tarafına bakarak]* mahzun mahzun düşünüyordu.

Lâtif poyrazın ianesiyle *[yardımıyla]* denizde birbiri ardınca yuvarlanan ufak ufak dalgaların sahile karib ve müteferrik *[yakın çeşitli]* kayalara gelip çarpmasından husule gelen hafif ve samia-nüvaz *[kulak okşayan]* çağıltı cesim *[büyük]* meşe ve dişbudak ağaçlarının ihtizaz-ı ağsan ve evrakından peyda olan vahşet-engiz *[dal ve yapraklarının hareketinden meydana gelen ürkütücü]* uğultu ve hışıltı ile birleşince bir aheng-i garip vücuda *[garip bir ahenk meydana]* getiriyor, bu aheng-i garip ise hab-alûde hisleri *[uyuyan duyguları]* uyandırmak, gizli dertleri aşikâr etmek *[açığa çıkarmak]*, mahrum-ı didar *[sevgiliden yoksun]* kalmış gözleri ağlatmak, mağlûb-ı sevda olmuş *[aşka yenilmiş]* yürekleri inletmek için talip ve heveskâr arıyordu. Bihruz Bey bu ahengi bir çeyrek saat kadar dinlemekle mahzuniyeti *[hüznü]* derinleşerek yüreği kabarmaya, gözleri yaşarmaya istidat gösterdi *[başladı]*. Bey bu dakikalarda sarışın hanım için: "*Jö lem*! [402] *Jö lem*!.." diye bir itirafta bulunmak istemediği hâlde onun sevda-yı mülâkatı, onun iştiyak-ı şedid-i iltifatı *[onu görüp konuşma aşkı, onun kendisine yakınlık göstermesi isteği]* bîçare gencin ruhunu bir pençe-i ateşîn-i bîdad ve istibdat *[baskı ve zulüm ateşinin pençesi]* altında eziyordu.

Gölgede kalan yerleri gayet donuk neftî *[koyu yeşil]*, güneşe maruz *[güneş gören]* parçaları gayet parlak yeşil rengindeki çayırın üzerinde fırsat-ı tenhayî-i mevkiden bilistifade avare-seyrana dane-çîn olan bazı tuyur-ı ehliyenin *[çevrenin tenhalığından yararlanak serbestçe dolaşıp yem arayan bazı kuşların]* birbirini kovalayarak öteye beriye dağılıp koşuşmaları azade bir nazarı mutayyib edecek *[serbest bir bakışı neşelendirecek]*, asude *[rahat]* bir fikri oyalayıp eğlendirecek temaşalardan, a'sar-dide ve pirane-ser *[asırlık ve yaşlı]* ulu ağaçların sükunet-i asayiş-

nüma *[güvenli bir sessizlik]* içinde yekdiğeriyle müsafaha-i dostaneye meyl *[birbiriyle dostane selâmlaşmaya eğilim]* göstermeleri ise inbisat-aver-i fikir ve hatır olacak *[fikir ve gönülü açacak]* ruhanî manzaralardan idi. Halbuki Bihruz Beyin ruh ve fikir ve nazarı için bu temaşaların, bu manzaraların hiçbir lütfu olamadı. Çünkü o ruh-ı elem-nak istiğraka meyyal *[üzüntülü ruh dalıp düşünmeye eğilimli]*, o fikr ü nazar-ı avare dûr-a-dûr *[kendinde olmayan fikir ve bakış uzak]* ufukların öte taraflarına süzülüp gitmeye talip idi *[gitmeyi istiyordu]*.

Bihruz Bey, sarışın hanımın vüruduna intizar mevkiinde bulunduğundan zühul ederek *[gelmesini beklediğini unutarak]* arabasını çevirdi. Marmara Denizi'ni temaşaya müsait *[seyretmeye uygun]* bir vaziyete koyduktan sonra terbiyeleri yanına bıraktı. Sağ dirseğini dizine, çenesini eline dayadı durdu. Nazargâh-ı tahassüründe *[hasretli bakışlarının önünde]* uzanıp giden unsur-ı maînin *[mavi unsurun (denizin)]* keskin güneşe maruz safha-i tab-naki azametli bir derya-yı nur *[parlak yüzeyi büyük bir ışık deryası]* gösteriyor ve sahile doğru yuvarlanıp gelen köpüklü ufak dalgalar ise o derya-yı nur içinde dalıp çıkarak ve oynaşa oynaşa yekdiğerini kovalayarak şinaverlik eden *[yüzen]* beyaz güvercinleri andırıyordu. Bihruz Beyin nazarı bu manzara-yı dil-rübayı *[gönül alıcı manzarayı]* da pamal-i lakaydî ederek *[dikkate almayarak]* ufka doğru süzüldü gitti. Ruh-ı meyusunu, fikr-i müteellimini *[Ümitsiz ruhunu, üzüntülü düşüncesini]* de beraber çekti götürdü.

Bîçare genç kendisine hiç de yakışmayan bu vaz'-ı melâl *[üzüntülü duruş]* içinde mebhut ve müstağrak *[suskun ve dalgın]* bulunmaktan ne kadar mütelezziz oluyordu *[lezzet alıyordu]*! Müddet-i ömründe *[Ömrü boyunca]* ilk defa idi ki, bu âlem-i huzur-ı masiva-ber-endazı *[dünya nimetlerini bir kenara atmış huzurlu âlemi]* görüyordu. Mevcudiyet-i elîmesi *[Üzgün varlığı]* bir mahviyet-i mes'udeye münkalip olmuş *[mutlu bir alçakgönüllülüğe dönüşmüş]* ve o mahviyet *[alçakgönüllülük]* içinde maşuka-i hayaliyesini cismaniyetten mücerret mahz-ı nur, ayn-ı ruh *[hayalî sevgilisini sadece nur, nurun ta kendisi]* olmak üzere der-aguş-ı iştiyak etmiş *[arzuyla kucaklamış]* idi. Bu esnada beyin dimağı *[zihni]* bir neşve-i hazin-i ruh-güdaz ile serşar *[ruhu eriten hüzünlü neşe ile çağlıyor]*, gözleri bir girye-i ateşin-i dimağ-sûz ile katre-bar *[zihni yakan ateşli gözyaşı ile*

ıslanıyor] idi. Hatta o sıcak katrelerden üç dört tanesi parlak potinlerinin üzerine düştüğü hâlde bîçarenin haberi bile olmadı.

Bey bu suretle âlem-i istiğrakın *[dalıp düşünme âleminin]* en mahrem bir meclis-i üns-a-ünsünde piyale-nûş-ı ahzan ve ezvak iken *[sohbet meclisinde hüzün ve zevk içkilerini içerken]* hayvanların önünde dikilip durmakta olan arabacı Andon'un, bulunduğu noktadan soluna doğru nim hatve meylederek *[yarım adım yönelerek]* efendisine hitaben,

— Keşfi Bey geliyor, demesi Bihruz Beyi gunudesi bulunduğu o can-perver hab-ı safa-medardan bidar *[daldığı zevkli uykudan uyandırdı]* ve bîçareyi def'aten dûr-efkende-i hacle-i dil-ara-yı dil-dar eyledi *[zavallıyı ansızın sevgilisinin gönlünü süsleyen evinden uzaklaştırdı]*.

9

Bihruz Bey, Keşfi'yi gördüğü gibi arabadan inerek mukabelesine *[karşılamaya]* gittiğinden iki genç bade'l-musafaha *[selâmlaştıktan sonra]* konuşmaya başladılar:

— *Bonjur* Bihruz Bey!

— *Bonjur mon ami*![403]

— Siz buralara da yetişiyorsunuz maşallah. Şöyle azıcık yürüyerek dolaşsak olmaz mı?

— Yürüyelim, zati ben de arabada otura otura yoruldum.

— *Kel nuvel*?..[404]

— *Riyen*. *Es kö vuzet söl*?..[405]

— *No; jettan da zami*,[406] akşama buradayız.

— *Purkua*?[407]

— Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün*[408] pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?..

— *Mersi*!.. *Mua jö nö pö pa reste*.[409]

— Niçin?

— *Pars kö jö nösüi pa a moen ez*.[410]

— Gerçek! *Vuzave ler detr trist*![411]

— *No*![412]

— *Si*, *si*![413] Hem ben görmeyeli ne kadar bozulmuşsunuz.

— Bilmem. Belki.

— Sizinkini gördüğünüz var mı?

— Benimki kim oluyor?

— *La bel blond*?[414]

— Hayır! O benim değil sizin. Size sormalı görüyor musunuz diye.

— Gerçek, geçenlerde teneffüs odasında Atıf Bey bir şeyler söyledi de sizi kızdırdı idi. Karayağız, yok bilmem ne. Ne idi o sözler?..

— Zevzeklik ne olacak?.. Siz *blond*dan[415] bahsedince o da öyle söyledi.

— Demek *blond*u gördüğünüz yok öyle mi?

— Hayır!.. Neden böyle sıkı sıkı soruş?

— Halbuki münasebet pek ilerlemiş idi.

— Neden anladınız?

— Öyle ya. *Jarden*de[416] o önde, siz arkada konuşarak geziniyordunuz. Münasebet ilerlemeyince bunlar olabilir mi ya?

— İşte o kadarla kaldı.

— Saklıyorsunuz. Bugünlerde sizi pek *an muvman*[417] görüyorum. Köşke ne zaman geldimse bulamadım. “Bey gezmeye gitti” cevabını aldım. Bu *kurs*lar[418] elbette tevekkeli değil.

— Ne zaman geldiniz?.. Haberim bile yok!..

— *Lamur fe tubliye tu*!..[419]

— *Kel amur*?.. *Jö nö kompran pa sö kö vu dit*!..[420]

— *Vu zave kelk rande vu damur isi*!..[421]

— *Maparol donör non*!..[422]

— Bu saatte burada bulunmanın başka ne manası olur?

— İşte siz de buradasınız ya. Demek ki, sizin de bir *randevu*nuz var.

— Benim gelişim ahbap hatırı için. Dokuzda geleceklerdir. Gelirler görürsünüz.

— Gelecekler kimler?

— Tanımazsınız. İstanbul'dan birkaç kişi.

— Olabilir ya! Ey *blond*u siz de mi göremiyorsunuz?

— Siz varken artık o bize bakmaya tenezzül eder mi?

— *Seriyözman*[423] söylüyorum ki, iki aydır yüzünü bile gördüğüm yok.

— Lâkin hiç olmazsa aramaktan halî değilsiniz.

— Niçin arayacağım. Aramak için kendisine bir ilişiğim olmalı. Öyle değil mi?

— *Vu ne mante pe nespa*?.. *Vu dit la verite*?..[424]

— *Jö di la verite*.[425]

— *Tan miyö*![426]

— *Purkua tan miö*?[427]

— Ne ise artık bahsi değiştirelim.

— Değiştirelim ama. Niçin *tan miyö* dediniz?

— Hem bir ilişiğiniz olmadığını söylüyorsunuz, hem de onun bahsinden o kadar *enterese*[428] oluyorsunuz.

— Allah aşkına söyleyiniz, pek merak verdiniz de onun için.

— O gitti zavallı!..

Telâş ile:

— Nereye gitti?

— Geri dönemeyecek bir yere gitti.

— Ne diyorsun? Anlayamadım ne demek istediğini?..

— *Vu leme*![429]

— *Non, Jö di kö non*![430]

— *E biyen*, *el e mort la povr*!..[431]

— Ah!.. Gerçek mi?.. Hayır! Yalan söylüyorsun. *Es posibl*?[432]

— *Parskö vu lave vü iyer*?[433]

— *Non*! İki aydır görmedim diyorum... Lâkin bu olamaz.

— Pekâla, ben yalan söylüyorum, öyle olsun.

— *El e mort*?..[434] Olmayacak şey. Ne zaman söyle bakayım.

— Bu kadar telâş edeceğinizi bileydim söylemezdim. *La fot a vu*.[435] “Bir ilişiğim yok” dediniz, ben de söyleyiverdim.

— Gerçek öldü öyle mi? Allah aşkına doğru söyle.

— Evet!.. Maatteessüf *[Ne yazık ki]* öyle!..

— *Povr fiy*! *Eskel a ete malad*?..[436]

— İşittiğime göre tifoya tutulmuş. Bir haftanın içinde gidivermiş zavallı!..

— Nerede idi bunlar?

— Kızıltoprak'ta bir köşkte kira ile oturuyorlardı. Hemşirem *[Kız kardeşim]* gitmiş, görüşmüş idi. Çok yazık oldu kızcağıza!

— *El ete jön, tre jön nes pa*?[437]

— *Diz vit an, u ventan*![438]

— *Non mariye*?[439]

— *San dut*![440]

— *Me, se temposibl*! *Non, sa ne pa vre*![441]

— Belki yanlış haber verdiler.

— *Vu Konnese la famiy*? *Ki es kö löper*?[442]

— *Mua jö nö kone pa*.[443] Hemşirem *[Kız kardeşim]* anlattı, ama ben kulak vermedim. Na, işte bizim arkadaşlar geldi, *pardon mon ami*.[444] Sonra yine görüşürüz... *O rüvuar*![445]

— *O rövuar*!..

Bîçare Bihruz Bey bu dakikada pek acınacak bir hâl-i elim *[üzüntülü hâl]* içine düştü. Gözleri kararmış, yüreği bir hele-can-ı şedide *[şiddetli bir çarpıntıya]* tutulmuş olduğu hâlde dolaşıyor, bastığı yeri bilmiyor, gideceği noktayı tayin edemiyordu. Gökler başının üstünde fırıl fırıl dönüyor, yerler ayaklarının altından kaçıyordu. Zavallı birkaç defa denize doğru yürürken kendisini güçle geriye aldı. Birkaç defa fena hâlde sendeleyip düşecek iken nasılsa düşmedi. Muttasıl "*Es possibl?.. Es possibl?*"[446] diyerek başını, kollarını garip bir surette tahrik ediyor *[hareket ettiriyor]*, hızlı hızlı giderken birdenbire durup düşünüyordu. Bu suretle gezinip duruken bir aralık Keşfi Beyin arkadaşlarıyla beraber kendisine doğru geldiklerini görünce bunlardan ürktü. Hemen geri döndü. Kemal-i istical ile *[büyük bir*

aceleyle] arabasına çıktı. Terbiyeleri der-dest etti *[eline aldı]*. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı.

— Andon?

— Paşam?

— Kızıltoprak'a nereden gitmeli?

— Biraz ileri gidersi. Sağa sapmalı.

— *Es possibl*?

— *Vui ekselans*![447]

— Hangi yol daha yakındır?

— Asıl köye gideceksi bağlar içinde de yol var. Kestirme yol.

— *Es possibl*?

— Evet pasafendim! Na işte buradan doğruca köy gidiyorsun.

— *Non*!.. *Sa ne pa passibl*!..[448]

— Hangi köşk gideceksi?

— Kira köşklerini tanıyor musun?..

— Hayır pasafendim. Bilmez.

— *Es possibl*?..

Bihruz Bey arabasını birtakım dar, inişli yokuşlu, taşlık çalılık yollardan süratle sürüyor, ama nereye gitmek istediğini arabacı bilmediği gibi, kendisi de bilmiyordu. Birkaç defa geçit vermez izbelere düştü. Bin müşkülât ile arabayı geri alırken bir bağın kapısına şiddetle çarptırdı. Yaldızlı M.R. markasını çizdirdi. Nihayet yine doğru yolu buldu. Artık Haydarpaşa'da, Duvardibi'nde eğlenmek istemeyerek doğruca köşke geldi. Salona çıktı.

Kendisini bir kanepeye bî-tabane *[yorgun]* atarak müteesirane *[üzüntüyle]* düşünmeye başladı.

DÖRDÜNCÜ KISIM

1

Yalancı Keşfi Bey “siyeh-çerde”nin vefatı haber-i siyahını *[kara haberini]* vermekle refik-i azizi *[değerli arkadaşı]* Bihruz Beyi kulağından zehirleyip beyninden vuracağını bilmiş olsaydı o belli başlı yalanı, o sırma saçlı, elâ gözlü, güneş yüzlü nazenin düruğ-ı pür-füruğ-ı dil-firibi *[gönül aldatan nazlı parlak yalanı]* sarartıp soldurduktan sonra telleyip pullayıp da ortaya salıverir miydi? Ne çare ki refik-i azizinin sarışın hanımı gördüğü saatten beri saçlarının sırma tellerine gönül iliştirip de geceli gündüzlü hayalini takip, visalini *[kavuşmayı]* temenni ile bî-karar ve perişan hâl *[dengesini yitirmiş ve perişan durumda]* olduğunu bilmiyordu. Hatta yine ihtiyata riayeten *[çekindiğinden]* idi ki, esna-yı muhaverede *[konuşma sırasında]* Bihruz Beyin sarışın hanımla ilişiği olup olmadığını kendisinden sormuş ve beyin ketm-i hakikat eylemesinden *[gerçeği saklamasından]* dolayı o musibet tellâllığında bulunmaya cesaret etmiş idi.

Mamafih asıl kabahat yine Bihruz Beyin kendisinde idi: Keşfi’nin, o koca *mantör*ün[449] yalan söylemeksizin bir dakika bile duramayacağını, binaenaleyh hiçbir lâkırdısını gerçeğe dinlemek caiz olamayacağını kezzaplıktaki şöhret-i marufesine binaen *[yalancılıktaki bilinen şöhretine dayanarak]* pek iyi bilmesi lâzım gelirken kendisine bilâ-teemmül *[hiç düşünmeksizin]* aldanmanın ve muhakeme-i akliyesini *[aklî dengesini]* kaybedip hareketini şaşıracak derecelerde teessürat-ı seria-i şedideye terk-i nefs etmenin *[şiddetli ve sürekli bir üzüntüye kendisini terk etmenin]* manası var mıydı?

Evet! Keşfi Bey, –ki mütekaidin-i ricalden Şam defterdar-ı esbakı *[emekli devlet adamlarından eski Şam defterdarı]* Sehabî Efendinin hatime-i evlâdı *[çocuklarının sonuncusu]* olan oğludur– rüfekası, ehibbası beyninde kezzaplıkla *[arkadaşları, dostları arasında yalancılıkla]* nam almış bir çelebidir. Bu nam ise kendisine min gayri istihkak *[hak etmeksizin]* değil, bi-hakkın *[hak ettiği için]* verilmiştir. Zira Keşfi Bey yalanı hem çok söyler, hem de söylediği uydurduğu yalanlara güzel şah ve berkler *[dal ve yapraklar]* verir maharet-perveran-ı düruğ-perdazandandır *[usta yalancılardandır]*. Zekâsı halim *[orta halli]*, mizacı ifrata meyilden mücanib olmak *[aşırıya eğilimden kaçınmak]* cihetiyle dünyada hiçbir fiil

ve emelini *[davranış ve arzusunu]* merak derecesine vardırmamış olan bu beyin yalan söylemeye bu mertebede iptilâsı *[düşkünlüğü]* ise tufuliyet ve sabavetinin bir yadigâr-ı hazinidir *[bebeklik ve çocukluğunun hazin bir yadigârıdır]*.

Keşfi Bey üç beş yaşlarında bir tıfl-ı heveskâr *[meraklı çocuk]* iken izhara *[göstermeye]* başladığı masumane arzuları terviç olunmaz veya olunamaz *[yerine getirilmez veya getirilemez]* olduğu zamanlar çocuğun mahrumiyet vaveylâlarını bertaraf etmek için veli ve veliyeleri tarafından mürebbiyane tevbihe bedel *[eğitici şekilde azarlamak yerine]* yalan söylemek ciheti ihtiyar olunur *[tercih olunur]* ve çocuk bilâhere muğfel olduğunu *[kandırıldığını]* anlayıp da bundan dolayı bazı evza'-ı garibe-i tıflane izharıyla *[çocukça tuhaf davranışlar göstererek]* şikâyetlere kalkışınca ya bir kahkaha-yı hayret-ara *[şaşırtıcı kahkaha]* veya daha büyük bir kizb-i heves-rüba *[heves alıcı yalan]* ile mukabele edilirdi.

Çocuk büyüdükçe zekâsı da büyüdüğü, zekâsı arttıkça hevesatı da *[istekleri de]* yavaş yavaş bir tavr-ı ciddi *[ciddi bir tavır]* aldığı hâlde valideyni *[anne ve babası]* ve bunlardan örnek alan sairleri tarafından çocuğun iğfal ile *[kandırılarak]* idaresi meslek-i muzırrı *[zararlı yolu]* terk olunmadığından bîçare sabi *[zavallı çocuk]* her gün nev' nev' *[çeşit çeşit]*, renk renk, musanna gayr-ı musanna *[ustalıklı ustalıksız]*, kaba ince, münasebetli münasebetsiz yalanlar işite işite kendisi de zihn-i mahdudunun *[sınırlı zihninin]* müsaadesi derecesinde ve şaka tarzında ufak tefek yalanlar tertibiyle etrafında bulunanları aldatmaktan zevk almaya başlamış ve bu su'-i itiyat *[kötü alışkanlık]* gitgide ahlâkında kökleşerek zekâsıyla mütenasiben *[uyumlu olarak]* büyüye büyüye temayülât-ı sairesine *[diğer eğilimlerine]* galebe etmiştir.

Keşfi Bey yalanı kimseye mazarrat *[zarar]* vermek fikriyle söylemez, fakat söylediği yalanların neticesi bir kimse için muzır *[zararlı]* olup olmayacağını da düşünmez. Onun merakı, zevki yalnız yalan söylemekten ibarettir. Onun içindir ki kalem refikleri *[arkadaşları]* ile sair ehibbası *[dostları]* kendisini "Kırk yalan veya *mantör* veyahut *farsör*[450] Keşfi Bey" diye yad ederler. Buna da Keşfi Bey gücenip darılmaz. Bazıları ise "Mademki yalan uydurmakta bu kadar maharetin var, bunu hüsn-i istimal etmiş *[güzel kullanmış]* olmak için romancı veya hiç olmazsa şair ol" diye

takdir ve tergibde bulunurlar *[kışkırtırlar]*. Bundan da Keşfi Bey memnun olur.

Şu hikâyeyi teşkil eden vakayi ve ahvalin zaman-ı cereyanı *[olaylar ve durumların geçtiği zaman]* olan bundan yirmi beş otuz sene mukaddemleri *[önceleri]* Avrupa görmüş bazı gençlerden iptida zarafet-perveran-ı kibar-zadegâna *[önce incelik sahibi zengin çocuklarına]* ve sonraları hâl ve vakitleri ikinci derecede bulunan rical evlâdının *[devlet adamlarının çocuklarının]* kabiliyetlerine sirayet *[bulaşan]* eden alafrangalık illetine hasbe'l-istidat *[hastalığına eğilimi dolayısıyla]* Keşfi Bey dahi duçar olmuş *[düşmüş]* ve pederinin müsaade-i kudret ve mevkii dairesinde *[güç ve mevkiinin yettiği çerçevede]* olmak üzere frengâne *[alafranga]* süslü gezmek, Fransızca okumak, "*Bonjur*![451] *Bonsuvar*[452]! *Vuzalle biyen*?[453]" demek için Beyoğlu'nda adam aramak, Türkçe lâkırdı ederken araya Fransızca lâfızlar katmak, koltuğunun altında roman taşımak, israf ve sefahate, borç etmeye özenmek ve Türkçe'yi edebiyatsız, kaba bir lisan addedip *[sayıp]* bu lisanın cahili bulunmakla iftihar etmek gibi alafrangalığın o zamanca ve belki hâlâ bile merasim ve levazımından madut olan efkâr ve evza' ve malûmatta velhasıl şeair-i milliyetten *[gereklerinden sayılan fikir ve davranışlar ve bilgilerde, kısacası millî ülkülerden]* mümkün olduğu kadar sıyrılmak hususunda bu da akranı mertebesine yetişmiş idi.

Keşfi Bey hilkaten ezkiyadan *[yaratılıştan zeki]* idi. Fakat sabavetinden *[çocukluğundan]* beri atalete *[tembelliğe]* alıştırıldığı cihetle tahsil yolunda uğraşmak nefsince *[kendisi için]* en ağır işlerden olduğundan Türkçe'yi öğrenemediği, öğrenmek de istemediği gibi bilumum alafranga beylere medar-ı mahz-ı mübahat *[tek övünç kaynağı]* olan Fransızca'yı da lâyıkıyla ele getirememiş ve hele fünuna müteallik malûmattan bilkülliye bî-behre *[bilimlere ilişkin bilgilerden bütünüyle nasipsiz]* kalmış idi.

Zekâsındaki hilm ve sükûn *[yumuşaklık ve dinginlik]*, mizacındaki itidal *[ılımlılık]* hasebiyle temayülât-ı ifratkâranenin *[aşırı eğilimlerin]* hemen hepsinden vareste *[uzak]* bulunan Keşfi Bey aşk-bazlık *[aşk oyunları]* hususunu da Bihruz Beyler filânlar gibi merak derecesine götürememiş idi. Kadınlara bakarsa bunu medeniyet levazımından *[gereğinden]* saydığı için bakar, arkalarına düşmez idi. Sokakta, seyir yerlerinde yanından geçen veya

karşısına çıkan bir kadına harf-endazlıkta *[lâf atmakta]* veya diğer bir muamele-i tecavüzkâranede *[saldırgan davranışlarda]* bulunursa bunu da zarafet icabatından *[incelik gereklerinden]* bildiği için yapar, fakat musallat olmak istemezdi.

Bihruz Bey, Keşfi Beyin temayülât-ı zühre-pesendane *[kadınlara ilgi ve eğilim]* hususunca kayıtsızlığını tecrübe etmemiş idi. Fakat *mantör*lüğünü, *farsör*lüğünü pek iyi bildiği cihetle ona aldanmaması lâzım gelir idi. Halbuki Bahçe-i Umumî seyrinde Periveş Hanımı gördüklerinden beri Keşfi Beyden işittiği sözlerin sıhhatine *[doğruluğuna]* tamamıyla kail olmamış *[inanmamış]* ise de yalan olacağına da hükmedemediğinden muz’iç şübhat *[rahatsız eden şüpheler]* içinde günlerce, haftalarca bî-huzur *[huzursuz]* olmaktan vareste *[uzak]* kalamamıştır. Keşfi Beyin ise –Bihruz Beyin hissiyat ve efkâr ve harekâtını *[duygu, düşünce ve hareketlerini]* takip ettiğimiz iki ay müddet içinde– refikiyle iki defa vaki olan mülâkatında *[gerçekleşen konuşmalarında]* ağzından hemen her çıkan lâkırdı kizb-i sırf *[bütünüyle yalan]* idi.

Birinci mülâkatta evvelâ, “Periveş Hanımı tanırım, bizim köyden, belki de bizim mahalledendir” dediği yalan idi. Yalnız Periveş Hanım iki ay evvel bir gün Kadıköyü’ne geçmiş idi. Hanım vapurdan çıkarken Keşfi Bey de arkasında bulunduğundan bililtizam *[kasıtlı olarak]* feracesinin eteğine bastı. Kadın arkasına dönüp dargın dargın bakınca Keşfi Bey, “*Pardon* efendim, göremedim” dedi. Zaten o hareketten emeli de hanımı kendisine baktırıp ne olursa olsun bir şey söylemekten ibaret idi. Fakat hanımın şekl-i siması *[yüzünün şekli]* Keşfi Beyin hatırına intikaş edecek *[zihnine kazınacak]* kadar nazar-ı dikkatine çarpmamış olduğundan Çamlıca Bahçesi’nde hanımı tekrar gördüğü zaman tanıyamamış idi.

Saniyen *[İkinci olarak]* yine o gün Bihruz Beyden ayrılıp bahçeye girmek için, “Arkadaşlardan birisiyle *randevu*muz var” demesi de bütün bütün lüzumsuz, hiç faydasız bir yalan idi ki, burası kendisinin o gün bahçede tek ü tenha *[yalnız]* bulunmasıyla da müeyyed *[kanıtlanmış]* idi.

Salisen *[Üçüncü olarak]* Bihruz Bey bahçede Periveş Hanımı takip ederken, “Haset! Haset.” diye haykırması da sırf yalan, yani kendi kendisine bühtandan *[iftiradan]* ibaret idi. Bihruz Beyi Periveş Hanımla değil, gerçekten bir peri-i zühre-çehre *[Venüs kadar güzel bir kadın]* ile bile

dest-be-dest-i ittifak *[el ele vermiş]* görse yine edna bir meraret-i hasetle zaika-alûd olmak *[en küçük bir kıskançlık acısıyla keyfini bozmak]* Keşfi Beyin mizac-ı lâkaydanesinin şanından *[lakayt karakterine uygun]* değildir. İkinci mülâkatta evvelâ, “İstanbul’dan birkaç kişi gelecek” demesi yalan idi. Şu kadar ki bağından çıkıp yalnızca Fener’e gelirken yol üzerindeki Bastiyano Lokantası’na uğramış ve orada bağ komşularından tesadüf ettiği birkaç gencin Fenerbahçesi’nde akşam taamı etmek üzere karar verdiklerini işitmiş olduğundan bunların elbette akşama doğru Fener’de görüneceklerini bi’t-tahmin *[tahmin ederek]* o zahiri *[görünüşü]* gerçek yalanı da öyle mahirane bir surette uyduruvermiş idi.

Saniyen *[İkinci olarak]* “Bu gece mehtap pek parlak olacak” demesi de mugayir-i hakikat *[gerçeğe aykırı]* idi. Zira o gün mah-ı Arabînin selhi *[Arap aylarına göre ayın son günü]* idi. Binaenaleyh gecesinde dolgun bir ay değil, zayıf bir hilâl bile görülemeyecekti. Fakat Bihruz Bey aylarını günlerini şaşırdığından refikinin bu bedihî *[apaçık]* yalanına da dikkat edememiş idi.

Salisen *[Üçüncü olarak]* Periveş Hanımın tifoya tutulup vefat ettiğini, ailesinin Kızıltoprak’ta kira ile bir köşkte bulunduklarını, kendi hemşiresinin *[kız kardeşinin]* köşke gidip hanımla görüştüğünü söylemesi de koca başlı ve elli ayaklı bir yalan idi. Ne faydası var ki Bihruz Bey akl-ı tecrübîsinden *[aklının tecrübesinden]* istifade edebilecek kabiliyette olmadığından refikinin kisve-i hakikatten külliyen arî *[gerçekten tamamen uzak]* olan bu ifadat ve ihbaratını *[ifadelerini ve haberlerini]* lâyık olduğu derecede hükümsüz *[geçersiz]* tutamadı.

2

Sevda –ki bir insanın yalnız gönlüne değil, akıl ve fikrine, irade-i cüz'iyesine *[elinde olan iradesine]*, velhasıl bütün havassına, kuva-yı maneviyesine *[duygularına, manevî kuvvetlerine]* hâkimdir– daima şübhat ve tevesvüsat *[şüpheler ve kuruntular]* içinde bulunmaktan mahzuz olduğundan *[hoşlandığından]*, sem' ve nazar *[kulak ve göz]* her işittiği, her gördüğü şeyi onun mizacına göre işitip görmeye, kuvve-i akile *[akıl kuvveti]* her hükmünü onun arzusuna göre vermeye mecburdur.

Bihruz Beyi –birkaç zamandan beri tefekkürat ve tahassüratının kesp ettiği tavr-ı ciddiyete nazaran *[düşüncelerinin ve duygularının kazandığı ciddî tavra göre]*– bir sevda-keş addettiğimiz *[âşık saydığımız]* hâlde yalancı Keşfi Beyden işittiği kara haberlere inanıverdiğinden dolayı mazur görmekliğimiz iktiza eder *[gerekir]*. Bahusus *[Özellikle]* Periveş Hanımın iki aydan beridir hiçbir mesirede görülememesinden ibaret olan zahir-i hâl *[görünüşteki durum]* de Keşfi Beyin ihbarındaki sıdkı müeyyid *[verdiği haberin doğruluğunu kanıtlamakta]* değil midir? Filhakika Keşfi'nin, o koca *mantör*ün ihbarında kâzip *[haberinde yalan]* olmak ihtimali bîçare Bihruz Beyin hatırından hiç geçmedi değil ise de sevda –o vesveseden, heyecandan, ıstıraptan hoşlanan, o tenhalıklara, mahzuniyetlere; o karanlıklara, matemlere meyil gösteren, o derin derin istiğraklara *[dalgınlıklara]*, gizli gizli ahlara, sine sine ağlamaklara meftun olan sevda– derhal o ihtimalin önüne geçerek icazkârane *[büyülü]* bir lisan-ı fitne-beyan *[bozguncu dil]* ile,

— İşittiğin doğrudur, inan!.. İnan ki hâl yamandır!.. Ağla ki tesellisi mümkün olmayan felâket içindesin. Yan yakıl ki dermanı bulunmayan bir derde uğradın!.. Ah, *la bel blond*! *El e mort*![454] (Çünkü Bihruz Beyin sevdası Fransızca da öğrenmiş idi.) Evet! O sırma saçlı, elâ gözlü melek, o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel, o şirin sözlü dilber-i nazende-hıram *[nazlı yürüyüşlü güzel]*, o letafet-i mücesseme *[somutlaşmış güzellik]*, o zarafet-i müşahhasa *[kişileşmiş incelik]*, o ruh-ı revan *[akıcı ruh]*, o bîçare duhter-i nev-reside *[zavallı genç kız]*… Ah, ne söyleyeyim?.. İşte o *şer adore*[455] gitti! Diriğ, diriğ *[Yazık, yazık]*!.. O yeni açmış sarı gül soldu. O on sekiz baharın revnakı *[parlaklığı]* taze fidan kurudu. O melâhat *[güzellik]*

burcunun bedr-i tabendesi *[parlak ay'ı]* ebediyen münhasif oldu *[söndü]*. O cihan-ara-yı hüsn ü cemal olan peyker-i nur *[O güzelliğiyle dünyayı süsleyen parlak yüz]*, heyetiyle *[tamamen]* mezara düştü!.. Efsus, Efsus *[Yazık, yazık]*!..

Ya ben ne olacağım?.. Ah, ben de onun gibi can verip gidebilsem benim için ne büyük bir saadet olurdu. Halbuki ben ölemeyeceğim. Ben bir nez'-i daimî *[sürekli can çekişme]* içinde senelerce mustarip olduktan sonra nim-mürde *[yarı ölü]* ve perişan kalacağım.

Bundan böyle benim mesire-i yeis ve melâlim *[ümitsizlik ve üzüntü mesirem]* tenha sahralar *[çöller]*. Bundan böyle benim karargâhım karanlık ormanlar olacak. Bundan böyle ruz u şeb aguş-ı daye-i matemde *[gece gündüz yas dadısının kucağında]* sakin sakin ağlamaktan başka bana yapacak bir şey kalmadı. Ya sen ne olacaksın? Sen de beni o talihsiz başından atıp o meyus ve mükedder *[ümitsiz ve kederli]* kalbinden çıkarıncaya kadar benimle beraber azap çekeceksin!.. Halbuki ben senin başından kolay kolay atılmayacağım!.. Halbuki ben senin yüreğinden kolay kolay çıkmayacağım!.. Her gece sabahlara kadar seni uykusuz bırakacağım. Her gün akşamlara kadar seni tenha ve melâl-efza *[elemli]* yerlerde dolaştırıp bî-tab u tüvan edeceğim *[güçsüz ve yorgun bırakacağım]*. Sana her dakika yetimler gibi ah ettirip seni her saat garipler gibi ağlatacağım!..

Ah, uçtu! O piristu-yı dil-cu-yı ümit *[ümidin gönül arayan kuşu]* uçtu!.. Ah, söndü! O şem-i can-efruz-ı emel *[emelin gönül aydınlatan ışığı]* söndü!.. İşte bak ben ağlıyorum, senin gözlerin niçin yaşsız duruyor? Sen de ağla, ağla bakayım! Ha şöyle. Oh, ağla, ağla!..

Zavallı kızcağız tifoya tutuldu deniyor. Yanlış!.. Veremden gitti. Zalim verem!.. O bir kurttur ki, daima öyle nazik fidanlara arız olur *[bulaşır]*. Onu da galiba ben davet ettim. Niçin itiraf etmeyeyim? Zavallı kızın iki ay içinde topraklara düşmesine benim de yardımım oldu. Birkaç seneden beri nazenine musallat olmaya başladım. Gündüzün meclisini tenha bulunca efsunkârane *[gizlice]* yanına sokulur, sırma saçlarına asılır, bir suretle beynine girmeye yol bularak hayalâtını gıcıklardım. Geceleyin bister-güzin-i naz olduğunu *[başını yastığa koyduğunu]* görünce baz-şikârane came-habına *[avcı gibi yatağına]* çıkar, bir takrip *[yakınlık]* ile koynuna girer, kalbinin üzerine yatarak hissiyat-ı rakikasını *[ince duygularını]* saatlerce

bidar *[uykusuz]* bırakırdım. Böyle böyle kendimi kendisine tanıttım, bir dereceye kadar da sevdirdim ise de yüreğinde istediğim mevki-i mümtaza nail olamamış *[seçkin mevkiye ulaşamamış]* idim. Bu maksadı ele getirmek için türlü türlü hileler düşünüp fırsat gözetmekte idim. Çünkü kızcağızın meşrebi pek alî *[yüksek]*, tabiatı pek müşkül-pesent *[güç beğenir]* idi. Gösterdiğim genç beylerin kimisini pek ağır, kimisini pek hafif, kimisini pek kaba, kimisini lüzümundan ziyade nazik, kimisini çok şık, kimisini tabiatsız buluyor, kiminin tavrını beğenmiyor, kiminin bakışından hazzetmiyor, kiminin sözünden sohbetinden hoşlanmıyor, hele hiçbirisinin *edükasyon*unu[456] matluba muvafık *[isteğe uygun]* görmüyordu. Bunların içinde Keşfi Beyi bir dereceye kadar beğendi. Bundan *enterese*[457] olmaya başladı. Lâkin Keşfi Bey maymun iştahlı bir çocuk olduğundan kızcağıza bugün fevkalâde meyil gösterirse yarın soğuk soğuk bakardı. Bundan dolayı gönlüne iyice yerleşemiyordum. Nihayet seni gösterdim. Senin yüzünü, süsünü, tavır ve muameleni, hususiyle *ekipaj*ını[458] ve cümleden ziyade *edükasyon*unu beğendi. Sana derhal meyletti. O zaman ben de kendisine daha ziyade hulûl edip *[ulaşıp]* daha ziyade makbul ve mültefiti *[kabul ve iltifat ettiği]* olmaya başladım. Beş on gün içinde münasebetimiz o kadar ilerledi ki, kendisinin mahrem-i esrarı, nedim-i efkârı, hem-dem-i gam-küsarı *[sırdaşı, arkadaşı, dert ortağı]* hep ben idim. Bu hâsıl olduktan sonra yavaş yavaş muameleyi değiştirdim: Garip garip efsanelerimle, hazin hazin ilkaatımla *[telkinlerimle]*, hırçın hırçın hevesatımla *[heveslerimle]* ruhunu istediğim gibi sıkmaya, beynini istediğim gibi yormaya, gönlünü istediğim gibi üzmeye muvaffak oldum. O zalim verem de bir taraftan ciğerini yiyip duruyordu. Nihayet zavallıyı öldürdük gitti. Benim fiilimde *[davranışımda]*, sen de bana şeriksin *[ortaksın]*. Demek ki ikimiz de suçluyuz!.. Ya senin o münasebetsizliğin ne idi? Karayağız!.. Hiç öyle bir nazik, öyle bir nazenin güneş kızına sen siyeh-çerdesin denir mi? Vah vah! Yazık sana Bihruz Bey!.. Yazık sana! Artık bu *römor*[459] yalnız sana aittir. Bu kabahati affettirmek için ağlamak, mersiyeler *[ağıtlar]* yazmak, yazdırmak, ruhuna dua etmek, mezarına, –ah, mezarını da öğrenemedik– mezarına gidip toprağına yüzünü gözünü sürmek, çiçekler götürmek senin işindir. Ağla bakayım!.. Ha şöyle, oh, ağla, ağla!.. Bak bana... Ben de ağlıyorum!

Evet, o kusuru affettirmelisin. Bundan sonra dünya güzeli olsa bir kadına bakmamalı, bundan sonra cennet bahçesi olsa bir mesireye gitmemeli.

Ömrün oldukça o bahtsızın matemini tutmalısın! Hele ‘siyeh-çerde’ diye gönlünü kırdığın zavallı kızcağızın son nefesini verirken ‘Bihruz! Ah, Bihruz!’ dediğini kıyamete kadar unutmamalısın” diyordu.

Yalancılıkta Keşfi Beye taşlar çıkaran tıfl-ı tannaz-ı sevdanın *[aşkın alaycı çocuğunun]* bu nutk-ı beliğ-i nemekîn ve şirinini *[tatlı ve şirin parlak nutkunu]* dinledikçe bîçare Bihruz Bey acı tatlı bir alay hissiyat-ı müheyyice *[heyecanlı duygular]* ile için için nalân ve giryan oluyordu *[ağlıyordu]*.

Kara haberi Keşfi Beyden aldığı zaman hiç olmazsa ilk ağız olarak: “*Se temposibl*![460] *Se temposibl*!” diyebilmiş idi. Lâkin bunu sevdanın lisanından işitince “*Tus kilya dö plü vre*!”[461] demekten başka ağzından bir söz çıkamıyordu.

“Ah *povr fly*! *Murir a dizvitan*! *Kom se trist*! *Kel pert enkonsolabl pur muva*!..[462] Ben ağlamayım da kim ağlasın. O *fines*,[463] o *espri*, o güzellik, o gençlik, hepsi mahvoldu. Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin, *lâk*ın yanında dursun, benimle lâkırdı etsin. Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kimbilir ne oldu?.. İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler! Ağlayım! Ağlayım!.. Hığ! Hığ!.. Bari hiç olmazsa “siyeh-çerde”yi affettirmiş olaydım. O da olmadı. Bana ne büyük bir *römor*, ben bu *römor*u *konsiyans*ından[464] nasıl çıkarabilirim? Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu! O bakışlar *adiyö, adiyö* demek değil miydi?.. Tifo, ne münasebet!.. Verem olmalı. Öyle nazik vücutlar hep veremden giderler. Ah, bundan sonra dünya bana haram olsun! Bundan sonra hiçbir kadına bakmayım, bundan sonra hiçbir seyre gitmeyim, ölünceye kadar onun için ağlayım! Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım, mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim. O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur. Mezarının başında ağlamalı, ağlamalı, ağlamalıyım. O kadar ağlamalıyım ki beni affettiğine *konsiyans*ım kanmalı. Lâkin mezarını kimden haber alayım? Ah, hain Keşfi! Doğru söylemez ki. Zavallı kızcağız! Ağlayım, yine ağlayım ki, yüreğimin ateşini ancak ağlamakla teskin edebiliyorum!.. Hığ!.. *Mon diyö*! [465] Mademki benim *şer adore*mi[466] aldın, beni de öldür. Ben bu ayrılığa tahammül edemeyeceğim! Hığ hığ hığ!..”

* * *

Firkat-zede *[Sevdiğinden ayrılmış]* Bihruz Beyin bu düşünüşleri, bu söylenişleri, bu ağlayışları bilâ-fasıla *[aralıksız]* üç saat kadar imtidat etti *[sürdü]*. Akşam saat bir[467] olunca Mişel salona girdi. Taamın *[Yemeğin]* hazır olduğunu haber verdi. Çenesini bıçak açmayan bir adamın taama iştihası olur mu? Halbuki Bihruz Bey her ne zaman bir sebeple yemek yemeyecek olsa keyfiyet derhal hareme akseder, onun üzerine dadı kalfa beyini bulur: “Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim. Bana söyle. Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var? Allah’a emanet, hasta olma da” yollu istifsarlarla *[sorularla]* beyi bî-huzur *[huzursuz]* etmeye kalkışırdı. Bu defa ise öyle suallere cevap tedarik etmek gibi bir sıkıntıya düşmek ve hususiyle hâl-i melâlinden *[üzüntülü hâlinden]* dadı kalfaya renk vermek Bihruz Beyin işine gelmiyordu. Onun için hah ü na-hah *[ister istemez]* *sal a manje*ye[468] gitti. Sofraya oturdu. Her yemekten tabağına birer parça aldı ise de bazısını tuzsuz, bazısını tatsız, bazısını yağsız, bazısını da pek yağlı diyerek bıraktı. Bu suretle hele taam gailesinden *[yemek derdinden]* kurtuldu. Tekrar salona gitti. Bir aşağı bir yukarı gezine gezine yine düşünmeye, gizli gizli ah edip gözlerinden katreler *[damlalar]* düşürmeye başladı. Saat üçü bulunca hareme girdi. Yatak odasına gitti. Bermutat *[Her zamanki gibi]* dadı kalfanın ianesiyle *[yardımıyla]* soyundu. Hemen yatağına düştü.

3

Bihruz Bey o geceyi pek rahatsız geçirdi. Yatağın içinde saatlerce bir taraftan bir tarafa döndükten sonra uğraşa uğraşa dalabildi ise de uykusu uykuya benzemez bir buhran *[kriz]* hâli idi. Bu buhranı içinde ara sıra sayıklar, dişlerini gıcırdatır, uyanır, yine dalar, dalarken olduğu yerde sıçrardı. Bunlara sebep de rüyasında Periveş Hanımı garip bir surette görmesi idi. Hanım kefenini yırtmış, sırma saçlarını iki yanından kara toprağın üzerine dağıtmış olduğu hâlde kireç gibi bembeyaz kesilen çehresiyle Bihruz Beye görünür ve iki solmuş gül yaprağına müşabih *[benzeyen]* dudaklarını oynattıkça arasından fırlayan "siyeh-çerde" lâfızları simli birer ok gibi bîçare gencin kulağından girip yüreğini delik delik ederdi.

Bihruz Bey o müziç *[sıkıntılı]* uykudan ale's-seher *[sabah erkenden]* gözlerini bütün bütün açabildiyse de hâlsizliği sebebiyle yatağından çıkamadı. Bir saat sonra dadı kalfa oda kapısına geldi, sessizce kapıyı aralık etti, baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu hâlde çıkmadığını anladı. Telâşlı telâşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir hâlde görünce şaşırarak hemen suallere başladı:

— Ne oldun beyim? Hasta mısın?

— Biraz keyfim yok.

— Bir yerin ağrıyor mu?

— Başım ağrıyor. Gece uyuyamadım da. Bir şey değil, geçer.

— Ben anlıyorum beyim. Bugünlerde senin bir kederin var... Bizden saklıyorsun. Öyle değil mi?

— Hayır! Hiçbir kederim yok.

— Öyle ise soğuk mu aldın? Sıcak mı geçti? Ne oldu da keyfini bozdun bakayım?..

— Bilmem. Belki soğuk almışımdır.

— Kahvaltını getireyim mi beyim?..

— İstemem.

— Hararetin varsa bir limonata yapayım!..

— Onu da istemem.

— Ey ne istersen söyle de yapalım!..

— *Riyen*!.. *Jö nö vö riyen*![469] Yalnız bir cam açsan. *Jö brül*.[470]

— Bulantın var galiba. Liyen (leğen) getireyim. Cam açmak olmaz. Belki terlisin. Soğuk alırsın.

— Yok a canım, bulantı filân değil. Yanıyorum da.

Dadı kalfa istorları *[perdeleri]* kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini ihbar etti *[haber verdi]*.

Bihruz Bey bir vezir-zade *[vezir çocuğu]* olmak haysiyetiyle daha tıfl-ı şir-hare *[bebek]* iken dayelerin, dadıların ellerine ve biraz sonra uşaklara teslim olunduğundan bu evanda valideynini *[çağda anne babasını]* nadiren görürdü. Tufuliyetten *[Çocukluktan]* kurtulduktan sonra mektebe gitmek, çarşı pazarda midillilerle gezmek zamanı geldiği için anasını babasını yine çokluk görmez idi. Âlem-i sabavetten âlem-i şebaba intikal edince *[Çocukluk âleminden gençlik âlemine geçince]* beyefendi iptida *[önce]* araba sevdasına düştü. Badehu *[Ardından]* alafrangalık illetine giriftar oldu *[hastalığına yakalandı]*. Bilâhere bunlara sair hevesat da *[Daha sonra bunlara diğer hevesler de]* karıştı. Peder paşa irtihal etmekle *[ölmekle]* başa bir de mirasyedilik çıkınca türlü türlü sefahetler *[eğlenceler]*, israflar yol aldı. İşte bey gece gündüz bunlara sarf-ı efkâr *[düşüncelerini sarf]* etmekten –bir sakfın *[çatının]* altında bulundukları hâlde– günde yarım saat olsun validesini görüp görüşmeye vakit bulamaz olmuş idi. Yalnız geceleyin yatmaya gider veya sabahleyin haremden çıkarken valide hanımın oturduğu odanın kapısından bakarak –eğer hanımefendi orada ise– alafranga bir eda

ile, “*Bonsuvar*”[471] veya “*Ban nüi*”[472] veyahut “*Bonjur mer*!”[473] deyip zavallı kadından karşılık almaya da lüzum görmeksizin çekilir giderdi. Periveş Hanım gailesi meydana geldikten sonra, Bihruz Bey valide hanıma o kadarcık olsun selâm sabah etmeyi de unuttu. Mahdum beyin sair birçok münasebetsiz ve yakışıksız ahvaline lâhika olan *[davranışlarına eklenen]* bu muamelesinden dolayı da valide hanımefendi ona epeyce gücenmiş, kırılmış idi. Bu kırgınlık, bu güceniklik hâlinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Beyin başı ucunda bulundu. Bihruz Beyin renksizliği kadını vehle-i nazarda *[ilk bakışta]* fena dehşetlendirdi *[korkuttu]*. Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti! Hekim gele dursun bunlar ana oğul şu vechle *[şekilde]* konuşmaya başladılar:

— Ne yaptın Bihruz’um oğlum? Niçin hastalandın? Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?

— Hayır, *madam*.

— Yoksa şemsiyesiz çok gezdin de güneş mi çarptı?

— Bilmem, her vakit geziyorum. Bir şey olmuyordu.

— Biraz canın da sıkılıyormuş... Neden sıkılıyorsun evlâdım?

— Size kim söyledi sıkılıyorum diye?

— Valideler evlâdını göremese de hâllerinden haber alırlar. Bana kimse bir şey söylemedi, ben kendim anladım. Oturuşundan, kalkışından, yemenden, içmenden, her hâlinden öyle anlaşılıyor.

— Hayır hayır!.. Sıkılmıyorum.

— Paran var mı bakayım? Ne kadar paran var?

— Biraz daha var. Var, ama borcum da var. Hele bir tanesi pek edepsizlik ediyor. Ne ise onu da vereceğim. Konak satılsa.

— Konağı satma. Babandan kalan malındır. Ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun. Ne olur ne olmaz.

— Borçlarımı vermeyeyim mi?

— Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim. Şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim. Fakat bugün değil, bir hafta sonra. Olmaz mı oğulcuğum?

— *Mersi*! *Mil mersi şer mer*![474]

— O ne demek oğlum? Türkçesini söyle de anlayım.

— Teşekkür ederim validem!

Bu aralık valide ile oğulun nazarları birbirine tesadüf etmiş idi. Bebekleri def'aten büyüyen bu dört gözün etrafı sular içinde kaldı. Bihruz Bey dermanı bulunmayan bir derd-i hayat-fersanın *[ölümcül derdin]* ıstırabıyla rübude-sâmân *[rahatı kaçmış]*, iadesi kabil olmayan *[imkânsız]* bir hicran-ı müebbedin ateş-i takat-güdazıyla suzan ve nalân olduğu *[ebedî ayrılığın güç yetmez ateşiyle yanıp inlediği]* hâlde ilelebet zamirinde mahfuz *[sonsuza kadar içinde saklı]* kalmasını istediği derd-i nihanını izhara *[gizli derdiği açıklamaya]* mecbur olmaksızın bir tesliyet-i rahimaneye *[merhametli bir teselliye]* kalb-i zaifi *[zayıf kalbi]* şiddetle arz-ı ihtiyaç ediyordu *[ihtiyaç duyuyordu]*. Dünya yüzünde hiçbir kimseden nail olamayacağı bu tesliyet-i hamuşane-i merhametkâraneyi *[merhametli yumuşak teselliyi]* mader-i mihribanının *[sevgili annesinin]* o şule-i nazar-ı şefkatinde *[şefkatli bakışının ışığında]* buldu. Mader-i mihriban ise ferzend-i heves-perestinin *[arzularına kapılmış oğlunun]* saika-i heveskârî-i şebab ile vaki olan *[gençlik arzularının yönlendirmesiyle meydana gelen]* her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da selâmeti uğrunda feda etmek için oğlundan hiss-i nedameti müş'ir edna bir vaz' ve nümayişe müftekır ve muntazır bulunuyordu *[pişmanlık duyduğunu gösterir en küçük bir davranış ve işaret bekliyordu]*. İşte bu nümayişi *[işareti]* nur-ı didesinin *[göz bebeği (oğlunun)]* o cilve-i nigâh-ı memnuniyetinde *[memnun bakışlarında]* gördü. Onun için ikisinin de gözleri yaşla dolmuş idi.

Hekim geldi. Bihruz Beyi bir iyice muayene etti. Vücudunda belli başlı bir hastalık alâmeti bulamayınca rahatsızlığı şiddetli bir teheyyüc-i asabî *[sinirsel heyecan]* neticesi olmak üzere telâkki etti. Binaenaleyh hastanın asabını yatıştırarak hararetini kesmek için lüzum gördüğü ilâçları yazdı. Bir iki gün himaye ve istirahat tavsiyesiyle çıktı gitti. Hasta o gün yataktan çıkmadı. Gece biraz rahatça uyuyabildi. Ertesi gün vücudundaki hararet zail oldu *[geçti]*. Keyfi de bir dereceye kadar düzelerek rengi yerine geldi. Yalnız ara sıra birdenbire gözleri dalıp üç beş dakika kadar kendisi mebhut *[sessiz]* duruyor ve sonra yine aklını başına toplayabiliyordu. Üçüncü gece uykusu daha sakin, sabahleyin uyanışı daha hafif oldu. O gün iştihası da epeyce arttığından her günden iyi yemeğini yedi. İkindiye doğru giyindi. Bastonunu aldı. Yayan olarak dolaşmak üzere köşkten çıktı. Bağlar arasından ağır ağır yürüyerek ve tabiatın eşkâl ve elvan ve esvatça arz ve izhar ettiği aheng-i garip ve lâtifi temaşa ve istima’ *[tabiatın şekil ve renk ve ses olarak gösterdiği garip ve güzel ahengi seyredip dinlemek]* için her beş on adımda bir durarak Bulgurlu üzerlerine kadar çıktı. Sonra yine döndü, köşke geldi.

Bihruz Bey tıfl-ı dil-baz-ı sevdanın *[aşkın güzel sözler söyleyen çocuğunun]* arzu ve tavsiyesi vechle *[uyarınca]* tenha yerlerde bulunup gezmekten zevk almaya başlamış ve araba sevdasını artık gönlünden çıkarmış idi. Bu yolda gezişler bir hafta kadar devam etti. Vücutça hâlsizliği yavaş yavaş geçiyorsa da başındaki ağırlık hiffet bulamıyordu *[hafiflemiyordu]*. Bîçare genç, gezintilerinde daima insanlardan halî yerler arar ve yolunda bir kimseye tesadüf edince başını öbür tarafa çevirirdi. Temaşa-yı tabiattan *[Tabiatı seyretmekten]* bir türlü fekk-i nazar-ı istiğrak edemezdi *[dalgın bakışlarını ayıramazdı]*. Bedayi-i kudretten *[Tanrı’nın yarattığı güzelliklerden]* her neye baksa onda sarışın hanımın bir hayal-i hazinini mütecelli *[hüzünlü hayalini yansımış]* görür, aheng-i bülend-i tabiatı terkip eden esvattan *[tabiatın yüksek ahengini oluşturan seslerden]* hangisini işitse onda yine sarışın hanımın bir kelime-i ıstırabını *[acıklı kelimesini]*, bir enin-i inkisarını *[kırgın inleyişini]*, bir nağme-i dil-şikâr-ı garamını *[gönül avlayan sevdalı nağmesini]* duyardı. Bundan dolayı daima için için inler, sine sine ağlardı.

Fener’de Keşfi Beyden ayrılır ayrılmaz uğradığı ilk teessürat *[üzüntüler]* kalbine hep birden hücum ve savlet ederek *[saldırarak]* havass u kuvasınca

badi-i teheyyücat ve tezelzülât olmuş *[kalbindeki duyguları ve bedensel melekelerini titretip sarsmış]* idi. Bu teessürat kalbinde yerleşince havass u kuvasındaki heyecan da mübeddel-i sükûn oldu *[sükûnete kavuştu]*. Kalb-gâhında bidayeten iştial eden ateş-i hicranın serkeş zebanîleri *[Kalbinde baştan beri yanan ayrılık ateşinin başıboş zebanîleri]* gencin efkârını *[düşüncelerini]*, hissiyatını *[duygularını]* kavurmaya kalkıştığından zavallı firkat-zede dehşet ve telâş içinde ne yapacağını şaşırmış idi. Ateşin şule-i hiddet ve şevki zail olunca *[yakıcılığı geçince]* efkâr ve hissiyatındaki ihtirak-ı sâmân-güdaz da kesb-i itidal eyledi *[yakıcılık da ılımlı bir hâle geldi]*.

Bihruz Beyin sarışın hanıma ait olarak artık yalnız bir emeli kaldı ki o da “siyeh-çerde” münasebetsizliğinden dolayı vaki olan kusurunu affettirdiğine vicdanınca kanaat hâsıl oluncaya kadar ser-i hâkinde bükâ *[(mezarının) toprağı başında ağlamaya]* ve duaya devam etmek idi. Lâkin o nur-ı mücessemin *[cisimleşmiş nurun]* düştüğü mezarın nerede bulunduğu bilinmiyordu ki o yegâne emelin istihsaline *[yerine getirilmesine]* hemen iptidar edilsin *[başlansın]*. Mezarı haber verecek varsa yine Keşfi Bey idi. Halbuki Bihruz Bey içinde bulunduğu inkisar ve bîtabî *[kırgınlık ve yorgunluk]* hâlinde Keşfi Beye arz-ı çehre-i melâl tehaşî ediyordu *[üzgün olduğunu göstermekten çekiniyordu]*. Onun için hâlinde sükün-ı tam *[tam bir rahatlık]* hâsıl oluncaya kadar birkaç gün beklemek iktiza ediyordu *[gerekiyordu]*.

4

Fener hengâmesinin *[olayının]* on üçüncü salı günü Bihruz Bey kalem esvabıyla haremden çıktı. Arabasını ısmarladı. Bir iki lokma yemek yedikten sonra arabaya bindi. Doğruca Üsküdar'a indi. Çünkü Kadıköy taraflarını görmek istemiyordu.

İskeleye varınca arabadan indi. Vapur kalkmak üzere olduğundan biraz acele etmesi vapur memuru tarafından ihtar olunduysa da Bihruz Bey bu ihtara ehemmiyet vermedi. Tamam mevkiften *[duraktan]* geçip vapur iskelesine ayağını attığı sırada vapur da iskeleden ayrıldı. Bihruz Bey o zaman hareketini tesri' etti *[çabuklaştırdı]* ve iskelenin kenarına vardı ise de vapurla iskelenin arası haylice açılmış bulunduğundan atlamaya imkân olamadı. O hâlde bey olduğu noktada kalıverdi.

Vapurun içinde bulunanlardan birtakımı ve hususiyle kadınlar –vapura yetişemediğine teessüf *[yazıklanmak]* tarzında– Bihruz Beyi birbirlerine gösterip gülüşüyorlardı. Bu hanımların içinde bir tanesi de Periveş Hanım idi. Bihruz Beyin nazar-ı nevmidanesi *[ümitsiz bakışı]* bunu görüp de bir beht *[şaşkınlık]* ve hayret içinde teşhisine muktedir olunca *[tanımayı başarınca]* yüreği öyle bir şiddetle çarpıp başı öyle bir dehşetle dönmeye, gözleri öyle bir hâlde kararıp vücudu öyle bir derecede titremeye başladı ki, bir gayret-i fevkalâde *[üstün bir gayret]* ile kendisini iki adım geriye almasaydı hiç şüphe yok denize gidiverecek idi. Bereket versin bu hâl çok sürmedi. Zorlaya zorlaya aklını tekrar başına toplayabildi. Uğraşa uğraşa gözlerini açtı. O gördüğü çehreyi bir daha görmek için nazarının *[gözünün]* olanca kuvvetiyle ileriye baktı ise de vapur gereği gibi uzamış olduğundan o kadar beyaz başlar içinde aradığını tefrik edemedi *[seçemedi]*. Bunun üzerine vapuru durdurmak için kaptana haykıracak oldu. Sesi çıkmadı. Bastonuyla "dur" diye işaretler etti, anlatamadı. O dakikada kendisini vapurdan evvel Köprü'ye isal edecek *[ulaştıracak]* bir vasıta yaratılsa idi, bu vasıta için beyefendi tekmil varını ve belki nakdine-i ömrünü *[canını]* verirdi.

"*Mön diyö*! *Kel viziyon kö sa*? *Es kö jö rev*? *Non*![475] Ta kendisi idi, evet, o idi! Ah, ne kadar bozulmuş! Ne kadar zayıflamış! Ah, yalancı Keşfi!

Kanay[476] edepsiz! Ne zevk buldu da o yalanı uydurdu! *Laş*[477] köpek! Lâkin nasıl edeyim de şuna yetişeyim?.. Ah! Bir balon olsa!.. Bir balon yok mu?”

Bihruz Beyin böyle söylenerek mütelâşiyane *[telaşla]* öteye beriye seyirttiğini gören kayıkçılar etrafını aldılar ve “Beyefendi! Buyurun sizi şu piyade ile götüreyim, kalafattan yeni çıktı, yirmi dakikada İstanbul’a varırız.” “Gel ağabey! İki çifte gidelim.” “Bana iki çeyrek ver, vapur Köprü’ye varmadan seni Sirkeci’ye çıkarayım.” yollu tergibata başladılar.

Bihruz Bey “İstanbul’a vapurdan evvel yetişmek” sözünü işittiği gibi o şaşkınlık hâlinde buna imkân-ı tasavvur ile *[bunun mümkün olacağı düşüncesiyle]* kayıkçıya hitaben: “İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu kavil *[anlaşma]* ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!” diyerek gösterilen iki çifteye atladı. Kayığa dayandılar, hamleciler küreğe yapıştı. Kayık vakıa epeyce bir süratle suyun üzerinde fışır fışır kayıp gitmeye başladı.

Bihruz Beyin kendisi kayığın içinde ise de fikri bin tarafa birden dağılmış idi. Önü sıra daima uzaklaşarak gitmekte olan vapuru nazarıyla takip ettiği kadar sabırsızlığından oturduğu yerde çırpınıp duruyordu. Kayık bir hayli gitti. Hayfa ki Bihruz Beyin hamlecileri henüz Kızkulesi hizalarında pala çalmaktalar iken vapur Köprü’ye varmış, müşterilerini çıkarmaya başlamış idi.

— Ayol, hamleci ağa!.. Vapur Köprü’ye vardı, biz daha Sarayburnu’nu tutamadık!..

— Hey efendim, sular bozuk. Sular bozuk olmasaydı şimdiye dek Sirkeci’ye vardık gittiydi. Baksana anafora, sel gibi akıyor.

— Sen bana vapurdan evvel varırız demedin mi?

— O ne kadar olsa vapur. Onu ateş yürütüyor, bunu yürüten kol.

* * *

Kurnaz hamlecileri iskât etmek kabil midir? Bihruz Bey bu faydasız muhavereden sarf-ı nazarla *[konuşmadan vazgeçerek]* kürekçilere, “Aman gayret! Aman gayret!” diyor. Hamleciler de –mev’ut olan *[vaat edilen]* iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için– son derecede bezl-i kudret ediyordu *[güç harcıyordu]*. Vapura nispeten on dakikadan ibaret bir teehhürle *[gecikmeyle]* hele Sirkeci’ye vardılar. Bey mecidiyeleri bırakarak kayıktan fırladı. Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları nazar-ı teftişten *[kontrolden]* ayırmaksızın Köprü’ye kadar kemal-i süratle *[büyük bir hızla]* gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanıma tesadüf etmek idi. Hanım bu yollarda görülmeyince Köprü’yü geçmek, Beyoğlu’na çıkmak üzere arabacıya emir verdi. Beyoğlu’na çıkıldı Taksim’e kadar gidildi. Periveş Hanımdan eser görülmedi. Onun üzerine tekrar İstanbul’a geçilerek Babıali’ye varıldı.

Bihruz Bey kalemde bulacağını ümit ettiği refik-i azizi *[değerli arkadaşı] mantör*[478]Keşfi Beyin o münasebetsiz yalanını yüzüne vurmak hevesine düşmüş idi. Bu hevesle kalem odasına doğruldu. İptida *[Önce]* paltosunu, bastonunu bırakmak için teneffüs odasına girdi.

Keşfi Bey sakosu sırtında, bastonu da elinde olduğu hâlde ayak üzerinde odacıya şu yolda emirler veriyordu:

— Gazetelerimi vapura bırakırsın. Her gün değil a. İki üç günde bir. Ben kamarota tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir.

— Vapur birkaç tane. Hangisine?

— Beş numaralı vapura. Daima ona.

— Kamarotun adı nedir?

— Kamarotun adını bilmek lâzım değil. “Bunlar Keşfi Beyin adamına verilecek” dersin, işte o kadar. Bir de beni soran, görmek isteyen olursa İstanbul’da olmadığımı söylersin.

— Baş üstüne.

* * *

Bihruz Bey, Keşfi Beyin odacıya söylediği sözlerden bir şey anlayamadı. O zaten kendi gailesiyle *[derdiyle]* meşgul ve bî-karar *[dengesini kaybetmiş]* idi. Keşfi Bey işini bitirip de Bihruz Beye dönünce iki refik bade'l-müsafaha *[selâmlaştıktan sonra]* konuşmaya başladılar:

— *Bonjur* Bihruz Bey!

— *Bonjur mon ami*![479]

— *Mua je par*. *Vu save*?[480]

— *Pur u*?[481]

— İptida *[Önce]* İzmir'e uğrayacağım, sonra Beyrut'a oradan da Şam'a kadar gideceğim.

— Sebep?

— Pederin bazı işleri var. Arazi işleri. Satılacak. Tefrik edilecek *[Ayrılacak]* de satılacak. Uzun işler.

— Gerçek mi söylüyorsunuz?.. Vah vah! Ne vakit gidiyorsunuz?

— Yarın gidiyorum. Bugün de bir vapur vardı, ama yetiştiremedim.

— Acayip!.. Ey, *voyaj*[482] çok sürecek mi? Vah vah!..

— İki buçuk ay için izin aldım. Fakat zannederim işler üç, üç buçuk ay kadar sürecek.

— Çok şey!.. Vah vah!.

— Çok şey!.. Vah vah!.. Ne demek istiyorsunuz sanki? Niçin çok şey? Niçin vah vah?

— Hayır... Şey... Yarın mı çıkıyorsunuz?

— Artık zarurî öyle. Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var. Bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr*[483] kalayım.

— Acayip!.. Şey… Azıcık durunuz. Bu kadar acele?

— Bekleyecekler, geç kalırım.

— Bir beş dakika durursanız kıyamet kopmaz a. Şey... Canım birader geçen gün niçin beni öyle aldattınız? Size yakıştıramadım.

— Ne gibi?

— *Fars*[484] olur amma... O derecesi hiçbir vakit lâyık değildir.

— Anlamadım?

— Canım hani ya *la bel blond*[485] için... Fener'de... Hatırınıza gelmiyor mu?

— Evet, evet!.. Ey, ne olmuş?

— *Mort*[486] demediniz mi idi?

— Evet dedim.

— Ey, niçin o yalanı uydurdunuz?

— Hangi yalanı?

— İşte o yalanı?

— Sanki ölmemiş mi demek istiyorsunuz?

— Öyle ya sapasağlam gezip duruyor.

— *Empossibl*![487]

— Nasıl *empossibl?* Kendi gözümle gördüm.

— Nerede gördünüz?

— Vapurda. Üsküdar vapurunda gördüm.

— Mümkün değil. Eğer ölülere mezarlardan kalkıp vapurlara binmeye, kefenleri yırtıp ferace giymeye izin verildiyse başka. Yoksa *empossibl*![488]

— Kendi gözümle gördüm ayol!

— Arkasından gittiniz, konuştunuz öyle mi?

— Hayır! Vapur açılıverdi, ben yetişemedim. Fakat kadınların içinde oturuyordu. Beni gördü gülümsedi bile.

— Olamaz şey. Sakın hemşiresi olmasın? Bir büyük hemşiresi vardır, biraz benzerler.

— Hemşiresi mi?

— Öyle ya. Bir dul hemşiresi var imiş, ben onu da görmüş idim. Gördüğünüz mutlak odur, başka türlü olamaz.

— Acayip!

— Mutlak odur.

Muhaverenin *[Konuşmanın]* bu noktasına yetişince Bihruz Bey birdenbire durdu. Çehresi bozuldu. Şaşkın şaşkın refikinin yüzüne bakarak düşünmeye başladı.

Filhakika gördüğü hanım –ki sarışın hanıma benziyordu– biraz daha zayıf, biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, hâlce ve hususiyetle kıyafet ve zarafetçe meşhut olan *[görülen]* farkların daha küllî *[fazla]* olduğu şimdi tahattur olunarak *[hatırlanarak]* şimdi itiraf ediliyordu. Evet, sarışın hanım ter ü taze, pembe yanaklı, açık sarı saçlı olduğu hâlde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi? Sarışın hanımın yaşmağındaki, hotozundaki zarafet, hâlindeki, edasındaki letafet benzeri olan hanımda var mıydı? Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru

söylüyordu. Ah, ah ki pek doğru söylüyordu. Eyvah, eyvah ki iki saat evvel zir-i perde-i ümide *[ümit perdesinin altına]* girmekle şekil ve heyeti nabedid *[belirsiz]* olan çehre-i abus-ı hakikat *[gerçeğin çirkin yüzü]* ayaniyet-i tamme *[tam bir belirginlik]* ile mer'iyet-i sabıkasını *[eski geçerliliğini]* yine bulmuş idi.

Keşfi Bey, Bihruz Beyin düşünmeye varmasından bilistifade:

— *Adiyö, mon şer ami*.[489] dedi. Bihruz Bey de dalgınlık hâlinde:

— *Adiyö, bon voyaj*![490] diyerek refikinin elini sıkmaya davranmış iken zavallı maşuka-i fâniyenin mezarına *[ölen sevgilinin mezarına]*, ailesinin ikametgâhına filâna dair Keşfi Beyden bazı malûmat ve izahat alabilmek mütalâasıyla *[düşüncesiyle]*:

— Mâni olmazsam biraz sizinle geleyim, dediyse de Keşfi Bey:

— Teşekkür ederim, lâkin ben Köprü'ye değil yukarıya gideceğim, birkaç yere de uğrayacağım. Geç kaldım, *pardon*, demekle beraber döndü, hızlı hızlı yürüdü, Bihruz Beyden kurtuldu. Müteakiben *[Ardından]* Bihruz Bey de çıktı. Bastığı yerleri göremeyecek, kulağına giren sözleri anlayamayacak derecede bir yeis ve keder-i azim *[ümitsizlik ve büyük üzüntü]* ile Köprü'ye kadar geldi. Vapura girdi. Üsküdar'a çıktı. Arabasını oralarda göremeyince bir kira arabasına bindi, köşküne vardı. Hemen salona çıktı. Kapıyı içeriden sürmeledi, kendini bir kanepeye attı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı.

5

Bihruz Bey gözleri yorulup yüreği takatten kalıncaya kadar ağladı. Ezana karib *[yakın]* bir zamanda salondan çıktı. Bastonunu aldı. Bir haftadan beri kendisine en sevgili gezinti mahalli olan bağlar aralarından geçerek Bulgurlu üzerine doğru çıktı.

Akşam karanlığı ortalığa gereği gibi çökmüş, gökyüzünde ahterler *[yıldızlar]* parlamaya, yol üzerinde meskûn köşklerin, kulübelerin içinde iş'al olunan *[yakılan]* lambaların ziyaları *[ışıkları]* pencerelerden harice vurmaya başlamış idi. Bihruz Bey hâlâ teferrücünde *[gezintisinde]* devam ediyordu. Çünkü öyle bir yaz akşamının sükûn ve sükût içindeki garipliği bîçare sevda-zede-i hayalînin *[hayalî aşk vurgununun]* kalbindeki derin mahzuniyete ve zihnini ser-ta-ser *[baştan başa]* bürüyen kara kara hülyalara pek muvafık *[uygun]* geliyordu.

Darü's-safa-yı heves ve ümidini def'aten zir ü zeber, mamure-i ayş ü hayatını bağteten herc ü merc eden *[Ümit ve heves evini ansızın yerle bir, yaşantısını birdenbire darmadağınık eden]* kara haberi on üç gün evvel alarak birçok ıstıraplar, heyecanlar, telehhüfler, tahassürlerle *[yanıp yakılmalar, özlemlerle]* dehşet-i ma-vaka'a telif-i fikir eyleyerek *[olup biten şeyin dehşetine düşüncesini alıştırarak]* mehma-emken istimale-i nefse tahsil-i muvaffakiyet ettikten *[mümkün olduğu kadar kendisini avutmayı başardıktan]* sonra maşuka-i fâniyenin karargâh-ı ahirini tahkik *[ölen sevgilinin son karargâhını (mezarını) araştırmak]* noktasında toplanan bakiye-i amalini *[son arzularını]* takip ederken rast geldiği bir hayale aldanmakla o acı hakikati evvelki merareti *[acılığı]* derecesinde ve belki ondan eşed *[daha şiddetli]* bir meraretle *[acılıkla]* tekrar tatmak ve kendisince emel-i münferit *[tek emel]* olan tahkikin icrasına da o sebeple zafer-yab olamamak *[ulaşamamak]* Bihruz Beyin hatır ve fikrini yeniden perişan eylemiş idi.

Bu perişanî-i efkârın daire-i ittisaı *[bu fikir perişanlığının çerçevesi]* büyür büyür ve sonra yine küçüle küçüle bir nokta-i mevhume *[görünmeyen bir nokta]* derecesini bulurdu. Bu nokta ise maşuka-i

fâniyenin –her neye mütevakkıf *[bağlı]* olursa olsun– mezarını öğrenmek maksadından ibaret idi.

Bihruz Bey gece iki[491] sularında köşke girdi. Beyin gündüz gittiği yerden bir kira arabasıyla avdet etmesi *[dönmesi]*, ezan vakti yalnızca çıkıp hilâf-ı âde *[alışılmışın dışında]* saat ikilere kadar kalması, kendi arabasının da nerede kalıp ne olduğunun bilinmemesi köşk halkınca merakı davet ettiğinden uşaklar aralarında fısıldaşmaya başlamış ve bunlardan bir şey anlamak için dadı kalfa başörtüsüyle dışarıya uğradığı gibi valide hanımefendi de ta mabeyn kapısına kadar gelmiş idi.

Beyin salimen köşke geldiği görülünce dadı kalfa içeriye girdi, valide hanımefendi de müsterih olarak odasına çekildi.

O akşam Mösyö Piyer'in gecesi olduğundan Mösyö ezandan sonra gelmiş, salonda gazetelerini mütalâaya dalmış idi. Bihruz Bey salona girince Mösyö Piyer okumakta olduğu gazeteyi bir tarafa bıraktı ve yerinden kıyam ile bir iki adım Bihruz Beye doğru geldi. Muallim ile şakird *[Hoca ile öğrenci]* yekdiğerine el vererek istifsar-ı hâl ve hatıra *[hâl hatır sormaya]* kalkıştılar:

— *Bonsuar* Bihruz Bey!

— *Bonsuar şer profesör*![492]

— Uzunca bir *promenat*tan[493] geliyorsunuz zannederim.

— Hayır! Şuralarda geziyordum.

— İnşallah artık bütün bütün iade-i afiyet ettiniz *[sağlığınıza kavuştunuz]* ya?

— Ah, aziz muallim! Daima rahatsızım, yüreğim rahatsız.

— Ne var rahatsız olacak? Sizin gibi genç, yakışıklı, zeki, zengin bir zatın kalben rahatsızlığını anlayamam.

— Sizden bir şey rica edeceğim.

— Emrediniz. Elden gelen bir şey ise icrasına hazırım.

— Bana bir *poezi*[494] yazar mısınız?

— Nasıl bir *poezi*?

— *Blond*[495] bir kız ki yirmi yaşında idi. Hastalandı, bir hafta içinde öldü. İşte buna dair bir *poezi* isterim ki okuyum da ağlayım.

— Ne diyorsunuz?.. Sizden birisini mi kaybettiniz? Akrabadan?..

— Hayır! Bizden değil!.. Akrabadan da değil.

— Bir dostunuzun kızı?

— Hayır!

— Öyle ise?

— Şey. Ah!

— Bir nişanlı?.. Bir maşuka?..

— Öyle bir şey.

— Hım. *Malörözman*[496] ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: De Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?

— Hayır! Kitabı siz getirdinizdi, ama okumadımdı. O şiir midir? Ben hikâye zannediyordum.

— Taamdan *[Yemekten]* sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz. Fakat ağlamamak şartıyla.

— Ha gerçek taamı da unuttuk.

Halbuki bu akşam taamı unutan yalnız Bihruz Bey idi. Mösyö Piyer araba ücreti yanına kalmak için Kadıköyü'nden köşke kadar maşiyen *[yürüyerek]*

geldiği cihetle acıkmış olduğundan yemekten evvel kitap okumaya girişmek istemiyordu.

*Sal a manje*ye[497] gidildi. *Büfe*nin bir kenarına mevzu *[konulmuş]* *supier*in[498] etrafından kıvrıla kıvrıla tavana doğru çıkmakta olan duman, kapıdan girer girmez nazar-ı iştihasına *[iştahlı bakışına]* çarpmakla Mösyö Piyer: “Oh! *Kom sa san bon!*”[499] diyerek ve beşuşane *[sevinçle]* ellerini ovuşturarak hemen sofraya ikbal gösterdi *[yöneldi]*. Bihruz Bey de ona imtisal etti *[uydu]*. Karşı karşıya geçtiler oturdular. Taama başladılar.

Mösyö Piyer nefis zerzevat *[sebze]* çorbasını sekiz saatten beri gıdadan hâlî *[boş]* bulunan midesine yollarken her iki kaşıkta bir: “*Kom se bon*! *Se teksalan*. *Se teksgi*. *Se süperb*!..”[500] diyordu. Çorbadan sonra bir dolu kadeh Bordo şarabını da nûş edince *[içince]* zavallı ihtiyar tıkanıverdi. Halbuki bu akşam yemekler pek müntehap *[seçkin]*, pek nefis idi. Ezcümle Nemse *[Macar]* böreği, yerli kalkan balığı tavası, mayonezli tavuk söğüşü, piliç etiyle güveçte pişmiş taze bamya, bezelyeli kuzu külbastısı, kremalı çikolata geri çevrilir şeylerden değildi. Mösyö Piyer ister istemez bu yemeklerden tabağına alır, hepsinden birer parça yemeye mecbur olurdu. Fakat çorbadan sonra mösyönün dudakları çenesinden ziyade oynamaya başladı. O gün mütalâa ettiği gazetelerin mündericatından *[içeriğinden]* olmak üzere Fransa’nın tensikat-ı askeriyesine *[askerî düzenlemelerine]* dair harbiye nazırının *[savunma bakanının]* yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Bilâ-fasıla *[sürekli]* söylüyordu.

Bihruz Bey artık bu akşam aziz mualliminin bu gevezeliklerini hiç de dinleyecek hâlde değil idi. Ne çare ki yine bir alabandaya uğramak korkusuyla *profesör* cenaplarına: “*Parlon damur sil vu ple*!”[501] diyemiyordu. Mösyö Piyer lâkırdı ederken ara sıra durup beyin yüzüne baktıkça Bihruz Bey de mukteza *[gereklilik]* gözetmeyerek gelişi güzel bir yolda kâh: “*Vui*[502] ve kâh: “*No*!”[503] bazan: “*Sert*!”[504] ve bazı vakit: “*San dut*. *Se vre*. *Bien sür*!”[505] gibi sözlerle mukabelede *[karşılıkta]* bulunuyordu.

Hengâm-ı taam hitama erdi *[Yemek zamanı bitti]*. Meyve zamanı yetişti. Mösyö Piyer hâlâ takririnde berdevam idi *[konuşmasını sürdürüyordu]*. Bu hâl ile aziz muallim efendinin *deser*de[506] bir yarım saat, üç çeyrek zaman daha geçireceğini Bihruz Bey anladığından mösyöye hitaben:

— *Pardon mon şer profesör*![507] Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım. Lütfen *klas*[508] odasına teşrifinizde okuruz, diyerek ve mösyöden;

— Pek alâ olur, cevabını alarak sofradan kalktı. *Kabine de travay*'ına[509] girdi. Kütüphanesinden *Graziyella*'yı çıkardı. Kitap elinde olarak *klas* odasına gitti. Hemen kitabı açtı, Mösyö Piyer'in bahsettiği *poezi*'yi aradı buldu. Gelinceye kadar kendi kendine biraz okuyup anlamak istedi.

6

“Birinci *rögre*. Acayip. R*ögre*. *Jö rögret. Tü rögret. Il rögret.*.” Teessüf ederim *[Yazıklanırım]*. Teessüf edersin. Teessüf eder. Demek ki ilk yahut birinci teessüf. Güzel, çok güzel! Benim için ne kadar uygun. *Sonor*, *sonor*. Ses çıkaran deniz kenarında ki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını portakal ağacının altında açar. Vardır. Ne vardır? İnce yolun kurbunda *[yakınında]* (der-kurb Çamlıca-i Sagir *[Küçük Çamlıca’nın yakınında]* gibi) kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar, yani ensiz ve yabancının dalgın ayaklarına *eniferean*, yani ilişiksiz bir taş vardır.

Oh, ne kadar güzel!.. Ben bu lâtif *poezi*yi nasıl olmuş da görmemişim. Çok şey. Ah! Dur bakalım alt tarafı nedir? Mösyö Piyer de gecikti. Okuyalım:

Jirıfle.[510] (*Jirofle*[511] *Jirofla*)yı bilirim. Fakat Türkçesi’ni bilmem. Biyanki’de olmalı. Frenk benefşesi, ak veya kırmızı şebboy. İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar. Demetinin altında. Bir tek isim ki, hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi.

Kom se bo!..[512] Mösyö Piyer de nerede kaldı?.. Devam edelim:

Bazı kere bununla beraber geçici durur da otları açarak yaş ve tarihi okur. Ve gözlerinde birkaç gözyaşlarının *kurir* ettiğini, yani koştuğunu (daha doğrusu aktığını olacak) hissederekten der. Ne der? Bu müennes *[kız]* on altı yaşında idi. Vefat etmek için pek erkendir!..

Ah! On altı yaş. On sekiz, yirmi, hepsi bir!.. *Povr fiy*![513] Acaba o da benim sevgilim gibi *blond*[514] mu idi?.. Bakalım koca şair daha ne söylüyor:

Lâkin niçin beni sürüklemek o geçmiş *sen*lere[515] doğru? Bırakalım rüzgârı inlesin. Dalga da çağlasın. Geliniz, geliniz! Ey benim *trist*[516] efkârım! Ben rüya görmek isterim. Değil ki ağlamak!..

Rüya görmek yakışmıyor, ama *reve*yi[517] Türkçe'de anlatacak başka da bir lugat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor:

— Düş görmek. İşte benim dediğim gibi. Âlem-i menamda *[Uykuda]* görmek. Âlem-i misalde *[Rüyada]* görmek. Düşümde gördüm ki... (Düşümde, düşünde) bunu bilemedim. Rüyada şunu gördüm ki. Âlem-i menamda çiçekler gördüm. Hah! İşte bu!.. Sayıklamak, heyezana müptelâ olmak. Bu yakışmaz. Aklı perişan olmak. Bu da yakışmaz. Zihni dalmak. Bu olur. İstiğrak-ı zihne *[Zihin dalgınlığına]* müptelâ olmak. Bunu anlayamadım. İstiğrak ne demek?.. Düşünmeye dalmak. Bu hepsinden iyi gibi. Taklib-i efkâr *[Fikir karışıklığı]*. Bunu da anlayamadım. Bu hususta hayli zaman imal-i fikr-i amik eyledi *[derin düşüncelere daldı]*. Bitti. Şimdi demek olur ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi. Mösyö Piyer niçin gelmiyor acaba?

Bihruz Bey yazı masasının üzerinde duran çanı şiddetle çaldı. Kimse gelmedi. Bir daha çaldı. Mişel Ağa göründü.

— Mösyö Piyer niçin gelmiyor?

— *Sal a manje*de uykuyor.

— Uyku mu uyuyor?

— Uykuyor, uykuyor.

— Okuyor öyle mi? Gazete mi okuyor?

— Evet gazete uykuyor.

— Yoksa uyku mu yapıyor?.

— Uyku da yapar.

Filhakika Bihruz Beyin sofrada bıraktığı Mösyö Piyer ariz ve amik *[uzun uzadıya]* meyvesini yiyip dördüncü kadeh olmak üzere şarabını da içtikten sonra kalkıp *klas* odasına gidecek yerde koynundan bir gazete çıkararak ve bir de sigara yakarak olduğu yerde mütalâaya koyulmuş, okumaya devam ederken tatlı tatlı uyuklamaya başladığından Bihruz Beyi, dersi, La

Martine’i, *Graziyella*’yı, *poezi*yi filânı unutmuş idi. Mişel Ağanın çetrefillik eseri olarak icat ettiği “uykuyor” kelimesi ise “okumak-uyumak” fiillerini birden ifade eder, yani herkesin başına geldiği vechle okurken uyumak hâlini gösterir bir tabir-i vecih ve veciz *[güzel ve veciz bir söz]* iken Bihruz Beyce nasılsa *römarkbl*[518] görünmedi.

— Git söyle, rica ederim, kendisini bekliyorum.

— *Tre bien ekselans*![519]

Üç dakika sonra Mösyö Piyer gazetesi koltuğunun altında olduğu hâlde gözlerini oğuşturarak *klas* odasına geldi. Gelir gelmez Bihruz Bey kitabı muallim efendiye tutuşturdu. Mösyö Piyer de,

— *Vui set ün tre bel poezi*. *Lö prömiye rögre*. *de La Martine*.[520] diyerek şiiri cehren ve *Sorrant* denizinin zemzeme-i emvacına gıbta-resan olacak bir aheng-i hazin ve lâtif ile *[dalgalarının şarkılarına gıpta ettirecek hüzünlü ve güzel bir ahenkle]* okumaya başladı.

Bihruz Bey *poezi*den zaten beyin dolgunluğu olan parçayı muallim efendinin tavr-ı kıraatindeki hüsn-i telkin ve tesir ianesiyle *[okuyuşundaki güzelliğin etkisi ve yardımıyla]* bu defa pek iyi fehm *[anlamaya]* ve hissetmeye başlar başlamaz alt tarafında gelecek sözleri beklemeksizin ruh-ı müteheyyicini *[heyecanlı ruhunu]* –Çamlıca tepesi gibi bulutlara en karib bir nokta-i mürtefianın *[yakın bir yüksek noktanın]* tenha bir köşesinde kırmızı veya beyaz şebboya bedel sarı ve pembe güller açmış fidanlarla muhat *[çevrili]* ve mermerden sandukası ve baş ve ayak tarafındaki sütunları som yaldız içinde, fakat yazıları o gül fidanlarının boy atmış ve feyizlenmiş gusun ve evrakı *[dalları ve yaprakları]* arasında saklı bir kabrin üzerinde– okunmakta olan şiirin ahengine muvafık bir cevelân ile tayarana *[uygun bir dolaşma ile uçmaya]* gönderiverdiğinden kendisi olduğu yerde nazarı bir noktaya saplanmış olarak havas ve meşairden müberra *[duyu ve duygularından arınmış]* aynı bir heykel suretinde sakin ve samit *[sessiz]* kalmış idi.

Mösyö Piyer şiiri baştan ayağa kadar okudu bitirdi. Kitabı masanın kenarına bıraktı. Kerih *[Çirkin]* bir ses ile medid bir surette *[uzun uzun]* esnemeye ve yorulmuş gözlerini ellerinin tersiyle oğuşturmaya başladı.

Bihruz Bey hâlâ vaz’ını *[duruşunu]* bozmuyordu. Fakat aheng-i kıraatin inkıtaıyla usul-i cevelânını *[okumanın ahenginin kesilmesiyle hareket tarzını]* şaşıran ruh-ı avaresinin *[başıboş ruhunun]* yine aşiyanına avdeti *[yuvasına dönmesi]* üzerine havas ve meşairi de yerine gelmekle bey gözlerini saplanmış olduğu noktadan ayırarak muallim efendiye çevirdi.

— Bitti mi?

— Bitti ya!.. Ben de bittim, bugün çok yoruldum bilir misiniz?

— Vah vah!.. İşitemedim, tekmil dinleyemedim. Ne ise.

— Zat-ı âlînizin uykunuz gelmedi mi?

— Ne gezer! Ben uyuyamam. Siz gidiniz rahat ediniz.

— Öyle ise *bonsuvar*[521] bey!..

— *Bon nüi mon şer ami*!..[522]

Henüz mahmur-ı hab *[uyku mahmuru]* olan Mösyö Piyer mestane *[sarhoş gibi]* iki tarafına meylederek *[yalpalayarak]* çıktı gitti. Bihruz Bey yalnız kalınca *Graziyella*’yı derdest ile *[eline alarak]* baş tarafından süzmeye ve nazar-ı mütehayyilesi *[hayalî bakışı]* o mürtefi *[yüksek]* tepede gül fidanlarıyla muhat *[çevrili]* mezarı görmeye başladı. O zaman kitabı bıraktı. Gözlerini yumdu.

Bir hayli tefekkürden sonra kendi kendine, “Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim. Bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!” dedi.

Beyin bu niyeti pek kavî *[kuvvetli]* bir niyet idi. O kadar kavî ki eğer dadı kalfanın müziç *[sıkıcı]* suallerinden ihtiraz etmeseydi *[çekinmeseydi]* gecenin karanlığına filâna bakmayarak hemen köşkten dışarıya uğrayıp o mezarı aramaya gidecekti. Gidecekti, ama nerede bulacaktı? Çünkü mezarı gördüğü gibi tanıyacağında şüphe yoktu, ama yolunu bilmiyordu. Bu yolu kendisine gösterebilecek ise Keşfi Beye münhasır idi. Halbuki o yalancı bey de yarın İzmir’e gidiyordu.

Bihruz Bey, Periveş Hanımın münzevî *[tek başına]* bulunduğu yeri öğrenmenin çaresi hakkında müteellimane *[üzüntüyle]* birçok düşündü, birçok sıkıldı. Nihayet ale’s-sabah *[sabahleyin]* Kadıköyü’ndeki bağında Keşfi Beyi görmek kararını verdi ve bu karar üzerine Mişel’i çağırdı.

— Mişel!

— Efendim.

— Yarın on ikide[523] araba isterim, şimdiden Andon’a söyle.

— *Ekselans*!..

— Anladın mı?..

— *Ekselans*!.. Andon yoktur burada.

— Ne cehenneme gitti?..

— Akşamdan gelmedi.

— Nasıl gelmedi? Benden sonra arabayı getirmedi mi?

— Getirmedi.

— Niçin getirmedi?..

— Bilmem *ekselans*!..

— Araba gelmedi mi?..

— Gelmedi.

— Acayip!.. Şimdi Andon burada değil mi?..

— Burada değil.

— Nerede?

— Bilmem. Biz de çok şaştık.

— Araba da gelmedi öyle mi?..

— Evet, arabayı da getirmedi.

— Bir adam mı çiğnemiş, yoksa arabayı bir uçuruma mı düşürmüş?

— Öyle olmalı.

— Hiçbir haber de yok mu?..

— Yoktur.

— Çok şey!.. Bak şu münasebetsizliğe. Gördün mü bir kere?.. Şimdi ben ne yaparım?..

— Çok fena!..

— Burada Kısıklı'da yahut Topanelioğlu'nda temiz araba bulunur değil mi?

— Şimdi çok geç. Saat beş var.

— Şimdi değil. Yarın sabah. Ne *embesil*[524] herifsin sen be!..

— Yarın sabah bulunur.

— Erkenden birisi gitsin. Sen kendin gitsen daha iyi olur. Bana bir temiz araba bul getir.

— *Tre biyen ekselans*!.[525]

— Ama on ikide araba burada bulunacak. Anladın mı?

— *Tre biyen ekselans*!..

— Mutlak birini çiğnemiş, hapse gitmiştir.

— Öyle olmalı.

— Ben hareme gidiyorum. Mumları söndür.

— *Tre biyen ekselans*!..

7

Zavallı Bihruz Beyin fikr-i bidar-ı nağmekârı *[şarkı söyleyen uyanık düşüncesi]* “Bu müennes *[kız]* on altı yaşında idi. Ölmek için pek erkendir”, “Mutlak bir adam çiğnemiş, hapse gitmiştir” nakaratlarını bi’l-münavebe *[dönüşümlü olarak]* tekrar ede ede beyefendiyi gece yarısından iki üç saat sonralara kadar yatağında mustaribü’l-hâl ettikten *[ıstırap hâlinde bıraktıktan]* sonra gözlerini kapamaya meydan vermiş idi. Genç bey altı saat bilâ-fasıla *[aralıksız]* uyuyup gözlerini açar açmaz nazarını *[gözünü]* konsolun üzerindeki saatin kadranına atfetti *[yöneltti]*. Akrep iki rakamının hizasında, yelkovan ise bir rakamının üzerinde idi. Bihruz Bey, “Eyvah, pek geç kaldım, ya bulamazsam?..” kelimelerini tefevvüh ederek *[söyleyerek]* yatağından fırladı. Alelacele ve itinasızca olarak tuvaletini yaptı, giyindi. Bu aralık, “Beyim uyanmış galiba” diyerek oda kapısından içeriye dalan dadı kalfanın “Bu gece seni bekleyemedim, affedersin beyciğim! Nalişger’e tembih ettiydim, beyefendi gelince bana haber ver diye. O da uyumuş kalmış. Bir yere mi gideceksin, giyinmişsin. Kahvaltı etmeyecek misin beyim? Andon hâlâ gelmemiş. Acaba ne oldu da gelmedi bu? Araba ısmarlamışsın, iki saatten beridir bekliyormuş” yollu gevezeliklerinin hiçbirisine cevap vermeksizin haremden çıktı. Hemen karşısına çıkan Mişel Ağanın “Araba hazırdır bekliyor” sözüne, “Biliyorum” cevab-ı muhtasarıyla bilmukabele *[kısa cevabıyla karşılık vererek]* bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabaya girerken, “Kadıköyü’ne, çabuk olmalı!” emrini verdi. Gırrr!..

Yirmi dakika içinde Kadıköyü’ne varıldıktan sonra Bihruz Bey arabacıya, “Şu sokağa gir! Şuradan sap! Şu yoldan git!” diye diye bir bağ kapısının önünde arabayı durdurdu. Kendisi hemen arabadan indi, bağ kapısının kocaman demir halkasını şiddetle vurdu. Bir daha vurdu, bir daha vurdu. İçeriden gelen, “Geliyor, geliyor!” sadalarını müteakip kapı açıldı. Kapıyı açan başı yemenili, sırtı hırkalı, kırmızı kuşaklı, abadan poturlu, çıplak ayakları kırmızı yemeni içinde, çiçek bozuğu, çakır gözlü, sarı seyrek sakallı, bodur bir adam idi. Bihruz Bey bu zavallıyı adamdan saymak istemediğinden maa’l-kerahe *[tiksintiyle]* şu suretle hitap etti:

— Bir adam yok mu be?

— Nasıl adam ararsın be?

— Keşfi Beyi soracağım.

— Ey bana sor!.. Niçin bana sormazsın? Ben adam değil miyim?

— Başka bir kimse yok mu?

— Başka kimseyi ne yapacaksın?

— Sen şuradan birisini çağır hele!..

— Şimdi herkesin işi var, ne söyleyeceksen bana söyle!.

Bihruz Bey bu kısa adamla beyhude yere ağız dalaşı etmekten ise içeri girip köşke kadar gidivermek münasip olacağını düşündü ise de kısa adam, bir kolu kapının kanadına, diğeri diğer kanadına yapışmış olduğu hâlde gerilip durmakta ve Bihruz Beye korkunç korkunç bakmakta olduğu cihetle, “Şayet göğsümden kakılıveririm, korkusuyla harekete mübaderet edemediğinden *[kalkışamadığından]* söyleyeceği, anlayacağı şeyi yine ona söyleyip anlamaya razı oldu.

— Keşfi Beyi göreceğim.

— Keşfi Beyi ne yapacaksın?

— Göreceğim, lâzım.

— Keşfi Bey burada yoktur.

— Nerededir? Olduğu yeri söyle.

— O dün gitti, bu gece de gelmedi.

— Niçin gelmedi acaba? Sebebini bilmiyor musun?

— O dışarı gitti, İzmir’e gitti.

— Dün mü gitti?

— Gitti dedik a!..

— Bugün gidecek değil miydi?

— ...

Kısa adam Bihruz Beye uzunca baktıktan sonra üzerine kapıyı kapayıverdi.

Beyefendi pür-hiddet *[öfkeyle]* arabasına döndü. Arabacıya “Haydi dön!.. Doğru köşke!” emrini verdi. Araba da süratle yürümeye başladı.

“Hay eşek herif! Ne terbiyesiz herif imiş!.. Böyle adamlar uşak diye, hizmetkâr diye kullanılır mı?.. *Tel metr tel vale*![526] Zati Beyefendisi nedir ki!.. Hay yalancı hay, bugün gideceğini söyledi, dün gitmiş. Belki daha gitmedi, orada idi. Hizmetkâr, o dağ ayısı beni savdı. Kim bilir? Belki öyle talimat almıştır. Lâkin ne cesaret! Benim gibi bir zata öyle muamele etsin. Çok şey!.. Bu kadar da hakaret yutulmaz a. Andon hınzırı sebeptir. Kira arabasıyla gelince böyle olur. Vapura da gitmeli mi? Ya orada bulamazsam. Dün nasıl gidebilirdi? Vapur yoktu. Bu olmaz şeydir dünyada. Ne yalancı zevzektir bu Keşfi. Çok şey. Herif âdeta beni kovdu. Öyle ya, kapıyı üzerime kapayıverdi. Artık buna sükût edilmez, bir tarziye olsun almalıyım. Kimden tarziye istemeli? Mutlak birisini çiğnedi, bu herifi hapse tıktılar. Ne kadar münasebetsizlik!.. On altı yaş ölmek için pek erkendir. Ah, *malörü kö jö *sül*!..[527] Artık vapura gidemem. Yazık!.. Hay terbiyesiz dağ adamı! Bu *ensült*[528] doğrusu unutulmaz!.. Arabacı, sür be herif! Şu Andon’un yaptığı işi de görüyor musun? *Malör sür malör*.[529] Araba ne oldu acaba? Hayvanlar nerede kaldı? *Vui, el ave an se biyenin pur murir*! Ah, *povr fly*![530]”

Kadıköyü’nden Küçük Çamlıca’ya gelinceye kadar Bihruz Beyin zihnini meşgul eden işte bu tefekkürat idi. Araba bağın kapısı önünde durunca içeriden Mişel Ağa korkarak geldi. Arabanın kapısını açtı. Bihruz Bey inerken Mişel yavaşça, “Andon geldi” dedi. Beyefendi bir şey demeyerek yürüdü. Köşke girerken Andon elinde bir mektup ile beyin karşısına çıktı.

— Nedir o?

— Bir mektup *ekselans*!

— Kimden?

— Mösyö Kondoraki gönderdi.

— Mösyö Kondoraki! Ne münasebet?

Bihruz Bey mektubu derhal açtı. Süzerek merdivenden çıktı. Doğru salona girdi. Mösyö Kondoraki'nin mektubu şu ifadatı havî *[ifadeleri içeriyor]* idi:

"*Ekselans*! Bundan evvelki mektubumuza şifahen verdiğiniz cevap mucibince fabrikamda üç gün beyhude teşrifinize muntazır olduk. O cevabı ita ettiğiniz günden şimdiye kadar aradan bir yirmi gün mürur ettiği hâlde ne matlubumuz olan *[istediğimiz]* para tesviye olundu *[ödendi]*, ne de adem-i tesviye *[ödenmeyişi]* hakkında bir sebep beyan edildi. Binaenaleyh bugün fabrikamıza li-eclit-tamir *[tamir için]* kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber tevkife maa-t-teessüf *[tutmaya ne yazık ki]* mecbur olduk. Bu muamelenin vukuunu *[meydana geleceğini]* ise evvelce zat-ı valânıza ihbar etmiş *[yüce zatınıza haber vermiş]* idik. Matlubumuzun istifasını *[isteğimizin yerine getirilmesini]* temin için böyle bir muameleye tasaddi *[başvurmak]* hususundaki mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz. İmdi üç güne kadar deyniniz *[borcunuz]* olan yüz elli lirayı tediye buyurmanız mercudur *[ödemeniz rica olunur]*. Bu defa dahi ricamız kabul olunmadığı hâlde arabanın ve hayvanların füruhtuyla esmanından *[satışıyla elde edilecek gelirden]* matlubumuz olan para bi't-tevkif *[alıkonulup]* fazla bir şey kalırsa taraf-ı valânıza *[yüce tarafınıza]* gönderileceğinin ve arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un bir gûne su'-i niyeti *[hiçbir kötü niyeti]* bulunmadığının beyanı ihtiramat-ı mahsusamızın tekidine zeria ittihaz kılındı *[hususî saygılarımızın yinelenmesine vesile sayıldı]*."

8

Bihruz Bey bu mektubu dört beş defa okudu. Her okuyuşta hayreti artıyordu. Zira beyin beklediği şey Andon'un bir adam çiğnemiş ve o cihetle kendisi hapse ilka olunup araba ile hayvanların da bir tarafta kalmış olması idi. Arabanın Üsküdar'da iken Mösyö Kondoraki'nin Feriköyü'ndeki fabrikasına gitmesine bir sebep tahattur edemeyip bir yolu dahi düşünemediğinden vuku-ı hâlin *[olayın]* bu suretle olmasına inanmak istemiyordu. Binaenaleyh arabacı Andon'u huzuruna celp ile isticvab ve istintaka *[çağırarak sorgulamaya]* mecbur oldu.

— Andon!

— Efendim!

— Arabayı ne yaptın?

— Aman pasam affedersi, benim kabahat değil!..

— Söyle ne yaptın? Nereye götürdün?

— Cenabını *[Sizi]* ki bıraktım dün sabah iskelede, Üsküdar'da.

— Ey sonra?..

— Arabayı geri alırdım. Öteden gelirdi bir araba. Çarsi araba. Acemi herif, manevra bilmez.

— Ey?..

— Çarpti bizim araba. Dingil na böyle çarpilmis bir tarafta.

— Ey sonra?..

— Korktum cenabını. Evvelki sefer ki Kızıltoprak gitti. Marka bozuldu. Nasın ki cenabını bilir.

— Ey çabuk söyle. Kondoraki’yi nerede buldun?

— Na orada iskelede feribot var. Söylediler bana ki Kabatas gider, hem sonra iki saat yine Üsküdar gelir. Gittim fabrika, gittim ki yapsınlar tamir çabuk.

— Ey sonra?..

— Mösyö Kondoraki orada. Araba fabrika girdi. Atlar ahıra götürdü. Haydi zanim! Haydi kuzum!.. Çabuk ben gidecek feribot. Yapmaz, yapmaz.

— Ne yapmaz?

— Tamir yapmaz. Be zanim ben gider, tamir istemez. Yok olmaz, olmaz. Aman zanim, aman kuzum!.. Bırakiniz. Der ben alacak var, yüz elli lira var, olmaz.

— Ey sonra?..

— Ağladim, ağladim ah!.. Olmaz. Araba vermez, atlar birakmaz, aksam olur, ben sasirdi.

— Ey sonra?..

— Gitti komisyon. Komisyon dedi biz karismaz, mahkeme git.

— Acayip, sonra?..

— Mahkeme gitti, dedi arzuhal getir. Arzuhal yok bakmaz.

— Ey peki bu mektubu nerden aldın? *Ki ta done sa*?[531]

— Kondoraki. Ben gitti fabrika bir keret daha. “Aman zanim! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver zanim bana bir mektup!..” Al bu mektup götür. Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi, ben kabahat değil.

— Ey! Dün gece niye gelmedin?

— Geç kaldi, aksam oldu, gece oldu, hem korktu cenabını.

— Peki, peki! Haydi git!..

Arabacı Andon’un ifadatı doğru ve ziyade ve noksandan müberra idi *[fazlası ve eksiği yoktu]*. Bildiğimiz gibi bir gün evvel sabahleyin beyefendiyi Üsküdar iskelesine bıraktıktan sonra arabayı geriye alırken öteden bir koşu gelmekte olan bir çarşı arabasına şiddetle çarptığından arabanın dingilini çarpıttığı gibi bir yanının da boyasını sıyırtmış idi. Beyden korktuğu için bozuğu derhal yaptırmayı düşündü. Fakat Andon iyi bilirdi ki o işi Üsküdar’da yapacak ne boyacı, ne de bir demirci vardı. Meyusane tefekkür ederken *[Ümitsizlikle düşünürken]* araba vapurunun düdüğü kendisini ikaz etti. Zira geçen sene bir gün yine beyin arabasını tamir ettirmek için araba vapuruyla Kabataş’a geçerek bir iki saatte işini bitirdikten sonra yine o vapurla Kabataş’tan Üsküdar’a geçmiş idi. Bu tecrübeden istifade etmek istedi. Vapuru tahkik etti *[araştırdı]*. Vapur Kabataş’a geçmek üzere olup üç saat sonra Kabataş’tan Üsküdar’a gelecek idi. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş’a çıkar çıkmaz kemal-i süratle *[büyük bir hızla]* Feriköyü’ne vardı. Mösyö Kondoraki’nin fabrikasına gitti. İşbaşıyı buldu. Yapılacak şeyleri söyledi ve fakat beyefendiden izin almaksızın kendiliğinden geldiği cihetle işin gizli tutulmasını ve tamir parasını kendi kesesinden vereceğini de işbaşıya anlattı. Her ne olursa olsun kendisine danışmaksızın fabrikaya bir iş yapılmamak üzere Mösyö Kondoraki işbaşıya müekket *[kesin]* emirler vermiş olduğundan ona danışmaya lüzum görüldü. Gidildi söylendi. Mösyö Kondoraki, Bihruz Beyden dört yüz bu kadar liraya mahsuben evvelce aldığı liralarla hakkını tamamen istifa ettikten sonra bir otuz lira da temettü etmiş *[kazanmış]* iken buna kanaat etmeyerek yedindeki *[elindeki]* bir senet mucibince mütebakî matlubu olan *[gereğince istediği geriye kalan]* yüz elli liraya mukabil dahi beyin arabasını, hayvanlarını ele geçirmek için zihninde çare taharri edip *[araştırıp]* dururdu. Bunların kendi ayağına kadar geldiğini haber alınca aşırı memnun oldu. Arabanın fabrikaya, hayvanların ahıra çekilmesini ve arabacı Andon’un da savulmasını işbaşıya emretti. İşbaşı da aldığı emri derhal icraya kalkıştı. Zavallı Andon pek çok yalvardı yakardı ise de kâr etmedi. Batakçı Bihruz Beyin çelebiye yüz elli altın borcu olduğundan bu para gelmedikçe arabanın ve hayvanların gidemeyeceğini söylediler. Herif oradan çıktı. Beyoğlu’na geldi. Altıncı daireye girdi. Çavuşlara hâli anlattı.

Kondoraki’den şikâyetler etti. Halbuki bu iş, dairenin vazifesinden hariç idi. Mahkemeye müracaat etmesini söylediler. Andon mahkeme-i hukuku da tahkik etti *[hukuk mahkemesini de aradı]*, buldu. Mahkeme dairesinden içeriye girerken ne istediğini, kimi aradığını sordular. Oraya da derdini anlattı. Bir arzuhal lâzım olduğunu söylediler. Akşam olmuş idi. Tekrar gitti, Kondoraki’yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti. Bu ricası nasılsa kabul olundu. İstediği mektubu verdiler. Mektup yazılıncaya kadar akşam saat bire[532] gelmiş idi. Andon o geceyi bir hemşerisinin yanında geçirdi ve ertesi sabah Çamlıca’ya köşke geldi.

Bihruz Beye gelince, Andon’dan aldığı izahat ve tafsilât *[açıklamalar]* üzerine hayreti memnuniyete döndü. O memnuniyetin alâimi *[işaretleri]* çehresinde nümayan olmaya *[görülmeye]* başladı.

— Yüz elli lira bir eski araba için!.. Hayvanlar da iyice bozulmadılar mı ya? Şimdi satacak olsan kim alır? Bahusus şimdiden sonra arabanın ne lüzumu var? Gezmeye kim gidecek? Araba kullanmaya kimin hevesi kaldı? Asıl düşündüren şey Kondoraki’nin bunları bir rezaletle köşkten kaldırıp götürmesi idi. Böylesi hiç de hatıra gelmemiş idi. Ne kadar isabet! Aferin Andon! İşin içinden böyle de çıkılacağını bileydim ben kendim gönderirdim. Lâkin memnuniyetimi kimseye anlatmamalıyım. Bakalım araba ve hayvanlar yüz elli lira edecek mi? Hiç zannetmem, fakat artık ondan ben mesul olamam. Yağızları da valide istemiş idi, bir yüz elli lira da bunlar için koparırsam. Zati yüz elli lira vaat etmedi mi? İki yüz elli lira bana kalır. Oh!

Evet! Bihruz Bey araba ile hayvanların başından bu suretle mündefi’ olduğundan *[gitmiş olmasından]* dolayı memnun idi. Fakat memnuniyetini Mişel’e ve bahusus arabacı Andon’a karşı ketm etmek *[gizlemek]* ve belki hiddetli görünmek lüzumunu hissediyordu ve artık araba yok olunca Andon’un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon’a izin verilmek lâzım geliyordu. Binaenaleyh beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kitaphanesine giderek *armuar*ını[533] açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O

liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı, *armuar*a koydu, *armuar*ı kilitledi. Tekrar salona geldi. Mişel'i çağırdı.

— Mişel!

— *Ekselans*!

— Al bu on altı lirayı Andon'a ver. Dört ay tekmil olmadı, ama dört aylığını tamam veriyorum. Mademki arabayı Kondoraki'ye teslim etmiş, artık kendisinin de burada işi kalmadı, anlıyor musun?

— *Tre bien ekselans*![534]

Bihruz Bey arabacı Andon'u da defettikten sonra üzerinden ağır bir yük atmış gibi medidce *[uzunca]* bir "Oh!" çekti. Vücudunda, fikrinde bir hiffet *[hafiflik]* hissetmeye başladı. Maşuka-i fâniyenin tahkik-i peygule-i sükûnu gailesi *[Ölen sevgilinin mezarı derdi]* ara sıra zihninin bir köşesinde arz-ı çehre-i şum etmeseydi *[uğursuz yüzünü göstermeseydi]* bugünkü hâl ve mevkiinden pek aşırı hoşnut kalıp kendi kendisini bahtiyar sayacaktı.

Filhakika *[Gerçekte]* sarı arabanın rengi bazı mertebe solarak eski parlaklığı kalmamış, ötesi berisi lekelenmiş ve fazla olarak beyin isim ve mahlasını arz eden *kuron*lu[535] markası da çizilmiş olduğundan sahib-i sevda-menakibinin *[sevdalı sahibinin]* gözünden düşmüş idi. Hayvanlara gelince bîçareler o sevda yükünü haftanın üç gününde Fenerbahçesi'yle Göksu arasında durup dinlenmeksizin bir düziye çekip dolaştırdıklarından dolayı hayli lâgarlaşmış *[zayıflamış]* ve artık bu işten istifaya hazırlanmış idiler. O cihetlerle beyefendi, Mösyö Kondoraki'ye ba-senet medyun *[senetle borçlu]* olduğu yüz elli liranın o araba ve hayvanlar için verileceğini düşündükçe canı sıkılıyor idi. *Ekipaj*ın kendi nazarında yüz elli liralık değeri kalmadıktan başka, lüzumu da kalmamış idi. Kendisine yegâne medar-ı seyr ü cevelân *[tek gezinti sebebi]* olan vücud-ı lâtif fevt olduktan *[güzel varlık öldükten]* sonra artık mesirelerde kim için dolaşıp kime gösteriş edecekti? Hususiyle yaz mevsimi de geçip güz faslına *[mevsimine]* giriliyor ve bu fasla mahsus yağmurların *avan gard*ları[536] bulunan siyah bulutlar sabahları kenar-ı ufukta *[ufkun kenarında]* dolaşıyordu. Kış gelmeden İstanbul'a, Süleymaniye'ye naklonulacak *[taşınılacak]*, fena havalar, yağmurlar başladı mı artık bir tarafa

çıkılamayacak değil mi? Binaenaleyh arabanın hiç lüzumu yoktu. Ne isabet oldu da bunu Mösyö Kondoraki yüz elli lira alacağına mukabil zaptetti.

Lâkin ah!.. Meleğin, o yâr-ı canın *[sevgilinin]*, o vakitsiz solup harap olan sarı gülün mezarı bilinse de başı ucuna gidilip "İlk Teessüf" okunsa, ağlansa, "siyeh-çerde" münasebetsizliğinden dolayı istifa-yı kusur olunsa *[af dilense]*! Artık Bihruz Beyin dünyaya müteallik *[ilişkin]* emeli bundan ibaret! Bu da na-kabil-i husul *[gerçekleşmesi imkânsız]* bir emel değil. Ancak Keşfi Bey İzmir'e gidiyor, kim bilir ne zaman dönecek. O zamana kadar nasıl sabır ve tahammül olunacak? Sabahleyin bağına gidildi. Kendisi bulunamadıktan başka uşağından tahkire *[hakarete]* uğranıldı.

"Saat kaç acaba? Beş buçuk. Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan evvel hareket etmez. Evet, artık ne olursa olsun *direktöman*[537] sorar öğrenirim. O *farsör*[538] de acaba doğru haber verir mi? *Povr fly*![539] On altı yaş, on sekiz, yirmi yaş ölmek için pek çabuktur. Lamartin! Koca Lamartin! Sanki benim başıma geleceği bilmiş de bu şiiri, bu *prömie regre*yi[540] yazmış. 'Bir siyeh-çerde'ye benziyor mu hiç? Ah, nasıl *pardone* ettireceğim kendimi? Vakit geçiyor, şimdi bir araba, yarım saatte Üsküdar, oradan iki çifte bir kayık, doğru İzmir vapuru. Durmayalım."

Bihruz Bey, Mişel'i çağırmak üzere çana dokunacak iken kapıya "Tık tık!" diye vuruldu:

— *Antre*[541]

— *Ekselans*. *Dejöne*!..[542]

— Geliyorum. Bahçıvana yahut bağcıya söyle de giyinsin bir temiz araba getirsin.

— *Tre bien ekselans*![543]

9

Beyefendi *sal a manje*ye[544] gitti. Sabahleyin köşkten Kadıköyü'ne, Kadıköyü'nden köşke kadar icra ettiği sefer ve müteakiben *[ardından]* sarı arabadan ve yüz elli liralık borçtan kurtulduğuna dair memnuniyet-aver *[memnuniyet verici]* haberle beyin gussası *[üzüntüsü]* azalıp iştihası açılmış idi. Sofraya oturdu. Ara sıra içinden gelen gizli ahları midesinin feryadına mağlûp ederek ariz ve amik *[uzun uzadıya]* yemeğini yedi. Meyvadan da sarf-ı nazar edemedi *[vazgeçemedi]*. Bu aralık arabanın hazır olduğunu söylediler. O zaman artık *deser*i muhtasar *[kısa]* geçerek hemen sofradan kalktı. Bir frenk sigarası yaktı, dudaklarına kıstırdı. Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bindi. Üsküdar'a müteveccihen *[doğru]* gitti. Yirmi dakika sürmedi Üsküdar iskelesine vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu. Bir otuz kadar kayıkçı beyin etrafını kuşatarak malûm olan lisan ve hareketleriyle tergibat ve iz'acata *[kendilerine çekmeye ve eziyete]* başladılar. Beyefendiyi bir gün evvel vapurla beraber İstanbul'a yetiştirmek için iki çifte kayığına almış olan hamleci de diğer kayıkçıların içinde idiyse de bu sairleri gibi beyefendiyi kolundan tutup çekmek, yanına sokulup kulağına mırıldanmak yollu muamelelerden uzak bulunarak yalnız beyefendiye: "Sen yine benim kayığıma geleceksin ya. Hele dur bakalım" manasını ima eder bir nigâh-ı tebessüm-amiz *[gülümseyen bir bakış]* ile bakıyordu. Filhakika Bihruz Bey otuz kadar kayıkçıdan onu intihap ile *[seçerek]* işaret etti. Hamleci mağrurane *[gururlanarak]* hemen kayığına doğru yürüdü. Arkadaşı da arkasından gitti. Bunlar kayığa girdiler. Sonra beyefendiyi de aldılar, iskeleden açıldılar.

— İzmir vapuruna gideceğim.

— Pek güzel. Götürelim.

— Vapurun nerede olduğunu bilir misin?

— Biz o vapurlara her saat müşteri götürürüz, hiç bilmeyiz olur mu?

— Bugün İzmir'e gidecek vapur var ya?

— Olmaz mı ya? Her hafta İzmir’e vapur var. Daha sabahleyin Kadıköyü’nden birisini götürdük.

— Kadıköyü’nden mi?

— Evet!

— Nasıl adamdı götürdüğünüz?

— Basbayağı adam. Bir efendi. Bir...

— Bıyıklı mı, sakallı mı?.. Genç mi, ihtiyar mı?

— Bıyıklı bir efendi. Sakalı da var mı yok mu dikkat etmedim.

— Adı nedir?.. Adını bilmiyor musun?

— Adını işitmedim. Hoşça bir ad, ama hatırda kalır mı ya?..

— Keşfi mi? Keşfi Bey mi adı?

— Öyle bir şey.

— Aman biraz gayret edin.

— Korkma daha vapur kalkmaz. O akşama doğru saat dokuzda gider, şimdi saat daha altıya geldi mi ola?

— Altı buçuğu geçiyor.

— Sen merak etme vaktiyle erişiriz. Yolculuk mu var? Yoksa birisine mi bakacaksın?

— Birisini göreceğim.

— Kısmet olursa akşama yine döneceksin öyle mi?

— Evet döneceğim.

— Kısmet olursa yine Üsküdar’a mı?

— Üsküdar’a döneceğim.

— Demek ki seni bekleyeceğiz.

— Evet bekleyeceksiniz.

— İşte İzmir vapuru. Salıpazarı’nın önünde yatıyor.

— Hangisi?

— Nemse *[Avusturya - Macaristan]* vapuru. Dumanı çıkıyor daha, görüyor musun?

— Ha gördüm. İzmir vapuru mu o?

— Öyle ya!

— Neden biliyorsun?

— Sabahleyin müşteri götürdük dedim ya. Bizim işimiz zati o... Biz vapurları hep biliriz.

— Aman gayret!

* * *

Salıpazarı önünde yatan, dumanı çıkmakta olan vapur Lloyd kumpanyasının *Galete* namındaki vapuru idi ki, filhakika *[gerçekte]* o gün İstanbul limanından hareketi mukarrer olan *[kararlaştırılmış]* vapurlardan olduğu için etrafını denk denk eşya-yı ticariye *[ticarî eşyalar]* ile dolu müteaddit *[çeşitli]* mavnalar, yolcu nakleden, teşyici *[uğurlayıcı]* getirip götüren birçok sandallar, kayıklar ihata etmiş *[kuşatmış]* idi.

Bihruz Beyin iki çiftesi o kadar kalabalığın içinden güçle yol bularak vapurun dış tarafındaki asma merdivene takarrüp edebildi *[yaklaşabildi]*. Bihruz Bey merdivenin önünü zaptetmiş olan bir Karaköy sandalına atlayarak merdivene çıktı. Merdivenden bir takımı inip diğer takımı çıkmakta olan on on beş kişiyi aralayarak bir hayli zahmetle vapura girebildi.

Vapurun içindeki izdiham dehşetli bir surette idi. Bir tarafta ağzı açık duran derin karanlık ambara vinç ile yük indirmekte olan gemicilerin gürültüsü patırtısı, bir tarafta ambarın yanındaki en münasip yerleri tutmak için birbirini kakıştırıp, birbirinin eşyasını, kilimini, serilmiş hasırını, şiltesini ileri geri çekiştiren güverte yolcularının mücadelât ve muarazatı *[mücadele ve çekişmeleri]*, bir yandan yeniden yeniye vapura muvasalât eden *[gelen]* kamara ve güverte yolcularının muhacemesi *[hücumu]*, bir yandan da yolcuların yanlarına alacakları sandık sepet gibi eşyayı taşıyanların müzahamesi *[kalabalığı]*, yine bir taraftan teşyi’ *[uğurlama]* için vapura gelip yolcularını arayanların aşağı yukarı gezip koşması, yine bir yandan ücretlerini alamamış kayıkçı ve sandalcıların müşterilerini aramak için mütelâşiyane *[telâşla]* oradan oraya seğirtmesi vapurda bir kargaşalık, bir uğultu, bir gürültü hâsıl ediyordu ki, vapur yolculuğunca tecrübesi olmayanların bu hâli görüp de şaşırmaması kabil değildi *[imkânsızdı]*.

Bihruz Bey, merhum paşa pederiyle mükerreren seyahat-ı bahriyede *[defalarca deniz yolculuğunda]* bulunmak hasebiyle bu yolun, bu âlemin bigânesi *[yabancısı]* olmadığından vapurun içinde tesadüf ettiği izdihamdan *[kalabalıktan]* dolayı hareketini asla şaşırmayarak doğruca birinci sınıf yolcularına mahsus salona girdi. *Metr doteli*[545] buldu. Yolculardan Keşfi Bey namındaki gencin henüz vapura gelip gelmediğini sordu. *Metr dotel* bu bapta beyan-ı cehl edince *[konuda bilgisizlik gösterince]* beyefendi vapurun

yazıcısını gördü. Sualini ona da irad ettiyse de *[sorduysa da]* ondan da bir haber alamayınca birinci kaptanı görmek istedi. Birinci kaptanın kamarasında uyumakta olduğunu söylediler. Bunun üzerine aşağı kamaraya indi. Bakındı, hizmet eden garsonlardan sordu. Keşfi Beye dair bir eser ve habere yine zafer-yab olamayınca *[ulaşamayınca]* ta yukarıya çıktı. Hem denizi hem de asma merdivenden çıkıp inenleri görür bir kenarda kaimen *[ayakta]* durdu. Bu saatlerde Bihruz Beyin bulunduğu hâl intizar *[bekleyiş]* hâlinin en şiddetlisi idi:

"Nerede kaldı bu zevzek? Niçin gelmiyor acaba? Dün, 'İşlerimi bugünden bitireyim de yarın *libr*[546] kalırım' demiş idi. Halbuki nasıl olsa şimdiye kadar gelmeli idi. Of, saat sekiz buçuk. Vapur yarım saate kadar kalkacak!.. Şu madamlar nereye gidiyorlar acaba?.. Şu ihtiyar Mösyö Piyer'e ne kadar benziyor! *On di re kö se lö frer*![547] Of, niçin gelmiyor? Şu gelen kayıktaki fesli Keşfi'ye benziyor. Evet, evet o! *El ave sez an, se biento pur murir*![548] Of! *Sür la plaj sonor o la mer dö Sorrant*.[549] Anlaşılan gelmeyecek, öyle ise muhakkak dün gitmiştir. Eyvah, ben kimden öğreneyim? *Ün biyer pötit, etruat, endefirent*,[550] yazık! Bir sandal daha geliyor. O da değil. Nafile. Saat kaç? Ona çeyrek var, vapur gidecek galiba. Sakın içeride kalmayayım."

— *Pardon mösyö*! *Eskö vuzave za bor ön pasage nome Keşfi Bey*?

— *Nayn*!

— *Eski lö bato par deja*?

— *Ya, ya*![551]

"Demek dün gitmiş."

Zavallı Bihruz Beyin hatırına bile uğramıyordu ki, İzmir yolculuğu esasen yalan olan Keşfi Beyin vüruduna Bihruz Bey sabırsızlıkla vapurda muntazır olduğu *[beklediği]* saatlerde Keşfi Bey bağının bir tarafında –bir köşk ve bir kahve ocağı ile bir de kameriyeden ibaret olmak üzere– inşa ettireceği daire-i mahsusanın hafriyat-ı esasiyesine *[hususî dairenin temelinin kazılmasına]* nezaret etmekle beraber ebniye kalfasının arz ettiği *[mimar kalfasının gösterdiği]* resmin tadilâtıyla *[düzenlemesiyle]* uğraşıyordu.

Bîçare Bihruz Beyin hayalinden bile geçmiyordu ki içerisinde İzmir'e gidecek bir adamın vüruduna saatlerce muntazır kaldığı *[gelişini saatlerdir beklediği]* vapur İzmir'e değil, Trabzon'a, Karadeniz'e gidecek bir vapur idi.

Bihruz Bey beyhude yere saat on buçuğa kadar muntazır olduktan *[bekledikten]* sonra vapurun hemen hareket etmek üzere olduğu bir zamanda –ileriden emir ve işaretine muntazıran *[bekleyerek]* kürek üzerinde bulunan– iki çifteye el salladı. Kendisi merdivenden indi. O vakit kalabalık çekilmiş idi. Kayığa atladı. Kayıkçılar kayığı Üsküdar'a doğru süratle yürütmeye başladılar.

— Yolcunu gördün mü?

— Hayır göremedim. *Purkua il mö tütua set embesil*?[552]

— Dün gitmiş olmasın?

— Dün İzmir'e vapur var mıydı?

— Vardı ya! Dün Fransız'ın postası idi, bugün Nemse'nin. Yarın da Moskof'un var.

— Aman geç kaldım! Biraz gayret etseniz.

— İşte gidiyoruz. Bundan çabuk gidilmez ki. Gelirken gibi değil, şimdi akıntı yukarı gidiyoruz.

"Kimbilir ne zaman gelir? İki ay sonra mı, üç ay sonra mı. Of, hava da bir sakil ki. *Povr adore*![553] Ah, ben ne kadar bedbaht imişim. *Sür la plaj sonor o la mer dö Sorrant derul se flo blö o piye dö loranje*."[554]

— Aman hamleci ağa! Arkanızdaki mavnayı görüyor musunuz?

— Korkma o bizi geçer.

— Şu gelen yolcu vapurunu da gözet.

— O daha uzakta. O buraya gelinceye kadar biz iskeleye varırız.

— O nereye gidiyor acaba?

— O Karadeniz’e gidiyor.

— Bizim gittiğimiz vapur değil mi o?

— O şimdiye dek durur mu? O gitti bile. Onun yolu Marmara.

— Öyle ya.

Yirmi dakika sonra kayık iskeleye yanaştı. Bihruz Bey çıkarken kayığın ambarına bir lira fırlattı.

Hamleci ağa, “Bereket versin! Safa geldin!” dedi. Beyefendi biraz uzayınca iki hamleci konuşmaya başladılar:

— Bu yalabık efendinin parası çok, ama telâşı da çoğa benziyor.

— Kimi görecekti?

— İzmir’e yolcusu varmış da.

— O vardığımız vapurda mı?

— Evet.

— O vapur İzmir’in değil, Trabzon’undu be.

— Adam nene gerek. Biz paraları aldık a, sen şuna bak! Zati onun da bir işi gücü yok a, eğlenceye gidiyor. Gündeliği doğrulttuk. Haydi artık kayığı limana çekelim.

10

Bihruz Bey, sabahleyin yatağından çıktığı gibi geceliğiyle açık pencere önünde bir iki saat kadar mütefekkirane temaşa-yı tabiatla *[düşünerek tabiatı seyretmekle]* meşgul olmak, itinasızca, tekellüfsüzce *[özensiz, sadece]* giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak, öğle taamını müteakip *[yemeğinin ardından]* biraz uzanıp istirahat etmek, saat ona doğru bastonunu eline ve *Greziyella*'yı koltuğunun altına alarak civar kırlarda akşamın saat yarımlarına, birlerine kadar maşiyen *[yürüyerek]* dolaşmak, köşke avdetinde *[dönüşünde]* akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise bir iki saat ders müzakeresinden veya afakî musahabetten *[havadan sudan sohbetten]* sonra yatak odasına çekilip enzar-ı istiğrakını nasb ettiği sema-yı mükevkebe *[dalgın bakışlarını yönelttiği yıldızlı gökyüzüne]* karşı tenhaca düşünmek ve fakat bu meşguliyetlerin, bu düşüncelerin, bu gezintilerin hiçbirisinde maşuka-i fâniyenin hayal-i hazinini *[ölen sevgilinin hüzünlü hayalini]* gözünden uzak bulundurmamak suretlerinden ibaret olmak üzere yeni bir hayat âlemine girmiş idi.

Genç bey, yeni âlem-i hayatının temaşa-yı infilâk-ı seherinden mütelezziz ve mütehassis olup *[hayat âleminin açılan sabahını seyretmekten lezzet alıp duygulanarak]* türlü türlü renkler içindeki tulû' ve gurubunu *[doğuş ve batışını]* seyretmekten memnun oluyordu. Mesire-i tenhaîsindeki *[Tenha gezinti yerindeki]* sessiz ormancıların sükûn ve vahşeti *[sessizliği ve yabanıllığı]* mizacına pek muvafık *[uygun]* geliyor, rüzgârın ağaç yapraklarını ihtizaza getirmesinden peyda olan *[titretmesinden meydana gelen]* iniltiler ruh-ı müteellimine arzu-yı bükâ *[üzüntülü ruhuna ağlama isteği]* veriyordu. Mürtefi *[Yüksek]* tepelerden Marmara Denizi'ne ve o denizi sema ile birleştiren ufka nazar ettikçe *[baktıkça]* fikri ebediyet *[sonsuzluk düşüncesi]* kadar vasi *[geniş]* bir âlem-i diğere *[diğer âleme]* süzülüp gidiyordu. Kuşların cıvıltısı, suların çağıltısı sem'-i hasretine *[hasretli kulağına]* başka türlü aksediyor, bulutların seyr ü sükûnu *[hareket etmesi ve durması]*, ahterlerin *[yıldızların]* yılpırdaması nazar-ı iştiyakına *[arzulu bakışlarına]* başka türlü çarpıyor, tabiatın her lem'asından *[kıvılcımından]*, her cilvesinden *[görüntüsünden]* bir mana istinbat etmek *[çıkarmak]* istiyordu!

Bihruz Beyin hatırına artık ne sarı araba uğruyor, ne kır beygirler geliyordu. O yeni hayatından memnun idi. Düşündüğü şey yalnız maşuka-i fâniyenin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle iraha-i vicdan, hiffet-i bar-ı hicran etmekten *[vicdanını rahatlatmak, ayrılık yükünü hafifletmekten]* ibaret idi.

Bihruz Bey bir akşam yalnızca *klas*[555] odasında meşgul iken dadı kalfa bermutat *[her zamanki gibi]* başörtüsü başında olduğu hâlde beyin yanına gelerek valide hanımefendinin biraz görüşmek istediğini haber vermekle bey kalktı, doğru valide hanımın odasına girdi. Hanımın elini öptükten sonra bir sandalyeye oturdu. Ana oğul konuşmaya başladılar:

— Oğlum, Bihruz'um! Ne işle meşgul idin?

— Hiçbir işim yoktu, kendi kendime *lektür*[556] yapıyordum.

— *Lektür* nedir?

— Okuyordum.

— Sana bir şey soracağım.

— Sorabilirsiniz.

— Arabanı ne yaptın?

— Hiç. Eskidi, biraz da borcum kalmıştı, borca karşılık verdim.

— Hayvanlar da beraber mi?

— Evet! Zati araba yüz elli lira etmez ki. Borcum o kadardı.

— Yağızlar duruyor değil mi?

— Evet duruyor.

— Onları ne yapacaksın?

— Bir müşteri bulursam satacağım.

— Bana versen olmaz mı? Benim doru beygirler, benim gibi pek ihtiyar olmuş, kupayı zor çekiyorlar.

— Siz bilirsiniz, beğenirseniz alınız.

— Bedeva değil a! Parasını vereceğim.

— Para ile de alabilirsiniz, parasız da. *Kom vu vudre*[557]

— Acaba ne versem memnun olursun?

— Geçen yaz onlara yüz yirmi lira verdilerdi de ben vermedimdi. *Me pur vu*.[558]

— Yüz yirmi lira çok. Razı olursan seksen liraya alayım?

— *Tre bien*![559] Ben de verdim.

Valide hanımefendi, beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdelâ ile bağlı altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Beye uzatarak, mahdum bey de kendine uzatılan şeyi istiğnasızca *[önemsemeksizin]* kabul ederek yine muhavereye *[konuşmaya]* devam olundu:

— Şu paralar geçenlerde vaat ettiğim yüz elli liradır. Hayvanların parasını da konağa nakilden sonra vereyim olmaz mı?

— Konağa mı gideceğiz?

— Öyle ya. İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın, önümüz ramazan... Bilirsin ya ben camilere giderim. Burada nasıl olur?

— Ramazan o kadar yakın mı?

— Öyle ya şunda on gün kaldı.

— Hiç haberim bile yoktu. Lâkin buraları da pek güzel, nasıl bırakalım da gidelim?.. *Oton* burada çok güzel olur.

— *Oton* ne demek?

— Sonbahar değil mi ya? İlkbahar: *prentan*, sonbahar: *oton*.

— Frenkçe mi bu?

— Fransızca. Fransızca'nın her lâkırdısı güzeldir, bizimki gibi kaba değildir.

— Paşa baban hiç beğenmezdi. Ne ise o *oton*'u bu defa da benim hatırım için İstanbul'da geçirelim, olmaz mı Bihruzcuğum?

— Ben şimdi *a pie*[560] gezmekten hoşlanıyorum, burada *promenat*[561] yerleri var. Konağa gidersek bahçede mi gezineyim? Gidecek yalnız bir Beyoğlu, orası da artık bana *trist*[562] gelmeye başladı.

— Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin. Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi. Burası uzak da besbelli onun için gelmiyorlar.

— Mutlak gitmeli mi İstanbul'a?

— Benim hatırım için.

— Ben Reşkidil ile, dadı kalfa ile aralıkta buraya gelebilirim değil mi?

— Olur. Ne zaman canın isterse kalkar buraya gelir, bir iki gece kalırsın.

— Peki. Demek hemen *demanaje*[563] edeceğiz öyle mi?

— Deminaze ne demek? Niçin bana Türkçe söylemiyorsun?

— *Demenaje*. Sanki göç edeceğiz.

— Öyle ya, bugün pazar. Önümüzdeki perşembeye gidelim. Ben Memiş'e söylettim. İki araba ısmarlayacak. Çok eşya gidecek değil. Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar.

— Öyle ise ben de Mişel'e *ordr*[564] vereyim de benim gidecek eşyamı *ambale*[565] etsin.

— Sen de çok şey götürmezsin zannederim.

— Çok şey götürmeyeceğim. Birkaç kitap, biblo filân.

— Memnun oldum oğlum. Allah senden razı olsun.

— *Mersi*! *Şer mer*![566]

— Benimle konuşurken Frenkçe karıştırmasan daha çok hazzederim.

— Dilim alışmış da. *Orüvuar*[567] valide!

— Yine mi? Neyse zararı yok. Gidiyor musun?

— Evet, yatma vakti geldi. Sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım.

— Allah rahatlık versin. Git yat. Sabahleyin de afiyetle kalkarsın inşallah!

— *Mersi*!

Bihruz Bey maşuka-i fâniyenin hayal-i hazinini *[ölen sevgilinin hazin hayalini]* her saat, her dakika başka bir şekl-i can-aşûb *[gönlü karıştıran şekil]*, başka bir vaz-ı ruh-perver *[ruhu canlandırıcı biçim]* ile kendisine arz eden *[gösteren]* sonbahar manzaralarını Küçük Çamlıca'da terk edip de İstanbul'a nakletmek istemiyordu. Ne çare ki teceddüd-i mevsim *[mevsimin yenilenmesi]* münasebetiyle terzi Mir'in, kunduracı Heral'in, tuhafçı Alber Gün'ün hesapları birbirini takiben irae-i yekûn-ı erkam edeceği *[toplam rakamlarını göstereceği]*, Süleymaniye'deki konağa bir talip zuhur etmediği, yağız hayvanların da def'ine çare arandığı bir zamanda yüz elli lirayı bilâ-minnet ihsan edip *[istemeksizin bağışlayıp]* seksen lirayı dahi bilâ-istiksar tediyeye *[çok geçmeden ödemeye]* söz veren valide hanımefendinin hatırını kırmak münasip olmadığından şitaiyeye nakle hah u na-hah muvafakat gösterdi *[kışlık eve taşınmaya ister istemez razı oldu]*.

Binaenaleyh beyefendi derse müteallik *[ilişkin]* kitaplarıyla Biyanki ve Hançerî lugatnamelerini *[sözlüklerini]* ve Redhous'un muteber Lugat-i Osmaniye'sini *[değerli Osmanlıca sözlüğünü]* ve *Greziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere diğer –isimlerini sevdiği– romanlardan ayırmış olduğu elli beş, altmış kadarını ve alelhusus Mösyö Piyer'in kırk frank bir bedel ile şakirdine lütfen ihda *[hediye]* ettiği *illüstre*[568] kitabı ve konsolların, trapezlerin, yazıhanenin, yazı masasının üzerinde duran *pres papiye*, *kup papiye*[569] gibi edevat ile tuhaf ve tefarikten madut *[teferruattan sayılan]* ufak tefeğin esna-yı nakilde *[taşınma sırasında]* kırılmayacak, bozulmayacak surette *ambalaj*ı işini Mişel Ağanın uhde-i dirayet ve kifayetine *[yetenekli ve güvenilir Mişel Ağa'nın üzerine]* ve çamaşıra ve elbiseye müteallik *[ilişkin]* olarak konağa gitmesi iktiza eden şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi hususunu dahi dadı kalfa ile Reşkidil'in, Nalişger'in eydî-i himmetlerine *[gayretli ellerine]* havale ile kendisi perşembe gününe kadar üç gün zarfında Küçük Çamlıca'nın lâtif kırlarını dolaşıp ifa-yı resm-i vedaa *[veda törenini yerine getirmeye]* karar verdi.

11

İstanbul'a nakil Bihruz Bey için manen pek hayırlı oldu. Konaktaki salonunu, *klas* odasını, kitaphanesini tertip ve tanzim ile birkaç günler bir düziye meşgul olması gaile-i kalbiyesini *[gönül derdini]* azıcık unutturur gibi olmuş idi.

Naklin üçüncü günü idi. Konağın yazları bekçilik vazifesini dahi ifa eden bahçıvanı, bahçeye ne kadar güzel baktığının bir eser-i lâtifini *[güzel eserini]* arz ile hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime mahsus ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste tanzim ederek *[düzenleyerek]* bir sabahleyin *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye takdim etti ve umduğu şeylerden birincisine nail olamadı ise de ikincisini mafevka'l-memul *[istediğinden fazla]* ele geçirdi. İki altın bahşiş aldı. Bihruz Bey ise o lâtif *buke*yi[570] salona göndermeyerek kendi eliyle eski madenden bir zarif çiçekliğe, çiçekliği de yazı masasının bir kenarına koydu. Karşısına geçti oturdu. Düşünmeye başladı. Sonbaharın – tef ü tab-ı veremden *[veremin sıcaklığından]* sararmış iken yine taze ve dilber, bir mevt-i na-be-hengâmın vüruduna müterakkip iken beşuş ve hande-ver zühre-çehreleri andırır olan *[zamansız bir ölümün gelişini beklemekteyken gülümseyen çiçek (gibi güzel) yüzlerini andıran]*– o mahsul-i hazinini *[hüzünlü ürününü]*, o masum, o pakize *[saf, temiz]*, nazik çiçekleri, o mahviyetli *[alçakgönüllü]*, o utangaç nazenin gül goncaları, sarışın benat-ı hoş-bu-yı tabiatı *[tabiatın hoş kokulu kızlarını]* bir müddet temaşaya dalıvermekle bütün hissiyat-ı hasret-perveranesi bîdar olarak *[özlemli duyguları uyanarak]* yüreği hafif hafif yanmaya başladı. Maşuka-i fena-residesi *[Yokluğa giden sevgilisi]* heyetiyle gözünün önüne geliverdi. Nazar-ı muhabbetini *[Sevdalı bakışlarını]* üzerinden ayıramadığı zarif *buke*yi teşkil eden sarı güllerden hele bir tanesi Periveş Hanıma ne kadar benziyordu!..

Bu güldeste-i letafeti *[güzel demeti]* maşuka-i fâniyenin *[ölen sevgilinin]* mezarına götürüp bırakmak pek münasip olacağını Bihruz Bey düşündü ise de ne çare ki o mezarın nerede bulunduğu tahkik olunamamıştı.

Bu teceddüd-i tahassürat *[hasretin yenilenmesi]* üzerine Bihruz Bey yine *Graziyella*’yı okumak istedi. Konağa geldiği akşam kitabı nereye bıraktığını unutmuş idi. Aradı aradı, buldu. Lâkin *Graziyella*’daki *prömie rögre*den[571] artık usanmış idi. Bu *rögre*nin, ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olmak iktiza ettiğinden onları tedarik ederek okumak hevesine düştü. *Dejöne*den[572] sonra eldivenlerini giydi, bastonunu aldı, kapıdan çıktı. Maşiyen *[Yürüyerek]* Köprü’ye indi. Oradan Galata’ya geçti. Bir araba buldu. Doğruca Tekke’ye, Beyoğlu’na çıktı. Terzi Mir’e, kunduracı Heral’e, tuhafçı Alber Gün’e uğrayarak yirmi otuz, kırk liralık bir ale’l-hesap itasından *[hesap gördükten]* sonra Tekke civarındaki kitapçı Vik’in dükkânına gitti.

— *Bonjur mösyö*!

— *Bonjur mösyö*! Ne arzu ediyorsunuz?

— İkinci, üçüncü ve sonuncu “Teessüf”ü istiyorum.

— Müellifi kim mösyö?

— Müellifi *dö Lamartin*, meşhur şair.

— *Dö Lamartin*’in öyle bir eseri olduğunu bilmiyorum.

— Evet, olacak.

— Hatırıma gelmiyor.

— Ne demek? *Graziyella*’yı okumadınız mı?

— Gençlikte belki okumuşumdur ama... Hiç hatırda kalır mı?

— Siz bana *Graziyella*’yı bulunuz?

— İşte efendim!

— Bakınız; *Lö Prömiye Rögre*, elbette bunun ikincisi, üçüncüsü ve bir de sonuncusu olmak lâzım gelir.

— İhtimal!.. Burada da Lamartin’in külliyat-ı asarı *[bütün eserleri]* var, belki onların içinde aradığınız şeyler de mevcuttur, fakat ayrıca basılmamıştır.

— Külliyat-ı asar mı?

— Evet efendim!

— Göreyim.

— Buyurunuz, bu yedi cilttir.

— Güzel, kaç kuruş?

— Yedi cildi altmış dokuz frangadır.

— Pahalı değil, tab’ı güzel.

— Hem de içinde güzel *gravür*ler vardır.

— Peki, şu dört liranın üst tarafını veriniz.

— Hayır efendim!.. Dört liranın birisi zait, ciltlerin parası tamam üç lira eder.

— Ha! Hakkınız var. Kitapları sarınız, bağlayınız da Beyoğlu’nda (...) numaralı Mösyö Alber Gün’ün dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler.

— Pek alâ!

Kitapçı Mösyö Vik, Lamartin’in asarı içinde *Döziem Rögre*, *Truvaziem Rögre*, *Derniye Rögre*’nin[573] olmadığını pek alâ bilirdi. Fakat Bihruz Beyi techil etmiş *[bilgisizliğini yüzüne vurmuş]* olmak nezaketsizliğinde bulunmamak için o bapta beyan-ı cehl etmeyi *[o konuda bilmezlikten gelmeyi]* münasip gördü. Bu sırada şairin külliyat-ı asarını ortaya sürmesi ise o gün sabahtan beri altmış paralık bile alışveriş etmediğinden ehemmiyetlice bir meblağla istiftaha *[siftah etmeye]* nailiyet ümidine

müstenit *[dayanıyor]* idi. Ümidi hâsıl oldu. Çünkü o kitapçı olduğu için düşüncesi, emeli kitaplarını satmaya münhasır olmakta kendisi mazur idi.

Bihruz Bey oradan çıktıktan sonra tekrar Alber Gün'e uğrayarak gelecek kitapların derhal konağa gönderilmesini tenbih etti ve kendi Taksim Bahçesi'ne kadar yayan bir *tur* yapmak üzere yürümeye başladı. Bahçeye vüsulüne *[varmasına]* bir yüz hatve *[adım]* kadar kalmış idi. Öteden tozu dumana katarak bir arabanın gelmekte olduğunu görünce olduğu noktada durdu bekledi. Araba kendi arabası, hayvanlar kendi kır beygirleri, *koşe*[574] de bizzat Andon idi. Bey bunları tanıdı, bildi. Yalnız arabayı kullanmakta olan genç beyi tanıyamadı.

Bihruz Bey arabasını ve Andon'u o hâlde görüp tanıyınca azim bir hayret-i beht-aver *[büyük bir şaşkınlık]* içine düştü. İptida *[Önce]* olduğu yerde kalakaldı. Sonra döndü, arabayı Taksim caddesi köşesini dolaşıp da gözden kayboluncaya kadar nazarıyla takip etti. Araba bertaraf olunca yine yürümeye devam ile bahçeye girdi. Kendi kendine söylenerek tarhların arasında dolaşmaya başladı:

"*Kesköse kö sa*?[575] Arabayı, hayvanları diyelim ki o beyefendi Kondoraki'den satın almış. Andon'u nereden bulmuş? O da beraber mi satıldı? Yoksa benzettim mi? Benzetme de değildi. Hatta Andon mel'unu beni gördüğü zaman bıyık altından gülerek başını öteye çevirmedi mi? Çok şey! Markaya dikkat edemedim, acaba benim *inisiyal*ler[576] duruyor mu? Duruyorsa bana hakaret değil mi? O *maladrua*,[577] şık beyefendi de kim oluyor? Ne kadar da zıpırcasına araba kullanıyordu? Vay alçak Kondoraki!.. Vay mel'un Andon!.. Demek ki bunlar bizim *ekipaj*ı kaçırıp zaptetmek için ittifak etmişler! *Anfen*[578] ben *debarase*[579] oldum ya! Araba zati berbat olmuş idi. Hayvanlar da öyle. Acaba kaç liraya satıldı bunlar?.. Neme lâzım, üste benden para istemesinler de. Lâkin garip şey!.. Andon ha! Şimdi anlaşıldı ki, arabanın dingili eğrildi yaptırmak için Kondoraki'nin fabrikasına götürdüm, falan filân demesi bütün yalan imiş. Hele ben kurtuldum ya. Gelecek yaz istersem daha alâlarını getirtebilirim. Konak sağ olsun!.."

Bey bu yolda söylene söylene bahçenin içini üç beş kere devrettikten sonra kapıdan çıktı. Epeyce yorulmuş idi. Beyoğlu'nu yayan geçmeyi göze aldıramadığı gibi sarı arabaya tekrar rast gelmeyi de istemediğinden orada

müşteri bekleyen kupalardan bir tanesine girdi, arabacıya, “Dolmabahçe’ye, oradan Süleymaniye’ye!” emrini verdi.

Filhakika Bihruz Bey sarı arabayı, kır hayvanları yanlış görmemiş, Andon’u da benzetmemiş, hepsini doğru görmüş, tanımış idi. Fabrika sahibi komisyoncu çelebi Kondoraki, Bihruz Beyefendiye Andon’un yediyle *[eliyle]* gönderdiği mektubunda beyan ettiği vechle sarı araba ile bakla kırı beygirleri üç gün fabrikasında beklettikten sonra dördüncü günü –bunları zaten Bihruz Beyde görüp beğenmiş, iştirasına *[satın almaya]* ziyadesiyle heveslenmiş ve bu bapta Kondoraki’nin tavassutuna *[aracılığına]* müracaat etmiş olan– nev-zuhur mirasyedilerden Balcızade Nispetî Beye yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon’un Bihruz Beyin yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye bi’t-tavsiye *[tavsiye ederek]* kapılandırmış idi.

12

Bihruz Beyefendi konağa vasıl olduğu *[vardığı]* zaman saat yarıma gelmiş idi. Bey merdivenden çıkarken karşısına gelen Mişel Ağaya kitapların gelip gelmediğini sorarak "Geldi *ekselans*, salondadır. Mösyö Piyer de orada!" cevabını almakla hemen salona girdi.

— *Bonsuar, mon şer profesör*![580]

— *Bonsuar* Beruz Bey! Nasılsınız?

— Pek iyiyim. Siz?

— Ben de iyiceyim, lâkin sizden şikâyetim var.

— Ne gibi?

— Buraya göç edeceğinizi bana haber vermeli idiniz.

— Geçen defa, salı akşamı söylemiş idim zannederim.

— Hayır, öyle bir söz geçmedi.

— Unutmuş olmalısınız.

— Ben unutmam. Öyle bir lâkırdı olmadı ki unutayım!

— Neyse affedersiniz.

— Affetmek bir şey değil. Fakat başıma gelenleri bilseniz.

— Ne oldu? Başınıza ne geldi?

— Cuma akşamı, evet cuma akşamı ve gecesi çok rahatsız oldum.

— Vah, vah!

— Evet, alaturka saat on ikide köşke gittim.

— Ey!..

— Kapılar kapalı, kimseler yok. Vurdum, vurdum, vurdum.

— Sonra?

— Bağcı geldi. Onlar göç ettiler, burada kimse yok, her yer kapalı, demesin mi?

— Vah, vah!

— Vah, vah! Ama *sa ma kutetre şer*![581]

— Sonra ne yaptınız?

— Sonra... Arabayı savmış idim, bağcıya yalvardım gitti bana bir araba buldu getirdi.

— Ey?

— Beni Kadıköyü'ne kadar götürmek için arabacı iki mecidiyeden aşağı razı olmaz, zarurî kabul ettim.

— Ey, Kadıköyü'ne gittiniz öyle mi?

— Öyle ya. Orada bir dost var, onun evine gittim, onlar da *an fami*[582] Adalara gitmişler.

— Ey? *Se tün avantür sa*.[583]

— *Vui, me sa ma kute şer vu save*?[584]

— Sonra ne yaptınız?

— Onları da bulamayınca arabacı beni bir otele götürmek istedi. Şehirden uzak, Fenaraki tarafında bir otel. Cesaret edemedim. İstanbul'a geçmekten başka çarem yoktu, iskeleye indim. O zaman sizin dostunuz Mösyö Keşfi'ye rastgeldim, selâm verdim. Beni tanımadı mı ne oldu, selâmımı almadan geçti gitti.

— Keşfi Bey mi?

— Evet!

— Hiç olamaz!.. *Emposibl*![585]

— *Purkua*?[586]

— O burada değil, o İzmir'e gitti.

— Demek ki benzetmişim, gece karanlığında besbelli tanıyamamışım.

— İyi gördünüz mü?

— İyi gördüm zannediyorum, fakat mademki...

— Nerede ve nasıl gördünüz?

— Bir tütüncü dükkânı önünde bir şey alıyordu gördüm.

— Kendisine bir şey dediniz mi?

— *Bonsuar* Mösyö Keşfi dedim, hiç cevap vermedi. Oradan savuştu gitti.

— Ne kıyafette idi?

— Orasına dikkat etmedim..

— Yanlış olmalı.

— Mademki İzmir'de imiş, benzetmişim demek olur. Ne ise iskeleye geldim, iki çifte kayık aradım, kayık yok idi. Bir sandal bulabildim, bereket versin o da iki çifte idi. Karaköy'e yarım liradan aşağı gitmediler.

— Ne ise o sandalı olsun bulmuşsunuz ya!

— Evet ama yarım lira!.. Oradan bir saatte Karaköy'e vardık. Beyoğlu'na çıkmak için araba yok, hayvan yok. Yayan çıkmaya mecbur oldum, çok

zahmet çektim. Karnım aç, lokantaya girdim, *dine*[587] ettim, oradan *Ünyon Fransez* oteline girdim yattım.

— Çok rahatsız olmuşsunuz, teessüf ederim.

— Ya masraf? Tamam otuz iki frank sarf ettim.

— O bir şey değil, onu tediye ederim.

— *Mersi*!

— Bugün yeni kitaplar aldım, dö Lamartin'in külliyat-ı asarı.

— O! Güzel. Pek iyi ettiniz. Görelim bakalım.

Paketi açıp kitapları arz ederek,

— Yedi cilt, her birinde üçer dörder parça gayet güzel *gravür* de var.

— Çok nefis, çok alâ!.. Kaça aldınız bu yedi cildi?

— Altmış dokuz franga aldım.

— Bedava! Tab'ı *[Baskısı]* enfes, kâğıdı enfes, *gravür*leri enfes!.. Hele mündericatı *[içeriği]*. Koca *poet*![588] *Se lün dö gulvar de la Frans*!..[589]

— Beranger ile dö Lamartin'den hangisi daha büyük şairdir?

— Beranger başka *janr*,[590] dö Lamartine başka. Aralarında münasebet yok. Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır. Güneş varken de ay görünmez a. *Nes pa*[591] beyefendi?

— Demek Beranger hiçbir şey. Ben öyle bilmezdim.

— Dedim ya o ay, beriki de güneş!.. Ciltlerden birisini karıştırarak: *La şüt dün anj*.[592] Bunu okumalı, oh! *Kom se bo! kom se süblim*!..[593]

— *La şüt dün anj*, bir meleğin düşüşü. Ne güzel, aman biraz okur musunuz?

— Okuruz ya.

— *Dine*den[594] sonra okuyalım. Fakat ikinci, üçüncü *rögre*leri de okumak istiyorum.

— Onlar nedir?

— *Prömie rögre*yi bitirdim, belki elli defa okudum. Türkçe'ye de hemen kâmilen tercüme ettim. Öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?

— *Prömie rögre*yi bilmiyorum.

— Canım *Graziyella*'nın sonundaki *poezi*.[595] Çamlıca'da bir gece siz okumadınız mı?

— Ha! Evet, bildim. O *poezi* güzeldir. Şair ona *prömie rögre* namını vermiş, fakat *döziem rögre*, *truvaziem rögre* diye başka bir şiir yazmamış. Öyle eseri yoktur.

— Ben vardır sanıyordum! Öyle ise *La şüt dün anj*'ı okuruz.

Bu aralık Mişel yemek hazır olduğunu haber verdi. Muallim efendi ile şakirdi *sal a manje*ye gittiler. Sofraya oturdular. Şuradan buradan konuşarak bir saatte yemeği bitirdiler. Tekrar salona geldiler. Kahveler, ilk sigaralar içildikten sonra Bihruz Beyin teklif ve ricası ile Mösyö *La şüt dün anj*ı aldı, cehren *[sesli olarak]* okumaya başladı.

Fransız şair-i meşhurunun *[ünlü şairinin]* bu eseri ruhaniyet-i insaniyenin agaz ve encamındaki tecelliyatı *[insan ruhunun başlangıcı ve sonundaki görünümleri]* nazımının tasavvuruna *[şairinin düşüncesine]* göre tasvir eder, ağır mevzulu, güç anlaşılır kasaid-i müteselsileden müteşekkil *[art arda kaside (tarzında şiir)lerden meydana gelen]* kocaman bir kitap olduğu hâlde unvanı olan "Bir Meleğin Sukutu" tabirinden istinbat ettiği *[çıkardığı]* manaya göre bu eseri de *Graziyella*'daki manzume *[şiir]* gibi fevt olmuş *[ölmüş]* genç ve güzel bir kıza dair mersiyeden *[ağıttan]* ibaret bir şey zanneden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'in kıraatine vakf-ı guş-ı huş etmiş *[aklını ve kulağını vermiş]* ve bazı mısraları tekrar ettirmiş iken yine hiçbir şey anlamaya muvaffak olamayınca hocasına karşı, "Artık bırakınız!"

demeye cesaret edemediğinden Mösyö Piyer yorulup da kendi kendine kitabı elinden bırakıncaya kadar dinlemeye karar verdi.

Mösyö Piyer ise çoktandır öyle alî *[değerli]* şiirler okumaya vakit bulamadığından şu fırsattan istifade ederek aşk ve şevk ile okumakta devam ediyordu. Bu suretle eserden bir on sahife okuyarak biraz teneffüs etmek, bir de sigara yakmak üzere kitabı muvakkaten *[geçici olarak]* elinden bıraktığı zaman Bihruz Beyi mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi, genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnuna basa basa yürüyerek salondan çıktı. Hemen yatak odasına gitti. O da şakirdi gibi tatlı bir uyku âlemine dalmak niyetiyle yatağına girdi. Yorganı başına çekti, üç dakika geçmeden horul horul uyumaya başladı. Halbuki aziz muallim efendi daha salonun kapısını bulmadan ayağının sesinden Bihruz Bey uyanmış ve o dışarıya çıkar çıkmaz –şayet tekrar geliverir diye– beriki hareme savuşarak yatak odasına çekilmiş idi.

13

Çaker Bey, Talip Bey, Sahban Bey, Malik Efendi Bihruz Beyin konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları ekser *[çoğu]* akşam Bihruz Beyin konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara[596] kadar bir hoşça vakit geçirirler, fakat yaz gelince Bihruz Bey Küçük Çamlıca'ya naklettiği gibi, diğerlerinden yalnız Malik Efendi kalarak Çaker Bey Beykoz'a, Talip Bey Emirgân'a, Sahban Bey de Sarıyer'e sayfiyelere *[yazlıklara]* giderler. O cihetle *[sebeple]* beş altı ay kadar birbirlerini ya hiç görmezler veyahut nadiren sokakta, vapurda filânda görebilirlerdi. Bu sene Eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin hulûlü *[gelmesi]* sayfiyecileri sonbaharın mürurundan *[geçmesinden]* evvelce şitaiyelerine avdete *[kışlık evlerine dönmeye]* teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi, isimlerini söylediğimiz beyler de sayfiyelerinden şitaiyelerine gelmişler ve birbirlerinin vürudundan *[gelişinden]* çarçabuk haber almışlar idi. Binaenaleyh konağa naklinin üçüncü akşamı komşu beylerden ikisi, ertesi akşam diğer ikisi Bihruz Beyi ziyarete gelmiş, üç gün sonra bir akşam bu beylerin dördü birden konakta birleşmiş idi. O akşam saat dört buçuğa kadar oturuldu. Komşu beylerin hepsi de kemal-i şevk ve şetaretle *[büyük bir neşe ve sevinçle]* söyler, yanız Bihruz Bey çokluk söze karışmayarak söylenilenleri dinlemekle iktifa ederdi. Yaz âlemine, kayık sandal eğlencelerine, kır safasına vesaireye dair olan musahabetin germiyetine *[sohbetin sıcaklığına]* noksan gelince genç beyler otuzbir oynamak istediler. Oyun masası ortaya geldi. Beyler masanın başına üşüştüler, kâğıtlar hazırlandı. Fakat Bihruz Bey, Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine müsavi *[eşit]* miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını –baş ağrısı bahanesiyle– beylerden rica ettiğinden bunlar oyun ile meşgul oldukları kadar Bihruz Bey de kâh bir köşede sigara içerek sakince oturur ve kâh dö Lamartin'in *La şüt dün anj*ını karıştırır idi. Bir aralık beyefendi salondan gaybubet edince *[kaybolunca]* oyuncuların muhaveratı *[konuşmaları]* aşağıki şekli iktisab etti *[aldı]*:

— Bihruz Beye dikkat ediyor musunuz? Hiç eski neşesi kalmamış. Siz kâğıt çektiniz mi idi?

— Evet!.. Evet!.. Geçen akşam benim nazar-ı dikkatime çarptı. Bilmem ne var. Pek çok düşünüyor.

— Yalnız düşünüyor değil, mükedder de görünüyor. Siz dav mı dediniz? Kaç kuruş?

— Ben öyle mükedderlik *[kederlilik]* filân anlamadım.

— Dedi ya, rahatsız imiş, başı ağrıyormuş. Bu da yattı.

— Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek. Bir an evvel gitsek.

— Şu parti bitsin de sonra düşünürüz... Siz yandınız. Siz yatıyorsunuz öyle mi?

— Bana kalsa Bihruz Beyin hiçbir şeyi yok. Oyunda bulunmak istemedi, baş ağrısını bahane etti.

— Oyun mu oynayacağız yoksa... Geliyor, geliyor, susunuz.

— Bihruz Bey! Sizin *sans*[597] Malik Efendiye fena yaradı. Hepimizin paralarımızı çekiyor.

— Gerçek mi Malik Efendi?

— İşte bakınız dört liralık sermayeden şu dört buçuk mecidiye ile şurada birkaç kuruş da bakır para kaldı.

— Zarar yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız.

— O benim işim değil. Ey, beyefendi! Talip Bey size söylüyorum: Biz hiç otuzbir yapamayacak mıyız?

— Siz de yapın. Kâğıtlar meydanda. Benim gibi on beşe iptida *[önce]* bir dokuzlu sonra da bir altılı çekersiniz, paraları alırsınız.

— Bende o talih nerede? Elime on dört, filiz filiko geliyor da yine bir şey yapamıyorum, her defa kaybediyorum. Mösyö Piyer olmalı ki size galebe etsin.

Evet, komşu beylerin nazar-ı dikkatlerinden hafî *[gizli]* kalamadığı vechle *[üzere]* Bihruz Beyin hâlinde bir değişiklik vardı. Eski neşesi, eski şakraklığı kalmamış idi.

Beş altı ay evvele kadar koşup gezmekten, konuşmaktan, kumardan, kendi tabirince *sosyete*den pek hazzeden Bihruz Bey şimdi sakin sakin düşünmekten, tenhalıktan memnun oluyordu.

Bihruz Bey bir akşam yine yalnızca taam ettikten *[yemek yedikten]* sonra *klas*[598] odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için "Rahatsızdır, haremdedir" denilmesini tembih etti.

Bey, kendi kendine kâh düşünmek, kâh *Prömie rögre* tercümesini biraz daha ıslah ve tenvir etmek *[düzeltip aydınlatmak]*, kâh Lamartin'in külliyat-ı asarını *[bütün eserlerini]* –içinde kendi hâline muvafık *[uygun]* bir şiire, bir hikâyeye tesadüf etmek emeliyle– karıştırmak ve kâh *La şüt dün anj*dan birkaç mısra okuyup anlamaya çalışmak suretleriyle meşgul olup duruyordu. Kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başladı. Filhakika o akşam rüyet-i hilâl *[hilâlin görünmesi]* ile vuku-ı Ramazan sabit olmuş *[Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş]* olduğundan mahalle bekçileri şehr-i mübarekin hulûlünü âdet-i beldeye tevfikan *[mübarek ayın gelişini beldenin âdetine uyarak]* davullarla ilâna çıkmış idi.

Bihruz Bey Ramazan'ın vukuuna intikal edince *[geldiğini anlayınca]* bu şehir *[ay]* içinde hususiyle on beşinden sonra Kalpakçılarbaşı'nda, Beyazıt meydanında, Divanyolu'nda, Şehzadebaşı mevkiindeki kalabalık ve gezinti âlemlerini tahattur ile şad-kâm olacak *[hatırlayarak sevinecek]* yerde bir mahzunluğa düşüverdi. Çünkü kendisi için o âlemleri temaşadan artık bir haz ve neşe hâsıl olmayacağını düşündü. Evet, sarışın hanım sağ olaydı elbette o da oralarda ekseriya görülürdü. Halbuki o zavallı kız gençliğine doyamadan fevt oldu *[öldü]* gitti. Kim bilir hangi bir tenha kabristanın hangi bir köşesinde o bîçare genç garibane yatarken beyefendinin bu kalabalık âlemlerinde dolaşıp gönül eğlendirmesi ne büyük vefasızlık olacağını derpiş-i tefekkür etti *[düşündü]*.

İşte Bihruz Bey böyle düşündüğünden dolayı mahzun ve mükedder olmuş *[hüzünlenmiş ve üzülmüş]* idi. Bu mahzuniyet gittikçe derinleşti, beyi

Fener’deki gibi tatlı bir istiğraka sevk etti *[dalgınlığa yöneltti]*. Bir buçuk iki saat kadar öylece dalıp nihayet aklı başına geldiği zaman kendi kendine diyordu ki:

“İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim. Kalpakçılarbaşı’na gitmeyim, Beyazıt meydanından geçmeyim, Şehzadebaşı’na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım”.

Bihruz Bey o gece sahur vaktine kadar bekledi. Davul tekrar çıkınca yemek ısmarladı. Bade’t-taam *[Yemekten sonra]* imsak zamanına kadar oturdu. Sonra hareme gitti.

Beyin o vechle *[şekilde]* sahur yemeği ısmarlamasından oruç tutmak niyetinde bulunduğunu anlayan dadı kalfa hareme girince hemen koştu geldi, sevine sevine lâkırdıya başladı:

— İnşallah yarın oruç var beyim! Öyle mi?

— Neden bildin?..

— A, sahur yemişsin, ben haber almaz mıyım? Pek hazzettim, hanımefendi de pek sevindi.

— Niyetim hiç bozmayacağım. Tekmil otuz gün tutacağım.

— Aferin beyim. Allah kabul etsin. Gördün mü? Ben demez miyim benim beyim elbette bir gün uslanır diye. Lâkin namaz da kılmalı, namazsız oruç olmaz. Hanımefendiyi görür müsün?

— Valide daha oturuyor mu?

— Namaz kılıyor. Şimdi biter, istersen azıcık gör. Akşamdan beri sana çok dua etti.

— Artık yarın sabah görürüm. Şimdi pek uykum var yatacağım.

Bihruz Bey sözünde sebat etti. Ramazanın birinci, ikinci, üçüncü günü hâl-i sıyam *[oruç hâli]* kendisine epeyce meşakkat *[sıkıntı]* vermiş idi. Bir hafta sonra buna alışıverdi ve hâlinden memnun olmaya başladı. Geceleri

ekseriya sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer. Hareme girer yatar. Gündüz saat beşe kadar uyur. Uyanınca – kalfanın teşvikatı *[teşvikleri]* da yardım ederek– abdest alır. Giyinir. Saat sekize doğru konaktan çıkar. Bazan Beyazıt Camii'ne, bazan Ayasofya'ya ve bazı defa da Şehzade Camii'ne gider. Güzel sesli hafızların müessir tilâvetlerini *[etkili okuyuşlarını]*, doğru sözlü vaizlerin intibah-aver mev'izelerini *[uyarıcı vaazlarını]* dinler. İkindi vakti cemaat-i kübra *[büyük cemaat]* ile namazını ifadan sonra camiden çıkar. Sergileri dolaşır. Yine bir aralık da Beyazıt, Şehzadebaşı kalabalıklarını, gezintilerini şöyle uzaktan temaşa ettikten sonra konağa döner. Konudan komşudan davetli davetsiz olarak ekser *[çoğu]* akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde bir refik-i muvafık *[uygun arkadaş]* bulduğu geceler civarındaki Süleymaniye Camii'ne teravihe dahi giderdi.

14

Ramazanın on ikinci cuma günü Bihruz Bey saat dokuz buçuktan on buçuğa kadar Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra avludan çıktı. Meydanın o cihetini simitçi, çörekçi, hardalcı, pideci gibi esnafın tabla ve küfeleri, fincan, tabak ve çanak çömlek satan yaymacıların sergileri, ayak berberlerinin sandalyeleri, mangalları, mahut panoramacının –başında daima mevcut olan yirmi otuz kadar temaşacısıyla *[seyircisiyle]* beraber– kocaman sandığı, kundura boyacılarının kutuları, dolmacı, mumcu, zenciyelerin *[zenci kadınların]* tencereleri, sepetleri, tefarikçi *[küçük hediyelik eşyalar satan]* Hindîlerin, tespihçilerin sundurmaları, kukusçuların çadırları ve bunlarla ahz u itası *[alışverişi]* bulunan, bunların önünde saatlerce durup bakmaktan zevk alan birkaç yüz kadar ayak takımı aleladeden ziyade ihata etmiş *[çevirmiş]*, camiden ve sergiden çıkacak eshabını *[sahiplerini]* alıp götürmek üzere vürudlarına muntazıran *[gelmelerini bekleyerek]* bir sıraya dizilmiş yüzlerce konak arabalarının o kalabalığa inzimamı *[eklenmesi]* orasını sökülmez, geçilmez bir hâle getirmiş idi.

Bihruz Bey epeyce müşkülât ile Kökçüler Kapısı tarafına geçerek basmacıların önünden Kâğıtçılar’a doğru ağır ağır yürümeye başladı.

Birkaç günden beri berdevam olarak *[devam ederek]* ehl-i siyamı taciz *[oruçluları rahatsız]* etmekte olan lodosun sakil *[ağır]* havası o sabah poyraza tahavvül etmekle ortalığa lâtif bir serinlik yayıldığından ikindiye karib sokaklara uğrayan erkek kadın nice binlerce halk camileri, meydanları, büyük caddeleri doldurmuş ve konak ve kira arabalarından birçoğu da aguşlarına ziynet veren *[içlerini süsleyen]* süslü hanımları hamilen *[taşıyarak]* aşağı yukarı, birbiri ardınca meydanı devretmekte bulunmuş idi.

Bir takımı gidip bir takımı gelen ve izdihamın *[kalabalığın]* sökülmez bir hâlde olmasından dolayı birkaç adımda bir kere tevakkufa *[durmaya]* mecbur olan binlerce halkın içinde siyah çuhadan düz yakalı bir önlü sakoları veya koyu renk kazmirden yakası kadifeli iki önlü paltoları yukarıdan aşağıya kadar ilikli, büyücek tablalıca fesleri iki yandan

kulaklarının kısm-ı alâsını setr etmiş *[üst kısmını örtmüş]*, keçi derisi potinleriyle parlak ve sustalı kunduraları çamur lekesinden ve tozdan tamamıyla azade *[arınmış]* ellilik, elli beşlik, altmışlık efendilerin sol ellerinde altın veya ipek kamçılı, nadiren inci ve mercan, bazen kehribar ve necef, bazen narçıl, yüz sürü kuka birer tesbih olduğu hâlde sağ ellerindeki gümüş kakmalı, kabzası kanca şeklinde abanozdan bastonlarına dayanarak hatavat-ı mütesaviye *[eşit adımlar]* ve kemal-i temkin ve vakar *[dikkat ve ağırbaşlılık]* ile yürüyüşleri –kolalı frenk gömleklerinin dimdik yakaları aşağıdan yukarıya doğru kulaklarını yarı yerine kadar saklamış, koyu renk ve püskülü daima yan tarafta bulunur ufarak kalıpsız fesleri kaşlarının üzerine kadar inmiş, siyah redingotlu, dar pantolonlu, parlak potinli, tek gözlüklü, eldivenli şık beylerin ellerinde bazen altın, bazen gümüş veya bağa saplı birer baston bulunduğu hâlde ekseriya ikişer ikişer ve kol kola gezerken nerede bir temiz araba veya süslü bir hanım görürlerse gözlerini ona açıp veche-i cevelânlarını *[gezinti yönlerini]* o tarafa tevcih etmek *[çevirmek]* suretiyle izhar-ı hiffetten *[hafiflik göstermekten]* çekinmeyişleri ekserisi ipekli parlak kumaşlardan rengârenk şemsiyeleri, feraceleriyle ve gazdan rakik *[ince]* ve nazik, gazeden *[düzgünden (makyajdan)]* lâtif ve şeffaf yaşmaklarıyla öbek öbek kenarları tutmuş olan işvekâran-ı benat-ı Havva'nın *[işveli Havva kızlarının]* tetavul-i eydî-i teaddiden vareste *[sarkıntılık için uzanan ellerden uzak]* bulunmak için meşacir-i baharın *[karanfil ağaçlarının]* kıyı bucak yerlerinde topluca bulunmaya meyyal *[eğilimli]* olan hassas çiçekleri andırırcasına âleme kendilerini hem göstermek hem de göstermemek gibi iki muamele-i mütezadeyi hüsn-i cem etmek *[iki zıt davranışı bir arada göstermek]* hususundaki nümayiş ve bazişleri *[gösteri ve oyunları]*, elleri, koltukları yeşil salata, soğan ve yağlı ve susamlı simit hevenkleri, ramazan pidesi çıkınları ile dolu olduğu hâlde baklava börek tahayyülâtı *[hayalleri]* ve kahve ve tütün tahassüratı *[özlemleri]* ile bî-sabr ü aram *[sabırsız]* kalan ve iftar dakikasına yetişmek için saatin saniyelerini adımlarıyla saymak itiyadında *[alışkanlığında]* bulunan şikem-perverlerle *[açgözlülerle]* tiryaki babaların o sökülmez geçilmez izdihamın *[kalabalığın]* içinde bunalıp hesaplarını şaşırdıkça lahavle-gûyan *[lâhavle çekerek]* baş sallayışları şayan-ı dikkat temaşalardan *[dikkate değer seyirlerden]* idi.

Saimundan *[Oruçlu]* bulunduğu cihetle *[için]* Ramazan günlerini pek iyi saymakta olan Bihruz Bey şehr-i mübarekin *[mübarek ayın]* on beşi

gelmeden sokakları hınca hınç dolduran bu kalabalığa nazar-ı taaccüple *[hayretle]* bakarak ağır başlı bir beyefendiye yakışır tavır ve eda ile yoluna devam ediyordu.

Meydanı bin müşkülât ile geçerek Sabuncu Hanı köşesini de dolaşacağı sırada belki yirminci defa olmak üzere yine tevakkufa *[durmaya]* mecbur oldu. Zira Vezneciler cihetinden *[tarafından]* gelmekte olan iki sıra arabalar ilerisi tıkanmış olduğu cihetle *[için]* orada durmakta ve iki taraftan hücum eden halk birbirlerinin mürur ve uburuna *[geçişine]* mâni olmakta idi. Süslü hanımlara perde-birunane harf-endazlıkla *[edepsizlikle lâf atarak]* sırnaşmak için böyle müsait zemin ve zamanlar arayan hafifü'l-mizaç şıklardan *[hafif meşrep züppelerden]* ikisi adî bir kira arabasına kurulmuş sahibat-ı hiffetten *[hafif meşrep kadınlardan]* düzgünlü boyalı iki kadına *kur* etmek yolunda türlü maymunluklar, türlü maskaralıklar ediyorlar, kadınlar da aynı evza'-ı suhrekârane *[maskaraca davranışlar]* ile şık beylere mukabeleden *[karşılık vermekten]* geri kalmıyorlar idi. Bihruz Bey bulunduğu noktadan ne ileri ne de geri gidemediği cihetle *[için]* bu hâli ister istemez görüyorsa da araba biraz ileride bulunduğundan içindeki nazeninleri *[kadınları]* –ki Periveş Hanımla Gülşeker Hanımın kendileri idi– seçemiyordu.

Zavallı Bihruz Bey son derece çirkinliğini şimdi görebildiği bu hâlden ziyadesiyle müteneffir olarak *[tiksinerek]* kendi kendine şu yolda söylenmeye başladı:

"*Kom se degutan*![599] Bir kadına böyle de *kur* edilir mi? Aman yarabbi ne bayağı insanlar!.. Ne bayağı kadınlar!.. Ben de *kurör*lük[600] ettim. Lâkin böyle *skandalö*[601] hareketlerde bulunmadım. Benim baktığım kadın... hâşâ o kadın değil, bir kız, kız da değil, bir melek idi. Yazık, *povr fiy*[602] şimdi sağ olaydı o da buralarda bulunurdu ya!.. Evet, o da çıkardı gezerdi, ama nasıl?.. *Nobl*[603] bir hanıma lâyık surette. Evet! Şimdi o benim *fiyansem*[604] olacaktı. Belki de. Oh!.. *Madam Bihruz*, *Madam Bihruz* olacak idi!.. Yazık! *A sez an, se bien to pur murir*!..[605] Ah, o şimdi soluk kefeniyle kara topraklarda yatıyor, ben geziyorum. Niçin mezarının başında ağlayamıyorum?.. O mezar nerede? Of, *kom se trist*![606] Sevdiğini kaybet de toprağını bilme! *Malörö kö jö süi*![607] Aman şuradan gideyim de şu hâli gözüm görmesin!.."

Bihruz Bey yüreğini birden istilâ eden *[kaplayan]* nefret ve hasret hislerinin zor-ı tahrikiyle *[kuvvetiyle]* kadından erkekten azimetine hail *[yürüyüşüne engel]* olanları itip kakarak kendisini filhakika oradan kurtardı ve artık ruhunu be-tekrar *[yeniden]* kaptırmış olduğu tefekkürat-ı hasret-perverane *[hasretli düşünceler]* içinde hiçbir tarafa bakmayarak doğruca konağa gitti. İftar vaktine daha yarım saatten ziyade var idi. Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu. Bey bunlara birer aşinalıktan *[merhabadan]* sonra geri döndü. Çünkü Bihruz Bey kendi kendine düşünmek için yalnız bulunmak istiyordu. *Kabine dö travay*ına[608] gitti. Halbuki orada da Mösyö Piyer bulunuyordu. Bey artık sevgili muallliminden kaçamadı ise de ona bile soğucak muameleden iptida *[başlangıçta]* kendini alamadı.

— *Bonjur Mösyö Piyer*!

— *Bonjur* beyefendi! *Koman sa va*?[609]

— Pek iyi değilim, siz nasılsınız?

— Ben oldukça iyiyim. Size bir kitap getirdim. Biraz eskice ama. Benim kitapların arasında elime geçti de.

— Teşekkür ederim, nasıl bir kitap o?

— *Manon Lesko*. Fevkâlade güzel yazılmış eserlerdendir. Bunu okumadınız zannederim.

— Hayır görmedim.

— *Amur dö fam*,[610] ama bu bir *amur aşarne*.[611] *Pol e Virjini*, *La Dam o Kamelya* filân gibi değil. *Trez enteresan*.[612]

— Aman okusak.

— Siz kendi kendinize okursunuz. Bakınız ne kadar garip, ne kadar azgın, bununla beraber ne kadar fedakâr, ne kadar hazin neticeli bir aşk!..

— Rica ederim siz başlayın da, sonra da ben kendi kendime okurum.

— *Tre bien*![613] Fakat vakit var mı? Şimdi *dine*ye[614] gidecek değil miyiz?

— Daha yarım saat var, başlayın siz.

— Öyle ise beş on sahife okuyabiliriz.

Konağa nakilden *[taşındıktan]* ve hususiyle Ramazan'ın hulûlünden *[gelişinden]* beri Bihruz Beyin harekât ve muamelâtına *[tavır ve davranışlarına]* arız olan *[gelen]* durgunluk ve *amur dö fam* bahislerine gösterdiği meyilsizlik *[isteksizlik]* Mösyö Piyer'in nazar-ı dikkatini celp ediyordu *[dikkatini çekiyordu]*. Gerçi genç bey dersleriyle evvelkinden ziyade meşgul oluyorsa da bu gidişle beyin derslerden de usanıvermesi ihtimali baid *[uzak]* olmadığını ve o hâlde kendisinin yumuşak yüzlü dostu olan yüz otuz altı frank elli santimden müfarakat-ı ebediye *[ebedî ayrılık]* ile ayrılmak icap edeceğini düşünmek Mösyö Piyer'i bayağı üzüp duruyordu. Bahusus *[Özellikle]* beyin *ekipaj*ı ne sebeple aradan kalktığını Mişel Ağadan gizlice sorup öğrendikten sonra Mösyö Piyer daha ziyade üzülmeye ve kendisini hocalık mevkiinde tutmak için beye başka türlü yaranmak çaresini düşünmeye başladı. Bu çare ise ara sıra bazı şevk-engiz *[neşeli]* romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayı ise duçar-ı fütur olmuş *[zayıflamış]* olan hevesat-ı heva-perestanesini *[zevk ve eğlence düşkünlüğünü]* canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi ülfete *[yakınlığa]* mecbur etmek idi. Fakat aziz şakirdinin *[değerli öğrencisinin]* kuvve-i maliyesi *[maddî gücü]* şüphe götürür ve endişe verir bir hâlde iken dışarıdan para ile kitap alıp getirmek münasip değildi. O cihetle Mösyö Piyer bazı ehibbasında *[dostlarında]* da bulabileceği o türlü kitapları ariyeten *[ödünç olarak]* alıp şakirdine getirmeyi düşünüyordu. Mösyö Piyer'in hanesinde bir köhne sandığı vardı ki, ekserisi *[çoğu]* politakaya dair birçok resail *[kitapçık]* ve lüzumsuz evrak ve mekâtib *[mektuplar]* ile dolu idi. Mösyö bir akşam bir kâğıt aramak için sandığı açtı. İçindeki şeyleri karıştırırken eline şirazesi *[cildi]* dağılmış, kapağı yırtılmış bir kitap geçti. Kitabı muayenede *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görünce aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı! İşte o parça parça sahifeleri bükülmüş ve yırtılmış ele alınmaz derecede kirlenmiş kitabın konağa getirilmesindeki illet *[sebep]* ve niyet bu idi. Burası

anlaşılınca beyefendinin o kitap için, “Aman okusak!” diyerek izhar ettiği arzuyu Mösyö Piyer’in ne büyük bir hiss-i memnuniyet *[memnuniyet duygusu]* ve şevk-i muvaffakiyetle telâkki etmiş olacağı muhtac-ı beyan değildir *[başarma sevinciyle karşılamış olacağını açıklamak gereksizdir]*.

Evet, Mösyö Piyer kitabı derdest ederek *[eline alarak]* kemal-i şevk *[büyük bir neşe]* ile cehren *[sesli olarak]* okumaya, Bihruz Bey de can kulağıyla dinlemeye başladılar. Ne faydası var ki, romandan on beş sahife okunamadan top atıldı. Emektar Memiş Ağa kapıdan görünerek tariz-amiz *[azarlayan]* bir tavır ile:

— Misafirler oruç açacaklar, sofra başında bekliyorlar!.. dedi. Çaresiz yemek odasına gidildi. Bihruz Bey *şer profesör*ünün[615] getirdiği bu yeni romanı merak etmeye başladığından zihnini oraya vermiş idi. O cihetle sofrada kimseye bir iltifat etmiyor, iftarcılar da beyin sükût-ı musırranesine *[ısrarlı sessizliğine]* karşı ağız açmaya cesaret edemediklerinden odada ara sıra kaşık ve çatalların tabaklara hataen *[yanlışlıkla]* dokunmasından hâsıl olan hafif ve cüretsiz bir tıkırtı ile Mişel Ağanın öteye beriye hareket ettikçe potinlerinden çıkan ihtiyatlı gıcırtıdan başka ses işitilmiyordu.

Ne ise, yemek yenildi. Salona geçildi. Bihruz Bey birinci kahve ve sigaralar içilinceye kadar salonda bulunmaya güç tahammül etti. Nihayet misafirlere karşı:

— Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız, diyerek ve Mösyö Piyer’e de bir işaretle meramını anlatarak ikisi birlikte salondan çıktılar, ders odasına gittiler. Oraya gider gitmez Bihruz Bey *Manon Lesko*’yu Mösyö Piyer’in eline tutuşturdu:

— Lütfen okumaya devam eder misiniz?

— *Tre volonte*![616] Bu hikâye bana da yeniden merak verdi. Gençliğimde beş altı kere okumuş idim. Kitabın eskiliğinden de anlaşılır ya. Ne kadar okusam bıkmıyorum. Bunlar...

— Rica ederim, o bahisleri sonra ederiz. Romanı bu akşam bitirsek diyorum.

— Bilmem bitirebilir miyiz?

— Hele siz okuyun. Saat yediye kadar tabiî oturacağız.

Mösyö Piyer yalnız arada bir sigara yakıp Mişel Ağanın getirdiği şerbet ve kahveyi de nuş ederek *[içerek]* bir iki nefes almaya fırsat bulmak suretiyle beş saat kadar ale’t-tevali kıraate *[sürekli okumaya]* devam ile romanın ziyadesini *[çoğunu]* okudu, şakirdine dinletti. Fakat bîçare ihtiyarın tab ü tüvanı da kesildi *[gücü de tükendi]*.

Bir taraftan vakt-i sahurun hulûlünü *[gelişini]* ilân için sokaktan doğru gelen davul sesleri en vazifesiz kulaklara da kendisini işittirecek surette gürültüler kopardığı gibi, diğer taraftan emektar Memiş Ağanın yine kapıdan görünerek barid *[soğuk]* bir sada ile,

— Misafirler sofraya inecekler, yemekler de soğuyor, diye mırıldanması müsamahaya *[savsaklamaya]* meydan vermediğinden ve alelhusus *[özellikle]* Mösyö Piyer’in,

— *Nuzallon manje nes pa*?..[617] Oh! *Je fen*! *Jö vö fer ün bon supe*!..[618] diye –taamdan ziyade tutulduğu azaptan kurtulmaya matuf *[yönelik]* olarak– izhar ettiği *[gösterdiği]* arzuya karşı Bihruz Bey bir şey diyemediğinden *sal a manje*ye gidildi. İftardan daha sakin, daha hazin bir surette yemekler yenildi, sofradan kalkıldı. O zaman Mösyö Piyer hemen Bihruz Beyin yanına giderek:

— *E bien mon şer*[619] bey! Bu akşam da ders yapamadık, siz de yoruldunuz ben de. Yarın sabah siz geç çıkarsınız, benim biraz erken gitmekliğim lâzım, dedi.

Bundan maksadı artık yatak odasına çekilmek için beyden müsaade istemek idi. Bihruz Bey ise romanı o gece tekmil dinlemek emelinde bulunduğundan Mösyö Piyer’i tekrar *kabine dö travay*a götürmek üzere davrandığı sırada ihtiyar derhal cebinden saatini çıkarıp bakarak:

— O saat sekize gelmiş, benim için pek geç. Yarın sabah Galata’da bir zat ile buluşacağız. *Pardon a mardi*![620] dedi, beyin elinden kurtuldu.

Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travaya* yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*'un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı mütalâaya *[okumaya]* başladı.

15

Bihruz Bey romanın alt taraflarını okudukça merakı artıyor, merakı arttıkça okumaya inhimaki *[isteği]* ziyadeleşiyordu. Hikâyenin kahramanı olan genç âşığın, maşukası *[sevgilisi]* Manon ile Amerika'da Nuvel Orlian'a vusullerinden *[varmalarından]* sonraki sergüzeştleri, âşık ve maşukanın umulmadık bir badireden daha kurtulmak için vahşilerin karargâhına doğru firar ederken kumluk bir sahanın oportasında yorgunluktan ve açlıktan bîtap düşen zavallı maşukanın vuku-ı vefatı *[ölmesi]* bîçare âşığın maşukasını defnettiği çukurun üzerinde mehcur ve bî-mecal *[kırgın ve yorgun]* olduğu hâlde bir gün bir gece yatıp kaldıktan sonra yakalanıp Nuvel Orlian'da hapis ve Manon'un naaşının da *[ölüsünün de]* şehre naklolunuşunu *[taşınmasını]*, nihayetü'l-emr âşık-ı meyusun *[sonunda üzüntülü âşığın]* Fransa'ya avdeti *[dönüşü]* pek tabiî ve müessir *[etkileyici]* surette yazılmış olduğundan ve Bihruz Beyin yine def'aten *[ansızın]* canlanan hayalâtı o vukuat *[olaylar]* ve onların tevlit ettiği *[doğurduğu]* hassasiyet ile kendi ahval-i şahsiyesi *[şahsî durumu]* arasında bir nevi mevcut olan muvafakatı *[uygunluğu]* mutabakat *[birbirinin aynı olmak]* derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, o cihetle sabahın dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış, esna-yı mütalâada *[okuma sırasında]* kendi kendine sönünceye kadar yanan mumların isi odayı doldurmuş idi. Bey kitabı kapayıp bir hayli müddet müstağrak-ı tefekkürat olduktan *[düşüncelere daldıktan]* sonra yerinden fırladı. Bir pencere açtı. Odanın içindeki duman pencereden baca dumanı gibi çıkıyordu. Bey ayak üzerinde duramayacak kadar yorgun olduğundan odanın havasını süratle tecdid ederek *[yenileyerek]* hemen yatağına düşmek için kapıyı açtı. Dadı kalfa ise sofada bulunuyordu. Kapı açılınca hemen geldi odaya girdi. Beyin yatağı bozulmamış, odayı duman içinde görünce merak ilcasıyla *[sebebiyle]* beyinin yüzüne dikkatle baktı. Beyin birer siyah halka içine girmiş ve küçülüp çukura kaçmış fersiz gözleri, uykusuzluktan, heyecan-ı manevîden *[manevî heyecandan]* reng-i aslîsi *[asıl rengi]* kaçmış siması, dermansızlıktan tir tir titreyen dizleri hâlinde bir büyük perişanlık gösteriyordu. Dadı kalfa sevgili beyinin bu hâl-i bîtab ve perişanîsini *[yorgun ve perişan hâlini]* müteesirane temaşadan *[üzüntüyle izledikten]* sonra şu suretle söylenmeye başladı.

“Vah vah! Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hâl görülüyor!.. Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil, ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filânı kaparım. Hay hain herif! Ne oluyorsun ayol bu kadar çok ders verecek? Sanki bir gecede hepsini okuyup öğrenecek.”

Bihruz Bey, dadı kalfanın bu sözlerini dinlemeyerek kendisini yatağa fırlattı. Dadı kalfa ise pencereyi kapayıp sigara tablasını, şamdanı filânı kaldırmakla meşgul olduğu kadar hâlâ şu yolda mırıldanıp duruyordu:

“Vallahi, bu derecesi günahtır! Elâlemin evlâdını okutacaksan adam gibi okut. Bu kadar zora koyacak ne var? Hele gelsin de bir söyleyeceğimi bırakmayım, Frenkçe öğretecek de sanki ne olacak.”

Dadı kalfa Mösyö Piyer’in tahammülünden ziyade ders verip nazlı beyini sıktığına zahip olduğu *[inandığı]* için bu kadarcık söyleniyordu. Aziz muallim efendinin şakirdine öyle muharrik-i hevesat, mürevvic-i müştehiyat *[arzu ve istekleri tahrik eden]* hikâyeler getirip okuttuğunu ve bunu da menfaat-i şahsiyesini *[şahsî çıkarını]* temin için yaptığını bilseydi acaba daha neler söylemeyecekti.

Bihruz Bey yatağına girdikten sonra uyumaya pek çok uğraştı ise de mümkün olamadı. Romandaki suzişli vukuatı *[acıklı olayları]* zihninden ve bunların kendi hâlince mucip olduğu tahassüratı *[sebep olduğu acıları]* gönlünden çıkaramıyordu. Uykuya dalacak olsa gözlerinin önüne derhal iki mezar geliyordu ki, birisi ıssız bir çölün ortasında kabarmış bir topraktan ibaret iken üzerine genç bir insan kapanmış ağlıyordu. Diğeri iki sıra servilikle gidilir bir kabristanın bir kenarında sandukalı, sütunlu, yaldızlar içinde mükellef bir mezar olduğu hâlde bunun yanından bir kuş bile geçmiyordu. Bihruz Bey âlem-i hayalinde *[hayal dünyasında]* gördüğü bu yaldızlı mezarın kime mensup *[ait]* olduğunu da bildiği için kendi kendine levm ve itab etmekten halî *[beddua edip azarlamaktan geri]* kalmıyordu.

Bu hâl içinde dört beş saat uğraştı. Nihayet müteheyyic *[heyecanlı]* ve fakat medid *[uzun]* bir uykuya daldı. On bir buçuğa doğru dadı kalfanın

odaya girip seslenmesi üzerine gözlerini açtı. O birkaç saatlik uyku ile asabı biraz düzelmiş, midesi gıda aramaya başlamış idi. Dadı kalfanın hazırlattığı çorba ile kebabı iştahlıca yedi. Kahvesini, sigarasını da içti. Tekrar yattı. Aralıkta bir uyanarak yine dalmak suretiyle o gece sekiz dokuz saat uyuduktan sonra ale'sabah *[sabahleyin]* yatağından çıktı. Bir pencere açtı. Önüne geceliğiyle oturdu. Düşünmeye başladı.

Beyin düşündüğü şey maşuka-i fâniyenin karargâh-ı ebedîsini *[ölen sevgilinin ebedî karargâhını (mezarını)]* öğrenmeye bir çare aramak idi. Düşüne düşüne bu çarenin mefkud olduğunu *[bulunmadığını]* anlayınca hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde ve ezcümle Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkâr alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı ve bu kararını dadı kalfaya açtığı zaman ondan da –fakat iki gün sonra için– cevab-ı muvafakat *[olumlu cevap]* aldı. Bihruz Bey bu karar üzerine kalben biraz müsterih olarak o gün saat ona kadar yatak odasında kaldıktan sonra dadı kalfanın,

— Beyim iyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor. Gezer eğlenirsin. Hadi beyim hazırlan, yollu teşviki üzerine giyindi. Bastonunu aldı. Konaktan çıktı. Direklerarası'na doğru ağır ağır yürümeye başladı.

O gün artık Direklerarası'nın kalabalığı harikulâde idi. Gelici ve gidici olmak üzere ikişer sıra arabalardan müteşekkil *[meydana gelen]* çifte zincir-i müteharrikin *[hareketli zincirin]* bir ucu Şehzade Karakolu'na, diğer ucu Beyazıt meydanına müntehî *[uzanıyor]* idi. Mevkiin Çaycılar cihetini erkekler, cami-i şerif tarafını ise kadınlar tutmuş, karşıdan karşıya geçmek kabil olamadığı gibi bulunulan noktadan ileriye gitmek de müteassir *[güç]* idi.

Bihruz Beyin Süleymaniye'den Vezneciler'e geldiği yol kendisini kadınların güzergâhına isal etti *[yolu üzerine ulaştırdı]*. Bey yolun öbür cihetine *[tarafına]* geçmek isteyip muvaffak olamayacağını *[başaramayacağını]* anlayınca kenardan Direklerarası'na gitmek üzere uğraşa uğraşa biraz ilerleyebildi ise de oradan öteye gidemedi. O noktada ilişip kalmış olan birkaç efendinin yanına iltica ederek *[sığınarak]* kalabalık

savuluncaya kadar durmaya zaruri *[zorunlu olarak]* karar verdi. Önündeki rengârenk şemsiye alayının birtakımı aşağıya, birtakımı yukarıya doğru dalgalana dalgalana gidiyordu.

Bey düştüğü reh-i na-refte *[çıkmaz yol]* üzerinde calib-i nazar-ı hayreti olan *[ilgisini çeken]* yaşmak derya-yı huruşanını *[coşkun denizini]* ister istemez temaşaya dalmış idi. Önünden gelip geçen hanımlara dalgın dalgın bakıp dururken yüreği birdenbire şiddetle oynamaya başladı. Zavallı gencin reng-i siması *[yüzünün rengi]* uçuverdi. Yanından aşağıya doğru giden iki hanımdan kırmızı şemsiyelisini maşuka-i fâniyeye benzetmişti. Hanımın kalınca yaşmağı altındaki çehresine dikkatli baktığı zaman Üsküdar vapurunda uzaktan gördüğü hanım, yani maşuka-i fâniyenin hemşiresi *[kız kardeşi]* olduğunu tanıdı. Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkiini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Binaenaleyh kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete mübaderet etti *[başladı]*. Kırmızı şemsiye durdukça bu da durdu. O ilerledikçe bu da ilerledi. Nihayet hanımlar Şehzade Karakolu'nun köşesinden sağa saptılar. Bey de saptı. O sokak her ne kadar berileri kadar kalabalık değil ise de bütün bütün tenha da olmadığından bey şemsiyeye pek yaklaşmak istemiyordu. Kırmızı şemsiye bir hayli gittikten sonra sağda bir sokağa saptı. Bu sokak da gelenden geçenden halî *[uzak]* değildi. Hanımlar önde Bihruz Bey arkada biraz daha gidildi. Yine sola sapıldı. Burası tenhaca idi. Beyin de artık daha ziyade beklemeye tahammülü kalmamış idi. Hızlı hızlı gitti. Kırmızı şemsiyenin yanına vardı. Kırmızı şemsiye ise takip olunduğundan haberdar olmadığından beyin ayağının sesini alınca döndü, kendisine baktı. Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yerde olduğu hâlde meramını arz etmeye başladı, hanımı da mukabeleye mecbur etti:

— Ah, *pardon* efendim!.. *Mil pardon*!..[621]

— Niçin? Ne var *pardon* diyecek?.

— Ah, nasıl söyleyeyim, dilim varmıyor. Lâkin mecburiyet... Ah, iki aydır ne kadar *sufrans*[622] içinde olduğumu bilseniz bana merhamet ederdiniz.

— Ne istiyorsunuz? Adamlar geliyor, çabuk söyleyiniz.

— Ah! Nasıl söyleyeyim, hemşirenizin. Of, söyleyemiyorum. Ah, mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz lâkin emin olunuz ki hemşireniz... Ah, bir *anj*[623] gibi *şast*[624] olarak gitmiştir.

— Ne söylüyorsunuz anlamıyorum ki.

— Ah, o zavallı meleği görmüş, sevmiş idim. Benim bahtsızlığım. Aman affediniz!..

— Ne istiyorsunuz diyorum size?

— Hemşirenizin mezarını öğrenmek isterim.

— Benim hemşiremin mezarını?

— Evet, *pardon* kusurumu affedin. Ne yapayım, zat-ı seniyenizi *[yüce zatınızı]* temin ederim ki...

— Siz hemşiremi nerede gördünüz?

— Çamlıca Bahçesi'nde gördüm. Lâkin sizi temin ederim ki... Ah, hemşireniz bir *anj* idi.

— Konuştunuz, görüştünüz mü idi?

— Evet! Lâkin *me parol donör*[625] namus dairesinde konuştuk. Ah, *kom se trist*, *mil pardon*[626] efendim, ne söylediğimi, ne söyleyeceğimi de bilmiyorum. Evet, topu bir defa konuştuk.

— Bahçede konuştunuz öyle mi?

— Evet efendim bahçede. Ah!

— Havuz başında olacak.

— Evet, evet! Ah, siz neden biliyorsunuz?

— Siz ona bir çiçek verdiniz galiba.

— Ah! Evet, bir çiçek *ma povr flör*![627]

— O da size teşekkürler etti, çiçeği aldı göğsüne iliştirdi. Öyle mi?

— Ah! Öyle oldu.

— Azıcık geri kalın şu adamlar geçsin.

— Peki efendim.

...

— Ey sonra?.. Başka bir defa kendisine bir mektup da verdiniz mi idi.

— Ah, *pardon* efendim. Mektup başka bir şey değildi. *Maryaj*ımız[628] için bir teklif idi.

— Hemşiremi beğendiniz, sevdiniz mi idi?

— Ah! Bilemezsiniz. Tasavvur edemezsiniz ne kadar sevmiş idim.

— Vefat ettiğini nereden duydunuz?

— İki ay... Tamam iki ay gezdim. Aradım, bir yerlerde görmek müyesser olmadı. Birdenbire kayboluşuna bir mana veremiyordum. Korkuyordum, kimseye soramıyordum. Nihayet o *malör*ü[629] haber aldım. Ah, *kom je sufer*![630]

— Besbelli çok sevdiğiniz için öldürdünüz.

— Ah, ben mi öldürdüm? Onun için ben her dakika ölmeye hazır idim. O gideceğine keşke ben gideydim. Hâlâ hayat bana haram oldu. Gözüm dünyayı görmüyor. *Povr anj*![631]

— Şimdi görseniz hemşiremi elbette tanırsınız değil mi?

— A!.. Ne demek efendim, ne demek? Hiç tanımaz mıyım?

— Hele yüzüme bir iyi bakınız, sakın hemşirem sandığınız ben olmayım?

— Ah! Ne kadar benziyorsunuz!..

— Beyefendi! Beni anam bir tane doğurmuş. Ne hemşirem var, ne de biraderim.

— Ah! Gerçek mi söylüyorsunuz?.. *Emposibl*!..[632]

— Bahçede hemşiremle beraber gördüğünüz hanım da bu hanım değil mi idi?

Periveş Hanımın önü sıra giden Çengi Hanım bu aralık arkasına dönüp bakarak ve istihza-amiz tebessüm ederek *[alayla gülümseyerek]*: “Küçük bey ihtiyar olmadan benim gibi bunamış galiba!” dedi. Bihruz Bey de Çengi Hanımın Çamlıca mülâkatı *[görüşmesi]* gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında, mahcubiyetini tahfif edecek *[hafifletecek]* bir mazeret aradı ve tekrar söze başladı:

— Ah, *pardon*! *Mil pardon*!.. Kabahat benim değil, Keşfi Bey söyledi. İşte... işte o beni aldattı.

— Zararı yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.

— Ah, *pardon*! Fakat niçin *lando*nuzla gezmeyip de böyle yayan geziyorsunuz?

— Nasıl *lando*?

— Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel *ekipaj*ınız. Süslü arabanızla gezmeli değil misiniz?

— Ha! O araba bizim değildi. Biz onu kira ile tutmuştuk.

— Vah vah!

— Ey! Sizin mahut sarı fayton ne oldu?

— Onu alacaklı zaptetti. Şey... Mösyö Kondoraki’ye bıraktım.

— Yazık.

* * *

Bihruz Bey bir müddetten beri sermestane ve meşgufane *[sarhoşça ve tutkunca]* temaşa-ger-i nükuş ve elvanı *[nakış ve renklerini seyrettiği]*, müstağrak-ı ezvak-ı ahzanı bulunduğu *[hüzünlerinin zevkine daldığı]* baharistan-ı âlem-i balâ-yı hayalden *[yüksek hayâl âleminin bahar bahçesinden]* bir zemin-i huşk-ı hakikate *[gerçeğin kuru zeminine]* def'aten sukut etti *[ansızın düştü]*. Bir dakika evvele kadar nazargâhını ihata eden *[gözünün önünü kaplayan]* hazin seherler, mülevven gurublar *[renkli günbatımları]*, mükevkeb semalar *[yıldızlı gökler]*, şükufezar *[çiçekli]* çimenler arasında bir anda dağılıp mahvoluverdi! Bir dakika evvele kadar etrafında velvele-engiz olan *[çığrışan]* nagamat-ı dil-şikâr-ı tuyur *[gönül alıcı kuşlar]* bir derin sükût ve sükûna tahavvül ediverdi *[sessizliğe dönüverdi]*! Bir dakika evvele kadar nefes nefes ruhunu ta'tir eyleyen *[kokulandıran]* nefahat-ı sevda-feza-yı bahar *[baharın sevdalı esintileri]* bir anda geçip bitiverdi! Hâsılı bir dakika evvele kadar ruh ve fikrini nalân ve giryan *[inletip ağlatan]* ve perişan eden hazin hatıralar, tatlı heyecanlar bir anda na-bud ve na-peyda *[yok]* oldu! Bu an içinde gönlünü hayret ve nefret ve hasretin hepsine benzer, fakat hiçbiri değil, na-kabil-i tahlil ve tarif *[yorumlanıp tanımlanamaz]* bir hiss-i garip istilâ etti *[tuhaf bir duygu kapladı]*. Bu hiss-i garip içinde hayatından telh ü şirin *[acı ve tatlı]* hiçbir zevk alamaz oldu. Varlığını bilemiyordu. Nerede olduğunu, ne yaptığını, ne yapacağını düşünmeye muktedir olamayarak vücudunu hareket ettiriyordu.

Gayr-ı iradî bir surette *[Farkında olmaksızın]* takip etmekte olduğu şekl-i na-pesend-i hakikata *[sevimsiz gerçeğe]* bir aralık nazarı münatif olmakla *[gözü ilişmekle]* ruhunda bir büyük hiss-i nefret *[nefret hissi]* duydu. Fakat kırmızı şemsiyeden uzaklaşmaya kudreti taallûk etmiyordu *[gücü yetmiyordu]*. Hatta önleri sıra giden Çengi Hanımın,

— Artık elverir, peşimizi bırak! Hadi oğlum işine git, yollu tekdir-i tahkir-amizini de *[aşağılayıcı azarlamasını da]* işitemeyerek arzusu hilâfına *[istemeden]* hanımları takipte devam ediyordu. Hele biraz ilerideki bir sokağın köşesinden zuhur eden mükellef bir landonun kendilerine doğru süratle gelişi zavallı Bihruz Beyi bulunduğu mevki-i müşkülden *[güç durumdan]* kurtardı. Bey o zaman aklını başına alarak kırmızı şemsiyeye hitaben:

— Aman, bir lando geliyor, *pardon*! dedi, geldiği tarafa döndü. Koşa koşa gitmeye başladı. Periveş Hanımla Çengi Hanıma gelince, Bihruz Beyin agaz ve encam-ı kârdaki garaib-i ahvalinden *[önceki ve sonraki tuhaf hâllerinden]* bahsederek ve kahkahalarla gülüşerek ağır ağır yollarına devam ettiler.

Son

[1] Geniş bilgi için bkz. Berna Moran, “Araba Sevdası”, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İstanbul 1983, s. 62-70.

[2] lac: göl.

[3] Miladî 1870 / 1871.

[4] Üsküdar, Galata ve Eyüp semtleri.

[5] lac: göl.

[6] jardin publique: halk bahçesi.

[7] à la mode: gözde, çok tutulan, modaya uygun.

[8] favorable: uygun, elverişli.

[9] promenade: gezinti.

[10] équipage: araba takımı.

[11] équipage: araba takımı.

[12] effet: etki.

[13] à la mode: gözde, çok tutulan, modaya uygun.

[14] siége: sandalye, oturak.

[15] très chic: çok şık.

[16] très élégant: çok zarif.

[17] et la blonde: ve o sarışın (ya o sarışın).

[18] blonde: sarışın.

[19] sûr: emin.

[20] qu’importe dit: söylenilenin ne önemi var?

[21] quartier: mahalle, semt.

[22] drôle: tuhaf.

[23] monde: kibar takımı.

[24] jardin: bahçe.

[25] dèsert: çöl.

[26] bourgeois quartiere: burjuva semti.

[27] équipage: araba takımı.

[28] quelle beauté divine! Sürtu kel gu ekselans: Ne ilâhî bir güzellik! Ne mükemmel bir tat!

[29] une jeune fille blonde: genç, sarışın bir kız.

[30] noblesse: soylu, yüce.

[31] civilisé: medenî, uygar.

[32] au revoir: hoşçakal.

[33] Diable! Par hasard serai-je amoureux: Hay aksi! Beklenmedik bir şekilde âşık mı oluyorum?

[34] ordinaire: sıradan, bayağı.

[35] c’est tout naturel: olağan.

[36] Domage! Voilà une beauté mal placèe! Si c’est une beautè par exemple: Maalesef, işte yerini bulmamış bir güzelliğiniz var. Eğer buna güzellik denirse tabiî!

[37] indifférence: kayıtsızlık.

[38] ce n’est qu’une grisette: sadece bir yosma.

[39] coureur: çapkın, hovarda.

[40] L’apparence est trompeuse: görünüş aldatıcıdır.

[41] Sıçraya sıçraya koşarken bir şeyden ürkmüş gibi birdenbire durmayı ve dönüp dönüp arkasına bakmayı ceylan senden öğrendi.

[42] quel goût excellent: ne mükemmel bir tat.

[43] lac: göl.

[44] Quelle esprit!.. Quelle finesse!: Ne akıl! Ne incelik!

[45] géranium: sardunya çiçeği.

[46] fané: solmuş.

[47] admirateur: hayran.

[48] heureux: mutlu.

[49] droit: hak.

[50] rustique: kır havası taşıyan.

[51] éducation: eğitim.

[52] noble: asil, soylu.

[53] mal élevé: iyi yetiştirilmemiş.

[54] beauté: güzellik.

[55] poéme: şiir.

[56] conversation: konuşma.

[57] Miroir terrestre. ou glace par terre. Très belle comparaison pour un petit lac. C’est très jolie: Yer aynası. Yere döşenmiş ayna. Küçük bir göl için çok güzel bir kıyaslama. Çok güzel, çok hoş!..

[58] un peu trop flattant, mais ça ne fait rien: Biraz fazla hoş geliyor, ama zararı yok.

[59] accepter: kabul etmek.

[60] jeune personne: genç bir insan.

[61] ça va bien ça n’est que de la pudeur, c’est de la candeur: Normal bir şey, bu sadece utanmadan, yürek temizliğinden.

[62] émotion: heyecan.

[63] heureusement: iyi ki.

[64] rencontre: karşılaşma.

[65] victoire: zafer.

[66] verse: beyit.

[67] Quel drôle de nom: Ne tuhaf isim.

[68] A quelle heure: Saat kaçta?

[69] Adieu: hoşçakal.

[70] Mon équipage: Arabam nerede?

[71] cocher: arabacı.

[72] Pardon mon cher: affedersiniz, bayım.

[73] J’ai affair!.. J’ai affair!.. Je suis pressé!..: İşim var, işim var. Acelem var!

[74] Par malheur: Ne yazık ki!

[75] Monsieur est servit et monsieur Pierre est là: Bey'e servis yapıldı mı ve Piyer Bey geldi mi?

[76] fané: solmuş.

[77] salle-à-manger: yemek odası.

[78] Pardon mon cher!.. Parlons d'amour un peu: Affedersiniz bayım!.. Biraz aşktan bahsedelim.

[79] De quel amour voulezvous que je parle? Vous savez bien qu'il y a l'amour de la patrie, l'amour filial, l'amour maternel, l'amour du prochain, l'amour de soi. Ce sont des amours de diffèrente nature. Du quel voulezvous que nous parlions?

— De l'amour de femme, bien sûr .

— Sevdanın hangi nev'inden bahsetmek istiyorsunuz. Malûm ya muhabbetin envaı var: Evlât muhabbeti, valide muhabbeti, hısım akraba muhabbeti, nefse muhabbet. Bunlar hep ayrı ayrı şeylerdir. Hangisinden bahsedelim.

— Hangisinden olacak? Karı muhabbetinden! (Yazarın tercümesi)

[80] Mais mon cher professeur: Fakat sevgili hocam!..

[81] mon professeur: hocam.

[82] nerveux: sinirli.

[83] voilà un chef d'oeuvre de roman: işte bir roman şaheseri.

[84] parlons d'amour s'il vous plait: aşktan bahsedelim, lütfen.

[85] Intrigue: entrika.

[86] Par malheur: ne yazık ki.

[87] Parlons d’amour s’il yous plait: Biraz aşktan bahsedelim lütfen.

[88] De quel amour voulez vous que je parle?: Aşkın hangi türünden bahsetmek istiyorsunuz?

[89] De l’amour de famme: Kadın aşkından.

[90] fatalité: alın yazısı, uğursuzluk.

[91] à mardi, n’est-ce pas?: Salı’ya değil mi?

[92] Bonsoir: iyi akşamlar.

[93] cocher: arabacı.

[94] Quest-ce-que c’est que l’amour? Cest un tambour! Mais mon cher cavalier, j’avoue enfin que le beau sexe vaut mieux qu’un lapin: Aşk nedir ki? Bir davul! Aziz sürücüm sana şunu itiraf edeyim ki, kadın kısmı bir tavşandan iyidir.

[95] amour de femme: kadın aşkı.

[96] noble: soylu, asil.

[97] sentiment: duygu.

[98] conseil: öğüt, nasihat.

[99] maison des aliénés: akıl hastanesi.

[100] moment: an.

[101] heureux: mutlu.

[102] malheureux: talihsiz, mutsuz.

[103] noblesse: asalet.

[104] qualificatif: niteleyici sözcük ya da sözcükler.

[105] gèranium: sardunya çiçeği.

[106] par gentillesse: nezaketen.

[107] corsage: kıyafet.

[108] fané: solmuş, solgun.

[109] importance: önem.

[110] talent: yetenek.

[111] cultivé: işlenmiş.

[112] malheureux: mutsuz.

[113] adieu: hoşçakal

[114] insulte: onur kırıcı sözler.

[115] Quelle divine beauté que vous êtes: Ne ilahî güzelliğiniz var.

[116] plaisir: zevk, haz.

[117] reine: kraliçe.

[118] embarras: engel, güçlük, sıkıntı.

[119] ensemble: tamamı.

[120] commune: sıradan, alışılagelmiş.

[121] fade: donuk, tekdüze.

[122] insipide: yavan.

[123] représenté: tasvir.

[124] nature: tabiat.

[125] admirer: hayran olmak.

[126] sujet: konu.

[127] passion: tutku.

[128] concours: yarış.

[129] mepriser: küçümsemek, tiksinmek.

[130] accueil: karşılama.

[131] sincère: açık yürekli.

[132] poésie: şiir.

[133] couplet: kıt’a, dörtlük.

[134] chanson: şarkı.

[135] en vers: manzum olarak.

[136] en prose: nesir olarak.

[137] sentiment: duygu.

[138] poésie: şiir.

[139] raison: mantık.

[140] Tous les poètes sont fous: Bütün şairler delidir.

[141] chansonette: kısa türkü.

[142] ignoble: iğrenç, alçak, rezil.

[143] salle à manger: yemek odasında.

[144] Qu’est-ce que c’est que l’amour? C’est un tambour! C‘est un tambour! Mais mon cher cavalier, j’avoue enfin que le beau sexe vaut

mieux qu’un lapin: Aşk nedir? Bir trampettir, bir trampet! Fakat benim sevgili kavalyem, sana şunu itiraf ederim ki, kadınlar bir tavşandan iyidir.

[145] “Belle Hélène” şarkısını söylemek.

[146] drôle: gülünç, tuhaf.

[147] refrain: nakarat.

[148] couplet: kıta.

[149] heureux: mutlu.

[150] déjeuner: öğle yemeği.

[151] diner: akşam yemeği.

[152] quel vilain livre: ne bayağı kitap.

[153] mal gré, bon gré: ister istemez.

[154] Quel drôle de language: ne tuhaf bir dil.

[155] intéresser: ilgilenmek.

[156] dictionnaire: sözlük.

[157] cabinet de travail: küçük çalışma odası.

[158] par malheur: ne yazık ki.

[159] fabriquer: inşa etmek.

[160] quartier: mahalle, semt.

[161] description: tasvir.

[162] poésie: şiir.

[163] il a raison: o haklı.

[164] quelle bêtise, quelle scandale que tout ça!: Ne aptallık, bütün bunlar ne rezalet!

[165] Klasik Türk edebiyatındaki kendi içinde kafiyeli parçalardan meydana gelen ve her parçanın sonunda ayrı kafiyeli bir beyti bulunan nazım biçimi.

[166] pesablement: tartılabilir.

[167] sentiment: duygu.

[168] Redhaus'un hazırladığı, yukarıda adı geçen (Lugat-i Osmaniye) sözlük.

[169] soupir: iç çekme, ah vah etme.

[170] chanson: şarkı.

[171] Béranger: Bir Fransız şairi.

[172] le seul poète: tek şair.

[173] spirituel: nükteli.

[174] gentil: hoş, güzel, sevimli.

[175] un, deux, trois, quatre: bir, iki, üç, dört.

[176] pour sûr: kesinlikle.

[177] Bianchi tarafından hazırlanmış olan Fransızca Türkçe sözlük.

[178] blonde: sarışın.

[179] Venüs: Venüs.

[180] bon augure: hayra alâmet.

[181] couplet: kıta.

[182] parfumé: kokulu.

[183] initial: baş harf.

[184] promenade en voiture: araba gezintisi.

[185] ma voiture: arabam.

[186] elle est préte: (o) hazır.

[187] cocher: arabacı.

[188] couplet: kıta.

[189] classe: sınıf.

[190] amour de femme: kadın aşkı.

[191] aimable: lütufkâr, sevecen.

[192] illustré: resimli.

[193] qu'est-ce que c'est que ça?: bu ne?

[194] Les aventures du chevalier de Fablas: Fablas şövalyesinin maceraları.

[195] c'est un autre ordre de chevalerie: bir çeşit şövalye tarikatı.

[196] amour de femme: kadın aşkı.

[197] gilet: yelek.

[198] porte-monnaie: bozuk para cüzdanı.

[199] page: sahife.

[200] Bois de Bonlille: Bonlile ormanı.

[201] Hyde Park: Londra'daki meşhur bir park.

[202] reine: kraliçe.

[203] déesse: tanrıça.

[204] satyre: İnsan vücutlu, teke ayaklı, küçük boynuzlu olarak gösterilen yarı tanrı, satir.

[205] image: resim.

[206] nymphe: dağ, orman, ırmak, pınar ve deniz perisi.

[207] cocher: arabacı.

[208] relation: ilişki, ilgi.

[209] non, non est possible: hayır, hayır mümkün mü?

[210] adieu: hoşçakal.

[211] filer: kaçma, savuşup gitme.

[212] impossible: mümkün değil.

[213] souffrance: acı.

[214] adorer: taparcasına sevmek.

[215] allons un baisé: Haydi, bir öpücük (buse).

[216] Mon Dieu: Tanrım.

[217] bourrasque: bora, fırtına.

[218] quelle pluie torrentielle: ne şiddetli yağmur (tufan).

[219] diner: akşam yemeği.

[220] parc imaginaire: hayalî park.

[221] observation: ikaz.

[222] deluge: şiddetli yağmur, tufan.

[223] veilleuse: gece lambası, kandil.

[224] nature: tabiat.

[225] blonde: sarışın.

[226] intrigue: karışıklık, güçlük, entrika.

[227] compliment: iltifat.

[228] sentiment: duygu.

[229] brave chevalier de Foblase: Foblase'ın yiğit şövalyesi.

[230] entrez: giriniz.

[231] imbecile: aptal.

[232] Mon Dieu: Tanrım.

[233] enfin: sonunda.

[234] intérêt: gelir, kâr.

[235] sage: uslu.

[236] déjeuner: öğle yemeği.

[237] quelle belle journée: ne güzel bir gün.

[238] pli: kırışık, buruşuk.

[239] congédier: kovmak.

[240] comme tu es drôle: ne kadar tuhafsın.

[241] Oui! Mais s'ils ne sont pas marques: Evet ama ya markalı değillerse.

[242] cabinet de travail: çalışma odası.

[243] ma voiture: arabam.

[244] tout à l’heure excellence: biraz sonra ekselans.

[245] cocher: arabacı.

[246] Diable: Allah kahretsin.

[247] révérence: derin saygı ile eğilmek.

[248] comment ça va: nasılsınız.

[249] couplet: dörtlük.

[250] il est tard... probablement: geç oldu... muhtemelen.

[251] allons: haydi.

[252] je l’attraperai j’éspere: umarım ki onu yakalarım.

[253] bonsoir cher professeur: iyi akşamlar sevgili profesör.

[254] bonsoir mon beyefendi: iyi akşamlar (bey)im.

[255] trésor: hazine.

[256] amour de femme: kadın aşkı.

[257] appétissant: iştah açıcı.

[258] excitant plutôt: daha çok heyecan verici.

[259] par accident: tesadüfen, kazara.

[260] salle à manger: yemek odası.

[261] nous allons faire quelques parties de trente-et-un: birkaç el otuz bir partisi çevireceğiz.

[262] Alaturka saatle güneş battıktan beş saat sonrasıdır..

[263] Bonsoir: iyi akşamlar.

[264] équipage: araba takımı.

[265] indigné: Hoşnut olmayan, kızmış, gücenik.

[266] révérance: derin saygı ile eğilmek.

[267] corsage: vücudun üst kısmı.

[268] souffrant: acı çeken.

[269] retouche: düzeltme.

[270] exacte: doğru, tam, kesin.

[271] fidèle: sadık.

[272] rencontre: karşılaşma.

[273] sangloter: hıçkıra hıçkıra ağlamak.

[274] mon adoré: taparcasına sevdiğim.

[275] non: hayır.

[276] décision: karar.

[277] diffuculté: zorluk.

[278] en voiture: arabayla.

[279] parole: söz.

[280] qu’est-ce que c’est que ça: Bu da ne?

[281] Mon Dieu: Tanrım.

[282] Alaturka saate göre güneşin doğuşundan on saat sonrası.

[283] parole: söz.

[284] c’est moi: benim, benim.

[285] Intrigue: entrika.

[286] parole: söz.

[287] bion ediquer: iyi eğitilmiş.

[288] plantén: dikilmek.

[289] naturelle: tabiî.

[290] politesse: incelik, nezaket.

[291] betise: aptallık, budalalık.

[292] empressement: sabırsızlık.

[293] quatre pages de compliments: dört sahife iltifat.

[294] amour: aşk.

[295] sentiment: duygu.

[296] entrique: entrika.

[297] relation: ilişki, ilgi.

[298] ma pauvre lettre: zavallı mektubum.

[299] elle n’est pas enfin la reine de beauté: iyi ki güzellik kraliçesi değil.

[300] élégante: şık, zarif.

[301] spirituel: manevî, ruhlu.

[302] c’est plus fort que mai: benden daha kuvvetli.

[303] malheureux que je suis: ne kadar üzgünüm.

[304] Amour! Amour! Qu’est-ce que c’est que l’amour? C’est un tambur!.. Tous ce qulily a plus bete!.. Enfin je l’aime, je l’aime, je l’aime: Aşk! Aşk! Aşk nedir? Bir davuldur!.. Aptalca olan her şey!.. Onu seviyorum, seviyorum, seviyorum.

[305] chef-d’aeuvre de style: üslup şaheseri.

[306] nemf: su perisi.

[307] planter: dikilmek.

[308] bourgeois plats: burjuva yemekleri.

[309] Qu’est-ce que c’est que l’amour? C’est un tambur!: Aşk nedir? Bir davuldur.

[310] bétise: aptallık.

[311] amour de fame: kadın aşkı.

[312] bete: aptal.

[313] votre excellence et servit?: ekselanslarına servis yapıldı mı?

[314] sale a manger: yemek odası.

[315] les femmes: kadınlar.

[316] comme tu es bete: ne kadar aptalsın.

[317] dessert: yemekten sonra yenilen meyve veya tatlı.

[318] salle à manger: yemek odası.

[319] cabinet de travail: çalışma odası.

[320] armoir: dolap.

[321] couple: kıta.

[322] sentimental: duygusal.

[323] nature: tabiat.

[324] admirer: hayran olmak.

[325] touché: etkilenmek.

[326] méprisen: küçümsemek, hor görmek.

[327] passion: sevgi, tutku.

[328] couple: kıta.

[329] nom propre: özel isim.

[330] blonde: sarışın.

[331] chansonnette: kısa türkü.

[332] gilet: yelek.

[333] déjeuner: öğle yemeği.

[334] classe: sınıf, ders.

[335] histoire naturelle: tabiat tarihi.

[336] Siécle de Louis XIV: XIV. Luis asrı.

[337] sage: uslu.

[338] cocher: arabacı.

[339] Donne moi un Courrier d’Orient: Bir Courrier d’Orient ver.

[340] buyur.

[341] combine: ne kadar.

[342] bir kuruş.

[343] une piastre: bir kuruş mu

[344] evet.

[345] article de fond: Başyazı.

[346] chronique: günlük haber.

[347] fiacre: fayton.

[348] probable: muhtemel.

[349] mechant: yaramaz.

[350] trahison: ihanet.

[351] Mon cher ami, qu'est-ce que le bersiye: sevgili arkadaşım, bersiye nedir.

[352] nom propre: özel isim.

[353] dictionnaire biografique: biyografik sözlük.

[354] poésie: şiir.

[355] chansonnette: kısa türkü.

[356] savant: âlim.

[357] fameux menteur: meşhur yalancı.

[358] mon cher: azizim.

[359] berceuse: beşik.

[360] berger: çoban.

[361] ça c’est impossible: bu imkânsız.

[362] blonde: sarışın.

[363] savant: alim.

[364] mon cher: azizim.

[365] siécle: yüzyıl, asır.

[366] amourette blond: sarışın sevgili.

[367] quelle malheure que c’est: bu ne şanssızlık.

[368] fachée: darılmak, kızmak.

[369] elle a raison: o haklı.

[370] poéte: şair.

[371] comme je suis bete: ne kadar aptalım.

[372] excuse: özür.

[373] poésie: şiir.

[374] gentil: hoş, güzel, sevimli.

[375] Enlevez ça! Je ne prendrauj pas du café… Quelle glace vous avez: Bunu kaldırın, kahve almayacağım… Ne tür dondurmanız var?

[376] crème a’ la vanilla, citron, peche: vanilyalı krema, limon, şeftali.

[377] apporte moi une peche: bir şeftali getirin.

[378] Monsieur veut-il manger de fruit: Beyefendi meyve mi yemek istiyor?

[379] quell fruit: ne meyvesi?

[380] vous demandez: ne istiyorsunuz?

[381] je demande deux glaces a’ la peche: iki tane şeftalili dondurma istiyorum.

[382] deux glaces a’ la peche: iki tane şeftalili dondurma.

[383] Qui: evet.

[384] nouveauté: yenilik.

[385] acompte: borca saymak üzere ödenen para.

[386] equipage: araba takımı.

[387] cabinet de travail: çalışma odası.

[388] mille pardons: bin kere özür dilerim.

[389] couple: kıta.

[390] collégue: meslektaş.

[391] chansonette: küçük türkü.

[392] par megarde: dikkatsizlikle, dalgınlıkla.

[393] poésie: şiir.

[394] chanson: şarkı.

[395] sincere: içten, samimi.

[396] betise: aptallık.

[397] nemf: su perisi.

[398] cabinet de travail: çalışma odası.

[399] itinéraire: izlenecek yol programı.

[400] sequester: haciz.

[401] idée fixe: sabit fikir, saplantı.

[402] je l’aime: onu seviyorum.

[403] bonjour mon ami: merhaba azizim.

[404] quelle nouvelle: ne haber?

[405] rien!.. Est-ce que vous ites soul?: Hiç… Acaba yalnız mısınız?

[406] no, j’attends des amis: hayır, arkadaşlarımı bekliyorum.

[407] pourquoi: niçin?

[408] claire de lune: ay ışığı.

[409] Merci!.. moi je ne peux pas rester: Teşekkür ederim, kalamam.

[410] parce que je ne suis pas à mon aise: çünkü keyfim yerinde değil.

[411] vous avez l’air d’etre triste: üzgün bir haliniz var.

[412] non: hayır.

[413] si, si: evet, evet.

[414] la belle blonde: güzel sarışın.

[415] blonde: sarışın.

[416] jardin: bahçe.

[417] un mouvement: hareketli.

[418] course: aceleyle yapılan geliş gidişler.

[419] l’amour fait oublier tout: aşk her şeyi unutturur.

[420] quelle amour?.. Je ne comprend pas ce que vous dites: Hangi aşk?.. Ne söylediğinizi anlamıyorum.

[421] vous avez quelques rendez-vous d’amour içi: burada bir aşk randevunuz var mı?

[422] ma parole d’honneur non: namusum adına hayır.

[423] serieusement: ciddi olarak.

[424] Vous ne mentez pas n’est-ce past?.. Vous dites la vérité?: Yalan söylemiyorsunuz değil mi? Gerçeği mi söylüyorsunuz?

[425] je dis la vérité: gerçeği söylüyorum.

[426] tant mieux: keyfiniz bilir.

[427] pourquoi tant mieux: niçin keyfim bilir?

[428] interresé: ilgili.

[429] vous l’aimez: onu seviyor musunuz?

[430] non, je dis que non: hayır, hayır diyorum.

[431] eh bien elle est morte la pauvre: eh peki, öldü zavallı kızcağız.

[432] est-ce possible: mümkün mü?

[433] parce que vous l’avez-vu hier: dün onu gördünüz mü?

[434] elle est morte: o, ölü.

[435] la faute est à vous: kabahat sizde.

[436] pauvre fille, est-ce quelle a été malade: zavallı kız, acaba hasta mı oldu?

[437] elle était jeune, tres jeunenn’est-ce pas: gençti, çok gençti değil mi?

[438] dix-huit ans, ou vingt ans: on sekiz yahut yirmi yaşında.

[439] non marié: evli değil.

[440] sans doute: şüphesiz.

[441] Mais, c’est impossible! Non ce n’est past vrai: Fakat bu imkânsız! Hayır, doğru değil.

[442] Vous connaissez la famille? Qui est le pére: Aileyi tanıyor musunuz? Babası kim?

[443] moi je ne connait pas: ben tanımıyorum.

[444] pardon mon ami: özür dilerim arkadaşım.

[445] au revoir: hoşçakal.

[446] Est-ce possible: bu mümkün mü?

[447] oui excellence: evet ekselans.

[448] non, ça n’est pas possible: hayır, bu mümkün değil.

[449] manteur: yalancı.

[450] farceur: soytarı, maskara.

[451] bonjour: merhaba.

[452] bonsoir: iyi akşamlar.

[453] vous allez bien: nasılsınız?

[454] la belle blond! Elle est mort: güzel sarışın! O ölmüş.

[455] cher adore: değerli sevgili.

[456] education: terbiye.

[457] interessant: ilgili.

[458] éqipage: araba takımı.

[459] remord: vicdan azabı.

[460] c’est impossible: mümkün değil.

[461] tout ce qu’il ya de vrai: en doğrusu.

[462] Ah pauvre fille! Mourir à dix-huit ans! Comme c’est trieste! Quelle perte inconsolable pour moi: Ah zavallı kız! On sekiz yaşında ölmek! Ne kadar üzücü! Benim için ne teselli bulmaz bir kayıp.

[463] finesse: incelik.

[464] conscience: vicdan.

[465] Mon Dieu: Tanrım.

[466] cher adore: değerli sevgili.

[467] Alaturka saate göre güneş battıktan bir saat sonrası.

[468] sale à manger: yemek odası.

[469] Rien! Je ne veux rien: Hiç! Hiçbir şey.

[470] je brule: yanıyorum.

[471] bonsair: iyi akşamlar.

[472] bonne nuit: iyi geceler.

[473] bonjour mere: merhaba anne.

[474] Merci! Mille merci chére mere: Teşekkür ederim! Bin kere teşekkür ederim anne.

[475] Mon Dieu! Quel vision que c'est? Est-ce que je reve? No: Tanrım! Bu nasıl bir görüntü? Rüya mı görüyorum? Hayır.

[476] canaille: alçak, rezil.

[477] lache: alçak.

[478] menteur: yalancı.

[479] Bonjour mon ami: merhaba arkadaşım.

[480] Moi je par… Vous savez: Ben gidiyorum… Biliyor musun?

[481] Pour où: nereden, hangi yoldan.

[482] voyage: seyahat.

[483] libre: hür.

[484] farce: kaba şaka.

[485] la belle blonde: güzel sarışın.

[486] mort: öldü.

[487] impossible: mümkün değil.

[488] impossible: mümkün değil!

[489] adieu, mon cher ami: hoşçakal arkadaşım.

[490] bon voyage: iyi yolculuklar.

[491] Gün batımından iki saat sonrası.

[492] bonsoir cher professeur: merhaba sevgili profesör.

[493] promenade: gezinti.

[494] poésie: şiir.

[495] blonde: sarışın.

[496] malheureusement: ne yazık ki.

[497] sale á manger: yemek odası.

[498] soupiére: çorba.

[499] comme sa sent bon: ne kadar güzel kokuyor.

[500] comme c'est bon!.. C'est excellent... C'est exquis... C'est superbe: Ne kadar güzel!.. Mükemmel... Lezzetli... Harika!..

[501] parlons d'amour s'il vous plait: lütfen aşktan bahsedelim.

[502] oui: evet.

[503] non: hayır.

[504] certes: elbette, şüphesiz.

[505] sans doute... C'est vraire... Bien sür: Şüphesiz... Doğru... Elbette...

[506] dessert: yemekten sonra yenilen tatlı, meyve.

[507] pardon mon cher professour: özür dilerim sevgili profesörüm.

[508] classe: ders.

[509] cabinet de travail: çalışma odası.

[510] girofle: karanfil.

[511] giroflée: şebboy.

[512] comme c'est bon: ne kadar güzel.

[513] pauvre fille: zavallı kız.

[514] blonde: sarışın.

[515] scene: sahne.

[516] triste: üzgün.

[517] rever: rüya görmek, hülyaya dalmak.

[518] remarquable: dikkate değer.

[519] trés bien excellence: peki efendim.

[520] Oui c’est une trés belle poésie... Le premier regret... de Lamartine: Evet çok güzel bir şiir... İlk pişmanlığı La Martine’in.

[521] bonsoir: iyi akşamlar.

[522] bonne nuit mon cher ami: iyi geceler sevgili dostum.

[523] Güneşin doğduğu saat.

[524] imbecile: aptal.

[525] trés bien excellence: peki efendim.

[526] tel maitre tel valet: böyle efendinin böyle uşağı olur.

[527] malheureux que je suis: ne kadar üzgünüm.

[528] insulte: hakaret.

[529] malheur sur malheur: şanssızlık üstüne şanssızlık.

[530] oui, elle avait seize ans, c’est bien tot pour mourir! Ah pauvre fille: Evet, gerçekten genç, çok gençti değil mi? Ah zavallı kızcağız.

[531] Qui ta donné ça: bunu sana kim verdi.

[532] Güneş battıktan bir saat sonra.

[533] armoire: dolap.

[534] trés bien excellence: peki efendim.

[535] couronne: taç.

[536] avant-garde: öncü.

[537] directement: doğrudan doğruya.

[538] farceur: soytarı.

[539] pauvre fille: zavallı kız.

[540] premier regret: ilk pişmanlık.

[541] antrez: girin.

[542] déjeuner: öğle yemeği.

[543] trés bien excellence: peki efendim.

[544] sale-á manger: yemek odası.

[545] maitre d'hôtel: otel şefi.

[546] libre: hür.

[547] on dit que c'est le frére: erkek kardeşi olduğu söyleniyor.

[548] elle avait seize ons, c'est bien tôt pour mourir: on altı yaşındaydı, ölmek için çok erken.

[549] sur la plage sonore ou la mer de Sorrant: Sorrant denizinin sesli kumsalında.

[550] une Pierre petite, étroite, indifferent: küçük, dar ve kayıtsız bir taş.

[551] Pardon monsieur! Est-ce que vous avez á bord un passager nome Keşfi Bey? –Nayn! E’st-ce que le bateau part déja –Ya, ya!: Özür dilerim bayım! Kıyıda Keşfi Bey isimli bir yolcunuz var mı? –Hayır! –Acaba gemi şimdi mi gidiyor? –Evet, evet.

[552] pourquoi il me tutoie cet imbecile: Bu aptal niçin bana sen diye hitap ediyor.

[553] paurer adoreé: zavallı sevgili.

[554] sur la plage sonore où la mer Sorrant déroule ses flots bleu: Sorrant denizinin dalgalarını çarptığı sesli plajın üzerine.

[555] classe: ders.

[556] lecture: okuma.

[557] comme vous voudrez: siz nasıl isterseniz?

[558] mais pour vous: fakat sizin için.

[559] trés bien: peki.

[560] à pied: yürüyerek.

[561] promenade: gezinti.

[562] triste: üzgün.

[563] déménager: taşınmak.

[564] ordre: emir.

[565] emballer: ambalaj yapmak.

[566] Merci, cher mère: teşekkür ederim sevgili anne.

[567] au revoir: hoşçakal.

[568] illustré: resimli.

[569] presse-papiers, coupe-papier: bastırgaç, kâğıt üzerine konulan ağır nesne; kâğıt açacağı.

[570] bouquet: demet, buket.

[571] premier regret: ilk pişmanlık.

[572] déjeuner: öğle yemeği.

[573] deuxiéme regret, troisiéme regret, dernier regret: ikinci pişmanlık, üçüncü pişmanlık, son pişmanlık.

[574] cocher: arabacı.

[575] Qu’est-ce que c’est que ça?: Bu da ne?

[576] initial: baş harfler.

[577] maladroit: beceriksiz, sakar.

[578] enfin: sonunda.

[579] débarasse: sıkıntıdan kurtulmak

[580] bonsoir, mon cher professeur: iyi akşamlar sevgili profesörüm

[581] ça m’a couté trés cher: bana çok pahalıya geldi.

[582] en famille: ailece.

[583] c’est une aventure ça: bu bir macera.

[584] oui, mais ça m’a couté cher vous savez: evet, fakat bana çok pahalıya patladı biliyor musunuz?

[585] impossible: mümkün değil.

[586] pourquoi: niçin?

[587] diner: akşam yemeği.

[588] poète: şair.

[589] poète: şair.

[590] genre: tür, saha.

[591] n’est-ce pas: öyle değil mi.

[592] La chute d’un ange: Bir meleğin düşüşü.

[593] comme c’est bon! comme c’est sublime: ne kadar hoş! Ne kadar etkileyici!

[594] diner: akşam yemeği.

[595] poésie: şiir.

[596] Güneş battıktan beş altı saat sonrası.

[597] chance: şans.

[598] classe: ders.

[599] comme c’est dégoutant: ne kadar iğrenç.

[600] coureur: hovarda, çapkın.

[601] scandaleux: utanç verici, rezilce.

[602] pauvre fille: zavallı kız.

[603] noble: asil.

[604] fiancé: nişanlı.

[605] à seize ans, c’est bien tôt pour mourir: on altı yaşında, ölmek için çok erken.

[606] comme c’est triste: ne kadar üzücü.

[607] malheureux que je suis: ne kadar üzgünüm.

[608] cabinet de travail: çalışma odası.

[609] comment ça va: nasılsınız?

[610] amour de femme: kadın aşkı.

[611] amour acharné: zorlu aşk.

[612] trés interessant: çok ilginç.

[613] trés bien: peki.

[614] diner: akşam yemeği.

[615] cher professeur: sevgili öğretmen.

[616] très volonté: büyük bir memnuniyetle.

[617] nous allons mangé n’est-ce pas?: yemek yiyeceğiz değil mi?

[618] J’ai faim! Je veux faire un bon soupe: Çok acıktım! Güzel bir çorba içmek istiyorum.

[619] Eh bien mon cher bey: eh peki sevgili beyim.

[620] pardon à mardi: özür dilerim, salıya.

[621] mille pardons: bin kere özür dilerim.

[622] souffrance: sıkıntı.

[623] ange: melek.

[624] chaste: iffetli, namuslu.

[625] mes paroles d’honneurs: şerefim üzerine yemin ederim.

[626] comme c’est triste, mille pardons: ne kadar üzücü, bin kere özür dilerim.

[627] ma pauvre fleur: zavallı çiçeğim.

[628] marriage: evlenme.

[629] malheur: üzücü haber.

[630] comme j’ai souffert: neler çektim.

[631] pauvre ange: zavallı melek.

[632] impossible: mümkün değil.